

LIBER SEXTUS
DECRETALIUM

DOMINI BONIFACII PAPAE VIII.

BONIFACIUS,

Episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis doctoribus et scholaribus universis Bononiae¹
commorantibus salutem et apostolicam benedictionem.

Sacrosanctae Romanae ecclesiae, quam imperscrutabilis divinae providentiae altitudo universis dispositione incommutabili praetulit ecclesiis et totius orbis praecipuum obtinere voluit magistratum, regimini praesidentes, curis sollicitamur continuis, et assidua meditatione urgemur, ut iuxta creditae nobis dispensationis officium subditorum commodis, in quorum prosperitate utique prosperamur, iugi, quantum nobis ex alto concessum fuerit, sollicitudinis studio intendamus. Amplectimur quippe voluntarios pro ipsorum quiete labores, et noctes quandoque transimus insomnes, ut scandala removeamus ab ipsis, et, quas humana natura, novas semper deproperans edere formas, lites quotidie invenire conatur, nunc antiquorum declaratione, nunc vero novorum editione iurium, prout nobis est possibile, reprimamus. Sane, quum post volumen decretalium, a felicitis recordationis Gregorio Papa IX. praedecessore nostro tam provide quam utiliter compilatum, nonnullae ab eo et ab aliis Romanis Pontificibus successive super diversis dicerentur articulis editae decretales, de quarum aliquibus, an decretales exsisterent, earumque auctoribus^{2*} dubitabatur sollicitate in iudiciis et in scholis: nos, ad apicem summi pontificatus superna dispositione vocati, super hoc cum instantia requisiti a multis, ambiguitatem et incertitudinem huiusmodi, dispendium pluribus afferentem, omnino tollere, ac elucidare, quae de decretalibus ipsis teneri, quaeve deberent in posterum refutari, gratia suffragante divina pro utilitate publica desiderabiliter affectantes, per venerabiles fratres nostros Guilielmum archiepiscopum Ebrudunensem³, et Berengarium episcopum Biterensem⁴, ac dilectum filium magistrum Richardum de Senis, sanctae Romanae ecclesiae vicecancellarium, iuris utriusque doctorem, decretales huiusmodi diligentius fecimus recenseri, et tandem, pluribus ex ipsis, quum vel temporales, aut sibi ipsis vel aliis iuribus contrariae, seu omnino superfluae viderentur, penitus resecatis, reliquas, quibusdam ex eis abbreviatis, et aliquibus in toto vel in⁵ parte

1) Tolosae: *Cod. Berol. lat. fol. No. 9.*; Paduae: *FCod. Lips.* 973.; Aurelian: *Cod. Cassel. Ms. iur. fol. 13.* *Cod. Francof.* 29.; in Romana curia: *D*; — *cf. Decret. Bonif. VIII.* dil. filiis et scholaribus universitatis Salamantiae commorantibus: Cum nuper Deo nobis auxilium praebente Romae apud S. Petrum V. Nonas Martii Pontif. n. a. IV. ex nonnullis decretalibus praedecessorum nostrorum Rom. pontificum, atque nostris librum, quem annumeratum quinque voluminis nuncupari, ediderimus tam ad utilitatem studentium quam ad expediendarum litium compendiosum remedium, universitati vestrae p. ap. scr. mandamus, quatenus prompto animo,

summaque ope et alacri studio etiam, quem sub bulla nostra inclusum vobis transmittimus, suscipientes eo utamini in iudiciis et in scholis, ut et studiosi per ipsum a voce magistra efficiantur eruditiores et celeritorem iudicia terminum sortiantur. Dat. Reate IX. Kal. Oct. P. N. A. IV. ap. *La Fuente hist. eccl. de España (Madrid 1873.)* 4, 572. — Dat. Romae ap. S. Petrum V. Non. Mart. Pont. N. A. IV. — 3. die Mart. 1298. — *Pothast no.* 24632. 2) actoribus: *ABCDE* 3) Ebrudun.: *ACDE*; Ebrudun.: *B*; Ebrudren.: *F* 4) Bycen.: *F*; *deest: B* 5) in: *deest: ABE.*

mutatis, multisque correctionibus, detractationibus et additionibus, prout expedire vidimus, factis in ipsis, in unum librum cum nonnullis nostris constitutionibus, in quibus ad correctionem morum subditorumque quietem multa statuuntur salubria, fructus uberes Deo propitio in domo Domini allatura, et⁶ plurima in iudiciis et extra frequentata dubia deciduntur, redigi mandavimus, et sub debitis titulis collocari. Quem librum, quinque libris aliis⁷ dicti voluminis decretalium adnectendum, sextum censuimus nuncupari, ut idem volumen senarium, qui numerus est perfectus, librorum illo adiuncto numerum comprehendens, perfectam in rebus agendis formam tribuat et in moribus disciplinam. Nec sine causa morem praedecessorum nostrorum⁸, qui, quum constitutiones aliquas promulgabant noviter, eas mandabant sub antiquarum serie situari, omisimus in hac parte servare. Haec^{9*} enim fecimus, ne infinitos libros destrui, et alios non sine maximis dispendiis, laboribus et expensis de novo fieri oporteret. Universitati vestrae igitur per apostolica scripta mandamus, quatenus librum huiusmodi cum multa maturitate digestum, quem sub bulla nostra vobis transmittimus¹⁰, prompto suscipientes affectu, eo utamini de cetero in iudiciis et in scholis, nullas alias praeter illas, quae inseruntur aut specialiter reservantur in eo, decretales aut constitutiones, a quibuscunque nostris praedecessoribus Romanis Pontificibus post¹¹ editionem dicti voluminis promulgatas, recepturi ulterius¹² aut pro decretalibus habituri.

6) quum: *A* 7) al.: *deest: A* 8) nostr.: *deest: A* 9) Hoc: *ABDEG* 10) transmissimus: *A* 11) post . . . vol.:
deest: ib. 12) ult. . . . habit.: *deest: ib.*

SEXTI DECRETALIU M

LIBER PRIMUS.

TITULUS PRIMUS.

DE SUMMA TRINITATE ET FIDE CATHOLICA.

CAP. UN.

Spiritus sanctus aeternaliter a Patre et Filio tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit. Ioann. Andr.

Gregorius X. in generali concilio Lugdunensi^a.

Fideli ac devota professione fatemur, quod Spiritus sanctus aeternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duobus^b spirationibus, sed unica spiratione procedit. Hoc professa est hactenus, praedicavit et docuit, hoc firmiter tenet et¹ praedicat, profitetur et docet sacrosancta Romana ecclesia, mater omnium fidelium et magistra; hoc habet orthodoxorum Patrum atque doctorum Latinorum pariter et Graecorum incommutabilis et^c vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragabilis praemissae veritatis ignorantiam in errores varios sunt prolapsi: nos, huiusmodi erroribus viam praeccludere cupientes, hoc^d sacro approbante concilio damnamus et reprobamus omnes, qui negare praesumpserint, aeternaliter Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere, sive etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio tanquam ex duobus principiis, et non tanquam ex uno procedat.

TITULUS II.

DE CONSTITUTIONIBUS.

CAP. I.

Nova constitutio principalis tollit primam contrariam, quamvis id non exprimat; speciales consuetudines et statuta rationabilia non tollit, nisi id exprimat. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Licet Romanus Pontifex, qui iura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere, constitutionem condendo posteriorem, priorem, quamvis de ipsa mentionem non faciat, revocare noscatur: quia tamen locorum specialium^{1*} et personarum singularium consuetudines et statuta, quum sint facti et in facto consistent, potest probabiliter ignorare: ipsis, dum tamen sint rationabilia, per constitutionem a se noviter editam, nisi expresse caveatur in ipsa, non intelligitur in aliquo derogare.

CAP. II.

Duo sunt dicta: primum, quod statuta ordinariarum non ligant probabiliter ignorantes; secundum, quod statutum episcopi extra suam dioecesim subditum non ligat. Ioann. Andr.

Idem.

Ut animarum periculis obvietur, sententiis per statuta

quorumcumque ordinariarum prolatis ligari nolumus ignorantes: dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina. Statuto episcopi, quo in omnes, qui furtum commiserint, excommunicationis sententia promulgatur, subditi eius, furtum extra ipsius dioecesim committentes, minime ligari noscuntur, quum extra territorium ius dicenti non pareatur impune.

TITULUS III.

DE RESCRIPTIS.

CAP. I.

Rescriptum, impetratum ab excommunicato, est ipso iure nullum, et quicquid inde secutum est, nisi in causa excommunicationis vel appellationis.

Gregorius IX.^a

Ipso iure rescriptum, vel processus per ipsum habitus, non valeat, si ab excommunicato super alio quam excommunicationis vel appellationis articulo fuerit impetratum.

CAP. II.

Per clausulam: Quidam alii, possunt soli quatuor conveniri, quorum nomina in primo citatorio exprimantur, ne variationi sit locus. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Quum in multis iuris articulis infinitas reprobetur, proinde duximus statuendum, ut per illam^b generalem clausulam: „Quidam alii,“ quae frequenter in literis nostris inseritur, ultra tres vel quatuor in iudicium non trahantur, quorum nomina in primo citatorio exprimat impetrator, ne locus fraudi forsitan relinquatur, si circa ea possit libere variare^{1*}.

CAP. III.

Si actor contra reum super pluribus personalibus literas impetrat ad diversos, non valent literae, nec processus earum, et reo condemnabitur in expensis. Et idem in reo, conveniente vel reconveniente actorem, eodem durante iudicio. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Dispendia litium aequitatis compendio volentes^b qua possumus industria coartare, statutum felicitis recordationis Gregorii Papae IX.^c praedecessoris nostri^d super hoc editum ampliantes, decernimus, ut, si quis contra alium plures personales movere voluerit quaestiones, non ad diversos iudices, sed ad^e eodem super omnibus huiusmodi quaestionibus literas studeat impetrare. Qui vero contrarium fecerit, omni^{1*} commodo careat literarum, nec processus habitus valeat per easdem, reo^{2*}, si eum per ipsas citaverit vel^{3*} fatigaverit, in expensis legitimis condemnandus. Reus quoque, si eodem durante iudicio actorem sibi obnoxium duxerit^{4*}, reconventionis beneficio vel conventionis, si contra eum literas impetrare maluerit, de iure suo debet

Tit. I. Cap. un. a) *Conc. Lugd. II. c. i. (1274.); Comp. I., un.* b) ex duab.: *He* c) et: *deest: Had* d) hoc: *deest: Habedf.*

Tit. III. Cap. I. a) *cf. Summa Monac. 4. in M.: ipso iure non valet, quod fit per literas ab excommunicato impetratas.*

Cap. II. a) c. i. *C. Lugdun. I. (1245.)—In Bulla Innocentii*

Ad expediendos 1. — in Comp. h. t. c. i. b) ill.: deest: Iabcdf.

Cap. III. a) c. 8. *C. Lugd. 1245. — In Bulla Innoc. Ad expel. 3. — in Comp. in fine huius tit. b) voluntate: Ic* c) *Innoc. P. III.: Ic; — est tamen retinenda vulgaris lectio, cf. c. ult. X. de rescr. (1, 3.) et Ioann. Andre. ad h. l.* d) *praed. n.: deest: Iacd* e) *ad: deest: Iabcd.*

Tit. I. Cap. un. 1) et: *deest: DHabdf;* et *praed.: deest: G.*

Tit. II. Cap. I. 1) *spec.: deest: ABDEFG.*

Tit. III. Cap. II. 1) *variari: ABCDFGic.*

Cap. III. 1) *omnium: AEOIacd* 2) *alias reo: ABDEFGLabcd;* *alias vero reo: Cif* 3) *cit. vel: deest: ABCDEFIabcde* 4) *dixerit: Codd. coll. Ibd.*

apud eosdem iudices experiri, nisi eos ut suspectos poterit recusare, simili poena, si contra hoc^{5*} fecerit, puniendus.

CAP. IV.

Receptus per literas facultatis, si ad recipientes spectabat receptio, ipsorum, et non Papae auctoritate intelligitur esse receptus, nisi in literis aliud esset expressum. Si autem receptio non spectabat ad eos, tunc apostolica auctoritate dicitur receptus. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.^a

Quum aliquibus recipiendi aliquem in canonicum aliqui ecclesiae, non obstantibus eiusdem ecclesiae privilegiis, consuetudinibus vel statutis, iuramento, confirmatione apostolica vel quacunque firmitate alia roboratis, per nostras literas concedimus facultatem: si canonicorum receptio alias in ipsa ecclesia non spectat ad eos, quibus huiusmodi literae diriguntur, sed ex earum viribus recipiunt potestatem: is, qui recipitur, auctoritate apostolica dignoscitur esse receptus. Si vero canonicorum receptio alias pertinet ad eosdem, non apostolica, sed recipientium censetur auctoritate receptus, nisi, quod eum auctoritate nostra recipient, in nostris literis caveretur expresse.

CAP. V.

Rescriptum papale, quod concedit promotio retentionem primorum beneficiorum usque ad beneplacitum Papae, extinguitur mortuo Papa; secus, si ibi dicatur: „usque ad beneplacitum apostolicae sedis.“ Nec intelligitur tale rescriptum de beneficiis, prius non canonice detentis. H. d. Ioann. Andr.

Idem^a.

Si gratiose tibi a Romano Pontifice concedatur, ut beneficia, quae tempore tuae promotionis obtinebas^{1*}, posses usque ad suae voluntatis beneplacitum retinere: huiusmodi gratia per eius obitum, per quem ipsius beneplacitum omnino extinguitur, eo ipso expirat. Secus autem, si usque ad apostolicae sedis beneplacitum gratia concedatur praedicta. Tunc enim, quia sedes ipsa non moritur, durabit perpetuo, nisi a successore fuerit revocata. Praetextu vero talis concessionis, quae debet, quum sit ambitiosa, restringi, ea solum beneficia, quae canonice obtines, potes licite retinere.

CAP. VI.

Vacatio per mortem et vacatio per renunciationem sunt diversa, et ideo in literis, ad beneficia impetratis, uno expresso, non venit reliquum.

Idem.

Susceptum ab apostolica sede mandatum, ut, ab aliquo beneficii, quod obtinet, resignatione recepta, ipsum alteri conferas et assignes, adimplere non potes, si ille, antequam resignet, rebus eximatur humanis, quum non per resignatio-

nem vacaverit, sed per mortem; nisi de intentione mandantis aliud appareret expresse. Si duo super eodem beneficio literas impetrent, primo eorum¹, per illius obitum, qui tenebat, secundo vero, per cessionem eiusdem ipsum proponente vacare: secundus, quum beneficium ipsum cessione, non morte vacaverit, debet primo in ipsius associatione praeferrri.

CAP. VII.

Licet ignorans, beneficium sibi collatum, in impetratione alterius illius mentionem non fecerit, valent literae; alterum tamen eliget, si de iure simul teneri non possint. Ioann. Andr.

Idem.

Gratia, quam super beneficio a sede apostolica te impetrasse proponis, vitiosa reputari non debet, quamvis de alio beneficio, ab episcopo tuo antea tibi absenti et ignoranti collato, nullam, quum tempore impetrationis nescires, feceris mentionem. Utrumque tamen, si talia sint beneficia, quae simul nequeant de iure teneri, habere non potes; sed eligas quod ex eis malueris retinere.

CAP. VIII.

Si restituatur quis ad gratiam revocatum, sine alterius praedictio intelligitur restitutus; unde alteri, ante restitutionem impetranti, praeferrri non debet. Ioann. Andr.

Idem.

Quamvis is, cuius gratia, per quam mandabatur in certa ecclesia providi sibi de beneficio proxime vacaturo, per nos fuerat revocata^a, restituatur a nobis denuo ad eandem: non tamen ei, cui post revocationem, et ante restitutionem praedictas similis in eadem ecclesia gratia facta fuit¹, nisi de^{2*} hoc expresse dixerimus, anteferrri debet, quum talis restitutio, ubi aliud non exprimitur, intelligatur fieri sine iuris praedictio alieni.

CAP. IX.

In literis ad beneficia impetratis inspicitur tempus datae. Unde per illas beneficium curatum obtinere non poterit, qui, licet nunc sit maior, illo tempore minor erat. Ioann. Andr.

Idem.

Si eo tempore, quo tibi de beneficio cum cura vel sine cura mandavimus provideri, ad obtinendum curatum beneficium idoneam non habebas aetatem: tibi, licet nunc legitima effectus sis aetatis, auctoritate literarum huiusmodi, quum tempore datae ipsarum adhuc non esses idoneus, de beneficio curam animarum habente nequaquam poterit provideri. Beneficium autem sine cura, quum ad ipsum sufficientem tunc aetatem haberes, per eas licite poteris obtinere.

Tit. III. Cap. IV. a) Fuit tracta de extravaganti Alex., quae incipiebat: Contingit: Ioan. Andr. — Haec extravagans exstat: L. fol. 79. no. 3, et M.: Contingit interdum pro quibusdam¹ sub hac forma vel simili nostras literas emanare, „ut non obstante iuramento², privilegio, vel statuto, si de voluntate procedat capituli seu etiam praelatorum, recipiantur in ecclesiis in canonicis et in fratres.“ Verum quia a multis³ multotiens haesitatur, an⁴ tales auctoritate sedis apostolicae⁵ seu illorum, qui receperunt⁶ eosdem in⁷ eiusdem ecclesiis, intelligantur⁸ admissi: nos ambiguitates⁹ huiusmodi taliter duximus declarandas, ut, si ad illos, quibus sic¹⁰ nostrae literae diriguntur, alias¹¹ spectat canonicorum receptio in ecclesiis memoratis, tales non nostra sed auctoritate recipientium censeantur recepti. Si vero non ad ipsos recipientium huiusmodi spectat receptio¹², sed ex iuribus literarum nostrarum recipiunt¹³ potestatem, hii¹⁴ non sua sed duntaxat apost. auctoritate recepti canonici reputentur. Dat. Anagninae XV. Kal. Sept. P. N. A. I. (1255.)

Cap. V. a) Habuit . . . ortum haec decretalis ab extravag. Clementis quae incipiebat: Ut petitioni tuae congrue satisfaciatur. . . Urbanus autem contrarium responderat . . . in sua extrav. quae incipiebat. Significasti nobis. Ioan. Andr. — Haec Urb. IV. (1261-4.) decretalis ad Ven. frat. S. Andreae ep. directa, exstat: L. no. LXVII. cf. ib. no. LXXVIII.: Significasti nobis, quod fel.

rec. Alex. PP. praed. n. tibi quaedam beneficia ecclesiastica, quae promotionis tempore obtinebas usque ad certum tempus primo, ac eo elapso quod ea usque „ad suae voluntatis beneplacitum“ retinere posses, postmodum per literas apost. duxit de speciali gratia concedendum. Quare a nobis instanter postulari fecisti, ut, quum, dicto praedecessore nostro viam universae carnis ingresso, nonnulli clerici sunt ad beneficia huiusmodi per patronos eorum, ut asserunt, praesentati, et propter hoc inter te ex parte tua et clericos ipsos ex altera super eisdem beneficiis quaestiones multiplices oriantur, providere super hoc, utrum huiusmodi concessio ipsius praedecessoris n. facta usque ad ipsius beneplacitum per eius obitum expiraverit, nostro declarationis oraculo curarem. Nos itaque concessionem eandem expirasse per mortem ipsius praedecessoris nostri auct. praes. declaramus.

Cap. VIII. a) Tenorem huius revocatoriae constitutionis non habemus, sed de ipsa fit mentio infra de praebend. c. penult. et antepenult. et de concessione praebendae c. ult. Revocatoria illarum Nicolai incipiebat: Pridem ad apicem (*Dudum circa promotionis meae principium ad apicem* — Lat. VI. Id. April. A. I. 1295. Potthast no. 24063. — in Codd. L. no. XCI.; Hc Bonif. VIII. no. 2.) Illarum Coelestini: Olim Coelestinus etc. dudum. (VI. Id. April. A. I. 1295. Potthast no. 24061. — in Codd. L. no. XC.; Hc Bonif. VIII. no. 1.) — Ioann. Andr.

1) aliquibus: L 2) numero: L 3) Unde in illis: L 4) deest: L 5) auct. apostolica: L 6) recipiunt: M 7) in eisdem: deest: M 8) Intelliguntur: M 9) ambiguitatem . . . declarandum: M 10) sic: deest: L 11) al.: deest: L 12) rec.: deest: L 13) recipient: M 14) et quum hi: M.

Tit. III. Cap. III. 5) hoc: deest: Codd. coll. o. Iabed.
Cap. V. 1) obtines, possis: Codd. coll.

Cap. VI. 1) illorum: ABD.
Cap. VIII. 1) fuerit: AG 2) de: deest: Codd. coll.

CAP. X.

Gratia generalis non praedudat speciali, et debet facere mentionem de praecedenti privilegio, consuetudine vel statuto. II. d. Zenzel.

Idem.

Si propter tua debita persolvenda fructus beneficiorum primi anni, quae in tua vacabunt dioecesi, tibi, non obstantibus quibuslibet consuetudinibus, privilegiis vel statutis, per quae nostra impediri posset¹* concessio, usque ad quinquennium de speciali gratia concedimus²*: intentionis nostrae nequaquam existit, si³ fructus huiusmodi, ecclesiae tuae fabricae vel alteri usui, seu cuicumque singulari⁴ personae de speciali consuetudine, privilegio vel statuto forsitan debeantur, quod eis per concessionem ipsam, nisi hoc expresse caveatur in ea, praerudicium aliquod generetur.

CAP. XI.

Causae ab apostolica sede vel eius legato committi debent dignitatem obtinentibus vel canonicatum ecclesiae cathedralis. Nec tractari debent, nisi in civitatibus vel locis insignibus. II. d. usque ad §. Quum vero. — §. 1. Actor et reo eiusdem dioecesis existentibus, causa committi non debet extra illam, nisi in sex casibus, in quibus tamen non trahetur ultra unam diaetam, et, nisi in duobus ultimis casibus impetrans per iuramentum fidem fecerit de illis, repellitur a iudice, et in expensis condemnabitur. Hoc dicit usque ad §. Quum autem. Dominicus. — §. 2. Actor contra reum diversae dioecesis debet impetrare delegatum vel in dioecesi rei, vel in alia non propria, nec ultra unam diaetam distante. Dominicus. — §. 3. Delegatus extra locum commissionis nec partes citare, nec causam cognoscere potest sine expresso partium consensu, nec subdelegare locis vel personis aliis, quam hic expressis. Ioann. Andr. — §. 4. Delegatus nihil debet a partibus recipere, nisi esculentum et poculentum libere oblatum, quod paucis possit consumi diebus, vel moderatas expensas, si non sunt pauperes, quando pro necessitate vel utilitate, non malitiose, extra domicilium pergeret. Dominicus. — §. 5. Delegatus, nisi indigeat, non assumat assessorem; alias de suo illi provideat. Si eget, non suspectum partibus assumet, cum moderato salario a partibus solvendo. — §. 6. Delegatus taxare debet salarium notariorum, nec participare debet cum ipsis vel assessoribus in salario. Dom. — §. 7. Delegatus, recipiens aliquid contra prohibitionem huius capituli, tenetur restituere, non obstante dantis remissione. Ioann. Andr. — §. 8. Delegatus non debet vocare testes, nisi statu causae requirente, et producens illis administrare debet expensas in veniendo, stando et redeundo. Dominicus. — §. 9. Gesta contra hanc decretalem sunt ipso iure nulla. II. d. et non dividitur.

Idem.

Statutum, quod circa iudices a sede apostolica deputandos nuper edidimus³, quum quaedam contenta in eo, quae pro communi utilitate credebantur inducta, sicut experientia docuit, tendere dignoscantur ad noxam, sanctione praesenti, quam irrefragabiliter observari mandamus, suadente utilitate in melius duximus reformandum. Sancimus igitur, ut nullis, nisi dignitate praeditis, aut personatum obtinentibus seu ecclesiarum cathedralium canonicis, causae auctoritate literarum sedis apostolicae vel legatorum eiusdem de cetero committantur, nec audiantur alibi, quam in civitatibus vel locis insignibus, ubi possit commode copia peritorum haberi. §. 1. Quum vero eiusdem civitatis seu¹ dioecesis fuerint actor et reus, extra ipsas causa non committatur, nec conveniatur aliquis eorundem, nisi ab episcopo contra aliquem de sua dioecesi, vel ab aliquo contra eum, aut contra eius capitulum, seu contra universitatem civitatis, villae aut castri fuerit actio dirigenda, vel nisi actor, eandem civitatem seu dioecesim intrare non audens, aut sui adversarii potentiam merito perhorrescens, eum infra ipsas nequeat convenire secure. In his quippe casibus extra dictas civitatem et dioecesim possit contra praedictos causa committi; nullus tamen eorum ultra unam diaetam a fine suae dioecesis valeat conveniri. Sed et² in duobus ultimis casibus, nisi impetrans de praedicto³* timore, quem in literis commissionibus exprimere teneatur, primo fidem iudici faciat saltem per proprium iuramentum, iudex ipse nullatenus in causa procedat, sed partes a sua iurisdictione dimittens, impetrantem eundem in expensis legitimis alteri parti condemnet. §. 2. Quum autem actor⁴* et reus civitatum et dioecesum fuerint diversarum, si actor in civitate vel dioecesi rei iudicem habere recuset, ipsum non in sua, sed in alia⁵ civitate vel dioecesi libere impetrare valeat, reumque trahere ad eandem; dummodo locus, ad quem eum traxerit, ultra unam diaetam, sicut in caso alio praemittitur,

minime sit remotus. §. 3. In nullo quoque casuum praedictorum iudex extra civitatem seu⁶ dioecesim, in quibus deputatus fuerit, citet partes, nec de causa sibi commissa cognoscat, nisi ad id expressus accesserit earundem assensus; neque alibi, quam infra illas, et personis duntaxat designatis superius committat quomodolibet vices suas. §. 4. Insuper, ut gratis et cum omni puritate iudicium coram ipso procedat, nullum munus vel quicquid⁷* aliud, nisi forsitan esculentum vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus, vel nisi, quum ipsum propter causam sibi commissam contingerit extra suum domicilium proficisci, moderatas expensas recipere ab eisdem partibus qualitercumque praesumat, provisurus attente, quod in ipsis expensis modum nequaquam excedat, nec plus ab una parte quam ab alia exigat, quum commune gerat⁸ negotium utriusque; quodque, ubi causae sibi commissae utilitas vel necessitas non exegerit, occasionem propter habendas expensas proficiscendi extra domicilium non assumat; sed et, ubi notabiliter fuerint pauperes litigantes, etiam pro expensis nil prorsus exigat ab eisdem. §. 5. Assessorem autem, ut quandoque faciunt aliqui fraudulentem, nisi eo indigeat, quod conscientiae relinquatur eiusdem, sibi nequaquam adiungat; alioquin de suo proprio providere teneatur eidem. Si autem indigeat: ipsum neutri parti suspectum assumens, ei de competenti salario, provide moderando ab eo, faciat a partibus communiter provideri. §. 6. Notarium vero vel notarios, in causa sibi commissa scribentes, qui ut plurimum in exigendo salario metas rationis excedunt, ut ad ipsius spectat officium, prudenter refrenet, nec cum ipsis aut cum assessore praefato lucrum participet ullo modo. §. 7. Si quid autem contra constitutionem praesentem receperit, ad ipsius restitutionem integram teneatur, nulla eorum, quibus restitutio facienda fuerit, remissione ullatenus profutura eidem. §. 8. Pro ferendo quoque testimonio, praetextu cuius aliqui alios fraudulenter interdum a iudicibus vocari procurant, ut eos laboribus et expensis fatigent, aut extorqueant aliquid ab eisdem, nullum ullatenus convocet, nisi quando conditio et⁹ status causae requirent¹⁰. Sed nec tunc, nisi a producente, competentes vocato pro testimonio veniendo, stando, et redeundo faciat ministrari expensas. §. 9. Quicquid autem contra praemissa vel eorum aliquod contingerit attentari, sit ipso iure irritum et inane.

CAP. XII.

Sola praeventa praesentatio et receptio in canonicum secundi impetrantis in eadem ecclesia, non excludit primum impetrantem a praebenda vacante tempore suae receptionis, vel post a vacante ante suam receptionem vel praesentationem; et hoc, si per processum executoris vel interpositionem decreti pro primo impetrante affecta exstiterat, nisi dolo vel negligentia excluderetur ab eadem. II. d. Dominicus.

Idem.

Tibi, qui gratiam in Biturensi¹* ecclesia impetrasti a nobis, certo exsecutore concesso, qui te in canonicum recipi faceret, et de praebenda tibi, si qua in eadem ecclesia tunc vacabat, alioquin de vacatura proxime² provideret, alius, similem gratiam post tuam impetrationem obtinens in eadem, licet prius quam tu suas literas praesentaverit, et in canonicum sit receptus, in praebenda tempore tuae receptionis, vel etiam post vacante, ex quo alteri ante tuam receptionem collata non existit, anteferri non debet. Idem quoque, si ante receptionem tuam in canonicum vacavisset praebenda per processum tui executoris, qui ei, ad quem praebendae collatio pertinebat, notificaverat, quod eam volebat per huiusmodi potestatem conferre, aut interdixerat, ne conferret eandem, seu illam suae reservaverat collationi, praesertim cum interpositione decreti affecta³; tunc enim tibi et non alteri debet praebenda huiusmodi assignari. Quinimmo si ante receptionem et praesentationem etiam tuam praebenda vacavit⁴*, idem erit censendum, si in huiusmodi gratia tibi facta decretum a nobis fuerat irritum et inane quod contra ipsam contingeret⁵ attentari. In praedictis itaque casibus debes tu praebendam vacantem potius

Tit. III. Cap. XI. a) Loquitur de decretali sua extravaganti, quae incipiebat: Statuimus. — cf. c. 15. (1, 14.) Reformat

etiam Decretalem Innoc. IV. eo. tit. Praesenti, quam hodie non habemus, et decr. s. eodem: Nonnulli: Ioann. Andr.

Tit. III. Cap. X. 1) possit: AG 2) concedamus: ABCG 3) ut si: ABD 4) alteri sing.: A.
Cap. XI. 1) vel: AC 2) et: deest: BCD 3) dicto: ACG 4) idem: act.: ACDG 5) aliena: A 6) vel: ACE 7) quicquam: AFU 8) regat: A

9) vol: A 10) requireret: AD: requirant: D 11) vocatis: CG.
Cap. XII. 1) Biturensi: ABCDE: — Biterens: — Biterens: F: Biterens: G 2) proximo: BCDEF 3) sit aff.: A 4) vacaverit: AC Biterens: 5) contingerit: FG.

quam impetrator ultimus obtinere; dum tamen dolus tibi non possit vel notabilis negligentia imputari.

CAP. XIII.

Si primo sub conditione provideri mandatur, et secundus, pure impetrans, priusquam veniat conditio, a Papa vel exsecutore suo canonicatum obtineat: in assentione praebendae primo praefertur. Ioann. Andr.

Idem.

Si pro te alicui directa fuerint scripta nostra, ut tibi de canonicatu et praebenda ecclesiae Biturensis¹, si ad id accederet episcopi et capituli ecclesiae praelibatae assensus, auctoritate apostolica provideret: alter, postmodum impetrans, qui ex collatione apostolicae sedis vel exsecutoris super hoc deputati provisione, priusquam episcopi et capituli praedictorum assensus² ad provisionem tibi accederet faciendam, canonicatum obtinuit Biturensis³, licet tu, interveniente postea praedictorum assensu, dicti prioris mandati auctoritate in canonicum ipsius ecclesiae sis receptus, in praebenda vacante tibi merito antefertur.

CAP. XIV.

Haec est solennis decretalis, et per Ioannem Andream subtiliter glossata, et potest sic secundum eum summari: Si inter duos impetrantes non apparet prioritas. Haec decretalis duo membra distinguit, et in secundo subdistinguit. Et partes patet secundum Ioannem Andream, licet glossa prima latius summet.

Idem.

Duobus super provisione simili¹, sibi facienda in eadem ecclesia, literas a nobis obtinentibus una die, certis eis exsecutoribus deputatis, si non appareat, quis primo impetraverit ex eisdem, is eorum, cui canonicatum contulimus, est in praebenda praefendus alteri, qui a nobis canonicatum non exstitit² assecutus, licet prius quam alius eis, ad quos spectat canonicorum receptio et collatio praebendarum, suas praesentaverit³ literas, et ab eis in canonicum sit receptus. Si vero neutri eorum vel utrique canonicatum contulimus, tunc, ex quo in gratia sunt aequales, is, qui primo praesentaverit, erit potior in praebenda. Quodsi forsam ambo simul in praesentando concurrant⁴, hi, ad quos, ut praemittitur, spectat canonicorum receptio et collatio praebendarum, vel eorum maior pars, ex eis alterum, quem voluerint, eligere teneantur. Quo electo, alius omnino careat impetratis, nisi ex tenore literarum ipsius expresse appareat, quod utrique ipsorum voluerimus providere.

CAP. XV.

Omnes indulgentiae concessae a Bonifacio, vel suis praedecessoribus, clericis, de percipiendis perpetuo fructibus suorum beneficiorum in absentia, sunt revocatae. Et proficitur Papa, se illas in posterum non daturum. Ioann. Andr.

Idem.

Quia per ambitiosam importunitatem petentium tam nos quam nonnulli praedecessores nostri Romani Pontifices indulgentias perpetuas multis concessimus de percipiendis fructibus beneficiorum suorum, distributionibus quotidianis duntaxat exceptis, sive in scholis essent, sive in ecclesiarum suarum altera residerent, aut in Romana curia moram traherent, seu alio certo loco, vel etiam ubicunque, ex quo insolentiae oriuntur vagandi, et dissolutionis praeparatur materia, minuitur cultus divinus, quem desideramus augeri, et officium plerumque, propter quod beneficium ecclesiasticum datur, omittitur: nos volentes emendare praeterita, et quantum possumus adversus futura cavere, omnes huiusmodi et similes indulgentias, personis, non ecclesiis vel dignitatibus datas, penitus revocamus, et earum concessionem nostris volumus exulare temporibus. Quodque nobis licere non patimur, nostris successoribus indicamus.

TITULUS IV.
DE CONSUECUDINE.

CAP. I.

Praetextu consuetudinis etiam iuratae, vel quocunque tempore observatae, non potest quis nisi unicum personatum, dignitatem, vel aliud perpetuum officium, simul cum canonica et praebenda in aliqua ecclesia absque dispensatione sedis apostolicae obtinere, vel iam obtenta tenere: et contra praesumptum irritum est omnino. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Consuetudinem, quam in vestra ecclesia servatam asseritis tanto tempore, quod in contrarium memoria non existit, videlicet, quod ipsius ecclesiae canonici duos personatus, aut duas dignitates, vel praeposituras seu administrationes, aut duo officia vel eorum alterum cum reliquo insimul et praebendam possint in ea licite absque dispensatione sedis apostolicae obtinere, corruptelam, quum sacris sit inimica canonibus et de ambitionis radice processerit, merito reputantes, eam auctoritate apostolica reprobamus, vosque ad ipsius observantiam, etiamsi iuramento firmata existerit, (quum iuramentum iniquitatis vinculum non existat), decernimus non teneri, statuentes, ut, (quum unum officium vix digne valeat aliquis adimplere), nulli liceat de cetero, nisi unicum personatum, vel dignitatem, aut praeposituram, sive administrationem vel officium perpetuum¹, quocunque nomine censeantur², cum praebenda insimul absque dispensatione dictae sedis in eadem ecclesia obtinere, vel iam obtenta tenere. Quodsi a quoquam secus praesumptum fuerit, irritum sit omnino³.

CAP. II.

Non valet consuetudo, quod ab officiali episcopi ad episcopum appelletur. Ioann. Andr.

Idem.

Non putamus illam consuetudinem, quocunque tempore de facto servatam, consonam rationi, quod ab officiali episcopi ad eundem episcopum valeat appellari: ne ab eodem ad se ipsum, quum sit idem auditorium utriusque, appellatio interposita videatur.

CAP. III.

Valet consuetudo praescripta, quod episcopus in inquirendo, puniendo, et corrigendo subditorum excessus sui capituli consilium requirere non teneatur. Ioann. Andr.

Idem.

Non est, dum¹ tamen alias sit praescripta canonice, consuetudo, quam allegat episcopus, reprobanda, quod in inquirendis, puniendis et corrigendis subditorum excessibus consilium sui capituli requirere minime teneatur.

CAP. IV.

Per rescriptum apostolicum, quo de praebenda primo vacatura mandabatur alicui provideri, laudabilis illius ecclesiae consuetudo non tollitur. Hinc est, quod, si ibi est consuetudo, quod antiquiores canonici vacantes praebendas possint optare gradatim, illo non obstante mandato, poterit antiquior vacantem optare praebendam, et, expectatis per XX. dies optare volentibus, exsecutor de non optata providebit eidem. Si autem praebendam vacantem in curia Papa conferret, tunc illam antiquior optare non poterit. Ioann. Andr.

Idem.

Quum tua in ecclesia, in qua consuetudo habetur, quod antiquiores canonici gradatim meliores, si voluerint, possint, quum vacant, per se vel per alios optare praebendas, provideri mandamus alicui de praebenda, nulli alii de iure debita, proximo inibi vacatura: huiusmodi non obstante mandato poterunt ipsi antiquiores iuxta consuetudinem eandem optare, quum praebenda vacabit, et illa, quae optata non fuerit, si nulli sit debita, erit illi, pro quo scripsimus, conferenda. In praebendis vero¹ apud sedem apostolicam vacantibus, quum de ipsis per Romanum Pontificem ordinatur, locus praedictae consuetudini non existit. Ne autem praetextu eiusdem consuetudinis provisiones, auctoritate apostolica faciendae, ultra debitum differantur: statui- mus, ut exsecutores, super ipsis provisionibus deputati,

Tit. III. Cap. XIII. 1) Biturensis: ABCDEG; Bycerens.: F; — cf. cap. XII. supra no. 1. 2) consensus: BCDE 3) cf. not. 1. sed in G legit.: Bituricensis.

Cap. XIV. 1) similis: deest: AB 2) fuerit: A 3) praesentaret: F; praesentavit: G 4) concurrunt: A.

Tit. IV. Cap. I. 1) perpetuo: ADG; perpetua: CE 2) censeatur: A 3) irritum decernentes: A.

Cap. III. 1) quum: A.

Cap. IV. 1) vero: deest: A.

optare volentes per viginti dies dumtaxat expectent, quibus elapsis libere in non optatis ad exsequenda sibi mandata procedant, praefata consuetudine non obstante.

TITULUS V.

DE POSTULATIONE PRAELATORUM.

CAP. UN.

Si quis eligat postulando, vel postulandum, vel in postulandum, vel postulet eligendo, vel eligendum, vel in eligendum: talis electio vel postulatio est irrita ipso iure. Si autem dicat: „Eligo et postulo, prout melius de iure valere potest,“ idem: nisi probabiliter dubitaretur, an esset eligendus vel postulandus. Et tunc consensus tempore eligat alteram viam, electionis scilicet vel postulationis; qua electa ad alteram redire non poterit. II. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Perpetuo prohibemus edicto, ne sub aliqua ex his formis, quas perniciose curiositas adinvenit: „Eligo postulando,“ et 1^a: „Postulo eligendo,“ aut: „Eligo postulandum,“ seu: „Postulo eligendum,“ quum nec vera electio, nec vera postulatio resultet ex ipsis, quin sibi potius invicem adversentur, aut sub illis verbis 2^a: „Eligo in postulandum,“ vel: „Postulo in eligendum,“ quum rem imperfectam significare noscantur, ad faciendas electiones vel postulationes de cetero procedatur, si secus actum fuerit, eo ipso irritum decernentes. Sub ea etiam forma: „Eligo et postulo, prout potest melius de iure valere,“ quum incertitudinem contineat, quemquam postulari vel eligi prohibemus, statuentes, quod contra factum fuerit viribus omnino carere, nisi quando probabiliter dubitatur, utrum quis sit eligendus, vel potius postulandus. Quo casu is, qui sic postulatus fuerit aut 3^a electus, consensus tempore viam¹ electionis vel postulationis, ne in incerto vagetur, eligere necessario teneatur, redeundi ad aliam, postquam unam elegerit, sibi licentia penitus interdicta.

TITULUS VI.

DE ELECTIONE ET ELECTI POTESTATE¹.

CAP. I.

Si aliquid opponatur contra provisionem, electionem vel postulationem, factam ad personatum, dignitatem vel canonicam, in personam vel formam, et ab hoc fuerit appellatum ad Papam, appellans et defendens, et quorum interest, a die objectionis infra mensem arripiant iter eundi ad Papam. Ioann. Andr. — §. 1. Si pars altera, expectata per XX. dies post adventum alterius, non venerit, in negotio procedatur. Ioann. Andr. — §. 2. Non probans, quod in formam opponit, condemnatur parti alteri in expensis; non probans, quod obicit in personam, est a beneficiis triennio suspensus, et perpetuo privatus, si se interim ad illa miscuerit. Haec poenae locum non habent, si legitime pateat, eum calumiose non fuisse. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio generali¹ Lugdunensi².

Statuimus, ut, si quis electionem, postulationem vel provisionem factam impugnet², in formam obiciens aliquid vel^b personam, et propter hoc ad nos appellari contigerit^c, tam is, qui opponit, quam qui defendit, et generaliter omnes, quorum interest, et quos causa contingit, per se vel per procuratores^d ad causam instructos ad sedem apostolicam a die objectionis iter arripiant infra^e mensem. §. 1. Sed si pars alia³ non venerit, per viginti dies post adventum

alterius expectata, in electionis negotio, non obstante cuiusquam absentia, sicut de iure fuerit^f, procedatur. Haec¹ autem in dignitatibus, personatibus et canoniis² observari volumus et mandamus. §. 2. Adicientes³h, ut, qui plene non probaveritⁱ quod in formam opponit^k, ad expensas, quas propter hoc pars altera se fecisse docuerit, condemnetur. Qui vero in probatione defecerit eius, quod obicit in personam, a beneficiis ecclesiasticis triennio noverit se suspensum. Ad quae, si infra illud tempus propria temeritate se ingressit, eis¹ ipso iure perpetuo sit privatus, nullam super hoc de misericordia spem aut fiduciam habiturus, nisi manifestissimis constiterit documentis^m, quod ipsum a calumniae vitio causa probabilis et sufficiens excusaretⁿ.

CAP. II.

Vota conditionalia et alternativa et incerta in electionibus reprobandur, et habentur pro non adiectis, et recidunt in pure consentientes. Ioann. Andr.

Idem¹.

In electionibus et postulationibus, ac scrutiniis, ex quibus ius oritur eligendi, vota conditionalia, alternativa vel¹ incerta penitus reprobandur, statuentes, ut, huiusmodi votis pro non adiectis^b habitis, ex puris consensibus celebretur electio, voce illorum, qui non pure consenserint, ea vice in alios residente².

CAP. III.

Postitur causa constitutionis et iuris veteris conservatio. Ioann. Andr. — §. 1. Postitur, quomodo debeat fieri Romani Pontificis electio, quando moritur in civitate, in qua cum sua curia residebat. — §. 2. Quid iuris, quando moritur Romanus Pontifex extra civitatem, in qua erat curia. — §. 3. Iat executores huius iuri eum poenis. Ioann. Andr. — §. 4. Obtestatur cardinales, ut in electione Romani Pontificis deponant omnem privatam affectum, et cassat omnia pacta, obligationes, et iuramenta, quae data vel facta essent de aliquo eligendo. — §. 5. Monet omnes fideles, ut statim, audita summi Pontificis morte, eius celebrent exsequias, et quotidie orent pro vigili, concordii et utili provisione Romanae ecclesiae; praecati autem in suis praedicationibus ipsos subditos ad hoc hortentur, et eis frequentiam orationum et observantiam ieiuniorum indicant. Ioann. Andr.

Gregorius X. in generali concilio Lugdunensi².

Ubi periculum maius intenditur, ibi procul dubio est plenius consulendum. Quam gravibus autem sit onusta dispendiis, quot et quantis sit plena periculis ecclesiae Romanae proluxa vocatio, exacti consideratio temporis edocet, et considerata prudenter illius temporis discrimina manifestant. Hinc nos evidens evocat ratio, ut, dum reformandis etiam minoribus nostra sollerter vacat intentio, ea, quae periculosa sunt, nequaquam absque remedio reformationis accomode^b relinquamus. Ideoque omnia, quae pro vitanda discordia in electione Romani Pontificis a nostris sunt praedecessoribus, et praecipue a felicitis recordationis Alexandro Papa III.^c salubriter instituta, omnino imota in sua firmitate manere censentes, (nihil enim detrahare illis intendimus, sed quod experientia deesse probavit praesenti constitutione supplere). §. 1. Hoc^d sacro concilio approbante statuimus, ut, si eundem Pontificem in civitate, in qua cum sua curia residebat, diem claudere contingat extremum, cardinales, qui fuerint in civitate ipsa praesentes, absentes expectare decem diebus tantummodo teneantur. Quibus elapsis, sive absentes venerint sive non, extunc omnes conveniant in palatio, in quo idem Pontifex habitabat, contenti singuli singulis tantummodo servientibus clericis vel laicis, prout duxerint eligendum. Illis tamen, quibus

Tit. VI. Cap. I. a) In Bulla Innoc. Ad exped. no. 4. Comp. h. t. c. 1. b) vel in: Ice c) contingat: Iabcle d) proc. idoneos ad caus. sufficienter instruct.: If e) intra: Iaf f) fuit: If g) canonicis: If h) adiciemus: Ia; adiciemus: Id; adiciemus etiam: Ibce i) probavit: If k) opposuit: ib. l) illis: Ibde; tunc illis: Iabf m) argumentis: If n) manifesta excusat: ib. Cap. II. a) c. 3. Conc. Lugd. I. (1245.) — In Bulla Innoc. Ad exped. no. 5.; Comp. c. 2. h. t. b) votis: If. Cap. III. a) c. 2. Conc. Lugd. II. (1274.) Comp. c. 1. 2. h. t. b) accomode: If; in Codd. distinguuntur, utrum accomodae an accomode legatur. c) Papa IV.: He; sed cf. c. 6. de elect. (1, 6.); Schulte vero, Die Decretalen zwisch. den Decr. p. 730.: Alex. IV. legendum esse censet, qui his verbis decretalem

1) occurrendae: L.

sequentem reservatam fuisse arbitratur: (exstat: L. VIII.): Quia frequenter in electione s. Pont. columna dei viventis tribulationum malleis est concussa et sagena summi piscatoris intumescens agitata, merito ac utiliter providimus occurrere¹, ut dispendium pestis horribilis pati non valeat recidivam. Statuimus ergo, ut defuncto s. Rom. sed. antistite ac eius corpore tradito sepulturae, cardinales, qui in eodem loco fuerint, cessante schismate sive violentia laicorum, pontificem eligant, nullis absentibus fratribus expectatis. Siquis autem ex cardinalibus a loco, in quo s. pont. obit, electione instante discessit, eligendi potestate se ipsum illa vice privabit, et is universalis pastor et episcopus habeatur, a duabus qui partibus praesentium fratrum eligitur, electo in duabus partibus munere [minime] computato. d) hoc: deest: Ilbc

Tit. V. Cap. un. 1) vel: ABCEFF; seu: G 2) verb.: deest: Codd. coll. 3) et: ABEG; vel: CDF 4) vel viam el., vel viam port.: AG.

Tit. VI. 1) et... pot.: deest: AGD.

Corpus inr. can. Fl. Friedberg. T. II.

Cap. I. 1) gen.: deest: BCDEF 2) impugnet: A 3) aliqua: BDEFGIbcd; aliquando: A 4) Hoc: DEGH 5) add.: et: A.

Cap. II. 1) et: Codd. coll. Iabdef 2) residente: DIdf; excidente: Ibc.

patens necessitas id suggerit¹ indulgeri, duos habere permittimus, eisdem^{2*} electionis arbitrio reservato. In eodem autem palatio unum conclave, nullo intermedio pariete seu alio velamine, omnes inhabitent³ in communi, quod, reservato³ libero⁴ ad secretam cameram aditu⁵, ita claudatur undique, ut nullus illud^{6*} intrare valeat vel exire. Nulli ad eosdem cardinales aditus pateat, vel facultas secreta loquendi cum eis, nec ipsi aliquos ad se venientes admittant, nisi eos, qui de voluntate omnium cardinalium inibi praesentium pro his tantum, quae ad electionis instantis negotium pertinent, vocarentur. Nulli etiam fas sit, ipsis cardinalibus vel eorum alicui nuncium mittere vel scripturam; qui vero contra^f fecerit, scripturam mittendo vel nuncium, aut cum aliquo ipsorum secreta loquendo, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat. In conclavi tamen praedicto aliqua fenestra competens dimitatur, per quam eisdem cardinalibus ad victum commode necessaria ministrentur; sed per eam nulli ad ipsos patere possit ingressus. Verum si, (quod absit,) infra tres dies, postquam, ut praedicitur, conclave praefatum⁸ iidem cardinales intraverint, non fuerit ipsi ecclesiae de pastore provisum, per spatium quinque dierum immediate sequentium singulis diebus tam in prandio quam in coena uno solo ferculo sint contenti; quibus provisione non facta decursis, extunc tantummodo panis, vinum et aqua ministrentur eisdem, donec eadem provisio subsequatur. Provisionis quoque huiusmodi pendente negotio, dicti cardinales nihil de camera papae recipiant^h, nec de aliis eisdem ecclesiae tempore vacationis obvenerintibus undecunq; sed ea omnia ipsa vacatione durante sub eius, cuius fidei et diligentiae camera eadem est commissa, custodia maneant, per eum dispositioni futuri Pontificis reservanda. Qui autem aliquid receperint⁷, teneantur extunc a receptioneⁱ quorumlibet reddituum ad eos^{9*} spectantium abstinere, donec de receptis taliter plenariam satisfactionem impendant. Idem quoque cardinales accelerandae provisioni sic vacent attentius, quod se nequam de alio negotio intromittant, nisi forsitan necessitas adeo urgens incideret, quod eos oporteret de terra ipsius ecclesiae defendenda vel eius parte aliqua providere, vel nisi aliquod tam grande et^k tam evidens periculum immineret, quod omnibus et singulis cardinalibus praesentibus concorditer videretur illi celeriter occurrendum. Sane, si aliquis ex^l praedictis cardinalibus conclave praedictum, ut supra exprimitur, non intraverit, aut intrans absque manifesta causa infirmitatis exierit: ipso minime requisito, nec in eiusdem electionis negotio ulterius admittendo, per alios ad eligendum summum^{9*} Pontificem libere procedatur. Si vero infirmitate superveniente idem conclave ex eis aliquem exire contingat^m, ipsa etiam infirmitate durante poterit, eius suffragio non requisito, ad electionem^{10*} procedi. Sed si ad alios post sanitatem sibi redditam seu ante¹¹ redire voluerit, vel etiam si alii absentes, quos per decem dies diximusⁿ exspectandos, supervenerint re integra, videlicet antequam eidem ecclesiae sit de pastore provisum: in eodem negotio in illo statu, in quo ipsum invenerint, admittantur, praemissa tam de clausura, quam de servientibus, cibo ac potu et reliquis¹² cum aliis servaturi. §. 2. Porro, si quando Romanum Pontificem extra civitatem praedictam, in qua erat cum sua curia residens, contigerit ab hac luce migrare, teneantur cardinales in civitate, in cuius territorio seu districtu idem Pontifex obiit, convenire, nisi sit forsitan interdicta, vel contra ecclesiam Romanam in aperta rebellionem persistat. Quo¹³ casu in alia viciniore conveniant, quae similiter nec interdicto subiacet, nec sit, ut praedicitur, aperte rebellis. In hac etiam civitate tam quoad expectationem absentium, quam quoad habitationem communem, clausuram¹⁴ et cetera omnia in domo episcopali, vel alia qualibet eisdem cardinalibus deputanda, eadem¹⁵

observentur, quae superius, obeunte dicto Pontifice in ea, in qua cum sua curia residebat, sunt expressa. §. 3. Praeterea, quia parum est iura condere, nisi sit, qui eadem tueatur, adiicendo sancimus, ut domini^{16*} alicui rectores et officiales civitatis illius, in qua Romani Pontificis electio fuerit celebranda, auctoritate nostra, et^o eiusdem approbatione concilii potestate sibi tradita, praemissa omnia et singula plene ac inviolabiliter sine fraude ac dolo aliquo faciant observari, nec cardinales ultra, quam praemittitur, arctare praesumant. Super his autem taliter observandis statim, audito summi Pontificis obitu, coram clero et populo universo^p civitatis ipsius, ad hoc specialiter convocandis, praestent corporaliter iuramentum. Quodsi^q praemissa diligenter non observaverint, aut fraudem in eis vel circa ea commiserint, cuiuscunque sint praemissionae, conditionis aut status, omni cessante privilegio eo ipso sententiam excommunicationis incurrant^r, et perpetuo sint infames, nec unquam eis portae dignitatis pateant, nec ad aliquid publicum officium admittantur. Ipsos insuper feudis et bonis ceteris, quae ab eadem Romana ecclesia^{17*} vel quibuslibet aliis ecclesiis obtinent, ipso facto decernimus esse privatos, ita, quod ad ecclesias ipsas plene ac libere revertantur, administratorum^s earundem ecclesiarum arbitrio sine contradictione aliqua disponenda. Civitas vero praedicta non solum sit interdicto supposita, sed et¹⁸ pontificali dignitate privata. §. 4. Ceterum quia, quum arbitrium vel inordinatum captivat affectus¹⁹, vel ad certum aliquem^{20*} obligationis cuiusque²¹ necessitas adigit, cessat electio, dum libertas adimitur²² eligendi: cardinales eosdem obsecrantes per viscera misericordiae Dei nostri, per adspersionem sui pretiosi sanguinis obtestamur, ut pensantes attentius, qui eis imminet, quum agitur de creatione vicarii Iesu Christi, successoris Petri, rectoris universalis ecclesiae, gregis dominici directoris, omni privatae affectionis inordinatione deposita, et cuiuslibet pactionis, conventionis²³, obligationis necessitate, nec non conditi²⁴ et intendimenti contemplatione cessantibus, non in se reciproco considerationis intuitum vel in suos, non quae sua sunt quaerant, non commodis privatis intendant, sed, nullo arctante ipsorum in eligendo iudicium nisi Deo, puris et liberis mentibus, nuda electionis conscientia, utilitatem publicam libere prosequantur, omni conatu et sollicitudine, prout possibilitas patitur, id acturi tantummodo, ut eorum ministerio acceleretur utilis et pernecessaria totius mundi provisio, idoneo celeriter eidem ecclesiae sponso dato. Qui autem secus egerint, divinae subiaceant ultioni, eorum culpa, nisi gravi propter hoc peracta poenitentia, nullatenus abolenda. Et nos nihilominus pactiones, conventiones, obligationes^{25*}, conducta^{26*} et intendimenta omnia, sive iuramenti sive cuiuslibet alterius fuerint^{27*} vinculo firmitatis annexa^{28*}, cassamus, irritamus²⁹ et viribus decernimus omnino carere ita^t, quod^{30*}, nullus ad illa observanda quomodolibet sit adstrictus, nec quisquam ex eorum transgressione notam vereatur fidei non servatae, sed non indignae laudis titulum potius mereatur, quum lex etiam humana testetur, Deo magis transgressiones huiusmodi, quam iurisurandi observationes acceptas. §. 5. Quia vero fidelibus non est tam de sollicita quantumcunque inventione fidendum, quam de instantia orationis humilis et devotae sperandum: huic adiciamus sanctioni, ut in omnibus civitatibus ceterisque locis insignibus, ubi primum de memorati Pontificis obitu certitudo claruerit, a clero et populo, solennibus pro eo exsequiis celebratis, singulis diebus, donec de ipsius ecclesiae provisione indubitanter^{31*} rumor pertulerit veritatem, humiles preces fundantur ad Dominum, apud eum devotis orationibus insistatur, ut ipse, qui concordiam facit in sublimibus suis, sic efficiat eorundem cardinalium corda in eligendo concordia, quod provisio celer, concors et utilis, prout animarum salus exigit et totius

Tit. VI. Cap. III. e) habitent: *Hbcdf* f) contrarium: *Ihbe g)* praedictum: *Hbcdf* h) percipiant: *Ihae* i) perceptione: *Ihabdf* k) et: *deest: Hbcde* l) de: *Ihabcdf* m) contigerit: *Ihae* n) duximus: *Ihac* o) et: *deest: Ihae* p) un.: *deest: Hbcdf*

q) Quodsi forte in praemissis vel circa ea fraudem commiserint, aut ipsa diligenter non observaverint: *Hbcdf* r) excommunicationis sint vinculo innolati: *Hbcdf* s) ministrorum: *Ihae*; administratione: *Ihe* t) ita: *deest: Hf*

Tit. VI. Cap. III. 1) suggererit: *A* 2) eiusdem: *ACDEFGHbcd* 3) servato: *GHbcdf*; conservato: *Id* 4) libero: *CGHe* 5) aditus: *ACHe* 6) illuc: *BCFHcdf*; *deest: DHe* 7) recipiant: *D*; perceperint: *He* 8) ipsos: *ACBDEGHbcdf* 9) et substituendum Pont.: *AC*; et ad substit.: *Hae*; et substituendum: *EGHf* 10) ad el.: *deest: Codd. coll. Habcde* 11) antea: *CHbcdf*; seu ante: *deest: He* 12) add.: *tamen: HHe* 13) In quo: *CHc* 14) et claus.: *AHac* 15) nec non et quaecunque alia eadem omnia obs.:

GHc 16) dominus: *BCDEFGHbcdf* 17) eccl.: *deest: ABDEFGHbcdf* 18) etiam: *ADF* 19) effectus: *EG* 20) aliquid: *Codd. coll. Hbcdf* 21) cuiuscunque: *CGHe* 22) admittitur: *BG* 23) et conv.: *DHe*; confunctionis: *G* 24) conditi: *DHe*; conducti: *G* 25) obl.: *deest: Codd. coll.* 26) condita: *ABCHEbc* 27) sint: *ABCDF* 28) innexa: *ACDEFGHbc* 29) et irrit.: *BDHac* 30) ut: *ABCDEFGHbcde* 31) indubitatus: *DHbcdf*.

orbis requirit utilitas, ex ipsorum unanimitate sequatur. Et ne tam salubre praesentis sanctionis edictum ignorantiae negligi praetextu contingat: districte praecipimus, ut patriarchae, archiepiscopi, episcopi¹¹ et alii ecclesiarum praelati, ceterique, quibus concessum est proponere verbum Dei, clerum et populum, propter hoc specialiter frequentius congregandos, in suis sermonibus ad supplicum precum suffragia pro celeri, et felici exitu tanti negotii frequentanda³² sollerter hortentur, et ipsis eadem auctoritate non solum orationum frequentiam, sed^{33*} observantiam, prout circumstantiae pensandae suaserint, ieiuniorum indicant.

CAP. IV.

Appellantes contra electiones, postulationes vel provisiones, omnia, quae obicere intendunt contra personam vel formam, tenentur exprimere, et iurare, quod illa credunt vera esse, et ea se posse probare. Super non expressis ipsis, vel adhaerentes eis, non audiuntur, nisi de novo emergant vel pervenerint, vel supervenerint probandi facultas, super quo iurare debent. Statutum Innocentii, editum contra non probantes quae obiciuntur in personam vel formam, in suo robore conservatur. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Ut circa electiones, postulationes et provisiones ecclesiasticas viam malitiae, prout est possibile, praecludamus, ne^b diutius periculose vacent ecclesiae, vel personatum, dignitatum et aliorum ecclesiasticorum beneficiorum provisio differatur: edicto perpetuo providemus, ut, si quando aliqui electionibus, postulationibus vel provisionibus^c se opponunt, proponendo aliqua contra electionis, postulationis seu provisionis formam, aut personas eligentium vel electi, sive illius, cui erat provisio facienda sive^{1*} facta, et propter hoc contigerit appellari: appellantes in instrumento publico seu literis super appellatione confectis omnia et singula exprimant, quae in formam intendunt obicere vel personas, coram personis authenticis aut persona², quae super hoc testimonium perhibeant³ veritati, corporali praestito iuramento, quod credunt ea, quae sic exprimunt esse vera, et se posse probare. Alioquin tam opposentes, quam tempore appellationis interpositae vel postmodum adhaerentes eisdem, obiciendi aliqua, quae non fuerint⁴ in huiusmodi literis vel instrumentis expressa, potestatem sibi noverint interdictam; nisi aliquid postea forsitan emerit, vel super antiquis supervenerit probandi facultas, aut aliqua antiqua in opponendum notitiam de novo pervenerint⁵, quae appellantes appellationis tempore emissae verisimiliter ignorare potuerint⁶, et etiam ignorarint. Super huiusmodi autem ignorantia et superveniente facultate probandi fidem per proprium praestandum corporaliter faciant iuramentum, hoc^d adiuciendo in iuramento eodem, quod ad ea probanda credunt se sufficientes probationes habere. Illa sane, quae felicitis recordationis Innocentius Papa IV. contra non plene probantes ea, quae in formam vel personam obiecerant, statuit⁷, in suo volumus robore permanere.

CAP. V.

Electus ante confirmationem administrare non debet per se vel per alium in totum vel in partem sub quocunquo colore; qui contra fecerint, ipso iure privati sunt iure ex electione quaesito. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Avaritiae caecitas et damnandae ambitionis improbitas aliquorum animos occupantes, eos in illam temeritatem impellunt, ut quae sibi a iure interdicta noverint exquisitis fraudibus usurpare conentur. Nonnulli siquidem ad regimen^b ecclesiarum electi, quia eis iure prohibente non licet se ante confirmationem electionis, celebratae de ipsis, administratione^c ecclesiarum, ad quas vocantur, ingerere, ipsam sibi^d tanquam procuratoribus seu oeconomicis com-

mitti procurant. Quum itaque non sit malitiae hominum indulgendum, nos, latius providere volentes, hac generali constitutione sancimus, ut nullus de cetero administrationem dignitatis, ad quam electus est, priusquam celebrata de ipso electio confirmetur, sub oeconomico vel procuratoris nomine, aut alio de novo quaesito colore, in spiritualibus vel temporalibus, per se vel per alium, pro parte vel in totum, gerere vel recipere, aut illis^{2*} se immiscere praesumat, omnes illos, qui secus fecerint, iure, si quod eis per electionem quaesitum fuerit, decernentes eo ipso privatos.

CAP. VI.

Eligentes, quam cito commode possunt, electionem electo praesentent. Electus infra mensem consentiat; alias privatus est iure quaesito, nisi conditio personae ipsum excuset. Post consensum confirmationem petat infra tres menses; alias electio viribus vacuetur. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Quam sit ecclesiis¹ ipsarum dispendiosa vacatio, quam periculosa etiam esse soleat animabus, non solum iura testantur, sed etiam^{2*} magistra rerum efficax experientia manifestat. Cupientes itaque competentibus remediis vacationum diuturnitatibus obviare, hoc perpetuo decreto statuimus, ut, si quando fuerit electio in aliqua ecclesia celebrata, electores electionem ipsam, quam citius commode poterunt¹, electo praesentare, ac petere consensum ipsius procurant^{3*}, electus vero illum adhibere infra mensem a tempore praesentationis huiusmodi teneatur. Quem si electus ipse^{4*} ultra praestare distulerit: iure, si quod ei ex sua electione fuerat acquisitum, extunc se noverit eo ipso privatum; nisi forsitan ea sit electae personae conditio, ut electioni de se⁵ celebratae absque superioris sui licentia ex prohibitione seu quavis provisione sedis apostolicae consentire non possit. Quo casu idem electus seu electores ipsius consentiendi licentiam ab eius superiore cum ea⁶ celeritate, quam superioris ipsius praesentia vel absentia permiserit, petere studeant et habere; alioquin, si, lapso tempore, pro^c eiusdem superioris praesentia vel absentia, ut praemittitur, moderando, huiusmodi licentiam eos nequaquam obtinere contingat, electores extunc ad electionem aliam procedendi liberam habeant facultatem. Ceterum quivis electus infra tres menses post consensum, electioni de se celebratae praestitum, confirmationem electionis ipsius petere non omittat. Quodsi iusto impedimento cessante infra huiusmodi trimestre tempus omiserit: electio eadem eo ipso viribus vacuetur.

CAP. VII.

Si non sequatur electio, non est quis ex consensu, in scrutinio scienter habito in indignum, eligendi potestate privatus. Hoc dicit Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Perpetuo^{1*} sanctionis oraculo declaramus, quod scienter in electionibus nominantes indignum, propter suffragium in scrutinio praestitum, nisi adeo in eo persisterint, quod ex votis eorum communis electio subsequatur, nequaquam eligendi potestate priventur^{2*}; licet pro eo, quod indignum nominando scienter contra conscientias suas agunt, et divinam vindictam et³ apostolicae ultionis metum, quem qualitas facti suaserit, possint non immerito formidare.

CAP. VIII.

Eligens, vel electioni consentiens, contra electum, nisi ex nova causa, vel noviter ei pandita, se nequit opponere vel renunciare. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Nulli licere decernimus, postquam in scrutinio nominaverit aliquem, et electio fuerit subsequata, vel postquam

Tit. VI. Cap. III. u) et ep.: *Hac* v) inducant: *Hae*.

Cap. IV. a) c. 3. *ib.*; in *Comp. c. 2. h. 1.* b) nec: *Hf* c) *add.*: huiusmodi: *Hae* d) haec: *Hae*.

Cap. V. a) c. 4. *ib.*; in *Comp. c. 3. h. 1. cf. decret. Alexandri IV., quam invenies infra ad c. 14. eod.* b) regnum: *Hlle* c) administrationem: *ib.*

Cap. VI. a) c. 5. *ib.*; in *Comp. c. 4. h. 1.* b) potuerunt: *Hb*; potuerint: *Hcde* c) propter (per: *He*) praesentiam vel absentiam: *Hde*.

Cap. VII. a) c. 6. *ib.*; in *Compil. c. 5. h. 1.*

Cap. VIII. a) c. 7. *ib.*; in *Compil. c. 6. h. 1.*

Tit. VI. Cap. III. 32) frequentando: *C*; frequentia: *He* 33) sed et: *ACFGHf*.

Cap. IV. 1) vel: *ABCDEHabcd* 2) alia pers.: *BC* 3) perhibeat: *DHae* 4) fuerunt: *DHe* 5) supervenerint: *C*; provenerint: *f* 6) potuerunt... ignorarunt: *G*; poterunt: *Hbd* 7) *cf. supra c. 1.*

Cap. V. 1) sibi: *deest*: *A* 2) illi: *ABCDEFGHIHabcde*; *deest*: *F*.

Cap. VI. 1) in ecclesiis: *A*; ecclesiarum: *He* 2) et: *BCDEFHabc* 3) proc.: *deest*: *ABDEFHabcde* 4) ipse: *deest*: *Codd. coll.*; ipsi: *Hf* 5) electionem: *CHe* 6) ea: *deest*: *B*; cum ea: *deest*: *He*.

Cap. VII. 1) Perpetuae: *ABCDEFGHIHabcdf*; praecipuae: *He* 2) privatur: *Codd. coll. Habcdef* 3) et: *deest*: *DHe* 4) motum: *Codd. coll. Hbcde*; divinae ultionis motum: *Ha*.

praestiterit electioni de ipso ab aliis celebratae consensum, illum super electione ipsa^b, nisi ex causis postea emergentibus, impugnare, vel nisi ei morum ipsius antea celata de novo pandatur improbitas, seu alicuius alterius latentis vitii vel defectus, quae verisimiliter ignorare potuerit, veritas reveletur. De huiusmodi autem ignorantia fidem faciat proprio iuramento.

CAP. IX.

Contra electum a duplo maiori parte, vel electores ipsius, nil a reliqua parte potest opponi, quod votum extennet; sed id bene opponitur, quod votum annullat. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Si quando contigerit, duabus electionibus celebratis partem alteram eligentium duplo maiorem numero inveniri, contra electores, qui partem reliquam sic excedunt, ad extenuationem zeli, meriti vel auctoritatis ipsorum, reliquis vel electo ab eis aliquid opponendi omnem praesenti decreto interdicimus facultatem. Si quid autem opponere voluerint¹, quod votum illius, cui opponitur, nullum redderet² ipso iure: id eis non intelligimus interdictum.

CAP. X.

Appellatio iudicialis vel extra devolvit causas electionum episcoporum et superiorum ad Papam, si in scriptis et ex causa probabili fuerit interiecta; alias non. Et ab ea possunt partes sine pravitate recedere, priusquam Papae praesentata fuerit. Et an in recessu intervenorit pravitas, inferiores iudices ante omnia debent inquirere. Quam si repererint, de causa non cognoscent, sed stantem partibus terminum, in quo cum actis et munimentis se apostolico conspectui repraesentent. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Quamvis constitutio felicitis recordationis Alexandri Papae IV.^b praedecessoris nostri causas electionum episcoporum, seu super electionibus episcoporum exortas, non immerito maioribus causis adnumerans, cognitiones ipsarum per appellationes quaslibet devolvi asserat^c ad apostolicam sedis examen; nos tamen, et temerariam appellantium¹ audaciam et effrenatam appellationum frequentiam refrenare volentes, hac generali constitutione duximus providendum, ut, si extra iudicium in praedictis electionibus, vel in aliis dignitatibus² episcopatu maioribus celebratis, expressa causa manifeste frivola contigerit appellari, per appellationem huiusmodi nequaquam ad sedem eandem negotium

devolvatur. Sed quum in electionum earundem negotiis in iudicio vel extra iudicium appellatur in scriptis ex causa probabili, quae probata deberet legitima reputari: ad sedem ipsam huiusmodi negotia deferantur. Ceterum in praemissis omnibus casibus liceat partibus ab huiusmodi appellationibus, nulla tamen interveniente pravitate, recedere, antequam praefatae sedi fuerint praesentatae. Inferiores autem iudices, quorum erat ipsarum causarum cognitio appellatione cessante, an in hoc pravitas intercesserit ante omnia diligenter inquirant, et, si eam intercessisse repererint, se de causis ipsis³ nullatenus intromittant, sed praefigant dictis partibus terminum peremptorium competentem, in quo cum omnibus actis et munimentis suis apostolico se conspectui repraesentent.

CAP. XI.

Si inter reliqua, quae obiciuntur promovendo ad dignitatem, obicitur evidens defectus scientiae vel personae, illud ante omnia examinari debet. Et si reperitur falsum, opponens a prosecutione negotii repellitur, et punitur perinde, ac si defecisset in probatione omnium obiectorum. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Si forte inter cetera, quae obiciuntur electo aut¹ postulato, seu alias promovendo ad aliquam dignitatem, evidentem scientiae vel alium personae defectum opponi contingat: in discussione obiectorum illum statuumus ordinem incommutabiliter observandum, ut promovendus super defectu ipso ante omnia subiciatur examini, cuius eventus examinandis aliis aut dabit initium², aut negabit. Ceterum si praemissi examinis exitus huiusmodi³ oppositiones docuerit veritate destitui: oppositores omnino^{4*} a prosecutione causae, in qua talia obiecerunt, excludimus, et perinde puniri decernimus, ac si penitus in probatione omnium, quae obiecerant, defecissent.

CAP. XII.

Qui gravaverit aliquam personam ecclesiasticam, vel eius consanguineos, vel ecclesias seu bona, pro eo, quod cum, pro quo rogabatur, eligere noluit, ipso facto excommunicatus est. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Sciant cuncti, qui clericos vel quaslibet alias¹ personas ecclesiasticas, ad quos in aliquibus ecclesiis, monasteriis aut aliis piis locis spectat electio, pro eo, quod rogati seu alias

Tit. VI. Cap. VIII. b) illa: *Had.*

Cap. IX. a) c. 8. *ib.*; in *Compil. c. 7. h. t.*

Cap. X. a) c. 9. *ib.*; in *Compil. c. 8. h. t.* b) constituit. quae incipiebat: Dilecti filii... hodie non habemus: *Ioann. Indr.* — Sed exstat in *L. fol. 79. c. VII.*: Alex. IV. Dil. Fil. procuratores priores et conv. Eliensis ecclesiae... subpriori ipsius in episcopum et pastorem eiusdem concorditer elegerunt, dicti vero prior et conv. electionem huiusmodi Sanctuarianensi archiepiscopo loci metropolitani pro procuratores legit. praesentarunt, ipsam petentes ab eo humiliter confirmari *et infra*. Ceterum, archiep. ad examinationem negotii procedente procuratores regis Angliae coram eodem archiep. comparentes nomine regis ipsius excipiendo proposuerunt, quod eadem electio non expectatis precibus regis, et defuncti episcopi corpore, quod secundum morem patriae de Hispania, ubi decessit ipse episcopus, portatum fuerat in Angliam, nondum sepulturae tradito exstiterat celebrata, dictisque subprior, quum esset monachus, non debuit eligi sed potius postulari *et infra*. Sed idem archiep. interloquendo pronuntiavit: „non obstantibus ex praedicti regis parte propositis, fore in huiusmodi negotio procedendum.“ Propter quod ipsius regis procuratores ad sedem apost. appellaverunt, quorum appellationi archiep. ipse non deferens ad examinationem personae ipsius electi processit *et infra*. Verum examinata ipsius electi persona procuratores ipsius regis appellationes factas ab eis super hoc coram dicto archiep. innovantes, ne idem in negotio ipso procederet, iterum appararunt. Et procuratores, quorum dicti prioris et conventus appellationem huiusmodi ob eius sedis reverentiam acceptantes petierunt, dictum negotium ad examen praefatae sedis remitti, et ne in eo idem archiep. procederet nihilominus, appararunt *et infra*. Unde dicti procuratores allegantes, ad nos fore per appellationes praemissas eiusdem electionis negotium devolutum, quicquid post appellationes huiusmodi per eundem archiep. attentatum fuerat, cessari seu nuntiari cassum et

irritum petierunt, et electionem huiusmodi confirmari. Quia quum in causis maioribus, inter quas electionum episcoporum causae merito numerantur, ad examen praefatae sedis per appellationem quaslibet negotia devolvantur, idem archiep. post appell. praed. negotio ab examine ipsius exempto nihil rite super hoc potuit attendere, propter quod quicquid postmodum fecerat, cassum debeat et irritum revocari. Sed procurator ipsius archiep. ex adverso dicens respondit, ipsum archiep. non obstantibus praedictis appellationibus, etiam si de ipsis constaret, iuste cassasse praed. electionem et ad provisionem de alio legitime processisse, quia nulla appellatio, sicut ipsa dicebat, nisi fiat ex causa probabili, quae si foret probata, deberet legitima reputari, facit ad nos devolvi sive remitti negotium aut impedit officium cognoscentis, nisi duntaxat in certis causis, ut est causa fidei et consimiles, quarum discussio sed. ap. specialiter reservantur, inter quas electionum episcoporum causae a iure non videntur includi *et infra*. Auditis itaque hinc inde propositis et plenius intellectis ad removendam omnem ambiguitatem de cetero super huiusmodi articulo questionis, nolentes in hac parte ulterius dubitari: de f. n. cons. declaramus, decernimus et censemus, causas electionum episcoporum seu de electionibus episcoporum. existere de maioribus et inter ipsas annumerari debere, quod est etiam a nostris praedecessoribus observatum; ac electionis praed. negotium fuisse ad eandem sedem per appellat. huiusmodi devolutum. Unde quicquid post appellationes praed. fuit per eundem archiep. attentatum sive cassando electionem praedictam, aut ipsi ecclesiae de alio providendo, quod sibi nulla [ratione] licuit, etiamsi rite cassasset electionem eandem, quum solum in casu negligentiae ad eum, qui proximum dignoscitur, huiusmodi provisio devolvatur, cassamus et irritamus omnino, vel potius cassari et irritum nuntiamus.“ c) afferat: *Hf.*

Cap. XI. a) c. 10. *ib.*; *Compil. c. 11. h. t.*

Cap. XII. a) c. 11. *ib.*; *Compil. c. 12. h. t.*

Tit. VI. Cap. IX. 1) voluerit: *DF*; volunt: *He* 2) reddent: *G*; reddet: *Hb.*

Cap. X. 1) appellationum: *DHb* 2) de dignit.: *CFGHlabf*; dignit.: *deest: He* 3) illis: *CHab*; *deest: He.*

Cap. XI. 1) aut: *deest: C*; aut postul.: *deest: A* 2) nuntium: *GHe*
3) hui.: *deest: ADEF* 4) omni.: *deest: ABDEFGHlad.*

Cap. XII. 1) al.: *deest: Ab.*

inducti eum, pro quo rogabantur sive inducebantur, eligere noluerint^b, vel consanguineos eorum, aut ipsas ecclesias, monasteria, seu loca cetera, beneficiis sive aliis bonis suis per se vel per alios spoliando seu alias iniuste persequendo gravare praesumpserint, se ipso facto excommunicationis sententia innodatos.

CAP. XIII.

Primo punit usurpantes de novo custodiam vacantium ecclesiarum. Secundo punit clericos et monachos, hoc fieri procurantes. Tertio punit clericos, se talibus non opponentes. Quarto ponit, qualiter debeant se habere habentes talem custodiam ab antiquo. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Generali constitutione sancimus, universos et singulos, qui, regalia, custodiam sive guardiam, advocacionis seu^b defensionis titulum in ecclesiis, monasteriis seu^c quibuslibet aliis piis locis de novo usurpare conantes, bona ecclesiarum, monasteriorum aut locorum ipsorum vacantium occupare praesumunt¹, quantaecunque² dignitatis honore praefulgeant, clericos etiam ecclesiarum, monachos monasteriorum, et personas ceteras locorum eorundem, qui hoc^d fieri procurant, eo ipso excommunicationis sententiae decernimus^{3*} subiicere. Illos vero clericos, qui se, ut deberent^{4*}, talia facientibus non opponunt, de proventus ecclesiarum seu locorum ipsorum pro tempore, quo praemissa sine debita contradictione permiserint, aliquid percipere districtius inhibemus. Qui autem ab ipsarum ecclesiarum ceterorumque locorum fundatione, vel ex antiqua consuetudine iura sibi huiusmodi vendicant, ab illorum abusu sic prudenter absterneant, et suos ministros in eis solliciti faciant abstinere, quod ea, quae non pertinent ad fructus sive redditus, provenientes vacationis tempore, non usurpent, nec bona cetera, quorum se asserunt habere custodiam, dilabi permittant, sed in bono statu conservent.

CAP. XIV.

Parochialis ecclesia nemini conferatur qui non sit idoneus scientia, moribus et aetate, et, si conferatur non attingenti XXV. annum, non valet collatio. Ille autem, cui talis ecclesia collata fuerit, tenetur personaliter residere, et infra annum sacerdos fieri; si autem promotus non fuerit elapso anno, privatus est ipso iure. Super residentia autem praeratus eius ad tempus poterit dispensare. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Licet canon, a felix recordationis Alexandro Papa III.^{1b} praedecessore nostro editus inter cetera stauerit, ut nullus

Tit. VI. Cap. XII. b) noluerunt: *IIdf*.

Cap. XIII. a) c. 12. *ib.*; *Compil. c. 11. h. t.* b) vel: *Iaac* c) vel: *ib.* d) haec: *IIf*.

Cap. XIV. a) c. 13. *ib.*; *Comp. c. 12. h. t.* b) *Alexandri III. decretalem invenis c. 7. X. de elect. (1, 6.)*; *Alexandri IV. in L. no. 11., cuius textum, non omnibus tamen mendis egentem hoc loco, quum iam in not. ad c. 5. supra h. t. eius mentionem fecerim appono*: Quia olim plurimi cathedralium ecclesiarum electi assumpti consecrationem suam non absque ecclesiarum suarum periculo suscipere differebant, nos sub cuius cura ecclesiae ipsae consistunt, attendentes¹, quod grave dispendium eadem patiebantur ecclesiae in utrisque, ac volentes ipsarum indemnitatibus ap. sollicitudine praecavere, terminum VI. mensium extunc omnibus ecclesiarum ipsarum electis de f. n. consilio duximus statuendum, infra quem consecrationis munus suscipere reverenter; alioquin nisi forent legitimo impedimento detenti ab administratione spiritualium et temporalium noscerent se suspensos. Quod si deinde non susceperit consecrationis munere ultra praedictum terminum retinerent ecclesias aliis sex mensibus viduatas providendi sibi de aliis haberent auctoritate nostra liberam facultatem, non² obstante aliqua indulgentia eius quocunque [modo] vel sub quacunque forma verborum concessa per quam adversus statutum huiusmodi possent in aliquo se tueri. Verum quia postmodum nonnullis electorum ipsorum ad importunam et pertinacem instantiam eorundem per ap. scripta indulsumus, ut statuto non obstante praedicto alias consecrationis munus usque ad dicta tempora susceperunt munere teneatur [*sic!*], nos, considerantes, quod ex talibus indulgentiis non modicum in temporalibus et spiritualibus eadem incurrunt ecclesiae laesionem, magnumque in populis scandalum generatur quum eisdem electis ea quae ad officium pastorale pertinent exercere nequeuntibus cura et³ salus animarum ipsarum negligi penitus videatur, ac

1) accedentes: *L* 2) ut: *L* 3) eos: *L* 4) ac: *L* 5) ecclesiae: *L*

Tit. VI. Cap. XIII. 1) praesumpserint: *GHa*; praesumant: *Hc* 2) quantaecunque: *AQ* 3) dec.: *deest: ADEFFHabc*; decrevimus: *C* 4) debent: *CHabcdf*.

regimen ecclesiae parochialis suscipiat, nisi XXV. annum aetatis attigerit, ac scientia et moribus commendandus existat, quodque talis ad regimen assumptus huiusmodi, si monitus non fuerit praefixo a canonibus tempore in presbyterum ordinatus, a regiminis eiusdem amoveatur officio, et alii conferatur; quia tamen in observatione canonis memorati se multi exhibent negligentes: nos, periculosam illorum negligentiam volentes iuris executione suppleri, praesenti decreto statuimus, ut nullus ad regimen parochialis ecclesiae assumatur, nisi sit idoneus moribus, scientia et aetate, decernentes, collationes de parochialibus ecclesiis his, qui non attigerint^c XXV. annum, de cetero faciendas viribus omnino carere. Is etiam, qui ad huiusmodi regimen assumetur, ut regere sibi crediti² diligentius eiusdem amoveatur officio, in parochiali ecclesia, cuius rector extiterit, residere personaliter teneatur, et infra annum, a sibi commissi regiminis tempore numerandum, se faciat ad sacerdotium promoveri. Quodsi infra idem tempus promotus non fuerit, ecclesia sibi commissa, nulla etiam praemissa monitione, sit praesentis constitutionis auctoritate privatus. Super residentia vero, ut praemittitur facienda, possit ordinarius gratiam dispensationis^d ad tempus facere, prout causa rationabilis id exposcit^e.

CAP. XV.

Parochialis ecclesia non commendetur, nisi constituto in aetate legitima et sacerdotio; et tali non nisi una; et illa tunc demum, quum necessitas vel utilitas exigit. Talis autem commenda ultra sex menses non duret. Quod contra praedicta factum fuerit, est irritum ipso iure. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Nemo deinceps parochialem ecclesiam alicui, non constituto in aetate legitima et sacerdotio, commendare praesumat, nec tali etiam nisi unam, et¹ evidenti necessitate vel utilitate ipsius ecclesiae suadente. Huiusmodi autem commendam, ut praemittitur, rite factam, declaramus ultra semestris^b temporis spatium non durare, statuentes, quicquid secus de commendis ecclesiarum parochialium actum fuerit, esse irritum ipso iure.

CAP. XVI.

Haec decretalis fuit multum utilis suo tempore, antequam Papa reservaret sibi provisiones episcopatum. Glossa prima ponit summarium, et secunda divisionem. Dominicus.

Nicolaus III.^a

Cupientes ecclesiarum vacationibus periculosos occur-

nolentes, quod ecclesiae ipsae hac⁴ occasione viduitatis suae tempora longiora deplorent, omnes huiusmodi indulgentias, quibuscunque electis seu procuratoribus aut administratoribus cathedralium ecclesiarum seu usque ad certum tempus sive perpetuo ut usque ad nostrum beneplacitum concessas a nobis, de f. n. c. auctoritate ap. revocamus, cassamus ac etiam irritamus eadem auctoritate sub poena suspensionis ab administratione temporalium et spiritualium, quam eo ipso incurrunt si praeeceptum huiusmodi neglexerint adimplere, praecipientes eisdem, ut talibus seu quibuscunque aliis apostolicis indulgentiis cuiuscunque tenoris existant nequaquam obstantibus intra VI. menses ex tunc consecrationis munus iuxta praedictum statuti tenorem suscipere, sublata qualibet exceptione(?)⁵ procurant, et nihilominus eisdem ecclesiis auctoritate praedicta privemus eosdem, nisi⁶ infra VI. menses sequentes se fecerint in pontifices consecrari, sic quod⁷ ex tunc capitulis, collegiis et conventibus, ad quos in eisdem ecclesiis pastorum spectat electio, providendi sibi de aliis libera sit de vestra provisione facultas. Circa illos vero, qui contra defectum aetatis vel ordinum non electi sed procuratores aut administratores ecclesiarum huiusmodi nuncupantur, sic duximus statuendum, ut, si infra XX^{mum} annum aetatis suae fuerint instituti, statim postquam huiusmodi aetatem pegerint, se faciant ad omnes s. ordines statutis temporibus promoveri. Quodsi non fecerint, sint eo ipso a spirituali et temporali administratione suspensi; ac deinde, si consecrationis munus peracto XXV^{mo} aetatis suae anno [non] susceperint, decernimus, ipsos eisdem ecclesiis auctoritate praesentium privatos. Nulli cet. c) attigerint: *IIdf*; attingunt: *He* d) dispensative: *Iacdf*; dispensationem: *IId* e) exposcet: *IIf*.

Cap. XV. a) c. 14. *ib.*; in *Comp. c. ult. h. t.* b) trimestris: *Iaac*.

Cap. XVI. a) Decretalis ista est obscura dictamine, et quia

6) ubi: *L* 7) quae: *L*

Cap. XIV. 1) Alex. P. IV.: *EGHe* 2) traditi: *AHe*.
Cap. XV. 1) et: *deest: FHF*.

rere, ac malignantium subterfugiis obviare, iam provis remedii alia, quae patenter ipsa¹ rerum experientia ad eorum expeditionem indicavit utilia, remedia experta subiungimus, et, quod felicitis recordationis Gregorius Papa X. praedecessor noster de electionibus praesentandis electis, et^b ipsorum electorum petendo ac adhibendo consensu salubriter statuit, in suo robore cum infra scripti temporis moderatione in praesentandis electionibus permanere volentes; sed, quod de trimestri tempore post consensum ad petendas confirmationes instituit, quoad illas, quae petuntur vel peti debent a sede apostolica, temperantes, quum interdum aliquorum locorum vicinitas minus exigit, aliquorum distantia prolixius tempus exposcat: hac generali et in perpetuum valitura constitutione sancimus, ut omnes electi cathedralium vel regularium ecclesiarum, quorum electionum confirmationes vel infirmationes ad ipsius sedis examen deducit immediata subiectio, vel appellatio interiecta devolvit, infra unum mensem post consensum vel post obtentam de ipsorum electione notitiam, si eam debito tempore non contigerit^c praesentari, ad sedem ipsam iter arripiant, et² extunc, sive infra praescriptum tempus³ iter arripuerint sive non, absque fraude, quam cito poterunt commode, locorum considerata distantia, petitori suarum electionum confirmationes vel prosecuturi electiones suas^d, quibus poterunt modis licitis, comparare cum omnibus actis, iuribus et munimentis suis, et⁴ processus suos contingentibus coram nobis personaliter teneantur. Quodsi per viginti dies post lapsum ex qualitate locorum moderandi temporis expectati, sive eligentes sive opposentes venerint sive non, personaliter comparare, et suarum electionum confirmationem, vel persecutionem seu^e executionem petere nulla iusta causa interveniente contempserint, de qua infra praedictos viginti dies proposita infra quindecim dies post tempus huiusmodi coram nobis vel alio seu aliis deputando vel deputandis a nobis, si admittenda videbitur, teneantur apud sedem ipsam facere plenam fidem, nisi vel⁵ infra eosdem viginti dies, seu praedictos quindecim, eo casu tantum, quum ad praedictam causam propositam, ut praedicitur, et admissam probandam concessi fuerint, talia et tam verisimilia proponi contingeret, quae iudicio praesidentis electos ipsos ab infra scripta poena merito excusarent, et propter quae⁶ forsitan videretur eidem ad praedictam comparationem tempus prolixius indulgendum. Insuper etiam eo casu, quo¹ ad personalem electorum comparationem excusandam aliquam iustam causam proponi contigerit vel admitti, nisi tunc infra idem tempus, iusto impedimento cessante, per procuratorem ad praemissa omnia sufficienter instructum, et nihilominus, ipsa causa cessante, ut praemittitur, se personaliter praesentaverint: electiones de ipsis factas eo ipso viribus vacantes, ipsos omni iure, si quod eis per electionem huiusmodi quaesitum esset, decernimus esse privatos. Electos vero, qui se sine actis, iuribus et munimentis suis, et processus suos contingentibus personaliter vel per procuratorem, ut praemittitur, praesentaverint, ea⁷ volumus ex contemptu constitutionis huiusmodi eo casu poena percilli, ut pro exhibendis illis alibi, quam apud sedem ipsam, nisi ex iusta causa, non possint dilationem aliam obtinere. Ad haec, ut diligens inquisitio super electionibus, et⁸ eligentibus, et electis ac aliis praemissa contingentibus, plena informatio possit haberi, (quam informationem per procuratores, qui ut plurimum constituuntur absentes et processus ignari, cursus causarum non sentit de facili provenire, de ipsis electoribus duae personae ad minus, super negotio ipso, ut de electis praemittitur, sufficienter instructae, quando electionem concordem esse contigerit, infra idem tempus per capitulum expensis⁹ bonorum ad praelatum ipsius ecclesiae, de cuius electione agitur, pertinentium, si sint discreta, alioquin communium vel

per ipsum capitulum aliunde provisorum, si de ipsis discretis vel communibus tunc haberi non possint, ad omnia instructae¹⁰ plenarie transmittantur. Si vero in discordia electio vel electiones ipsae processerint: tunc^e duae personae ad minus de parte qualibet, (quum sint plures,) vel de parte electi, (quum electio una processerit,) et¹¹ necessarii et moderatis expensis electorum. Quas si electi exhibere contempserint, nisi forsitan ipsos facultatum impotentia pro qualitate negotii excusaret, omni iure ipsis ex tali electione quaesito priventur. Et quando unicus est electus, cui aliquis vel aliqui se opponunt¹²: eo casu tam opponens quam opposentes huiusmodi, si duo tantum, vel si plures, duo ad minus ex ipsis opponentibus, expensis¹³ ipsorum opponentium propriis¹⁴, plene (ut dictum est,) cum actis et munimentis instructae¹⁵ compareant, ut per praemissas personas vel negotium plenarie instrui, vel sedes eadem valeat informari, an, ecclesiarum utilitate pensata et aliis inspectis circumstantiis, super habendis aliquibus probationibus seu quibuscunque aliis sit alibi facienda commissio, vel aequitate suadente partes¹⁶ potius apud sedem ipsam in probationibus et aliis sint arctandae. Ceterum si eligentes electiones ipsas, concorditer vel in discordia celebratas, infra octo dies, postquam commode poterunt, electis praesentare distulerint: ipsos, qui culpabiles in hoc exstiterint, quoad se a processu prosecutione totaliter excludentes, omnibus beneficiis suis quae in ipsa ecclesia, de cuius electione agitur, obtinent, per triennium continuum extunc inchoandum volumus eo ipso fore suspensos; ad quae si infra illud tempus se propria temeritate vel alio¹⁷ quaesito colore ingesserint, illis ipso iure perpetuo sint privati. Vel si personas instructas, ut praemittitur, (etiamsi opposentes vel electi mittere vel venire, seu expensas ministrare contempnant, destinare neglexerint, (nisi eos capituli vel contradicentium paucitas, seu alia iusta et probabilis causa evidenter excuset, in quo casu procuratorem sufficienter instructum mittere, et nihilominus cessante causa dictas personas dirigere teneantur,) et a totali quoad se prosecutione processu, et a proventuum beneficiorum, quae in ecclesia ipsa obtinent, per triennium continuum perceptione priventur; opponentis vel opponentium, quum unicus est electus, contumacia simili poena plectenda. Nihilominus tamen in praemissis casibus, quibus eligentes vel opposentes quoad se processu prosecutione privantur, electis super¹⁸ hoc in prosecutione sui iuris nullum praedictum generetur. Denique, quum ad postulationem concordem vel discordem procedi contigerit, et aliqui, patientes in ordinibus vel aetate defectum, vel his similes postulentur, (non qui, aliis ecclesiis alligati, liberum non habent¹⁹ sine nostra permissione volatum, circa quos taliter alligatos nihil de veteris iuris observantia immutamus,) postulatos huiusmodi et postulantes eosdem ea moderata restrictione perstringimus, ut, (eo salvo, quod postulati huiusmodi nec suis postulationibus praestare consensum, nec, ut de electis dictum est, exhibere expensas aliquibus teneantur, sed postulantes ipsi concorditer vel discorditer expensas ipsas personis talibus subministrant,) postulatos in veniendo, si non dissenserint, et postulantes in mittendo personas instructas, ut in concordia vel discordia electione, per omnia, ut supra praemittitur, moderatio praemissa constringat, et negligentes statuta ibidem similis poena percullat; nec per hoc, quod de postulatis pro celeri ecclesiarum expeditione statuitur, postulationes ipsae minus dependere intelligantur a gratia, quam antea dependebant. Porro in singulis casibus supra dictis, in recuperandis vel reddendis expensis eligentium, electorum, postulantium et etiam postulati, illud servari decernimus, quod iustum fuerit seu aequitas canonum iudicabit.

Bonifacius VIII. dum esset notarius Nicolai fuit dictator ipsius: ideo eam per compilatores huius libri mutari et clarius dictari noluit: *Ioann. Andr. — Decret. dat. Romae ap. S. Petr. Id. Dec. P. A. II. (1278.) exstat integra cum glossa Garsiae in Codd. Hcd L.;*

inde a voce confirmationes: in Hh, et usque ad verba: eo casu quo ad personat. in K fol. 312^a. b) et: deest: HcdK c) contingeret: HbcK d) suas: deest: HcK e) vel: ib. f) quo: deest: Hbc g) tunc: deest: Hbcd.

Tit. VI. Cap. XVI. 1) ipsarum: *CG* 2) et: *deest: AE* 3) mensem: *Allbcd* 4) et: *deest: DG* 5) vel: *deest: CG* 6) quod: *Codd. coll. CbcK* 7) eos: *CG* 8) et: *deest: Codd. coll. Hcd* 9) in exp. de bonis... pertinentibus, alioquin de communibus vel per ips. cap. aliunde provis: *Codd. coll. Hbcd* 10) instructi: *Codd. coll. Hcd* 11) in: *ABDEFHbcd*

12) opp. in expensis (impensis: *G*) ipsorum (add.: opponentium plene: *G*) propriis eo casu tam opponens quam opposentes huiusmodi: *Codd. coll. Hbcd* 13) in exp.: *ABCDEFHbcd* 14) propr.: *deest: Codd. coll. Hbcd* 15) instructi: *ACG* 16) part. ipsae: *AC* 17) aliquo... iniecerint: *A* 18) per: *Codd. coll.* 19) habeant: *ib. Hcd.*

CAP. XVII.

Glossa prima dividit, et summat totum textum. Vide cau. Dominicus.

Idem^a.

Fundamenta militantis ecclesiae in montibus sanctis Propheta rememorans, per montes Apostolos et praedicatores patenter insinuat, quibus tota huiusmodi^b aedificii fabrica confidenter innititur. Qui firmas bases ecclesiae super fundamento, praeter quod nemo aliud ponere potest, quod est Christus Iesus, veluti summo angulari lapide solidantur, ut veritas, quae antea legis et Prophetarum praeconio vehebatur, per apostolicam tubam in salutem universitatis exiret, sicut scriptum est¹: „In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.“ Huius autem muneris sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum voluit officium pertinere, ut in beato Petro Apostolorum omnium summo principaliter collocaret, ut ab ipso, quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet. Hunc enim, in consortium individuae unitatis assumptum, id, quod ipse erat, Dominus voluit nominari, dicendo²: „Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam,“ ut aeterni templi structura, Deo aedificante constructa, mirabili munere gratiae Dei in Petri consisteret firmitate, cui Salvatoris nostri miranda provisio beatum Paulum in apostolatu³ gentium per dexteram societatis adiunxit. Isti sunt, per quos evangelium Romae resplenduit. Isti sunt eis patres verique pastores. Isti sunt, qui una die^c pro merito, uno loco pro gloria sub uno persecutore pro parili virtute compassi, Urbem ipsam glorioso cruore martyrii Christo Domino consecrarunt. Isti sunt, qui illam in hanc gloriam provexerunt, ut sit gens sancta, populus electus, civitas sacerdotalis et regia, per sacram beati Petri sedem caput totius orbis effecta. Ne autem ipsa mater ecclesia in congregatione et^d pastura fidelium temporalibus careret auxiliis, quin potius ipsis adiuta spiritualibus semper proficeret incrementis: non absque miraculo factum esse concipitur, ut occasionaliter Constantini monarchae a Deo provisae, sed curata baptismalibus fomentis infirmitas, quamdam quasi adiceret ipsi ecclesiae firmitatem, qui quarto die sui baptismatis una cum omnibus satrapis et universo senatu, optimatibus etiam et cuncto populo, in persona beati Silvestri, sibi Romanam concedendo urbem relinquens, ab eo et successoribus eius per pragmaticum constitutum disponendam esse, decernens in ipsa Urbe utriusque potestatis monarchiam Romanam Pontificibus, declararet, non iustum arbitrans, ut, ubi sacerdotii^f principatum et Christianae religionis caput imperator coelestis instituit, illic imperator terrenus habeat potestatem; quin magis ipsa Petri sedes, in Romano iam proprio⁴ solio collocata, libertate plena in suis agendis per omnia potiretur, nec ulli subesset homini, quae ore^g divino cunctis dignoscitur esse praelata. Decet namque ipsi Romano Pontifici per fratres suos, sacrosanctae Romanae ecclesiae cardinales, qui sibi in executione officii sacerdotalis coadiutores assistunt, libera provenire consilia. Decet ipsius nullo modo vacillare iudicia, ut fratres ipsos nullus saecularis potestatis metus exterreat, nullus temporalis favor absorbeat, nullus eis terror immineat, nihil eos a veri consilii soliditate removeat, quin, quum per ipsum Romanum Pontificem in quibuscunque negotiis contingeret eorum peti consilia in⁵ consulendo, per omnia liberi eidem Romano Pontifici in omnibus, quae pro tempore imminere⁶, libere consulant et assistant, ipsaque Romani Pontificis vicarii Dei quae suis temporis⁷ occurrerit⁸ electio, et eorundem cardinalium, quum expedierit⁹, facienda promotio, in omni libertate procedant. Digne itaque ad Urbem ipsam eiusque regimen aciem nostrae considerationis extendimus, ut felici ducto regimine praeservetur a noxiis, et optatis semper proficiat incrementis. Numquid obdixit oblivio, quae Urbi, quae incolis nota dispendia intulerunt hactenus peregrina regimina? Numquid

non haec destructio moenium, deformatio^h proveniens ex ruinis luce clarius manifestant? Numquid non haec fidelium contractata deposita? Numquid non haec ipsa veneranda Dei templa praesidentis manu sacrilega diebus nostris nefarie violata proclamant? Quid plura? Nonne ipsius Urbis retroactis temporibus incorrupta constantia sub regentis eo tempore nefando subversa est¹⁰ regimine, ipsamque¹¹ Urbem, speculum fidei, tanta respersit infamia, ut a matre sua Romana ecclesia filia praedilecta deviare compulsa, quondam Conradinum, qui de venenosa radice Frederici quondam Romaniⁱ imperatoris, colubri tortuosi, iusto ipsius ecclesiae iudicio reprobati, prodiisse videbatur in regulum, quique ad exterminium Romanae matris ecclesiae manifestis indicis una cum suis fautoribus adspirabat, et¹² in contemptum Dei et¹³ suae matris, ac ipsius Urbis opprobrium patenter reciperet¹⁴, recepto faveret, constituens se per haec¹⁵ tam patenti hostis suae matris ecclesiae filiam aditricem? Hoc ipsi Romanae^k praestiterunt senatores incogniti, hoc^l praesides improvisi, ut gloriosa civitas redderet ingloria, sua stabilitas vocaretur instabilis, suaeque constantiae antiquata soliditas linguis hominum vocaretur infirma. Proinde officii nostri debitum circa huiusmodi tam periculosos eventus ad libram moderaminis erigentes, tantae subversionis occasiones ita salubris remedii appositione praecidimus, ne illorum, qui ipsam rempublicam laudabiliter hactenus gubernaverunt, videamur gloriam sугillare vel merita, quae illis apud infallibilem¹⁶ et scientem omnia retributorem de iam perlatis quaesita laboribus salva persistunt. Ut ergo^m circa regimen ipsum talis adhibeatur in omnibus cum discretione sollertia, per quam ipsi Romanae ecclesiae plena libertas, quae in omnibus et per omnia sibi debetur, optata proveniat, vitentur iam experta pericula, et Romanus¹⁷ populus ab opprimentium protectus incursibus sedeat, sedendo quiescat in pulchritudinem¹⁸ pacis, in tabernaculis fiduciae et temporalium requie opulenta: de fratrum nostrorum consilio hac irrefragabili et in perpetuum valitura constitutione sancimus, ut, quodcumque et quotiescunque senatoris electio vel alterius, quocumque nomine censeatur, qui quocumque modo vel¹⁹ quocumque titulo ipsius Urbis debeat praeesse regimini, in posterum imminabit, nullus imperator seu rex Romanorum, aut alius imperator, vel rex, princeps, marchio, dux, comes aut baro, vel quicumque²⁰ alterius notabilis praecminentiae, potentiae seu potestatis, excellentiae vel dignitatis existat, frater, filius vel nepos eorum ad tempus vel in perpetuum, seu quisvis alius ultra annale spatium quovis modo, colore vel causa, per se vel²¹ aliam personam quomodolibet submittebam, in senatorem, capitaneum, patricium aut rectorem, vel ad eisdem Urbis regimen seu officium nominetur, eligatur seu alias etiam assumatur absque licentia sedis apostolicae specialiter, per ipsius sedis literas concessionem licentiae huiusmodi specialiter exprimentes. Quodsi secus factum fuerit, nominationem, electionem et assumptionem huiusmodi decernimus esse nullas ac carere omni robore firmitatis, et non solum nominatores, electores et assumptos, verum etiam nominatiⁿ, electi et assumpti, si huiusmodi nominationi, electioni seu assumptioni consenserint, aut se de ipsis quolibet modo intromiserint, intendentes et obediens eisdem, et in hoc omnes²², dantes ipsis nominatoribus, electoribus, assumptoribus, aut nominatis, electis vel assumptis auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte, cuiuscunque dignitatis vel²³ praecminentiae, conditionis aut status extiterint, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant, ac nihilominus ipsos nominatos, electos seu assumptos, si contra constitutionem praesentem praedictis nominationi, electioni vel assumptioni consenserint, aut se quoquo modo illis ingesserint, et eorum posteros in perpetuum omnibus feudis, privilegiis, libertatibus, immunitatibus, gratiis et honoribus, quae in praedicta seu aliis tenent ecclesiis, censemur esse

Tit. VI. Cap. XVII. a) *Exstat (ex Reg. Vatic.) in Bullar. Roman. Ed. Taur. IV, 42. no. 2. et in Cod. Hc; — Potthast no. 21362. — Dat. Viterbii XV. Kal. Aug. A. I. (1278.)* b) huius: *Hc orig.* c) die: *deest: orig.* d) ac: *Hc orig.* e) praevisa: *orig.*

f) sacerdotis: *ib.* g) aere: *ib.* h) et def.: *ib.* i) Romanorum: *ib.*; *deest: Hc* k) Romae: *Hc orig.* l) haec: *orig.* m) igitur: *Hc orig.* n) ipsi nom. cl. aut: *ib.*

Tit. VI. Cap. XVII. 1) *Psalm. XVIII, 5.* 2) *Math. XVI, 18.* 3) apostolatum: *DFG* 4) propr.: *deest: Codd coll.* 5) in: *deest: A; in cons.: deest: C* 6) eminent: *A; imminerent: G* 7) temporibus: *ABCDEF* 8) occurreret: *Codd. coll. Hc; occurret: orig.* 9) expediret: *ABCDEF* 10) est: *deest: ACDEFGHc orig.* 11) ipsam: *ib.* 12) et: *deest: Codd. coll.*

13) et: *deest: ABDEF* 13) exciperet: *Codd. coll. Hc orig.* 15) hoc: *ABDEHc orig.; super hoc: Hc* 16) ineffabilem: *ACDU* 17) Romanorum: *ABCDFGHc orig.* 18) pulchritudine: *Codd. coll. orig.* 19) vel: *deest: ACDEFG orig.* 20) qui: *Codd. coll. Hc; quis: orig.* 21) vel per: *ACDEFG orig.* 22) omn.: *deest: ABCDEF; omnino: G* 23) vel: *deest: Codd. coll. Hc orig.*

privatos ita, quod illi, ad quos eorum collatio, concessio seu dispositio pertinet, resumendi ea aut²⁴* retinendi, concedendi seu conferendi aliis, seu de ipsis etiam disponendi, prout ad eos pertinet, liberam habeant potestatem. Et ne taliter nominati, electi vel assumpti de sua pertinacia vel contemptu valeant gloriari: nos quaelibet mandata, praecepta, ordinationes et statuta, quae fecerint, omnesque sententias, quas tulerint, et quicquid penitus in contractibus et obligationibus seu quibuscunque^o aliis Urbis nomine vel tanquam senatores, capitanei, patricii aut rectores vel officiales ipsius egerint, irrita prorsus exnunc²⁵ et vacua nunciamus. Iudices vero et tabelliones, qui super his aut eorum aliquibus contra praesentis constitutionis edictum patrocinari vel instrumenta conficere forte praesumpserint, iudicatus et tabellionatus officiis se noverint esse privatos. Contemptores quoque seu violatores praemissorum, vel aliquorum vel aliquius eorum, ab huiusmodi excommunicationis sententia, praeterquam in mortis articulo, absolvi non possint, nisi per Romanum Pontificem, vel de ipsius petita et obtenta licentia speciali, non obstantibus aliquibus privilegiis, indulgentiis, concessionibus, constitutionibus, consuetudinibus et statutis quacunque firmitate vallatis, quae in praemissis omnibus nolumus aliquibus vel alicui suffragari, sed omnia quoad illa decernimus non tenere. Ut autem cives Romanorum²⁶*, qui ex ipsa Urbe naturalem duxisse noscuntur originem, aut quivis alii, qui in ipsa eiusve territorio non advenae, sed continui habitatores exstiterant²⁷*, quoad honores ipsius Urbis aut regimen gratiosis functionibus potiantur: non intendimus, quod praesens constitutio tales excludat, quin ad unum annum duntaxat, vel ad²⁸* aliud tempus brevius nominari ad ipsius regimen et officium eligi valeant ac assumi, etiamsi praedictorum principum et aliorum fratres, filii vel nepotes existant, aut etiamsi extra Urbem et ipsius territorium sub nomine comitatus, baroniae seu cuiuscunque alterius tituli in hominibus vel locis aliquibus iurisdictionem seu potestatem aliquam temporalem vel perpetuam obtinerent; dummodo praedicta iurisdictione vel potestas, extra Urbem et territorium praefata consistens, non tantae praeminentiae vel notabilis potentatus existat, quod eam²⁹* obtinentes eius occasione vel causa cum aliis, exclusis a dicto Urbis regimine, ut praemittitur, praesentis constitutionis oraculo rationabiliter includantur.

CAP. XVIII.

Canonice cathedralis ecclesiae ipso iure vel per sententiam, praeterquam in casu negligentiae, eligendi potestate privatis, ad Papam ius devolvitur eligendi; in inferioribus ecclesiis semper ad proximum superiorem devolvitur. H. d.

Bonifacius VIII.^a

Quanquam in casu negligentiae sit statutum a iure, ut

Tit. VI. Cap. XVII. o) in quibuscunque: *ib.*

Cap. XVIII. a) Et primum dictum huius decretalis fuit sumtum ex decretali Alexandri: *Dilecti in fine: Ioann. And. — cf. supra c. 10. h. t. not. b. — Renovavit decretalem Martinus IV. ap. Theiner. Mon. Hung. 350. — Potthast no. 21917. — Venerabilibus fratribus Archiepiscopo Colocensi et Batiensi, ac . . . Sirmiensi et Chanadiensi episcopis, salutem etc. Sicut dilecti filii Thomas electus et capitulum Waradiensis nobis significare curarunt, vacante dudum Waradiensis ecclesiae per translationem venerabilis nostri fratris Lodomerii archiepiscopi Strigoniensis, tunc Waradiensis episcopi, ad ecclesiam Strigoniensem, idem capitulum dictum Thomam, tunc Praepositum ecclesiae sancti Michaelis de Castroferreo Iauriensis dioecesis, in eorum episcopum canonice ac concorditer elegerunt, et tibi, frater archiepiscopo, tunc electo Colocensi et Batiensi, loci metropolitani, electione huius presentata, illam confirmari cum instantia petierunt: sed venerabilis frater noster Philippus episcopus Firmanus, in illius partibus apostolicae sedis legatus, asserens, quod idem Thomas praeposituram ipsius ecclesiae de Castroferreo post generale concilium Lugdunense fuerat assecutus, et iuxta tenorem constitutionis in ipso concilio editae per felicis recordationis Gregorium papam X., praedecessorem nostrum, ordinem presbiteratus non receperat infra annum, propter quod erat inhabilis ad huiusmodi confirmationis beneficium obtinendum, inhibuisse tibi dicitur, ne dictam electionem aliquatenus con-*

firmas, sicque praetextu inhibitionis huiusmodi dicta Waradiensis ecclesia vacationis incommoda compellitur experiri. Quum itaque, sicut asseritur, dicta ecclesia de Castroferreo non parochialis, sed collegiata existat, ita quod ad praeposituram ipsam se dicta constitutio, quae tantum de parochialibus ecclesiis et assumptis ad ipsarum regimen loquitur, non extendit, pro parte dictorum electi et capituli fuit nobis humiliter supplicatum, ut providere super hoc de benignitate sedis apostolicae curarem: Nos autem praedictae Waradiensis ecclesiae, ne ulteriori vacationi subiaceat, paterna volentes sollicitudine providere, fraternitati vestrae per apostolica scripta mandamus, quatenus veris existentibus supradictis, tu, praedictae archiepiscopo, cum eorum altero, si omnes hiis exsequendis nequiveritis interesse, inquisita de modo electionis ac studiis eligentium, ac electi meritis diligentius veritate, si dictam electionem inveneritis alias de persona idonea canonice celebratam, auctoritate nostra confirmetis eandem, facientes a suis subditis eidem electo reverentiam et obedientiam debitam exhiberi, ac nihilominus tu, praedictae archiepiscopo, adiunctis tibi duobus vel tribus episcopis gratiam et communionem apostolicae sedis habentibus, praedicto electo munus consecrationis impendas. Alioquin eadem electione rite cassata, ex tunc celebranda electio praedictae Waradiensis ecclesiae ad eos, ad quos de iure pertinet, devolvatur. Datum, apud Arbemveterem XIV. Kal. Iulii Pontificatus nostri Anno Secundo.

CAP. XIX.

Constitutione Ut circa non satisfecit appellans, qui disjunctive iuravit, se credere opposita esso vera, vel quae sufficere deberent ex eis. Ioann. Andr.

Idem.

Is, qui contra electionis formam vel electi personam aliqua obiciens ad sedem apostolicam appellavit, corporali a se praestito iuramento, quod illa, quae in appellatione sua expresserat, vel ea, quae de ipsis deberent sufficere, vera esse credebatur, et se posse probare, non est super obiectis vel expressis huiusmodi audiendus, quum non simpliciter, sicut tenebatur iuxta constitutionem felicis recordationis Gregorii Papae X.¹* praedecessoris nostri, editam in concilio generali²* Lugdunensi, iuraverit, expressa eadem³ seu obiecta se credere vera esse, et se posse probare, sed indeterminate illa, vel ea, quae deberent sufficere de eisdem.

CAP. XX.

Qui contra certam personam, ne eligatur, appellat, constitutionem: Ut circa servare tenetur. Ioann. Andr.

Idem.

Qui contra certam et nominatam personam, ne ab aliis eligatur, ad sedem apostolicam, antequam fiat electio, duxerit appellandum, debet per omnia in appellando servare formam constitutionis felicis recordationis Gregorii Papae X.¹* praedecessoris nostri: Ut circa, editae in concilio Lugdunensi, ac si electione iam facta eum contingeret appellare; alioquin non observans poenae constitutionis eiusdem se noverit subiacere.

CAP. XXI.

Si compromissum est in plures, ut eligant, per unam facienda est electionis pronuntiatio, sicut quando proceditur per formam scrutinii; aliter electio facta non tenet. Ioann. Andr.

Idem.

Sicut, quum per formam scrutinii ad electionem proceditur, est per unum pronuntianda et facienda communis electio secundum canonicam instituta: sic et per unum debet fieri, quum per formam proceditur compromissi; quamvis in arbitris compromissariis lex humana innuat, quod ab eis

Tit. VI. Cap. XVII. 24) aut: *deest: Codd. coll. orig.* 25) extunc: *ACP* 26) Romani: *ABEFGH orig.* 27) exstiterint: *ABCEFG*; existunt: *D* 28) ad: *deest: ABCEGH orig.* 29) eam: *deest: Codd. coll.*
Cap. XVIII. 1) nec: *(? 2) devolvatur: BC.*

Cap. XIX. 1) X.: *deest: Codd. coll. — cf. sup. c. 4.* 2) gen.: *deest Codd. coll.* 3) ead.: *deest: BDFG.*

Cap. XX. 1) X.: *deest: Codd. coll. — cf. sup. c. 4.*

omnibus sit pronuntiatio facienda. Alioquin a pluribus compromissariis facta simul electio eo ipso viribus non subsistat^{1*}.

CAP. XXII.

Decretalis supra eodem, Licet canon, in collegiatis parochialibus ecclesiis et assumptis ad ipsarum regimen locum non habet. Ioann. Andr.

Idem.

Statutum felicis recordationis Gregorii Papae X.^{1*} praecessoris nostri de his, qui ad parochialium ecclesiarum regimen assumuntur, promovendis ad sacerdotium infra annum, alioquin eisdem ecclesiis sint privati, quod, quum sit poenale, restringi potius convenit quam laxari, declaramus² ad collegiatis ecclesiis, etiamsi alias parochiales extiterint, et assumptos^{2*} ad earum regimen non extendi, sed antiqua iura servari debere potius in eisdem.

CAP. XXIII.

Si compromissariis secundum traditam sibi metam, scrutatis et in scriptis redactis voluntatibus singulorum, illum eligat, in quem non maior pars capituli, sed plures aliorum comparatione consenserant: non tenet electio, quum praeter formas concilii fuerit celebrata. Ioann. Andr.

Idem.

Si cui¹ eligendi potestas data fuerit sub hac forma, ut ipse, secreto et sigillatim votis singulorum de capitulo exquisitis et in scriptis redactis, illum eligat, in quem plures de capitulo partium comparatione minorum consenserint, licet consentientes maiorem partem totius capituli non attingant, ipseque, facto huiusmodi scrutinio et in scriptis redacto, iuxta traditam sibi formam eum, in quem non maior pars, sed plures de dicto capitulo, quam in quemquam alium direxerant vota sua, duxerit eligendum: talis electio, quum praeter formas, quas generale concilium servari statuit in electionibus celebrandis decernens eas, si aliter fierent, non valere, fuerit attentata, robur non obtinet firmitatis.

CAP. XXIV.

Ex vocatione, quocunque modo facta in discordia de religioso mendicante ad praelaturam extra administrationem sui ordinis, non acquiritur illi ius, nec consentire poterit etiam de praelati licentia. Idem de vocatione, facta a minori parte numero ad quamlibet praelationem de religioso non mendicante, et secus factum irritum decernit. Et ponit istud cap. unum speciale in mendicantibus. Ioann. Andr.

Idem².

Quorundam oculos sic vitium ambitionis excaecat, quod quasi suae professionis immemores, qua, contemptis honoribus, abiectis divitiis spreisque deliciis arbitrium proprium^b subiugarunt alterius ditioni, retro respiciunt ad aratrum manu missa, dum praecipitanter ruunt in litigiorum anfractus, et^{1*} causarum strepitibus se involvunt, et extra administrationes proprii ordinis solum praelaturae conscendere moliantur, electionibus, postulationibus seu provisionibus de se in discordia celebratis improvide praestando consensum, praebendi assensum a suo superiore nonnunquam extorta licentia potius, quam obtenta, ex quo animarum et ecclesiarum dispendia noscimus provenisse, et proventura maiora in antea verisimiliter formidamus. Volentes igitur huic pesti salubri remedio obviare, praesenti constitutione sancimus, ut nulli^c religioso Praedicatorum, Minorum, Eremitarum sancti Augustini, aut^d quorumlibet mendicantium ordinum ex^e electione, postulatione, provisione seu vocatione ad aliquam extra administrationem^{2*} sui ordinis praelaturam, in discordia de se facta, ius de cetero acquiratur; nec eorum aliquis tali electioni, postulationi, provisioni aut vocationi quoquo modo valeat consentire, etiamsi magistri aut ministri vel prioris generalium eorundem ad id accesserit licentia vel consensus.

Circa religiosos quoque alios, cuiuscunque conditionis vel status existant, volumus hoc servari, ut nec ipsi electionibus^f, provisionibus aut vocationibus, a minori parte numero ad praelationes quaslibet de se factis, (quae hoc ipso, quod a minori parte processerint, nullum prorsus tribuant ius eisdem,) suum audeant praestare consensum, etiamsi super hoc assensus³ vel licentia suorum intervenerit praelatorum. Nos enim, quicquid contra praemissa vel eorum aliquod a quoquam contigerit attentari, omnino decernimus irritum et inane.

CAP. XXV.

Non potest electus duas electiones prosequi, petendo confirmationem ex illis, etiamsi protestetur se contentum altera, per quam consequi possit suae intentionis effectum. Necesso ergo habet alteram eligere, qua electa ad alteram redire non poterit. Ioann. Andr.

Idem.

Ut quis duas electiones, de se in aliqua ecclesia celebratas, prosequatur insimul, et confirmationem petat ex eis, quum non nisi ex una ipsarum valeat ius habere, rationi consonum non putamus¹, etiamsi se contentum esse velle altera, per quam suae intentionis consequi possit effectum, in initio protestetur. Oportet² ergo³ eum, ne cum ipsis ecclesiae vel sui adversarii, si quem habet, discrimine in incerto vegetet, eligere, quam prosequi velit ex illis, et confirmationem petere tantummodo ex eadem, regressum ad aliam, cui per electionem alterius renunciare, sibi que ius ex ea non competere profiteri videtur, nullatenus habiturum^{4*}.

CAP. XXVI.

Si electus non consentit, vel post consensum renunciat, vel moritur, vel propter occultum sui vitium electio cassatur, eligentes ad eligendum extunc integrum tempus habebunt, nisi circa id egerint fraudulenter. Ioann. Andr.

Idem.

Si electio ex eo non sortiat effectum, quia electus consentire recusat, vel post consensum renunciat iuri suo, aut forte diem claudit extremum, seu propter occultum eius vitium irritatur: electores, qui iam fecerant quod spectabat ad ipsos, infra iuris terminum eligendo, habebunt a dissensu, renunciatione, morte vel irritatione praedictis, ac si vacatio nova esset, tempus integrum ad electionem aliam celebrandam, dummodo nil fraudulenter egerint in praemissis.

CAP. XXVII.

Si religiosus, non obtenta licentia, consentit electioni de se factae extra suum monasterium: non valet consensus, et irrita est electio. — §. 1. Solum superior sine conventu dare potest suo religioso consentiendi et transeundi licentiam. H. d.

Idem.

Si religiosus, cuius arbitrium non ex sua, quum velle vel nolle non habeat, sed ex illius, quem vice Dei supra caput suum posuit et cuius imperio se subiecit, voluntate dependet, electioni, de se ad praelationem aliquam extra suum monasterium vel suam ecclesiam celebratae, sui superioris, qui dare ipsam valeat, non petita licentia et obtenta, praesumpserit consentire: consensus sic praestitus non teneat, et in poenam praesumptionis illius electio eadem ipso facto viribus vacuetur omnino. §. 1. Quia vero, utrum religiosus consentiendi electionibus de se factis, et ad praelationes, ad quas electi fuerint, transeundi a suis superioribus sine fratrum consilio licentia dari possit, quum iura super hoc sint varia, dubitatur interdum: nos ad huiusmodi dubitationem tollendam, et ut ordinationes ecclesiarum ac monasteriorum, in quibus tales electi extiterint, celerius et facilius valeant expediri, decernimus, ut iidem superiores, suis irrequisitis conventibus, electis huiusmodi consentiendi et transeundi liberam dare valeant facultatem.

Tit. VI. Cap. XXII. a) Hoc olim fuerat etiam declaratum per quamdam extravagantem Alex. (et Martini) . . . quae incipiebat: Dilecti. : Ioann. Andr. — cf. supra ad c. 10. et c. 18. h. t.

Cap. XXIV. a) Dat. IV. Kal. April. A. III. 1297. ap. — *Wadding Annal. Minor. V. 583. no. 28. — Potthast no. 24491. exstat etiam in Ilc* b) arbitrio proprio subiugato: orig. c) nullus religiosus: ib. d) nec non et: ib. e) ex . . . ipsi: deest: ib.

f) electioni, postulationi, provisioni, seu vocationi de se factae in discordia, ad aliquam extra sui ordinis administrationis praelaturam praebere possit assensum, etiamsi magistri, ministri, seu prioris, generalium suorum ordinum aut inferiorum suorum licentia vel assensus, accederet, absque licentia sed. ap. speciali, faciente plenam et expressam de constitutione huiusmodi mentionem decernentes irritum etc.: orig.

Tit. VI. Cap. XXI. 1) substitit: ADFG.

Cap. XXII. 1) X.: deest: Codd. coll.; — cf. supra c. 14. 2) ad ass.: ACE. Cap. XXIII. 1) allicut: CC.

Corpus iur. cau. Ed. Friedberg. T. II.

Cap. XXIV. 1) et: deest: Codd. coll. orig. 2) administrationes: ACDEFG 3) consensus: AG. Cap. XXV. 1) putantes: AG 2) oporteat: BDEG 3) ergo: deest: AC 4) habiturus: ABCFG.

CAP. XXVIII.

Monachus in abbatem eligi non potest, nisi sit expresse professus; ad dignitatem autem episcopalem et in saeculari et in regulari ecclesia talis eligi poterit.

Idem.

Nullus religiosus ad abbatiam seu praclaturam suae vel alterius religionis de cetero eligatur, nisi antea fuerit ordinem regularem expresse professus. Quodsi secus actum fuerit, eo ipso irritum habeatur. Ad dignitatem vero episcopalem, ad quam¹ novitii eliguntur interdum, talem in saecularibus vel regularibus ecclesiis eligi minime prohibemus.

CAP. XXIX.

Forma electionis, tradita per decretalem supra eod. Quum dilectus, non est sublata per sequens concilium Quia propter. II. d. Ioann. Andr.

Idem.

Quum expediat concordare iura iuribus, et eorum correctiones, si sustineri valeant, evitari: decretalem felicis recordationis Innocentii Papae III.¹ praedecessoris nostri, quae innuit sub ea forma posse in electionibus licite compromitti, ut compromissarii, secreto et sigillatim voluntatibus omnium inquisitis, illum, in quem maior et sanior pars capituli consenserit, eligere teneantur, declaramus abrogatam non esse per subsequutum concilium generale; immo potest in ipsis electionibus ut prius procedi licite per eandem.

CAP. XXX.

Accedens ad sedem apostolicam pro instruendo negotio electionis per decretalem Cupientes, eundo hac de causa, stando et redeundo integro, praeter quotidianas distributiones, percipit fructus beneficiorum, quos percipere posset in ipsa ecclesia residendo. Ioann. Andr.

Idem.

Quum non deceat alicui suum officium esse damnosum, statuimus, ut ii, qui iuxta constitutionem felicis recordationis Nicolai Papae tertii praedecessoris nostri super hoc editam ad apostolicam sedem venerint, eam circa imminendum electionum negotia instructuri, quum tales, ecclesiarum suarum prosequentes utilitatem, censi debeant residentes, fructus beneficiorum suorum, quae obtinent in illis ecclesiis, quarum negotia prosequuntur, et etiam aliorum, quos recipere vel possent recipere in ipsis¹ ecclesiis residendo, integre, quotidianis distributionibus duntaxat exceptis, recipiant, ad sedem propterea veniendo eandem, ibidem hac de causa morando, et ad ipsas ecclesias redeundo, ac si personaliter in eisdem ecclesiis residerent, non obstantibus quibuslibet consuetudinibus vel statutis ecclesiarum suarum² contrariis, seu privilegiis quibuscumque, per quae praemissorum effectus posset quomodolibet impediri.

CAP. XXXI.

Is, qui opponit evidentem defectum scientiae vel personae contra promovendum ad aliquam dignitatem, poenitere non potest. Causam reddit. Ioann. Andr.

Idem.

Ab eo, qui contra electum vel postulatam seu promovendum ad aliquam dignitatem inter cetera, quae obicit, evidentem, notorium seu manifestum scientiae vel alium personae defectum opponit, ipsius defectus oppositio vel eius qualitas nequeunt postea revocari. Quum enim opponens, si quod de defectu¹ opposuit huiusmodi destituit veritate contingat, a prosecutione causae debeat omnino excludi, et puniri perinde, ac si in probatione omnium, quae obiecerat, defecisset, iustum est, ut, postquam ad oppositionem eandem procedit, nequeat in praeiudicium eius, contra quem opposuit, ulterius poenitere.

Tit. VI. Cap. XXXIV. a) *Hanc decretalem Bonif. VIII. XXXVIII, 190. — Potthast no. 24634.*

Tit. VI. Cap. XXVIII. 1) *add.*: etiam: *Codd. coll.*
 Cap. XXIX. 1) *cf.* c. 32. X. *de elect.* (1, 6.)
 Cap. XXX. 1) *dictis*: BE 2) *ipsarum*: *Codd. coll.*
 Cap. XXXI. 1) *quod defectum*: AB.

CAP. XXXII.

Canonicus impubes, ad electionem non vocatus, non agit de contemptu. — §. 1. Non professi cum professis, vel conversi laici cum clericis electioni interesse non debent. H. d.

Idem.

Ex eo, quod ad electionem episcopi, quae, te in pupillari constituto aetate, in tua ecclesia existit, celebrata, cum ceteris eiusdem ecclesiae canonicis non fuisti admissus, de contemptu conquiri aut electionem eandem impugnare non potes, quum tam iuris quam rationis existat, ut tales, quum¹ discretionem careant, ad praestandum in electione suffragium nullatenus admittantur. §. 1. In ecclesiis quoque regularibus vel monasteriis hi, qui non sunt tacite vel expresse professi, non debent cum professis, vel conversi laici cum clericis electionibus interesse.

CAP. XXXIII.

Si ab electione cathedralis vel regularis ecclesiae inscriptis ex causa probabilis appelletur ad Papam, ea pendente confirmatio facta per ordinarium non valet. Requirit decretalis Cupientes non solum, quod electus veniat, sed quod usque ad finem negotium prosequatur, et habet locum etiam, quum appellatur a confirmatione vel provisione. Ioann. Andr.

Idem.

Si, postquam ab electione in cathedrali vel regulari ecclesia celebrata fuerit in scriptis ex causa probabilis, quae probata deberet legitima reputari, ad sedem apostolicam appellatum, electionem ipsam per ordinarium confirmari contingat: huiusmodi confirmatio, nisi prius fuerit canonice ab appellatione ipsa recessum, quum sit ab eo, qui non potuit, de facto praesumpta, nullam obtinebit¹ roboris firmitatem. Si vero electus, qui iuxta constitutionem felicis recordationis Nicolai Papae tertii praedecessoris nostri ad dictam sedem venerat pro electionis suae negotio prosequendo, de Romana curia sine licentia recesserit, antequam huiusmodi negotium sit finitum: eius electio auctoritate constitutionis ipsius, quae non solum ut quis veniat, sed etiam ex sui mente exigit, quod usque ad finem negotium prosequatur, eo ipso viribus evacuatur² omnino. Quum autem ab electionis confirmatione vel facta provisione per eum, ad quem propter inferiorum negligentiam fuerat devoluta eligendi potestas, ad sedem appellatur eandem: constitutionem praedictam in veniendo et³ mittendo et aliis, quae perstringuntur in ea, convenit observari.

CAP. XXXIV.

Dispensare possunt episcopi et superiores cum habentibus parochiales ecclesias sibi subiectas, quod usque ad septennium studendo non teneantur ad sacerdotium promoveri; ad subdiaconatum tamen debent promoveri infra annum; alias sunt privati. Et, illo durante septennio, debet in illis ecclesiis idoneus poni vicarius, de fructibus ecclesiae sustentendus. Elapso septennio debet rector infra annum in presbyterum promoveri.

Idem^a.

Quum ex eo, quod felicis recordationis Gregorius Papa X.¹ praedecessor noster statuit in concilio Lugdunensi, ut ad regimen parochialium ecclesiarum assumpti se ad sacerdotium promoveri faciant infra annum a sibi commissi regiminis tempore connumerandum², et personaliter resideant in eisdem, alioquin, si infra idem tempus promoti non fuerint, huiusmodi ecclesiis absque monitione alia sint privati, nonnullis extunc parochiales ecclesias recusantibus acceptare, legendi et³ proficiendi, quum eis facultates non suppetant, nec ab ecclesiarum praelatis de aliis beneficiis in plerisque mundi partibus interdum provideatur eisdem, opportunitas sit sublata in grande universalis ecclesiae, quae ad sui regimen viris literatis permaxime noscitur indigere, dispendium et iacturam: nos, super hoc multorum instantia excitati frequenter, volentes cupientibus in scientia proficere, ut fructum in Dei ecclesia suo tempore afferre valeant opportunum, utiliter providere, praesenti constitutione sancimus, ut episcopi eorumque superiores cum his,

iterum publicavit X. Kal. Mai. A. IV. (1298.) in *Mon. Boic.*

Cap. XXXII. 1) qui... carent: A.
 Cap. XXXIII. 1) *obtinere*: *Codd. coll.* 2) *vacatur*: ABCE; *vacetur*: DFG 3) *et*: *deest*: ACDEF; *in*: G.
 Cap. XXXIV. 1) X.; *deest*: *Codd. coll. Mon. Boic.*; — *cf. supra* c. 14. 2) *numerandum*: ACDEF; *Mon. Boic.* 3) *ac*: *Mon. Boic.*

quae in utilitatem dictarum ecclesiarum expendi vel futuris deberent successoribus fideliter reservari, occupant, inter se dividunt, surripiunt, dilapidant, dissipant et consumunt in earum grave dispendium et iacturam: nos, ipsorum ausus reprimere, ac ecclesiarum indemnitate praecavere volentes, decernimus, ut hi, qui praemissa de cetero praesumpserint, eo ipso sint et tamdiu maneant ab officio et beneficiis quibuscunque suspensi, donec plene restituerint quicquid de bonis perceperint supra dictis, non obstantibus quibuslibet privilegiis vel indulgentiis, aut contrariis consuetudinibus, constitutionibus^{3*} vel statutis, iuramento, confirmatione sedis apostolicae aut alia quacunq[ue] firmitate vallatis, quae omnia quoad hoc auctoritate apostolica revocamus, cassamus et irritamus, ac nullius deinceps volumus esse firmitatis.

CAP. XLI.

Decretalis Ut circa solum in extrajudicialibus appellationibus locum habet; in judicialibus autem antiqua iura servanda sunt. II. d. Ioann. Andr.

Idem.

Constitutio felicitis recordationis Gregorii Papae¹ praedecessoris nostri edita in concilio Lugdunensi, formam exprimens, secundum quam ab iis, qui in^{2*} electionibus, postulationibus aut provisionibus se opponunt, debeat appellari, locum sibi non vindicat, nisi solum, quum in eis extra iudicium appellatur. Quando vero in iudicio³ in huiusmodi negotiis appellari contingit⁴, anteriora iura, quum per eam immutata non fuerint, observari oportet.

CAP. XLII.

Habens plenam administrationem cathedralis ecclesiae in spiritualibus et temporalibus, iurisdictionalia exercere potest, sacramentalia non, nisi episcopum fuerit. H. d. Dom.

Idem.

Is, cui procuratio seu administratio cathedralis ecclesiae plena et libera in spiritualibus et temporalibus a sede apostolica, cui soli hoc competit, est commissa, potest, alienatione bonorum immobilium duntaxat excepta, omnia, quae iurisdictionis episcopalis existunt, et quae potest electus exsequi confirmatus, libere exercere. Illa quippe, quae ministerium consecrationis exposcunt, nisi fuerit episcopus, per alios faciat episcopos expediri.

CAP. XLIII.

Monialis non eligit, nisi peregerit duodecim annum, et sit tacite vel expresse professa, nec eligitur, nisi peregerit tricesimum annum, et fuerit expresse professa. Hoc dicit prima pars usque ibi: Sane. Ioann. Andr. — §. 1. Non obstante contradictione vel appellatione quacunq[ue], electa a duabus partibus numero, quum per scrutinium proceditur, examinatione praemissa per officium praesidentis confirmatur et benedicitur. Item publicato scrutinio, antequam ad actus extraneos se divertant, eligentes possunt accedere ad illam, quae maiorem partem conventus numero habet. Et si per accessum ad duas partes pervenerint, sicut in primo casu, confirmabitur et benedicitur; non tamen admittetur contradicentibus potestas denunciandi vel accusandi, quum abbatissa fuerit benedicta et possessionem adeptam. Item de obiectis contra electam a maiori parte conventus, quae tamen duas partes nec a principio, nec per accessum habet, ante confirmationem sine strepitu et figura iudicii inquiretur. Ipsa tamen, alienatione bonorum et monialium receptione sibi interdictis, interim ministrabit. Item a minori parte electa nullum ius acquiritur, nec aliae possunt accedere ad eam, nec ibi fit collatio, nisi numeri ad numerum. H. d. — §. 2. Electae per compromissum benedictio impenditur, non obstante minoris partis contradictione; sed, si maior se ei opponat, libere administrabit, nec confirmabitur. Si autem ei se opponat pars in duplo maior, non administrabit, nec confirmabitur, sed expectabit litis eventum. H. d. — §. 3. Si ab opponentibus in casibus praemissis appellatur, constitutio Ut circa servabitur, sed moniales ad sedem apostolicam personaliter non venient, sed procuratores secundum constitutionem Cupientes mittent. H. d. Ioann. Andr. — §. 4. Ponentes vel nutrientes discordiam in electione monialium ipso iure sunt excommunicati. H. d. Ioann. Andr. — §. 5. Haec constitutio locum habet in monialibus regulariter viventibus, et in canonicis regularibus, hoc excepto, quod non debeant nisi professa eligere vel eligi. Quod non potest sibi vindicare locum in canonicis saecularibus; per hoc tamen Papa non approbat statum dictarum canonicarum saecularium. H. d. Ioann. Andr. — §. 6. Iura, de virorum electionibus tractantia, per hoc capitulum non sunt mutata. H. d.

Idem.

Indemnitate monasteriorum monialium, quae frequenter propter electiones in discordia celebratas in ipsis grandia in spiritualibus et temporalibus dispendia patiuntur, occurrere desiderabiliter affectantes, statuimus, ut, quum in eis fuerit electio facienda, nulla monialis, nisi duodecim annum peregerit, et professa fuerit tacite vel expresse, ad

eligendum cum aliis admittatur. Nec in abbatissam aut priorissam, ubi per priorissam monasterium gubernatur, de cetero eligatur aliqua, nisi tricesimum annum compleverit, et expresse professa fuerit ordinem regularem. §. 1. Sane, si ad electionem per formam scrutinii procedatur, et, votis in diversa divisio, electiones per^{1*} plures in discordia celebrari contingat, ea, quae a duabus partibus numero fuerit celebrata, exceptione seu contradictione aut appellatione quacunq[ue] partis alterius non obstante, per superiorem, prius tamen ex officio, prout spectat ad ipsum, diligenti examinatione praemissa, si alias inventa fuerit canonica, confirmetur, et confirmatae electae², si abbatissa exstiterit, benedictio impendatur. Si autem nulla earundem electionum a partibus fuerit celebrata duabus: tunc, non obstante, quod sit publicatum scrutinium et ad electionem processum, possint moniales, quae in aliam vel in³ alias direxerant vota sua, licite per consensum, antequam ad actus divertant extraneos, omni pravitate cessante ad illam accedere, quae ab aliis maiorem partem conventus numero facientibus est electa. Et si per accessum huiusmodi ad duas partes perveniri poterit: illis, quae antea in eam consenserant, computatis, confirmetur et benedictur, ac si duas partes ab initio habuisset, ut in casu proximo est praemissum. Verum si quae fuerint moniales, quae, postquam in praemissis casibus talis confirmata et benedicta exstiterit ac⁴ possessionem suae administrationis fuerit assecuta, voluerint in modum denunciationis vel accusationis, ut a dignitate deiiciatur adepta, proponere aliquid contra ipsam: eis per praedicta proponendi minime sit sublata facultas. Si vero ad illam, quae a maiori parte, ut praemittitur, est electa, noluerint aliae accedere moniales, vel si accesserint, non tot tamen, quod cum aliis prius in eam consentientibus faciant duas partes: tunc super obiectibus⁵ partis alterius, si qui fuerint, et super aliis, quae in tali negotio sunt ex officio inquirenda, plene sine strepitu iudicii et figura per superiorem inquiretur primitus, antequam confirmetur eadem electio vel etiam infirmetur. Sed interim praesentis constitutionis auctoritate in spiritualibus et temporalibus libere administret, sic tamen, quod de rebus monasterii nil penitus alienet, nec aliquam in monialem recipiat quoquo modo. Si qua vero a minori parte conventus numero nominata fuerit vel electa, ex nominatione vel electione huiusmodi, quas eo ipso, quod pars minor eas fecerit, vires aliquas nolumus obtinere, ipsi ius aliquod quomodolibet non quaeratur, nec ad eam ab aliis per consensum in hoc casu valeat accessus haberi. Ut autem, quum per praedictam formam proceditur, facilius in huiusmodi monialium electionibus ad concordiam veniatur: decernimus, ut non zeli ad zelum, nec meriti ad meritum, sed solum numeri ad numerum fiat collatio in eisdem. §. 2. Ceterum si per formam compromissi fuerit in electione processum, et electae pars aliqua se opponat: si minor, ipsius, ut in forma scrutinii statuitur, confirmetur electio, et eidem benedictio impendatur, partis eiusdem contradictione vel exceptione aut appellatione qualibet non obstante; sed per hoc denunciandi vel accusandi eam postmodum sibi via minime sit praecclusa⁶. Si maior: eius, donec de obiectis⁷ et aliis, ut in eadem forma scrutinii praemittitur, fuerit inquisitum, confirmatio vel infirmitas differatur; sed interim, ut praedicitur, libere administret, nisi forsitan pars opponentium exstiterit duplo maior. Tunc enim administrare ipsam nolumus, sed litis eventum potius expectare. §. 3. Porro si in huiusmodi electionum negotiis contigerit, in illis duntaxat casibus, in quibus oppositiones iuxta praemissa fuerint admittendae, ad sedem apostolicam appellari: appellantes formam constitutionis felicitis recordationis Gregorii Papae⁸ praedecessoris nostri editae in concilio Lugdunensi diligentius servare teneantur. Sed quum eas propter sexus verecundiam suaeque conditionis statum non deceat, nec ipsis expedit publico coetui demonstrari aut extra sua monasteria evagari: nolumus, quod electae vel etiam eligentes aut appellantes, seu hae, contra quas appellatum fuerit, ad eandem sedem personaliter veniant quoquo modo; sed procuratores sufficienter instructos iuxta constitutionem piaem memoriae Nicolai Papae tertii⁹ praedecessoris nostri ad sedem ipsam transmittant, per eos electionum ac appellationum et postulationum^{10*} suarum prosecuturam

TIT. VI. Cap. XL. 3) const: deest: ABCDEF.
Cap. XLII. 1) cf. supra c. 4. 2) in: deest: Codd. coll. 3) iudicio: AC
4) contigerit: A.
Cap. XLIII. 1) per: deest: Codd. coll. 2) el.: deest: AB 3) in:

deest: ABEF 4) ac... voluerint: omisit Richterius 5) obiectionibus...
si quae: AB 6) exclusa: A 7) obiectibus: ABDG 8) cf. supra c. 4.
9) cf. ib. c. 16. 10) et post: deest: Codd. coll.

negotia, prout iustitia suadebit, poenam in dicta constitutione contentam ipso iure, si hoc non fecerint, incursum. §. 4. Postremo hi, quos ad dirigendas in huiusmodi electionibus moniales easdem deinceps contigerit evocari, ab his prorsus absteant, per quae inter eas super faciendis ipsis electionibus oriri possit discordia vel exorta nutriri; alias eo ipso excommunicationis sententiae se noverint subiacerere. §. 5. Supra dicta siquidem nedum in monasteriis, in quibus sunt moniales, viventes sub aliqua de religionibus approbatis, sed etiam in illis¹¹, ubi sunt iuxta quarundam provinciarum consuetudinem mulieres, quae nec propriis renunciant, nec professionem faciunt regularem, sed vivunt ut in saecularibus ecclesiis canonici saeculares, volumus per omnia observari, eo, quod supra dicitur, duntaxat excepto, ut non eligantur nec eligant non professae, quum in ipsis hoc locum sibi nequeat vindicare; per hoc tamen earum statum, ordinem seu regulam nolumus nec intendimus approbare. §. 6. Ad haec licet praemissa, quae in multis a iure communi discrepare noscuntur, circa electiones in quibuslibet mulierum monasteriis faciendas ex certis causis rationabilibus^{12*} specialiter duxerimus statuenda, intentionis tamen nostrae nequaquam exstitit^{13*}, ut per illa quoad electiones in aliis virorum monasteriis vel quibusvis ecclesiis celebrandas¹⁴ aliquid immutetur; sed iura praecedentia in sua omnino remaneant¹⁵ firmitate.

CAP. XLIV.

Si ordinarius, post recessum appellationis interiectae ad curiam, in causis electionum episcopatum non inquisito, an pravitas intervenierit, procedit, confirmat vel consecrat: praedicta non tenent, et ipse ab episcoporum confirmatione et consecratione suspensus est per annum. II. d. Dominicus de sancto Geminiano.

Idem.

Provida consideratione generale¹ concilium Lugdunense concessit, ut ab appellationibus, in iudicio vel extra iudicium ad sedem apostolicam in electionum episcoporum et eorum superiorum negotiis interiectis, per quas ad sedem ipsam eadem negotia deferuntur, partes nulla interveniente private recedere valeant, antequam ipsi sedi apostolicae^{2*} appellationes eadem fuerint repraesentatae^{3*}, sed inferiores iudices, quorum est appellatio cessante negotiorum cognitio eorumdem, si^{4*} in hoc pravitas intercesserit, ante omnia diligenter inquirent, et, si eam intercessisse repererint, se non intromittant ullatenus de eisdem, sed praefigant ipsis partibus peremptorium terminum competentem, quo cum actis et munimentis suis apostolico se conspectui repraesentent. Verum quum nonnulli, concessione huiusmodi abutentes, suam, inquisitione praefata omissa, cognitionem in eisdem negotiis interponant, ad confirmandas electiones et consecrandos electos temere procedendo: nos, super hoc expressius providere volentes, confirmationes et consecrationes huiusmodi, et^{5*} quoscunque processus alios, quos inquisitione praemissa non habita contigerit de cetero in talibus negotiis attentari, decernimus nullius penitus existere firmitatis, et⁶ confirmantes et⁷ consecrantes eosdem, (ut in eo, in quo peccaverint, puniantur,) ab episcoporum confirmatione ac consecratione per annum continuum ipso iure fore suspensos.

CAP. XLV.

Si Papa sibi provisionem ecclesiae cathedralis reservavit, inhibuit et decrevit, non est violata electio, quae processerat; omnia tamen, quae reservationem sequuntur, carent effectu. Ioann. Andr.

Idem^a.

Si eo tempore, quo provisionem alicuius ecclesiae cathedralis ex quavis causa dispositioni seu ordinationi sedis apostolicae reservamus, inhibentes, ne ad electionem vel

provisionem faciendam in ea quomodolibet procedatur, et nocentes, si secus super hoc a quoquam scienter vel ignoranter attentatum exstiterit, irritum et inane, iam ad electionem forsitan sit processum in ipsa: praesenti constitutione sancimus, quod, licet reservatio, inhibitio et decretum huiusmodi non efficiant electionem vel alia, quae praecedunt, efficiunt tamen, ut effectu careant ea, quae postmodum subsequuntur.

CAP. XLVI.

Absens plures procuratores ad actum electionis dare potest in solidum, et non aliter; et in altero admittendo ponit tres gradus. II. d. usquo ad §. Porro. Dominicus. — §. 2. Procurator, ad eligendum constitutus, unum nomine suo, et unum nomine domini sui eligere non potest, nisi a domino de certa persona speciale mandatum habeat. II. d. — §. 3. Canonici absens, licet nullus de capitulo eius procurator esse velit, et ipse procuratorem, qui non sit de capitulo, nolente capitulo deputare non possit, votum per literas exprimere non potest, quum cuiuslibet votum sit secreto et sigillatim in scrutinio exprimendum. II. d.

Idem.

Si quis iusto impedimento detentus in electionis negotio nequeat commode^{1*} interesse, potest nedum uni, prout dicitur in concilio² generali, sed et pluribus committere vires suas, dum tamen eorum cuilibet det in solidum potestatem; et erit tunc melior conditio occupantis. Verum si ambo concurrant insimul et postulent se admitti, audiri eos non expedit, quia possent vota sua dirigere in diversos, sicque res non haberet exitum, et quod ab eis hoc casu fieret non valeret. Sed is admittatur duntaxat, quem capitulum vel pars maior elegerit, vel, si concordare nequeant, is, qui primo in³ instrumentum vel literis procuracionis exstiterit nominatus. §. 1. Si autem nullus ipsorum in solidum fuerit deputatus, tunc propter rationem eandem ipsorum aliquis non debeat admitti, sibi que imputet, qui sic eos constituit indiscrete. §. 2. Porro, quum unus est procurator simpliciter constitutus, si is unum suo, et alium domini sui nomine in scrutinio nominandum duxerit, nihil agit, nisi de certa eligenda persona sibi dominus dederit speciale mandatum. Tunc enim in illam eius, et in aliam suo nomine licite poterit consentire. §. 3. Absens quoque, licet nullus de collegio velit esse procurator eiusdem, nec ipso nolente capitulo extraneum valeat deputare, non poterit aliquatenus per literas exprimere votum suum, quod non est ante scrutinium, sed in ipso scrutinio secrete et sigillatim tantummodo exprimendum.

CAP. XLVII.

Si appareat coelectus, vel se opponens ei, qui confirmationem petit: ille vocabitur nominatim; alias fiet in ecclesia crida generalis, quod se confirmationi volentes opponere veniant peremptorio assignato; aliter confirmatio facta non tenet. Ioann. Andr.

Idem.

Quoniam, electione non in concordia celebrata, superior, ad quem electionis ipsius confirmatio pertinet, consuevit interdum suae confirmationis celeritate, praefrens cupiditatem propriam iuri et inordinatum effectum etiam acuitati, competitorem aliquando, ubi alius, vel eos, qui se volunt opponere, quando electus est unicus, supplantare, dum, nullis vocatis et non discussis negotio, per repentinam confirmationem cito contra doctrinam Apostoli imponit manus electo: nos, volentes huic morbo et fraudibus obviare, praesenti constitutione sancimus, confirmationes tales viribus omnino carere, ipsasque decernimus irritas et inanes. Vocationem autem huiusmodi nominatim, ubi est coelectus vel appareat oppositor, alias generaliter in ecclesia, in qua electio¹ facta est, ut, si qui sint, qui se velint opponere, compareant assignato peremptorio termino competenti, faciendam esse censemus, quae, etiamsi electio in concordia celebrata fuerit, volumus observari.

Cap. XLV. a) Causam dedit huic decretali, quia vacante eccl. Bonon. per mortem bonae mem. dom. Octaviani ipsius eccl. ep.: infra biduum canonici de reservatione timentes elegerunt bon. mem. dom. Sclatam fratrem suum: postmodum Papa Bonif. audiens de morte O. reservavit, inhibuit, et decrevit: post triduum

audivit de electione facta de dom. Sclata praedicto satis gratum habuit: sed ab astantibus iuris peritis quae-rit, an ad ipsum, an ad archiep. ipsius electionis spectaret confirmatio, quod hic determinat: *Glossa*.

Tit. VI. Cap. XLIII. 1) et (sed: *G*) in illis etiam: *BCEFG* 12) et rat.: *Codd. coll.* 13) existit: *ib.* 14) celebrandis: *AG* 15) maneat: *IBDF*.
Cap. XLIV. 1) gen.: *deest: AC* — cf. *supra* c. 10. 2) ap.: *deest: Codd. coll.* 3) praesentatae: *ib.* 4) an: *BCEFG*; quae: *A* 5) ac:

ABCDEF 6) ac: *B*; *deest: E* 7) ac: *ADF*.
Cap. XLVI. 1) comm.: *deest: ABCDEF* 2) cf. c. 42. X. *de elect.* (1, 6.)
3) in: *deest: AC*.
Cap. XLVII. 1) cl.: *om. u. Richevo.*

TITULUS VII.
DE RENUNCIATIONE.

CAP. I.

Romanus Pontifex potest libere papatui renunciare. H. d. secundum Zenz.

Bonifacius VIII.

Quoniam aliqui curiosi, disceptantes de his, quae non multum expediunt, et plura sapere quam oporteat contra doctrinam Apostoli temere appetentes, in dubitationem sollicitam, an Romanus Pontifex, maxime quum se insufficientem agnoscit ad regendam universalem ecclesiam et summi pontificatus onera supportanda, renunciare valeat papatui eiusque oneri et honori, deducere minus provide videbantur: Coelestinus Papa quintus praedecessor noster, dum eiusdem ecclesiae regimini praesidebat, volens super hoc haesitationis cuiuslibet materiam amputare, deliberatione habita cum suis fratribus ecclesiae Romanae cardinalibus, de quorum numero tunc eramus, de nostro et ipsorum omnium concordii consilio et assensu auctoritate apostolica statuit et decrevit, Romanum Pontificem posse libere resignare. Nos igitur, ne statutum huiusmodi per temporis cursum oblivioni dari, aut dubitationem eandem in recidivam disceptationem ulterius deduci contingat, ipsum¹ inter constitutiones alias ad perpetuam rei memoriam de fratrum nostrorum consilio duximus redigendum.

CAP. II.

Si in fraudem expectantis primam vacaturam, quum in proximo crederetur pinguis vacare, renunciavit aliquis tenuem, quam habebat: non tenetur expectans illam recipere; immo illa dimissa expectabit aliam sine fraude vacantem. Et si illi renunciavit illa pinguis postea conferatur, hoc ipso probata sit fraus, et carebit utraque.

Idem.

Si, te praebendam vel dignitatem in aliqua ecclesia proximo vacaturam auctoritate apostolica expectante, aliquis praebendam seu dignitatem tenuem obtinens in eadem, fraudulenter ei renunciavit, ut, illa primo sic vacante praeccludat tibi via per consequens ad obtinendum praebendam vel dignitatem aliam pinguiorem, quae per mortem alicuius vel alias in ipsa ecclesia creditur verisimiliter in proximo vacatura: per renunciationem huiusmodi, dummodo

de praemissa fraude appareat saltem per aliquas probabiles coniecturas, ut, quia dictae renunciationis tempore is, qui praebendam vel dignitatem pinguiorem habebat, infirmitate gravi detinebatur, vel aliquid aliud imminere, propter quod illius praebenda seu dignitas vacare in proximo probabiliter credebatur, nullum tibi volumus obstaculum interponi, quo minus, praebenda vel dignitate praedicta sic fraudulenter renunciata omissa, possis dictam pinguiorem, quum eam vel aliam si prius ipsam vacare contigerit, auctoritate praefata libere petere veluti tibi debitam, et habere. Ceterum si praedicto renunciante huiusmodi praebenda vel dignitas pinguior forsitan conferatur, eo ipso dicta fraus intelligatur esse probata, et idem renuncians habita omnino careat et ambita.

TITULUS VIII.
DE SUPPLENDA NEGLIGENTIA
PRAELATORUM.

CAP. I.

Jurisdictio suffraganei excommunicati ad metropolitanum non devolvitur. Ioann. Andr.

Innocentius IV.^a

Romana ecclesia (*Et infra*): Edictum vero per Remensem provinciam publicatum, ut a subditis episcoporum ipsius provinciae pro audiendis et terminandis eorum causis libere ad Remensem curiam accederetur, penitus revocamus, quia, etiamsi¹ tenerentur iidem episcopi pro suis culpis vinculo excommunicationis adstricti, non tamen ex culpis ipsis, quum id non inveniatur a iure concessum, ad Remensem archiepiscopum iurisdictio devolveretur eorum. Sed alia forte pro illis^b poena ipsis canonica^c posset^d infligi.

CAP. II.

Si ille, qui praees, est negligens et remissus, debet superior illi dare idoneum coadiutorem. H. d. Ioann. Andr.

Idem Baronibus et Comitibus¹* regni
Portugalliae^a.

Grandi non immerito^b (*Et infra*): Mandamus, quatenus

Tit. VIII. Cap. I. a) *haec decret. Innoc. IV. dilect. fil. universitati magistrorum scoliarum Parisiis commorantibus directa est Lugdun. XI. Kal. Mai. P. A. III. 1245. — Potthast no. 12062. — in Comp. c. 1. h. t. — in Bulla Innoc. Ad exped. no. 6. b) ipsius: Iac c) can.: deest: If d) possit: Iac.*

Cap. II. a) *Inn. IV. bulla baronibus communitatibus, consiliis tam civitatum quam castrorum et aliorum locorum, ac universis militibus et populis per regnum Portugalliae constitutis directa exstat (ex Reg. Vatic.) in Bullar. Rom. ed. Taur. III, 516. — Potthast no. 11751. — Berger no. 1389. — in Comp. h. t. c. 2. — in Bulla Ad exped. no. 7. — Dat. Lugd. IX. Kal. Aug. A. III. 1245. b) hoc loco desiderantur etiam in Comp. cit. seqq.: exultamus in Domino gaudio, quum christianae professionis regna sic salubri dirigitur statu, quod ecclesiae, ac alia loca cultui et obsequio deputata divinis, et personae ecclesiasticae, caeterique fideles ipsorum pacis tranquillitate laetantur, fides in eis catholica maiori continue robore convalescit, servatur inibi iustitia, et audacia cunctis ibidem interdicitur. Vehementi autem dolore turbamur, si quando regna ipsa, quod absit, procurante humani generis inimico, scinduntur discordiis, circa fidei cultum remisso devotionis ardore tepescunt, iustitiam negligunt, et in se ipsis permittunt illicita perpetrari. Unde multa sollicitudine magnoque studio procurare nos convenit, ut christianorum regna, quae in statu sunt prospero, incommutabiliter in illo regantur, et quae periculoso ruere dignoscuntur, reformatione laudabili reparantur. Sane quum carissimus in Christo filius noster . . . Portugalliae rex illustris a pueritia sua, clarae memoriae patre suo viam universae carnis ingresso, regni Portugalliae gubernatione suscepta, ecclesias et monasteria existentia in eodem, pravum consilio, in gravem Dei offensam et conculcationem ecclesiasticae libertatis, multimodis exactionibus et oppressionibus per se, suosque immaniter afflixisset, et ab aliis pro ipsorum libito libere permisisset affligi; tandem quibusdam ecclesiarum praelatis eiusdem regni apud Romanos Pontifices praedecessores nostros querebas*

multiplices super his deponentibus contra eum, felices recordationis Gregorius Papa praedecessor noster post huiusmodi querelas et admonitiones frequentes regi propter hoc factas eidem, ac expectationes diutinas, nec non et interdicti ac excommunicationis sententias ob ipsius contumaciam in eum, et praefatum regnum auctoritate apostolica promulgatas, diuque observatas ibidem super certis praedictae libertatis articulis, et quibusdam aliis ab eo et suis impostum observandis, et satisfactione impendenda monasteriis et Ecclesiis de damnis ac iniuriis per ipsum et suos irrogatis eisdem, ac ipsorum defensione duxit salubriter providendum, certis executoribus, qui eum ad hoc ecclesiastica censura compellerent, deputatis. Sed idem, receptis apostolicarum provisionum literis, licet promiserit per suas patentes literas, quod articulos contentos in earumdem provisionum literis et observaret et faceret a suis subditis observari; postmodum tamen non solum praefatis monasteriis et ecclesiis de praemissis damnis et iniuriis satisfacere, vel ea defensare neglexit; sed etiam, ut accepimus, ecclesias et monasteria ipsa per se, suosque portarios et meyrinos collectis, procuracionibus ac exactionibus indebitis intolerabiliter aggravavit et aggravat incesanter, ac circa malefactorum regni eiusdem insolentiam reprimendam sic negligens invenitur, quod in eodem regno bona tam ecclesiastica, quam mundana per raptores, praedones, invasores, incendiarios, publicos sacrilegos et detestabiles homicidas abbatum videlicet, priorum et aliorum religiosorum et clericorum saecularium, ac laicorum etiam occisores, deperire propter saecularis defectum iustitiae dignoscuntur. Unde quia sic in eodem regno a quibuslibet suis subditis impune delinquitur, barones, alique ipsius regni nobiles et ignobiles, sumpto ex hoc delinquendi ausu, matrimonia contrahere in gradu prohibito, bona ecclesiastica rapere, ac alia quam plura mala olim a bonae memoriae Ioanne Sabinen. episcopo tunc in partibus illis Apostolicae Sedis legato, sub anathematis interminatione prohibita committere non verentur, et tam ipsi, quam plures alii de regno praefato diversarum excommunicationum

Tit. VII. Cap. I. 1) ipsam: *CG.*

Tit. VIII. Cap. I. 1) etiam et si: *ABG*; si etiam: *Iabcd.*

Cap. II. 1) communitatibus: *BDF orig.*; comitatibus: *Ia.*

dilectum filium nobilem² virum, comitem^c Boloniensem³, praefati regis Portugalliae^d fratrem, de⁴ devotione, probitate ac circumspectione multipliciter commendatum, qui eidem regi, si absque legitimo decederet filio, iure regni succederet, quique examinatae^e dilectionis affectu, quo vos et praedictum regnum prosequitur, magnanimitate ac potentia sibi plurimum suffragantibus, regnum ipsum maturius^f reformaturus firma credulitate speratur, praesertim quum ad curam et administrationem generalem et liberam regni eiusdem, tam^{5*} pro^g saepe dicti regis quam ipsius regni utilitate, si provide attendatur, ac ad defensionem ecclesiarum, monasteriorum aliorumque piorum locorum regni praefati, et personarum ecclesiasticarum tam religiosarum quam saecularium, nec non viduarum, orphanorum et ceterorum ibidem degentium, ac deperditorum inibi recuperationem⁶ salubriter, ut^h in Domino confidimus, sit assumptus: quum ad vos accesserit, (fidelitate, homagio, iuramento seu pacto, si aliquibus forte praefato regi vel cuicumque alii personae teneminiⁱ, aut etiam ipsius regis prohibitione, dummodo personam eius et vitam, ac legitimi sui filii, si aliquem ipsum habere contigerit, fideliter conservetis debitum^k eis exhibentes honorem, nequaquam obstantibus,) in civitatibus, castris, villis et munitionibus regni praedicti cum omnibus suis recipere, ac eius dispositioni, ordinationi et mandatis universaliter singuli et singulariter universi per omnia et in omnibus intendere⁷ absque difficultate qualibet procuratis, impendentes sibi contra quoslibet repugnantis ac etiam violentos consilium, auxilium et favorem, de rebus, proventibus omnibusque praefati^l regni iuribus sine diminutione aliqua plenarie respondendo, ut de illis dicto regi, secundum quod suam decet excellentiam, sibi^m ac suis et praefati regni necessitatibus pro temporeⁿ ac negotiorum emergentium qualitate valeat providere. Alioquin venerabilibus fratribus nostris^o Bracharensi archiepiscopo et episcopo Colimbriensi damus nostris literis in praecipis⁸, ut vos ad id monitione praemissa^p per censuram ecclesiasticam appellatione remota compellant. Per hoc autem non intendimus memorato regi vel ipsius legitimo filio, si quem habuerit⁹, praedictum regnum adimere; sed potius sibi et eidem regno destructioni exposito, ac vobis

innodati laqueis per devia desperationis errantes in contemptum clavium divinis se officiis irreverenter ingerunt, et ecclesiasticis sacramentis, ac in subversionem catholicae fidei plures eorum de ipsius articulis auctoritates tam novi, quam veteris testamenti temere, non sine fermento pravitatis haereticae, in suarum et aliorum animarum periculum exponendo, eo dissimulante, non metuunt disputare: et nonnulli de regno ipso ecclesiarum et monasteriorum patroni, ac alii asserentes se patronos, quum non sint, locorum ipsorum et ab eis illegitime geniti, in bonis dictarum ecclesiarum et eorum monasteriorum crudeliter debacchantes, ecclesias ipsas et monasteria eadem ad tantam inopiam redegerunt, quod eis nequeuntibus proprios sustentare ministros, quin imo aliquibus ex ipsis servitorum solatio destitutis, et aliorum claustris, refectoriis, ceterisque officinis, equorum stabulis et postribulis quarumlibet personarum vilium deputatis, divini nominis, et religionis cultus exinde penitus est sublatus bonis illorum omnibus in direptionem expositis et in praedam. Ceterum castra, villas, possessiones et alia iura regalia, idem rex propter ipsius desidiarum, sique cordis imbecillitatem deperire permittens, ac passim et illicite malignorum acquiescens consiliis, alienans tam ecclesiasticarum, quam saecularium personarum nobilium et ignobilium occisiones nefarias, dum religioni non parcurit, nec sexui, vel aetati, rapinas, incestus, raptusque monialium et saecularium mulierum, rusticorum ac negotiatorum tormenta gravia, quae ipsis a nonnullis regni praefati pro extorquenda ab ipsis pecunia infliguntur; ecclesiarum et cimiteriorum violationes et incendia, fractiones treugarum et alia enormia, quae a sibi subiectis libere committuntur, scienter tolerat, quin potius tot, tantisque malis, dum ea praeterit impunita, consentire videtur, et pandit aditum ad peiora. Terras insuper et alia christianorum bona in confinio Saracenorum posita non defendens, ea infidelibus devastanda, seu etiam occupanda ex animi pusillanimitate relinquit. Et licet a supradictis praelatis, ut ad corrigenda praemissa, pluraeque alia nefanda, quorum seriosa narratio fastidium generaret, ardentem, ut tenetur, assurgeret, monitus fuerit diligenter,

ipsis in vita ipsius^{10*} regis per sollicitudinem et providentiam comitis consulere supra dicti.

CAP. III.

Episcopo a paganis vel a schismaticis capto, non archiepiscopo, sed capitulum administrat, nisi Papa, quam cito hoc fieri poterit, super hoc per capitulum consulendus, aliter ordinaret. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Si episcopus a paganis aut schismaticis capiatur, non archiepiscopus, sed capitulum, ac si sedes per mortem vacaret illius, in spiritualibus et temporalibus ministrare debet, donec eum libertati restitui, vel per sedem apostolicam, (cuius interest ecclesiarum providere necessitatibus,) super hoc per ipsum capitulum quam cito commode poterit consulendam, aliud contigerit ordinari.

CAP. IV.

Ecclesia cathedrali vacante solus Papa visitatorem deputat, nisi archiepiscopus propter negligentiam vel dolosam capituli administrationem cum causae cognitione deputaret. Hoc dicit Dominicus. — §. 1. Visitator ecclesiae vacantis, ab inferiore a Papa deputatus, temporalia et spiritualia administrat, excepta beneficiorum collatione ad episcopum pertinente. H. d. Dominicus.

Idem.

Ecclesiae cathedrali vacanti visitator ab alio quam a Romano Pontifice deputari non potest, nisi forte capitulum in spiritualibus et temporalibus negligenter aut perperam administraret. Tunc enim archiepiscopus ob negligentiam vel malitiam capituli, eo vocato, causaeque super hoc cognitione praemissa, visitatorem seu administratorem eidem ecclesiae licite poterit deputare. §. 1. Huiusmodi quoque visitator, quanquam spiritualium et temporalium administrationem legitimam censeatur habere, beneficia tamen, quae ad collationem pertinent episcopi, conferre non potest, si ab alio quam a Romano Pontifice fuerit deputatus.

idem tamen, eorum monitionibus obauditis, id efficere non curavit; propter quod nos episcoporum, abbatum, priorum et aliorum tam religiosorum, quam saecularium regni eiusdem conquestionibus et clamosis insinuationibus excitati, regem ipsum per nostras literas, ut praemissa corrigeret rogandum duximus attente, et hortandum venerabilibus fratribus nostris Colimbriens., ac Portugallen. episcopis; ac priori praedicto Colimbriens., nihilominus per alias literas iniungentes, ut eum ad hoc ex parte nostra monentes attente, ac efficaciter inducentes, qualiter super hoc faciendum duceret, et de ipsorum cura eum in hac parte processu nos in concilio certificare curarent. Quum igitur per dictos Colimbriens. et Portugallen. eiusdem concilii tempore apud Sedem Apostolicam constitutos, ac ipsorum et dicti prioris literas, quod praefatum regem super his diligenter monuerint, et tam per eosdem, quam per alios fide dignos, nec non multorum virorum ecclesiasticorum, communitatum, baronum, militum, ac etiam nobilium dominorum literas, quod praemissa nullatenus emendantur, sed potius de die in diem graviora propter eius desidiarum et negligentiam praesumuntur, quodque in subversionem regni praefati vassalli eiusdem regis, congregata multitudine armorum, castra ipsius noviter expugnare omniaque occurrence invadere, devastare, praedari, et alia mala, eo haec ex tempore nimio tolerante committere, divino timore posthabito, non formidant, nobis satis liquido innotescat: Cupientes regnum ipsum tot tribulationum adversitate depressum, maxime quum sit Romanae Ecclesiae censuale, alicuius prudentis et providi diligentia et industria relevari, universitatem vestram de fratrum nostrorum consilio monemus, rogamus et hortamur attente per apostolica vobis scripta districte praecipiendo mandantes in remissionem vestrorum peccaminum iniungendo, quatenus c) N. vicecomitem: *If*; vicecomitem: *Id* (vir.: *deest*) d) Port.: *deest*: *orig.* e) ex innatae: *ib.* f) mat.: *deest*: *If* *orig.* g) pro: *deest*: *If* h) ut: *deest*: *Iad* *orig.* i) teneamini: *If* k) deb.: *deest*: *ib.* l) saepe fati: *Iad* *orig.* m) et sibi: *Iad* *orig.* n) temporum: *Iad* *orig.* o) venerabili fratri nostro: *If* p) modo praemisso (?): *orig.*

Tit. VIII. Cap. II. 2) nob. vir.: *deest*: *Of* 3) Bononiens.: *ADGIf*; Balon.: *F*; Belcioms.: *E*; Bolom.: *Id* 4) de: *deest*: *AGJe* 5) non: minus: *Codd. coll. Iad orig.* 6) recuperatione: *ABCDJe* 7) attendere:

ACDFG 8) mandatis: *FGIf*; praec. vel in mandat.: *D*; tit. praecipis: *A*; in praecipum: *C* 9) habuit: *Cl* 10) eiusdem: *Codd. coll. Iadef orig.*

TITULUS IX.
DE TEMPORIBUS ORDINATIONUM ET
QUALITATE ORDINANDORUM^{1*}.

CAP. I.

Episcopus Italiae ultramontanum non ordinet, nisi de speciali licentia Papae, vel per patentes literas episcopi sui, continentes iustam causam, quare nolit vel non possit illum ordinare. Si secus factum fuerit, ordinans puniatur poena condigna, et ordinatus manebit suspensus ita, quod etiam a poenitentiariis Papae sine ipsius speciali licentia absolvi non poterit. Ioann. Andr.

Clemens IV.^a

Saepe contingit, quod nonnulli clerici, vinculo excommunicationis adstricti, aut apostatae, seu irregulares, seu alias ordinum sacrorum susceptione indigni, suam patriam, in qua de his habetur notitia, fugientes, se in remotis partibus faciunt ad huiusmodi ordines promoveri. Nos igitur, volentes animarum ipsorum periculis obviare, statuimus, ut nullus episcoporum Italiae de cetero aliquem ultramontanum clericum ordinare praesumat, nisi a nobis specialem licentiam habeat, vel ab episcopo, de cuius dioecesi traxit originem ordinandus, vel in cuius dioecesi beneficiatus existit, per eius patentes literas, causam rationabilem continentes, quare ipsum nolit aut nequeat ordinare. Eos vero, quos contra praemissa contigerit ordinari, manere volumus absque spe dispensationis super hoc a sede apostolica obtinendae suspensos, ac ordinantes poenitentia¹ condigna puniri, omnibus nostris poenitentiariis inhibentes districte, ne absque licentia nostra speciali cum taliter ordinatis dispensent, vel suas eis tradant literas, per quas cum ipsis debeat dispensari.

CAP. II.

Qui scienter ordinaverint clericum alienum, per annum a collectione ordinum sunt suspensi, et, postquam suspensio fuerit manifesta, poterunt subditi sine ipsorum licentia a vicinis episcopis ordinari. Ioann. Andr.

Gregorius X. in generali concilio Lugdunensi^a.

Eos, qui clericos parochiae alienae absque superioris ordinandorum licentia scienter, seu affectata ignorantia vel quocunque alio figmento quaesito praesumpserint ordinare, per annum a collatione ordinum decernimus esse suspensos, his, quae iura statuunt contra taliter ordinatos, in suo robore duraturis. Clericis quoque parochiae taliter suspensorum, postquam eorum suspensio fuerit manifesta, absque ipsorum etiam^b licentia interim recipiendi ordines ab aliis vicinis episcopis, alias tamen canonice, liberam concedimus facultatem.

CAP. III.

Episcopus originis, domicili, vel ecclesiastici beneficii commendatitias ad ordines dare potest, inferiores praelati non, nisi ex privilegio; nec officiales episcoporum; sed ii, qui habent administrationem spiritualium, illas bene concedunt. — §. 1. Possunt episcopi ordinare priores prioratum non exemptorum, et ipsorum socios, quamdiu morantur in illis, licet inde non fuerint oriundi. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Quum nullus clericum parochiae alienae praeter su-

perioris ipsius licentiam debeat ordinare: superior intelligitur in hoc casu episcopus, de cuius dioecesi est is, qui ad ordines promoveri desiderat, oriundus, seu in cuius dioecesi beneficium obtinet ecclesiasticum, seu habet, (licet alibi natus fuerit,) domicilium in eadem. Inferiores quoque praelati, religiosi vel alii, nisi eis, quod suos clericos aut subditos possint a quo voluerint episcopo facere ordinari, a sede apostolica specialiter sit indultum, vel officialis episcopi, quum ad hoc se ipsius officium non extendat, huiusmodi nequeunt licentiam impartiri. Episcopo autem in remotis agente, ipsius in spiritualibus vicarius generalis, vel, sede vacante, capitulum, seu is, ad quem tunc temporis administratio spiritualium noscitur pertinere, dare possunt licentiam ordinandi. §. 1. Religiosi vero, a suis superioribus in non exemptis prioratibus deputati, priores et eorum socii possunt a locorum dioecesanis, quamdiu morantur in ipsis prioratibus, ordinari licite, licet non sint de eorum¹ dioecesibus oriundi.

CAP. IV.

Episcopus seu alius inferior primam tonsuram infanti non confert, nisi religionem intret, nec homini illiterato, nec homini alterius dioecesis absque sui praelati licentia; nec etiam coniugato, nisi religionem intret, aut ad sacros ordines promoveatur legitime; alias contra faciens puniatur, ut lic. II. d. Zenz.

Idem.

Nullus episcopus vel quisvis alius infanti, nisi forte religionem intraret, seu illiterato, sed nec absque sui superioris licentia homini dioecesis alienae, clericalem praesumat conferre tonsuram, nec etiam coniugato, nisi volenti religionem intrare aut ad sacros ordines promoveri, prout est sacris canonibus diffinitum. Qui vero contra fecerit, ut in eo^{1*}, in quo peccaverit, puniatur, per unum annum a collatione clericalis tonsurae duntaxat noverit se suspensum.

TITULUS X.

DE AETATE ET QUALITATE ET ORDINE
PRAEFICIENDORUM.

CAP. UN.

Episcopus dispensat cum maiore XX. annis in dignitatibus et personatibus non curatis, si aliud non obstat. II. d. Dominicus.

Bonifacius VIII.

Permittimus, ut episcopi cum iis, qui XX. annum compleverint, quod dignitates vel personatus, quibus animarum cura non imminet, valeant obtinere, possint, si aliud non obstat^{1*} canonicum, libere dispensare.

Tit. IX. Cap. I. a) *Est Clement. IV. Extravag.* Saepe accidisse, quae exstat: *HcK* — Saepe accidisse percepimus, quod nonnulli clerici in suis partibus vinculo excommunicationis adstricti, apostatae aut irregulares seu alii susceptione sacrorum ordinum indigni suam patriam in qua ipsorum habetur notitia fugientes ad partes remotas se transferunt ut se faciant ad huiusmodi ordines promoveri. Et quidam episcopi iniusta moti misericordia supra tales aliqui¹ vero, quod est auditu horribile, et facto² profanum ratione quaestus aut emolumenti damnabilis, quod exinde consequuntur, illos passim et indifferenter in animarum suarum periculum et scandalum plurimorum ordinare praesumunt, quod de cetero fieri prohibemus, statuentes, ut nullus episcoporum Italiae³ clericum de partibus ultramontanis⁴ ordinare praesumat, nisi a nobis specialem licentiam habeat, vel ab episcopo de cuius

dioecesi ordinandus huiusmodi originem traxit, vel in cuius dioecesi beneficiatus existit⁵ per eius patentes literas causam rationabilem continentes quae re illum ordinare noluerit vel non valeat⁶ requisitus. Ordinatos autem contra huiusmodi prohibitionem⁷ nostram sine spe alicuius dispensationis obtinendae super hoc a sede ap.⁸ esse volumus, et ordinantes poena condigna puniri. Praeterea prohibemus etiam et⁹ inhibendo praecipimus omnibus poenitentiariis nostris, ne contra huiusmodi inhibitionis et statuti nostri tenorem cum ordinatis a non suis episcopis dispensare absque conscientia nostra speciali praesumant vel tradere schedulas suis sigillis signatas per quas cum illis debeat dispensari.

Cap. II. a) c 15. *C. Lugd. II. 1275; in Comp. c. un. h. t.*
b) vel etiam: *Ila; et. : deest: Ilbc.*

1) alii: L 2) sacra: *HcK* 3) *add.*: ulterius: L 4) ultramarinis: *HcK* 5) exstatit: X 6) valuerit: L 7) inhibitionem: L 8) ad sedem ap.: *HcK* 9) etiam et: *deest: Ilc; proh. et: K.*

Tit. IX. 1) et qual. ord.: *deest: Codd. coll.*
Cap. I. 1) poena: A.
Cap. III. 1) ipsorum: *CDEFG.*

Cap. IV. 1) in eo: *deest: Codd. coll.*
Tit. X. Cap. un. 1) obstat: *ABCDF.*

TITULUS XI.
DE FILIIS PRESBYTERORUM ET ALIIS
ILLEGITIME NATIS.

CAP. I.

Cum illegitime natis dispensant episcopi in minoribus ordinibus et beneficio sine cura; dummodo sit tale, in quo alias dispensare possint. In aliis dispensatio Papae requiritur. Ioann. Andr. — §. I. Si dispensatum fuerit cum aliquo, quod non obstante illo defectu possit ad curatum beneficium promoveri, praetextu illius dispensationis non poterit duo beneficia insimul obtinere. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Is, qui defectum patitur natalium, ex dispensatione episcopi licite potest, si ei aliud canonicum non obstat, ad ordines promoveri minores, et obtinere beneficium, cui cura non imminet animarum; dummodo sit tale, super quo per ipsum episcopum valeat dispensari. Ad ordines quoque maiores², vel beneficia curam³* animarum habentia, super quibus nequit episcopus dispensare, sine dispensatione sedis apostolicae promoveri non potest. §. I. Ille vero, cum quo per sedem dispensatur eandem, ut, praemisso non obstante defectu, valeat ad beneficium, etiamsi curam animarum habeat, promoveri, nequit praetextu dispensationis huiusmodi, (quam exorbitantem a iure oportet veluti odiosam restringi,) nisi unicum beneficium obtinere.

CAP. II.

Si ille, cum quo super defectu originis in curato beneficio fuerit dispensatum, eo tacito, super pluralitate dispensationem obtineat: non valet dispensatio. Ioann. Andr.

Idem.

Si is, cum quo fuit per sedem apostolicam dispensatum, ut, non obstante defectu natalium, quem patitur, ad omnes ordines promoveri valeat, et obtinere beneficium, etiamsi curam habeat animarum, dispensationem aliam, tacito de praedicto defectu, postmodum obtineat a sede praefata, ut duo aut plura beneficia similem curam habentia possit recipere, si ei alias canonicè conferantur, et ea simul licite retinere: talis dispensatio, quum non sit verisimile, sedem ipsam cum illo, praedictum patiente defectum, voluisse, si hoc fuisset expressum, eidem in pluralitate beneficiorum huiusmodi dispensare, veluti per subreptionem obtenta nullius penitus est momenti.

TITULUS XII.

DE BIGAMIS.

CAP. UN.

Bigamus nudatus est omni privilegio clericali, et adstrictus saeculari foro. Nec valet consuetudo in contrarium, et prohibetur ei sub anathemate, ut tonsuram deferat. Ioann. Andr.

Gregorius X. in concilio generali Lugdunensi^a.

Altercationis antiquae dubium praesentis declarationis oraculo decedentes, bigamos omni privilegio clericali declaramus esse nudatos, et coercionem¹* fori saecularis ad dictos²*, consuetudine contraria non obstante. Ipsi quoque sub anathemate prohibemus deferre tonsuram vel habitum clericalem.

Tit. XII. Cap. I. a) c. 16. *Conc. Lugd. II. 1274.* — in *Comp. c. 1. h. t.*

Tit. XIII. Cap. I. a) *cf. ubi. ad c. 1. de suppl. negl.* (1, 8.); — in *Compil. c. un. h. t.* b) obstringat: *Ic*; astringat: *Ib*; adstringat: *If*.

Tit. XIV. Cap. I. a) In *Comp. c. 1. h. t. Praecepta in hac decretali contenta repetit Bonifacius VIII. in bulla sua,*

Tit. XI. Cap. I. 1) Is cum quo est per episcopum dispensatum, ut non obstante defectu quem patitur natalium possit ad ordin. . . animarum licite promoveri ad illa si ei aliud canonicum non obstat: *Ac* 2) *add.*: dignitates aut personatus: *Ab*. 3) *cur. . . hab.*: *deest: ABCDE*.

Corpus iur. can. *Ed. Friedberg. T. II.*

TITULUS XIII.
DE OFFICIO VICARII.

CAP. I.

Successor officialis excommunicatus non est, nisi in crimine damnato communicet, illa autem, quae exerceat: illo excommunicato manente non valet, si iurisdictione solum ab eo recepta hoc facit. Ioann. Andr.

Innocentius IV.^a

Romana ecclesia (*Et infra*): Quum Remensis archiepiscopus in officialem alicuius suffraganei sui excommunicationis sententiam ex aliqua rationabili causa profert, illos, qui vices ipsius gerunt, propter hoc excommunicationis vinculo non adstringit^b, quum non communicet ob id officiali eidem in crimine, qui ecclesiasticae censurae dictione pro eo, quod sum exerceat officium, non arcantur. Ea tamen, quae ipsi gerendo huiusmodi vices agunt, eo¹ taliter² excommunicato manente, si iurisdictionem tantum recipiunt ab eodem, non possunt obtinere vigorem.

CAP. II.

Ex generali commissione non potest officialis inquirere, corrigere, deponere, et punire subditorum excessus. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Licet in officialem episcopi per commissionem officii, generaliter sibi factam, causarum cognitio transferatur, potestatem tamen inquirendi, corrigendi aut puniendi aliquorum excessus, seu aliquos a suis beneficiis, officiis¹* vel administrationibus amovendi, transferri nolumus in eundem, nisi sibi specialiter haec committantur².

CAP. III.

Ex generali commissione officialis beneficia conferre non potest. Ioann. Andr.

Idem.

Quum in generali concessione nequaquam illa veniant, quae non esset quis verisimiliter in specie concessurus, nec regulariter donare valeat is, cui bonorum administratio etiam libera est concessa: officialis aut vicarius generalis episcopi beneficia conferre non possunt, nisi beneficiorum collatio ipsis specialiter sit commissa.

TITULUS XIV.

DE OFFICIO ET POTESTATE IUDICIS
DELEGATI.

CAP. I.

Conservator a manifestis defendit iniuriis, et iudicalem indaginem non exerceat.

Innocentius IV.^{1a}

Statuimus, ut conservatores, quos plerumque concedimus, a manifestis iniuriis et violentiis defendere possint quos eis committimus defendendos. Nec ad alia, quae iudicalem indaginem exigunt, suam possint^b extendere potestatem.

CAP. II.

In coactionibus et poenis pontificali dignitati deferuntur.

Alexander IV.^a

Quia pontificali dignitate praeditis ob reverentiam sacri officii, quod exercent, plurimum^b deferri convenit, et eos plus aliis honorari decet, ut, quum a iudicibus vel conservatoribus a sede apostolica deputatis contra eos ad coactiones^d aliquas sive poenas^e fuerit procedendum, gradus

eisdem verbis incipiente dat. VI. Id. April. A. I. (1295.), quam Potthust no. 24060. immerito eundem ac nostram esse censet. — In Bulla Innoc. IV. Ad exped. no. 3. b) valeant: Iabcd.

Cap. II. a) *Haec decretalis exstat in Codd.: HeLM* b) plerumque: *HeM* c) utique ut: *ib.*; itaque ut (quum: *deest*): *P* d) correptiones: *P*; correctiones: *M* e) poenitentias: *Ic*

Tit. XII. Cap. un. 1) coercionem: *ABCDE* 2) additos: *ABCDEFGHIbc.*
Tit. XIII. Cap. I. 1) illo: *Clabcd* 2) tamen: *Cc*; totaliter: *EE*.
Cap. II. 1) off.: *deest: Codd. coll.* 2) committatur: *Ac*.
Tit. XIV. Cap. I. 1) *add.*: in generali conc. Lugdun.: *ABC*.

et modestia in huiusmodi processu servetur ita, quod, eis quadam condigna reverentia supportatis, ingressus primo^f ipsis ecclesiae vel sacerdotale interdicitur ministerium, ac deinde¹ ab officio suspendantur², et subsequenter aggravetur³ censura ecclesiastica contra eos; nisi forte aliter fieri suaserit nimia contumaciae protervitas sive culpa^h.

CAP. III.

Delegato procedente cum duobus subdelegatis non in totum, ad Papam, non ad condelegatos, appellari debet. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Si duo ex tribus, a sede apostolica delegatis, duobus aliis non in totum subdelegaverint vices suas, ipsique subdelegati cum delegato tertio in causa processerint delegata, si appellatur¹ ab ipsis, non ad condelegatos, sed ad primum delegantem tantummodo appellari debet.

CAP. IV.

Tres casus ponit, in quibus suspicionis causa coram arbitris non tractatur. Primus, quum recusatur unus ex delegatis, datis cum clausula: „Quod si non omnes.“ Secundus, quum recusatur delegatus episcopi. Tertius, quum recusatur officialis. Ioann. Andr.

Idem.

Si contra unum ex duobus iudicibus, cum illa clausula: „quod si ambo interesse non possunt, alter eorum in causa procedat,“ a sede apostolica delegatis, suspicionis causa legitima proponatur: causa ipsa suspicionis coram non recusato coniudice, ad quem ex vi praedictae clausulae debet ipsius causae cognitio pertinere, probari et ab eo expediri debet. Ubi vero non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi. Quum autem ipse¹ delegatus episcopi recusatur, recusationis causa coram episcopo est probanda. Idem est, si officialis recusetur eiusdem, licet ad ipsum ab eodem officiali nequeat appellari.

CAP. V.

Distinguit tria tempora ad sciendum, an iudex suspectus committere possit; quia aut non est proposita recusatio: et tunc in totum per eum facta commissio tenet; aut est proposita, sed nondum pronunciatum super ea; et tunc volente recusatore committere potest, alias non; aut iam pronunciatum est, illum esse suspectum; et tunc, etiam volente recusatore, committere nequit. Ioann. Andr.

Idem.

Iudex ab apostolica sede datus, quamvis legitime recusari valeat ut suspectus, potest licite vices suas committere, antequam recusatio contra ipsum proponatur. Et si in totum commiserit, recusari ulterius, aut facta per eum commissio impugnari nequit; quod posset, si sibi de iurisdictione aliquid reservasset. Post recusationem quoque propositam committere, nisi de recusatoris procedat assensu, non potest; sed eo volente hoc potest, etiamsi iam recusatio eadem sit probata, dummodo pronunciatum non fuerit super ea. Extunc enim, quum omnino iudex esse desierit, nulla etiam cum illius assensu potest fieri commissio per eundem.

CAP. VI.

Delegatus subdelegans, etiam in totum, re integra causam reassumere poterit. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Quamvis alicui vices tuas in causa tibi a sede apostolica delegata in totum commisisse noscaris: si tamen, antequam ille iurisdictione usus fuerit, commissio huiusmodi per te revocetur ab ipso, vel eum rebus eximi contingat humanis, causam ipsam resumere poteris, quum iurisdictione, ex quo ipsa usus non existit, non censeatur in eum efficaciter transivisse.

CAP. VII.

Si delegatus subdelegavit; „quoties abesset,“ vel „donec revocaret,“ et mortuus sit re non integra, subdelegatus procedit. Et semper de subdelegato ad delegatum, qui sibi aliquid iurisdictionis reservavit, appellari debet, etiam post sententiam. H. d. Io. Andr.

Idem.

Si delegatus, quoties eum abesse contigerit, tibi com-

Tit. XIV. Cap. II. f) proprio: *M* g) aggravetur: *Hc* h) *add.*: Dat. Later.: *M*.

Tit. XIV. Cap. II. 1) demum: *AB* 2) suspendatur: *ALM*.
Cap. III. 1) appellatur: *Codl. coll.*
Cap. IV. 1) ipso: *deest: Codl. coll.*

miserit vices suas, poteris, eo rebus humanis exempto, quum et tunc censeatur abesse, commissum tibi negotium, dum tamen illo vivente iurisdictione uti coeperis, libere diffinire. Idem poteris, quando tibi vices etiam¹ sub ea forma commisit: „donec eas duceret revocandas.“ Nam talis commissio, per quam censeatur etiam sententiae prolatio, nisi antea fuerit revocata, committi, nequaquam morte committentis exspirat, ex quo res integra non existit. Ad eum quoque, qui vices suas committit, donec revocet, vel qui executionem sententiae tantum, aut quicquid aliud de iurisdictione sibi reservat, non ad delegantem primum appellari debet, etiamsi post sententiam fuerit appellandum².

CAP. VIII.

Plurium delegatorum in solidum quilibet cognoscit. Et uno cognoscente alii, nisi ex causa, se non intromittunt. Et perpetuatio unius perpetuat quoad omnes. H. d. Zenz.

Idem.

Quum plures sub illa forma: „ut omnes, aut duo, vel unus eorum mandatum apostolicum exsequantur,“ aut¹ alia consimili iudices vel executores a sede apostolica deputari contingit: ipsorum quilibet iniunctum potest libere adimplere mandatum. Porro, uno eorum negotium inchoante commissum, alii nequibunt se ulterius intromittere de eodem, nisi vel infirmitate vel alia iusta causa illum contingeret impediri, aut si nollet, vel malitiose in eo procedere recusaret. Iurisdictione vero perpetuata mandatore vivente, per unum, eo casu, quo potest, ex iudicibus delegatis perpetuata intelligitur quod omnes.

CAP. IX.

Executor, super gratia facta datus a Papa, mortuo Papa etiam re integra gratiam exsequitur. Ioann. Andr.

Idem.

Si super gratia, cuiquam ab apostolica sede facta, executores fuerint deputati, aequum esse censemus, ut, sicut ipsa gratia, licet nondum sit in eius executione processum, morte non perimitur concedentis, sic nec etiam re integra perimatur executoribus data potestas, quam, veluti gratiae praedictae accessoriam, naturam sequi congruit principalis; ne gratiam eandem vel reddi quandoque omnino inutilem, vel ipsius effectum in tempus longius cum illius dispendio, cui facta existit, differri contingat.

CAP. X. 1

Duos casus ponit, quibus de subdelegato non in totum appellatur ad primum delegatum, scilicet quum delegatus excommunicatus vel mortuus est. Alios casus ponit infra eod. c. Si a subdelegato. Ioann. Andr.

Idem.

Si is, cui causa, licet proprio nomine non expresso, a sede fuerat² apostolica delegata, subdelegaverit non in totum vices suas alicui: a subdelegato huiusmodi, si delegatum ipsum excommunicari aut de medio tolli contingat, impedimento tali durante ad sedem ipsam, ne absolutionem vel successorem expectando illius praeiudicari litigantibus vel causa plus debito prorogari valeat, volumus appellari.

CAP. XI.

Ab arbitris iuris appellatur ad Papam. Ioann. Andr.

Idem.

Ab arbitris, qui secundum formam iuris, ut de proposita contra iudicem suspicionis causa cognoscant, vel qui, quum de revocatione ambigunt litterarum, iudicibus nequeuntibus in unam sententiam concordare, ad concertationem huiusmodi sopiendam a partibus eliguntur, est, si gravaverint, ad sedem apostolicam appellandum.

CAP. XII.

Executor datus a Papa, ut provideat personae, subdelegat, si detur, ut provideat ecclesiae; non expressa persona, non subdelegat, nisi habeat speciale mandatum. H. d. et causam reddit. Ioann. Andr.

Idem.

Is, cui ab apostolica sede committitur certae personae

Cap. XII. a) Sumpta fuit de extravaganti quae incipiebat: *Quaesivit a nobis: Ioan. And.* — *Est Innoc. IV., quae exstat:*

Cap. VII. 1) et.: *deest: Codl. coll.* 2) appellatum: *CG.*
Cap. VIII. 1) seu: *ACDEF.*
Cap. X. 1) *deest:* A 2) fuerit; *CG.*

provisio de beneficio in certa ecclesia, dioecesi vel provincia facienda, potest alii committere licite vices suas. Sed si non expressa certa persona committatur eidem, ut alicui¹ personae idoneae de certa ecclesia vel beneficio debeat providere, quia circa eligendam personam eius industria tunc videtur electa, provisionem sibi commissam alteri demandare non potest, nisi forma commissionis habeat, ut per se vel per alium id valeat expedire².

CAP. XIII.

Is, cui aliquid certo loco expediendum committitur, ex iusta causa illud expedire poterit extra locum. II. d. Ioann. Andr.

Idem.

Statuimus, ut is, per quem ab apostolica sede certo loco inquisitio fieri, vel quicquid aliud expediri mandatur, si propter potentiam vel malitiam illius, contra quem inquiri debet sive procedi, seu fautorum eiusdem non possit hoc exsequi eo loco secure, ne ipse commodum ex dolo vel fraude reportet, ad id exsequendum locum alium eligat idoneum et securum. Idem faciat, si alia rationabilis causa subsit, propter quam in loco decreto perfici nequeat commode quod mandatur, ne tali praetextu impediri contingat mandatum apostolicum vel differri.

CAP. XIV.

Quando a subdelegato non in totum appellatur, quia non admittit exceptionem, per quam denegatur etiam delegatum habere iurisdictionem: ad primum delegantem appellabitur. II. d. Ioann. Andr.

Idem.

Si a subdelegato, cui delegatus non in totum commiserat¹ vices suas, ex eo fuerit appellandum, quia exceptionem coram se propositam, quod, antequam per eum vel per ipsum² delegatum in aliquo processum fuisset, delegans viam fuerat universae carnis ingressus, admittere recusavit: non ad delegatum, quum iurisdictionem negetur habere, sed ad delegantem potius appellari debebit. Idem fiet in aliis casibus, in quibus delegatus iurisdictionem habere negatur; alias, si appellari deberet ad ipsum, esset appellans, qui sic fateri videretur, eundem iurisdictionem habere, quod ante negaverat, contrarius sibi ipsi.

CAP. XV.

Ponit hic, qui possint esse conservatores, et ubi cognoscere, et an et quibus possint delegare, et quantum duret eorum potestas, et de expensis talium. II. d. Zenz.

Idem^a.

Hac constitutione perpetuo valitura sancimus, ut con-

HcL — cf. Bull. Ad expel. No. 35. — directa ad archiep. Treverens. (Trecensem: immerito Hc) Quaesivit a nobis tua fraternitas utrum hi qui [bus] in civitate vel dioecesi seu provincia ecclesiae¹ cuiusquam provisio in beneficio ab ap. sede committitur, subdelegare valeant alii vices suas et an subdelegatis facta provisio valeat in hoc casu. Ad quod² tibi breviter respondemus, quod delegatam³ a nobis sub forma praescripta⁴ executionem mandati sibi iniuncti subdelegare non possunt nisi in literis commissionis ut pro se vel per alium id faciant contineatur expresse, nec huiusmodi tenet subdelegatorum provisio, si per eorum, quorum interest, exceptionem et appellationem legitimam fuerit obviatum.

Tit. XIV. Cap. XV. a) Quaedam ex istis sumpta fuerunt de extravagantia Alexandri, quae incipiebat: Quia de conservatoribus: Ioan. Andr. — *Exstat (ex Reg. Vat.) in Bullar. Rom. ed. Taur. III, 632. et L. dat. Later. X. Kal. April. A. II. (1256.) — Potthast no. 16301.* — Quia de conservatoribus, quos plerumque Apostolica Sedes ex consueta benignitate concedit, et ipsorum potestate ac processibus plurima referuntur aequitati et modestiae non amica, circa quae festinum Apostolicae providentiae consilium convenit adhiberi, dignum duximus super his dentia sollicitudine cogitare, ac ad arcendum pro communi commodo et quiete talium immoderantias et excessus opportuna remedia invenire. Statuimus itaque de fratrum nostrorum consilio, quod deinceps soli episcopi, abbates et canonici cathedralium ecclesiarum, maxime hi, qui sunt in ipsis ecclesiis dignitatibus praediti, et nullae aliae personae ecclesiasticae conservatores existant. Quodque ulterius inter aliquos reciproca non interveniat conservatio, nec ulli sibi mutuo praesidium conservationis impendant, ita quod nullus deputati sibi conservatoris esse valeat conservator; et quum huiusmodi conservatores a manifestis solum iniuriis et violentiis eos, ad quorum tuitionem deputati sunt, possint defendere, nec ad alia, quae iudiciale indaginem exigunt, suam valeant extendere potestatem, decernimus, quod si de aliis quam manifestis scienter se intromiserint, potestatem vel iurisdictionem aliquam exercendo, eo ipso per unum annum ab officio sint suspensi. Pars autem, quae id procuraverit, expensas alteri propter hoc factas restituere teneatur. Statuimus insuper, quod nulla ecclesiastica, saecularisve persona, exceptis regibus et reginis quantum ad regna sua, qui sicut dignitatis altitudine praeminent, sic praerogativa gratiae ipsos convenit anteferri, conservatorem habeat, qui sub sua iurisdictione, vel de ipsius dominio et districtu ecclesiastico vel temporali consistat. Si vero aliqui tales habentur, tam ipsi, quam omnes alii conservatores a quibuscumque deputati personis, nisi sint episcopi vel abbates, aut ecclesiarum cathedralium canonici, sint et habentur, elapso anno, penitus revocati, ita quod ex tunc de huiusmodi conservatione nullatenus se intromittere valeant, nec ullam super hoc habeant, vel retineant potestatem. Nulli ergo omnino hominum etc. *De conservatoribus quoque, statuerat Bonifacius VIII. Bulla dat. VI. Id. April. P. A. I. (1295.), quae exstat in Hc L no. LXXXII. et XCII. et in*

Bullar. Rom. ed. Taur. IV, 128.: Statuimus, ut conservatores, qui ab Apostolica Sede conceduntur interdum, ut aliquos a manifestis iniuriis et molestiis tuantur, sint in alicuius civitatis ecclesia cathedrali canonici, vel dignitatem aliquam seu personatum in civitate vel dioecesi eius obtinentes, extra quam siquidem civitatem vel aliquos ad iudicium evocare non valeant, nec etiam procedere contra illos, qui de civitate vel dioecesi non fuerint supradictis, vel infra civitatem eandem dumtaxat de commissis sibi negotiis sive causis possint cognoscere: aliis tamen nequeant committere vices suas, nisi expresse hoc eis ex literarum conservatoriarum beneficio competere dignoscatur. Citationes tamen et denuntiationes sententiarum, quas iidem personaliter tulerint, possint tantum infra civitatem vel dioecesim praedictam facere per se vel alium, seu alios, qui de civitate vel dioecesi fuerint memoratis; quodque conservatorum ipsorum, quoad non cepta negotia, ipso iure expiret officium post obitum concedentis; ubi vero huiusmodi civitas minime habebitur, seu destructa fortasse existeret, et in eius dioecesi locus reperiretur insignis, in loco ipso de huiusmodi negotio cognoscatur, et totalis processus habeatur in ipso. Quum autem per capitulum cathedralis ecclesiae alicuius civitatis, vel singulares personas ipsius aut per immediatum superiorem eorum, utpote patriarcham, primatem, archiepiscopum vel episcopum, quisquam se diceret molestari, tunc illi taliter proponenti, ipsoque volente, poterunt conservatores concedi hi, qui in ipsa ecclesia cathedrali canonicatum habeant vel personatum seu dignitatem in civitate vel dioecesi praehabitis; vel, si maluerit impetrator, sibi concedantur conservatores, qui canonicatum habeant in cathedrali ecclesia civitatis, vel personatum seu dignitatem, in eadem civitate vel eius dioecesi illorum, contra quos, qui de civitatibus seu dioecesibus praedictis non fuerint, vel extra civitatem, in cuius cathedrali ecclesia canonicatum, vel in qua seu cuius dioecesi dignitatem aut personatum obtinent, possint de negotiis sibi commissis cognoscere vel ferre sententiam contra eos. Adiciamus insuper statutum huiusmodi, ut iudices, qui in literis de simplici iustitia conceduntur, sint in alicuius civitatis ecclesia cathedrali canonici, vel personatum seu dignitatem in eadem civitate vel eius dioecesi obtinentes: extra quam civitatem vel dioecesim aliquos ad iudicium evocare non valeant, nec procedere contra illos, qui de civitate vel dioecesi non fuerint supradictis, infra quam etiam civitatem dumtaxat de commissis sibi negotiis sive causis personaliter possint cognoscere, ac vices suas quoad cognitionem causarum talium commissarum eisdem, vel prolationes interlocutoriarum vel diffinitivarum sententiarum, aut ipsarum executiones committere nequeant, nisi his, qui in eiusdem civitatis cathedrali ecclesia canonicatum, vel in ipsis civitate vel dioecesi dignitatem obtinent, seu etiam personatum, sed nec alia media causae, articulos vel ministeria certa minora committere liceat, nisi personis civitatis vel dioecesis earumdem. Quum autem contra capitulum cathedralis ecclesiae alicuius civitatis, vel singulares personas ipsius, aut contra immediatum superiorem ipsorum, utpote patriarcham, primatem,

1) eccl.: *deest: Hc* 2) quae taliter brev.: *L* 3) delegati.: *Hc* 4) praedicta.: *L*

Tit. XIV. Cap. XII. 1) alicui ecclesiae de persona idonea, vel alicui personae idoneae: *A* 2) providero: *CD*; expediri: *G*.
Cap. XIV. 1) commiserit: *Bθ* 2) dictum: *ACD*

et modestia in huiusmodi processu servetur ita, quod, eis quadam condigna reverentia supportatis, ingressus primo^f ipsis ecclesiae vel sacerdotale interdicitur ministerium, ac deinde¹ ab officio suspendantur², et subsequenter aggravetur³ censura ecclesiastica contra eos; nisi forte aliter fieri suaserit nimia contumaciae protervitas sive culpa^h.

CAP. III.

Delegato procedente cum duobus subdelegatis non in totum, ad Papam, non ad condelegatos, appellari debet. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Si duo ex tribus, a sede apostolica delegatis, duobus aliis non in totum subdelegaverint vices suas, ipsique subdelegati cum delegato tertio in causa processerint delegata, si appellatur^{1*} ab ipsis, non ad condelegatos, sed ad primum delegantem tantummodo appellari debet.

CAP. IV.

Tres casus ponit, in quibus suspicionis causa coram arbitris non tractatur. Primus, quum recusatur unus ex delegatis, datis cum clausula: „Quod si non omnes.“ Secundus, quum recusatur delegatus episcopi. Tertius, quum recusatur officialis. Ioann. Andr.

Idem.

Si contra unum ex duobus iudicibus, cum illa clausula: „quod si ambo interesse non possunt, alter eorum in causa procedat,“ a sede apostolica delegatis, suspicionis causa legitima proponatur: causa ipsa suspicionis coram non recusato coniudice, ad quem ex vi praedictae clausulae debet ipsius causae cognitio pertinere, probari et ab eo expediri debet. Ubi vero non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi. Quum autem ipse^{1*} delegatus episcopi recusatur, recusationis causa coram episcopo est probanda. Idem est, si officialis recusetur eiusdem, licet ad ipsum ab eodem officiali nequeat appellari.

CAP. V.

Distinguit tria tempora ad sciendum, an iudex suspectus committere possit; quia aut non est proposita recusatio: et tunc in totum per eum facta commissio tenet; aut est proposita, sed nondum pronunciatum super ea; et tunc volente recusatore committere potest, alias non; aut iam pronunciatum est, illum esse suspectum; et tunc, etiam volente recusatore, committere nequit. Ioann. Andr.

Idem.

Iudex ab apostolica sede datus, quamvis legitime recusari valeat ut suspectus, potest licite vices suas committere, antequam recusatio contra ipsum proponatur. Et si in totum commiserit, recusari ulterius, aut facta per eum commissio impugnari nequit; quod posset, si sibi de iurisdictione aliquid reservasset. Post recusationem quoque propositam committere, nisi de recusatoris procedat assensu, non potest; sed eo volente hoc potest, etiamsi iam recusatio eadem sit probata, dummodo pronunciatum non fuerit super ea. Extunc enim, quum omnino iudex esse desierit, nulla etiam cum illius assensu potest fieri commissio per eundem.

CAP. VI.

Delegatus subdelegans, etiam in totum, re integra causam reassumere poterit. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Quamvis alicui vices tuas in causa tibi a sede apostolica delegata in totum commisisse noscaris: si tamen, antequam ille iurisdictione usus fuerit, commissio huiusmodi per te revocetur ab ipso, vel eum rebus eximi contingat humanis, causam ipsam resumere poteris, quum iurisdictione, ex quo ipsa usus non exstitit, non censeatur in eum efficaciter transivisse.

CAP. VII.

Si delegatus subdelegavit; „quoties abesset,“ vel „donec revocaret,“ et mortuus sit re non integra, subdelegatus procedit. Et semper de subdelegato ad delegatum, qui sibi aliquid iurisdictionis reservavit, appellari debet, etiam post sententiam. H. d. Io. Andr.

Idem.

Si delegatus, quoties eum abesse contigerit, tibi com-

Tit. XIV. Cap. II. f) proprio: *M* g) aggraventur: *Hc* h) *add.*: Dat. Later.: *M*.

Tit. XIV. Cap. II. 1) demum: *AB* 2) suspendatur: *ALM*.
Cap. III. 1) appellatur: *Codl. coll.*
Cap. IV. 1) ipse: *deest: Codl. coll.*

miserit vices suas, poteris, eo rebus humanis exempto, quum et tunc censeatur abesse, commissum tibi negotium, dum tamen illo vivente iurisdictione uti coeperis, libere diffinire. Idem poteris, quando tibi vices etiam^{1*} sub ea forma commisit: „donec eas duceret revocandas.“ Nam talis commissio, per quam censetur etiam sententiae prolatio, nisi antea fuerit revocata, committi, nequaquam morte committentis exspirat, ex quo res integra non existit. Ad eum quoque, qui vices suas committit, donec revocet, vel qui executionem sententiae tantum, aut quicquid aliud de iurisdictione sibi reservat, non ad delegantem primum appellari debet, etiamsi post sententiam fuerit appellandum².

CAP. VIII.

Plurium delegatorum in solidum quilibet cognoscit. Et uno cognoscente alii, nisi ex causa, se non intromittunt. Et perpetuatio unius perpetuat quoad omnes. H. d. Zenz.

Idem.

Quum plures sub illa forma: „ut omnes, aut duo, vel unus eorum mandatum apostolicum exsequantur,“ aut^{1*} alia consimili iudices vel executores a sede apostolica deputari contingit: ipsorum quilibet iniunctum potest libere adimplere mandatum. Porro, uno eorum negotium inchoante commissum, alii nequibunt se ulterius intromittere de eodem, nisi vel infirmitate vel alia iusta causa illum contingeret impediri, aut si nollet, vel malitiose in eo procedere recusaret. Iurisdictione vero perpetuata mandatore vivente, per unum, eo casu, quo potest, ex iudicibus delegatis perpetuata intelligitur quod omnes.

CAP. IX.

Executor, super gratia facta datus a Papa, mortuo Papa etiam re integra gratiam exsequitur. Ioann. Andr.

Idem.

Si super gratia, cuiquam ab apostolica sede facta, executores fuerint deputati, aequum esse censemus, ut, sicut ipsa gratia, licet nondum sit in eius executione processum, morte non perimitur concedentis, sic nec etiam re integra perimatur executoribus data potestas, quam, veluti gratiae praedictae accessoriam, naturam sequi congruit principalis; ne gratiam eandem vel reddi quandoque omnino inutilem, vel ipsius effectum in tempus longius cum illius dispendio, cui facta exstitit, differri contingat.

CAP. X.¹

Duos casus ponit, quibus de subdelegato non in totum appellatur ad primum delegatum, scilicet quum delegatus excommunicatus vel mortuus est. Alios casus ponit infra eod. c. Si a subdelegato. Ioann. Andr.

Idem.

Si is, cui causa, licet proprio nomine non expresso, a sede fuerat² apostolica delegata, subdelegaverit non in totum vices suas alicui: a subdelegato huiusmodi, si delegatum ipsum excommunicari aut de medio tolli contingat, impedimento tali durante ad sedem ipsam, ne absolutionem vel successorem expectando illius praeiudicari litigantibus vel causa plus debito prorogari valeat, volumus appellari.

CAP. XI.

Ab arbitris iuris appellatur ad Papam. Ioann. Andr.

Idem.

Ab arbitris, qui secundum formam iuris, ut de proposita contra iudicem suspicionis causa cognoscant, vel qui, quum de revocatione ambiguntur literarum, iudicibus nequeuntibus in unam sententiam concordare, ad concertationem huiusmodi sopiendam a partibus eliguntur, est, si gravaverint, ad sedem apostolicam appellandum.

CAP. XII.

Executor datus a Papa, ut provideat personae, subdelegat, si detur, ut provideat ecclesiae; non expressa persona, non subdelegat, nisi habeat speciale mandatum. H. d. et causam reddit. Ioann. Andr.

Idem^a.

Is, cui ab apostolica sede committitur certae personae

Cap. XII. a) Sumpta fuit de extravaganti quae incipiebat: Quaesivit a nobis: *Ioan. Andr.* — *Est Innoc. IV., quae exstat:*

Cap. VII. 1) et.: *deest: Codl. coll.* 2) appellatum: *CG.*
Cap. VIII. 1) scu: *ACDEF.*
Cap. X. 1) *deest: A* 2) fuerit: *CG.*

provisio de beneficio in certa ecclesia, dioecesi vel provincia facienda, potest alii committere licite vices suas. Sed si non expressa certa persona committatur eidem, ut alicui¹ personae idoneae de certa ecclesia vel beneficio debeat providere, quia circa eligendam personam eius industria tunc videtur electa, provisionem sibi commissam alteri demandare non potest, nisi forma commissionis habeat, ut per se vel per alium id valeat expedire².

CAP. XIII.

Is, cui aliquid certo loco expediendum committitur, ex iusta causa illud expedire poterit extra locum. II. d. Ioann. Andr.

Idem.

Statuimus, ut is, per quem ab apostolica sede certo loco inquisitio fieri, vel quicquid aliud expediri mandatur, si propter potentiam vel malitiam illius, contra quem inquiri debet sive procedi, seu fautorum eiusdem non possit hoc exsequi eo loco secure, ne ipse commodum ex dolo vel fraude reportet, ad id exsequendum locum alium eligat idoneum et securum. Idem faciat, si alia rationabilis causa subsit, propter quam in loco decreto perfici nequeat commode quod mandatur, ne tali praetextu impediri contingat mandatum apostolicum vel differri.

CAP. XIV.

Quando a subdelegato non in totum appellatur, quia non admittit exceptionem, per quam denegatur etiam delegatum habere iurisdictionem: ad primum delegantem appellabitur. II. d. Ioann. Andr.

Idem.

Si a subdelegato, cui delegatus non in totum commiserat¹ vices suas, ex eo fuerit appellandum, quia exceptionem coram se propositam, quod, antequam per eum vel per ipsum² delegatum in aliquo processum fuisset, delegans viam fuerat universae carnis ingressus, admittere recusavit: non ad delegatum, quum iurisdictionem negetur habere, sed ad delegantem potius appellari debet. Idem fiet in aliis casibus, in quibus delegatus iurisdictionem habere negatur; alias, si appellari deberet ad ipsum, esset appellans, qui sic fateri videretur, eundem iurisdictionem habere, quod ante negaverat, contrarius sibi ipsi.

CAP. XV.

Ponit hic, qui possint esse conservatores, et ubi cognoscere, et an et quibus possint delegare, et quantum duret eorum potestas, et de expensis talium. II. d. Zenz.

Idem^a.

Hac constitutione perpetuo valitura sancimus, ut con-

HcL — cf. *Bull. Ad expel. No. 35. — directa ad archiep. Treverens. (Trecensem: immerito Hc)* Quaesivit a nobis tua fraternitas utrum hi qui [bus] in civitate vel dioecesi seu provincia ecclesiae¹ cuiusquam provisio in beneficio ab ap. sede committitur, subdelegare valeant alii vices suas et an subdelegatis facta provisio valeat in hoc casu. Ad quod² tibi breviter respondemus, quod delegatam³ a nobis sub forma praescripta⁴ executionem mandati sibi iniuncti subdelegare non possunt nisi in literis commissionis ut pro se vel per alium id faciant contineatur expresse, nec huiusmodi tenet subdelegatorum provisio, si per eorum, quorum interest, exceptionem et appellationem legitimam fuerit obviatum.

Tit. XIV. Cap. XV. a) Quaedam ex istis sumpta fuerunt de extravagantia Alexandri, quae incipiebat: Quia de conservatoribus: *Ioan. Andr. — Exstat (ex Reg. Vat.) in Bullar. Rom. ed. Taur. III, 632. et L. dat. Later. X. Kal. April. A. II. (1256.) — Potthast no. 16301.* — Quia de conservatoribus, quos plerumque Apostolica Sedes ex consuetudine benignitate concedit, et ipsorum potestate ac processibus plurima referuntur aequitati et modestiae non amica, circa quae festinum Apostolicae providentiae consilium convenit adhiberi, dignum duximus super his attentam sollicitudine cogitare, ac ad arcendum pro communi commodo et quiete talium immoderantiam et excessum opportuna remedia invenire. Statuimus itaque de fratrum nostrorum consilio, quod deinceps soli episcopi, abbates et canonici cathedralium ecclesiarum, maxime hi, qui sunt in ipsis ecclesiis dignitatibus praediti, et nullae aliae personae ecclesiasticae conservatores existant. Quodque ulterius inter aliquos reciproca non interveniat conservatio, nec ulli sibi mutuo praesidium conservationis impendant, ita quod nullus deputati sibi conservatoris esse valeat conservator; et quum huiusmodi conservatores a manifestis solum iniuriis et violentiis eos, ad quorum tuitionem deputati sunt, possint defendere, nec ad alia, quae iudiciale indaginem exigunt, suam valeant extendere potestatem, decernimus, quod si de aliis quam manifestis scienter se intromiserint, potestatem vel iurisdictionem aliquam exercendo, eo ipso per unum annum ab officio sint suspensi. Pars autem, quae id procuraverit, expensas alteri propter hoc factas restituere teneatur. Statuimus insuper, quod nulla ecclesiastica, saecularisve persona, exceptis regibus et reginis quantum ad regna sua, qui sicut dignitatis altitudine praesentent, sic praerogativa gratiae ipsos convenit anteferri, conservatorem habeat, qui sub sua iurisdictione, vel de ipsius dominio et districtu ecclesiastico vel temporali consistat. Si vero aliqui tales habentur, tam ipsi, quam omnes alii conservatores a quibuscunque deputati personis, nisi sint episcopi vel abbates, aut ecclesiarum cathedralium canonici, sint et habentur, elapso anno, penitus revocati, ita quod ex tunc de huiusmodi conservatione nullatenus se intromittere valeant, nec ullam super hoc habeant, vel retineant potestatem. Nulli ergo omnino hominum etc. *De conservatoribus quoque, statuerat Bonifacius VIII. Bulla dat. VI. Id. April. P. A. I. (1295.), quae exstat in Hc L no. LXXXII. et XCII. et in*

Bullar. Rom. ed. Taur. IV, 128.: Statuimus, ut conservatores, qui ab Apostolica Sede conceduntur interdum, ut aliquos a manifestis iniuriis et molestiis tuerentur, sint in alicuius civitatis ecclesia cathedrali canonici, vel dignitatem aliquam seu personatum in civitate vel dioecesi eius obtinentes, extra quam siquidem civitatem vel aliquos ad iudicium evocare non valeant, nec etiam procedere contra illos, qui de civitate vel dioecesi non fuerint supradictis, vel infra civitatem eandem dumtaxat de commissis sibi negotiis sive causis possint cognoscere: aliis tamen nequeant committere vices suas, nisi expresse hoc eis ex literarum conservatoriarum beneficio competere dignoscatur. Citationes tamen et denuntiationes sententiarum, quas iidem personaliter tulerint, possint tantum infra civitatem vel dioecesim praedictam facere per se vel alios, seu alios, qui de civitate vel dioecesi fuerint memoratis; quodque conservatorum ipsorum, quoad non cepta negotia, ipso iure expiret officium post obitum concedentis; ubi vero huiusmodi civitas minime habeatur, seu destructa fortasse existeret, et in eius dioecesi locus reperiretur insignis, in loco ipso de huiusmodi negotio cognoscatur, et totalis processus habeatur in ipso. Quum autem per capitulum cathedralis ecclesiae alicuius civitatis, vel singulares personas ipsius aut per immediatum superiorem eorum, utpote patriarcham, primatem, archiepiscopum vel episcopum, quisquam se diceret molestari, tunc illi taliter proponenti, ipsoque volente, poterunt conservatores concedi hi, qui in ipsa ecclesia cathedrali canonicatum habeant vel personatum seu dignitatem in civitate vel dioecesi praelibatis; vel, si maluerit impetrator, sibi concedantur conservatores, qui canonicatum habeant in cathedrali ecclesia civitatis, vel personatum seu dignitatem, in eadem civitate vel eius dioecesi illorum, contra quos, qui de civitatibus seu dioecesibus praedictis non fuerint, vel extra civitatem, in cuius cathedrali ecclesia canonicatum, vel in qua seu cuius dioecesi dignitatem aut personatum obtinent, possint de negotiis sibi commissis cognoscere vel ferre sententiam contra eos. Adiciamus insuper statutum huiusmodi, ut iudices, qui in literis de simplici iustitia conceduntur, sint in alicuius civitatis ecclesia cathedrali canonici, vel personatum seu dignitatem in eadem civitate vel eius dioecesi obtinentes: extra quam civitatem vel dioecesim aliquos ad iudicium evocare non valeant, nec procedere contra illos, qui de civitate vel dioecesi non fuerint supradictis, infra quam etiam civitatem dumtaxat de commissis sibi negotiis sive causis personaliter possint cognoscere, ac vices suas quoad cognitionem causarum talium commissarum eisdem, vel prolationes interlocutoriarum vel diffinitivarum sententiarum, aut ipsarum executiones committere nequeant, nisi his, qui in eiusdem civitatis cathedrali ecclesia canonicatum, vel in ipsis civitate vel dioecesi dignitatem obtinent, seu etiam personatum, sed nec alia media cause, articulos vel ministeria certa minora committere liceat, nisi personis civitatis vel dioecesis earundem. Quum autem contra capitulum cathedralis ecclesiae alicuius civitatis, vel singulares personas ipsius, aut contra immediatum superiorem ipsorum, utpote patriarcham, primatem,

1) eccl.: *dcst*: *Hc* 2) quae taliter brev.: *L* 3) delegati.: *Hc* 4) praedicta: *L*

Tit. XIV. Cap. XII. 1) alicui ecclesiae de persona idonea, vel alicui personae idoneae: *A* 2) providero: *CD*; expediri: *G*.
Cap. XIV. 1) commiserit: *BG* 2) dictum: *ACD*

servatores, qui aliquibus, ut a manifestis iniuriis et violentiis tueantur eosdem, plerumque a sede apostolica conceduntur, de cetero deputari non possint, nisi episcopi vel eorum superiores, aut abbates, seu dignitates vel personatus in cathedralibus vel collegiatis ecclesiis obtinentes, nullusque deputati sibi conservatoris esse valeat conservator. Nec aliquis, (regibus et reginis, qui, sicut dignitatis altitudine praecminent, sic praerogativa gratiae ipsos convenit anteferri, duntaxat exceptis,) deinceps conservatorem habeat, qui sub ipsius iurisdictione, dominio vel districtu ecclesiastico vel temporali consistat¹. Conservatores autem huiusmodi extra civitates seu dioeceses, in quibus fuerint deputati, contra quoscunque procedere, aut aliquos ultra unam diaetam a fine dioecesium eorundem trahere non praesumant. Vices quoque suas, (citationibus et sententiarum denunciationibus duntaxat exceptis, quas per alios valeant exercere,) nulli committere possint, nisi hoc eis competierit ex beneficio literarum; sed nec tunc, nisi intra² civitates seu dioeceses, in quibus deputati fuerint, et personis tantum, quae superius sunt expressae. Ut autem conservatores limites sibi traditae potestatis, quos frequenter excedunt, metu poenae diligenter observent: decernimus, ut, si de aliis quam de manifestis iniuriis et violentiis scienter se intromiserint, seu ad alia, quae iudicalem indaginem exigunt, suam extenderint potestatem, eo ipso per unum annum ab officio sint suspensi. Pars vero, quae hoc fieri procurabit³, sententiam excommunicationis incurrat, a qua non possit absolvi, nisi ei, quem sic fatigavit indebite, primo satisfaciat integraliter de expensis. Officium autem quorumcunque conservatorum ipso iure quoad non coepta⁴ negotia per obitum concedentis volumus expirare. Circa munera vero et expensas, assessores ac⁵ notarios, et personas testimonii causa vocandas, illa praecipimus in huiusmodi conservatoribus per omnia observari, quae in delegatis iudicibus constitutio a nobis super his edita observanda decrevit⁶. Quicquid autem contra praemissa vel eorum aliquod attentari contigerit, omnino decernimus irritum et inane.

TITULUS XV.

DE OFFICIO LEGATI.

CAP. I.

Legati non cardinales sine speciali mandato iure legationis beneficia conferre non possunt, sed legati cardinales hoc bene possunt. Ioann. Andr.

Innocentius IV.^a

Officii nostri debitum remediis invigilat subditorum¹, quia, dum eorum excutimus onera, dum scandala removemus, nos in eorum² quiete quiescimus et fovemur in pace.

archiepiscopum vel episcopum huiusmodi literae de simplici iustitia impetrantur, expresse impetratore volente, concedi poterunt iudices talium literarum, qui in ipsa cathedrali ecclesia canonicatum habent, vel personatum seu dignitatem in eisdem civitate seu dioecesi; vel, si maluerit impetrator, concedantur iudices, qui canonicatum habeant in cathedrali ecclesia civitatis, vel personatum seu dignitatem in eadem civitate vel eius dioecesi vicinis, continuis seu conterminis civitati vel dioecesi illorum, contra quos, ut praemittitur, tales iudices impetrantur: in hoc etiam casu nullus extra dictas civitates vel dioeceses ad iudicium evocetur, nec procedatur contra eos, qui non fuerint de civitatibus vel dioecesibus memoratis. De causis, auctoritate et negotiis sibi commissis in civitate, in cuius ecclesia cathedrali canonicatum, vel in qua, seu cuius dioecesi, personatum vel dignitatem obtinent, duntaxat cognoscant; nec quod cognitionem de negotiis et causis ipsis prolationem interlocutoriarum vel diffinitivarum sententiarum vel executionem ipsarum possint alii, vel aliis committere vices suas, qui in eisdem civitatis cathedrali ecclesia canonicatum, vel dignitatem seu personatum in civitate ac dioecesi non obtinent supradictis, sed nec alia media causae, articulos vel ministeria certo minora committant nisi personis civitatis et dioecesis earundem. Decernimus quoque, ut ipso iure sit irritum et inane si quid contra praemissa contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum etc.

Tit. XV. Cap. I. a) *ap. Mansi XXIII, 643. 653.* —

Tit. XIV. Cap. XV. 1) consistit: AC 2) infra: ABCDEF 3) procurabat, ipso facto: A; procurat: C 4) incepta: A 5) et: A; deest: C 6) decernit: ABDE.

Proinde² praesenti decreto statuimus, ut ecclesiae Romanae legati, quantumcunque plenam legationem obtineant, sive a nobis missi fuerint sive suarum praetextu ecclesiarum legationis sibi vendicent dignitatem, ex ipsius legationis munere conferendi beneficia nullam habeant potestatem, nisi hoc alicui specialiter duxerimus indulgendum. Quod³ in fratribus nostris legatione fungentibus nolimus observari, quia sicut honoris praerogativa lactantur, sic eos auctoritate fungi volumus ampliori.

CAP. II.

Legatus habet ordinariam, unde per mortem Papae non exspirat eius officium. II. d. Ioann. Andr.

Clemens IV. S. tit. sanctae Caeciliae Presbytero cardinali apostolicae sedis Legato^a.

Legatos, quibus in certis provinciis committitur legationis officium, ut ibidem evellant et¹ dissipent, aedificent atque plantent, provinciarum sibi commissarum ad instar proconsulum ceterorumque praesidum, quibus certae sunt decretae provinciae moderandae, ordinarios reputantes, praesenti declaramus edicto, commissum tibi a praedecessore nostro legationis officium nequaquam per ipsius obitum exspirasse.

CAP. III.

Finis legatione exspirant reservationes legatorum, et omnis processus habitus super illis, nisi tunc illa beneficia iam vacantia sint collata. Demum dicitur, quod, pendente una sua reservatione in ecclesia collegiata, vel de beneficio spectante ad collationem alicuius, legatus in eadem ecclesia vel beneficio spectante ad collationem eiusdem, aliam facere non potest, et, quod fit contra praedicta, irritum decernit. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Praesenti declaramus edicto, reservationes quorumcunque beneficiorum, ab apostolicae sedis legato suae legationis auctoritate factas, et decreta interposita super ipsis, nec non denunciationes, inhibitiones et processus quoslibet, per eum vel per executores deputatos ab eo habitos circa ipsas, (dummodo ad collationem eorundem beneficiorum iam vacantium minime sit processum,) eo ipso, quod illius¹ finitur legatio, viribus penitus vacuari, nec executores eosdem posse ulterius beneficia taliter reservata conferre. Ceterum reservationes huiusmodi, per quas interdum praelati et ecclesiae nimium onerantur, restringere cupientes, prohibemus, ne, postquam legatus in aliqua cathedrali vel collegiata ecclesia reservationem aliquam duxerit faciendam, aliam illa pendente faciat aliquatenus in eadem. Nec etiam, postquam alibi reservaverit aliquod beneficium, ad collationem pertinentis cuiuscunque, aliud, quod ad illius collationem pertineat, quamdiu reservatio pendet alterius, sibi quoquo modo reservet. Quicquid autem contra praemissa contigerit attentari, eo ipso viribus non subsistat.

Pothast no. 15121. — 1243—53. — *Comp. c. un. h. t. — in Bulla Ad exped. no. 10.* b) ipsorum: *Iabc.*

Cap. II. a) Extravagans fuit eiusdem Clementis et incipiebat: Ex parte: *Ioann. Andr. — Dat. Perusii V. Id. April. P. A. I. (1265.) ap. Martene Anecd. II, 121. — Pothast no. 19089.* — Clemens episcopus servus servorum Dei dilecto S. tituli S. Caeciliae presbytero cardinali apostolicae sedis legato salutem et apostolicam benedictionem. Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod quum felicis recordationis Urbanus papa praedecessor noster tibi tam in regno Franciae, quam in quibusdam aliis partibus plenae legationis officium duxerit committendum, nonnulli dubitationem sollicitam excitantes, dubitare se asserunt, an commissum tibi huiusmodi legationis officium post eiusdem praedecessoris obitum duraverit, vel illius fuerit potius morte finitum. Quare humiliter petebatur a nobis, ut dubitationem huiusmodi nostrae declarationis oraculo sopiremus. Nos igitur legatos quibus in provinciis certis, ut inibi evellant et dissipent, aedificent et plantent, committitur, legationis officium, ad instar proconsulum ceterorumque provinciarum praesidum, quocunque speciali nomine censeatur, quibus certae sunt decretae provinciae, quarum illis moderatio demandatur, ordinariam gerere dignitatem, et provinciarum sibi commissarum ordinarios reputantes, praesenti declaramus edicto, praefatum legationis officium a dicto tibi praedecessore commissum, nequaquam per ipsius obitum exspirasse.

Tit. XV. Cap. I. 1) subsectorum: ABDEFGBf 2) Provide: CDlc; Inde: Ie 3) add.: tamen: Clabcf. Cap. II. 1) et: deest: Codd. coll. Cap. III. 1) ipsius: D; per illius obitum: C.

CAP. IV.

Cathedrales, vel regulares vel collegiatas ecclesias legati reservare vel conferre non possunt. Idem in dignitatibus ecclesiarum cathedralium, quae sunt maiores post episcopos, si ipsarum praelati per electionem debent assumi; et contra hoc factum est irritum. — §. 1. Delegatus non potest alicui committere, quod recipiat resignationem beneficii, et postea illud conferat, et contra factum vel faciendum decernit irritum. II. d. Ioann. Andr.

Idem.

Deliberatione provida duximus inhibendum, ne aliquis apostolicae sedis legatus, quantumcunque legationem obtinere plenariam dignoscatur, cathedrales, vel regulares aut collegiatas ecclesias, seu ipsarum ecclesiarum cathedralium dignitates, ad quas hi, qui praeficiuntur eisdem, maiores in earum capitulis post episcopos existentes, habent per viam electionis assumi, suae ordinationi, collationi, provisioni, electioni aut dispositioni quomodocunque reservet, nec de ipsis ordinandis, conferendis vel disponendis se aliquatenus intrumittat, neque aliquid, quo minus hi, ad quos pertinuerit, eligere aut postulare libere valeant, quum vacabunt, obstatulum quomodolibet interponat, decernentes, quicquid contra hoc actum exstiterit, eo ipso irritum et inane. §. 1. Prohibemus insuper, ne legatus ipse in genere aut in specie cuiuscunque concedat, ut ab his, qui, beneficia infra legationem eiusdem habentes, ea in illius manibus voluerint libere resignare, ipsorum resignatione recepta, illa valeat idoneis conferre personis, quum per hoc aperiri posset via contra Lateranense¹ concilium ad beneficia vacatura. Nos enim concessionem, quam contra hoc contigerit attentari, et quicquid ex ea vel ob eam secutum exstiterit, nullam prorsus habere statuimus roboris firmitatem, volentes non solum ad futura, sed etiam ad praeterita et adhuc pendencia negotia hoc extendi.

CAP. V.

Collatio legati per taciturnitatem prioris beneficii vitatur. Hoc dicit Zenz.

Idem.

Collatio beneficii, per legatum sedis apostolicae tibi facta, nullius momenti existit¹, si in ea non fuerit² habita mentio de alio beneficio, quod primitus obtinebas.

TITULUS XVI.

DE OFFICIO ORDINARII.

CAP. I.

Archiepiscopus non potest sibi constituere officiales in dioecesi suffraganeorum suorum etiam pro futuris causis per appellationem devolvendis ad ipsum, nisi de consuetudine hoc habeat; et tunc etiam tales officiales inhibere non possunt, priusquam fuerit appellatum. — §. 1. Donec archiepiscopus de facili potest haberi, officialis eius suffraganeum excommunicare, suspendere aut interdicare non potest, propter ordinis (melius dixisset: „officii“) episcopalis reverentiam. II. d. in summa Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^{1,2}.

Romana ecclesia (*Et infra*) Prohibemus quoque, ne Remensis archiepiscopus in^b dioecesis suffraganeorum suorum foraneos officiales constituat, quia, quum metropolitanis², ne suorum suffraganeorum ingrediantur dioeceses, ut in eis auctoritate propria iudicent, disponant aliquidve aliud agant, canonica prohibeant instituta, nequaquam hoc possunt in illis per alios exercere. Nec pro eo, quod^c causas per appellationem delatas ad ipsos possunt in suffraganeorum suorum dioecesis delegare, similiter licet eis tales officiales instituire in eisdem, qui eorum vice, quum appellatur ad ipsos, citationes vel inhibitiones faciant, seu compescant in hac parte rebelles; quia in causis per appellationem devolutis ad ipsos iam iurisdictionem obtinere noscuntur, propter quod licite possunt super illis committere vices suas. Non sic autem in aliis, in quibus nondum exstitit appellatum, et idcirco non debent aliquos constituere pro citationibus in futuris causis appellationum et inhibitionibus faciendis, nisi

Tit. XVI. Cap. I. a) *Decret. Innoc. IV., de qua cf. quae adnot. ad c. 1. de suppl. negl. (1, 8) — in Comp. c. un. h. t. — Bulla Innoc.: Ad exp. ed. no. 11.* b) in: *deest: If* c) Sed (nec pro eo: *deest*): *Iabc* d) appellatur: *Iace* e) vel susp.: *Iabce*.

Tit. XIV. Cap. IV. 1) *cf. c. 2. de conc. praeb. (3, 8.)*

Cap. V. 1) existat: *A*; existit: *CDFG* 2) fuit: *CDEFG*.

Tit. XVI. Cap. I. 1) in conc. Lugd.: *deest: BCDEF* 2) metropolitani: *Glac* 3) possunt: *Glac* 4) prohibitiones: *Clacc* 5) tam:

aliud Remensis ecclesia circa talium officialium institutionem de consuetudine obtineat speciali. A quibus, etiamsi de consuetudine huiusmodi possint³ in Remensi provincia constitui, inhibitiones¹ tamen², ne procedatur in causis, priusquam ad Remensem curiam appelletur^d, fieri penitus inhibemus. §. 1. Officiales autem Remensis archiepiscopi, quamdiu in sua provincia vel circa illam exstiterit, in suffraganeos⁶ interdicti, suspensionis^c vel⁷ excommunicationis proferre sententias non attentent. Et hoc idem ab officialibus aliorum metropolitanorum circa ipsorum suffraganeos, quibus ob reverentiam pontificalis officii deferri volumus in hac parte, praecipimus observari.

CAP. II.

Canonici, qui a divinis cessare possunt consuetudine vel alio iure, si cessare volunt, causam suae cessationis expriment in instrumento publico vel patentibus literis suo vel alio authentico sigillo munitis, et exhibeant illud vel illas illi, contra quem cessant. Hoc praetermissis, vel expressa causa non inventa legitima, quicquid medio tempore perceperit ab ecclesia, restituant, et quae percipere debent non percipiant, et satisfaciunt de iniuriis illi, contra quem cessant. Causa legitima inventa, tenetur ille ad interesse canonicis, et ad certam quantitatem ecclesiae, superioris taxandam arbitrio. Ultimo reprobat consuetudo, qua imagines sanctorum in dicta cessatione spinis et urticis supponebantur. Et statuitur, contrarium facientes graviter puniendos. Ioann. Andr.

Gregorius X. in generali concilio Lugdunensi^a.

Si canonici a divinis cessare voluerint, prout in ecclesiis aliquibus sibi ex consuetudine vel alias vendicant: antequam ad cessationem huiusmodi quoquo modo procedant, in instrumento publico, vel patentibus literis sigillorum suorum aut alterius authentici munimine roboratis, cessationis ipsius causam expriment, et illud vel illas ei, contra quem cessare intendunt, assignent, scituri, quod, si hoc praetermissis cessaverint, vel causa, quam expresserint, non fuerit inventa canonica, omnia, quae de quibuscunque proventibus illius ecclesiae, in qua cessatum fuerit, cessationis tempore perceperint¹, restituent². Illa vero, quae pro eodem tempore debentur eisdem, nullo modo percipient, sed ipsi ecclesiae cedere, ac nihilominus ei, contra quem cessaverint^b, de damnis et iniuriis satisfacere tenebuntur. Si autem causa eadem canonica fuerit iudicata, is, qui occasionem cessationi dederat, ad omne interesse dictis canonicis et ecclesiae, cui debitum officium eius est culpa subtractum, ad certam quantitatem taxandam et in divini cultus augmentum convertendam, superioris arbitrio condemnatur. Ceterum detestabilem abusum horrendae indeventionis illorum, qui crucis, beatae Mariae³ virginis aliorumque⁴ sanctorum imagines seu statuas irreverenti ausu tractantes, eas in aggravationem⁵ cessationis huiusmodi prosternunt in terram, et⁶ urticis spinisque supponunt, penitus reprobantes, aliquid tale fieri de cetero districtius prohibemus^c, statuentes, ut in eos, qui contra fecerint, ultrix procedat dura sententia, quae delinquentes sic puniat graviter, quod alios a similibus praesumptione compescat.

CAP. III.

Statuit Papa, quod habentes plures dignitates, vel alia beneficia curam animarum habentia, per ordinarios compellantur ostendere infra tempus competens superioris arbitrio statuendum dispensationes, quas si non ostenderint, perinde procedatur, ac si nullas haberent. Et si ostenderint, et sufficientes, non amplius molestentur, provisio, ne in praedictis beneficiis cura negligatur animarum. Si autem dubitetur de dispensatione, ad sedem apostolicam recurratur. Talibus plura similia beneficia obtinentibus aliud non conferatur beneficium, nisi ostensa dispensatione sufficienti; et tunc ita demum conferatur, si per dispensationem possunt illud cum aliis retinere, vel si prioribus renunciantur; aliter collatio facta non teneat. Ioann. Andr.

Idem^a.

Ordinarii locorum subditos suos, plures dignitates vel ecclesias, quibus animarum cura imminet, obtinentes, seu personatum aut dignitatem cum alio beneficio, cui cura similis est annexa, districte compellant dispensationes, auctoritate quarum huiusmodi ecclesias, personatus seu digni-

Cap. II. a) c. 17. *C. Lugd. II. (1274.)*; — *Comp. c. 1. h. t.* b) cessaverint: *Ibc* c) inhibemus: *Ilab*.
Cap. III. a) c. 18. *ib.* — *Comp. c. 2. h. t.*

deest: ABCDEFIabca 6) *add.*: suos: *GIabc* 7) vel: *deest: C*; vel exc.: *deest: A*.

Cap. II. 1) perceperunt: *ACHbcdf* 2) restituant: *GHa* 3) Mar.: *deest: ADEFGHbcd* 4) aliorumve: *GHabcf* 5) aggravatione: *AC* 6) et: *deest: Codd. coll. Habcdf*.

tates canonicè tenere se asserunt, infra tempus, pro facti qualitate ipsorum ordinariorum moderandum arbitrio, exhibere. Quod si forte iusto impedimento cessante nullam dispensationem infra idem tempus contigerit exhiberi^b: ecclesiae beneficia, personatus seu dignitates, quae sine dispensatione aliqua eo ipso illicitè detineri constabit, per eos, ad quos eorum^c collatio pertinet, libere personis idoneis conferantur. Ceterum si dispensatio exhibitae sufficiens evidenter appareat, exhibens nequaquam in beneficiis huiusmodi, quae canonicè obtinet, molestetur. Provideat tamen ordinarium, qualiter nec animarum cura in eisdem ecclesiis, personatibus seu dignitatibus negligatur, nec beneficia ipsa debitis obsequiis defraudentur. Si vero de dispensationis exhibitae sufficiens dubitetur, super hoc erit ad sedem apostolicam recurrendum, cuius est aestimare^{1*}, quem modum sui beneficii esse velit. In conferendis insuper personatibus, dignitatibus et aliis beneficiis, curam habentibus animarum annexam, iidem ordinarii diligentiam illam observent, ut personatum, dignitatem vel aliud^{2*} beneficium, similem curam habens animarum^{3*}, alicui plura similia obtinenti non ante conferre praesumant, quam eis super obtentis dispensatio evidenter sufficiens ostendatur. Qua etiam ostensa ita demum ad collationem procedi volumus, si appareat per eandem, quod is, cui est collatio facienda, huiusmodi personatum, dignitatem vel beneficium retinere libere^d valeat cum obtentis, vel si ea, quae sic obtinet, libere ac sponte resignet. Aliter autem de personatibus, dignitatibus et beneficiis talibus facta collatio nullius penitus sit momenti.

CAP. IV.

Praecipit Papa, ne praelati subditis interdiciant, ne statum ecclesiarum et personarum superioribus inquirantibus manifestent, nec ad id celandum iuramentis, promissionibus, obligationibus aut aliis poenis adstringant. Decernit autem, quod contra factum fuerit, irritum et inane, et sententias, iuramenta, promissiones vel poenas non ligare, et praesumptores praecipit poena condigna a superioribus eisdem puniri. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.^a

Quia plerique praelati non sine multa¹ temeritatis audacia suis subditis aliquando interdiciunt, ne ipsorum superioribus aut apostolicae sedis legatis, vel inquisitoribus ad inquirendum, corrigendum et reformandum in eorum ecclesiis, monasteriis sive locis a sede deputatis eadem, vel aliis quibuscumque personis, per quas ad notitiam praedictorum valeat pervenire, statum ecclesiarum, monasteriorum seu locorum suorum, personarum et rerum ipsorum insinuent vel exponant, in ipsos, si secus egerint excommunicationis, suspensionis vel interdicti sententias proferentes, eosque ad hoc celandum iuramentis, promissionibus et obligationibus aliisque^{2*} poenis nihilominus adstringentes: nos, huic malitiae, ne tali praetextu in ecclesiis, monasteriis et locis eisdem inquisito, correctio seu reformatio, quum faciendae fuerint, valeant impediri, occurrere cupientes, praedicta et eorum quodlibet attentari de cetero districtius inhihemus, decementes auctoritate apostolica, quicquid contra praesentem inhibitionem attentatum exstiterit, nullius penitus existere firmitatis, nec quemquam sententias, iuramentis, promissionibus, obligationibus vel poenis huiusmodi obligari quomodolibet vel adstringi. Praesumptores autem eosdem, ne ipsorum temeritas quoquo modo transeat impunita, a superi-

oribus vel legatis seu inquisitoribus memoratis animadversione condigna praecipimus castigari.

CAP. V.

Iurisdictio, archiepiscopo attributa in una dioecesi, sibi in aliis non prodest. H. d. Zenz.

Idem.

Ut litigantes releventur a laboribus et expensis, statui-mus, ne archiepiscopus causas, quae per appellationem vel alias iure metropolitico deferuntur ad ipsum, alibi, quam in sua propria civitate vel dioecesi, aut in eis, in quibus appellatum existit, vel causae ipsae consistere dignoscuntur, audiat vel etiam audiendas committat, nisi sibi aliud de consuetudine competat in hac parte.

CAP. VI.

Si episcopus, quum potest, suam dioecesim visitat per alium, habet illi in necessariis providere; visitati autem in victualibus providebunt ipsi vicario visitanti, et non episcopo. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Si episcopus suam dioecesim, ubi ei a iure permittitur, faciat per alium visitari, licet ipse illi habeat in aliis necessariis providere: hi tamen, qui visitantur, ministrare tenentur expensas victualium visitanti, quum secundum Apostolum¹ non sit magnum, si ab eo metantur temporalia, per quem spiritualia seminantur. Idem tamen episcopus, quum personaliter non visitat^{2*}, nil prorsus ab his, qui per illum, quem deputat, fuerint visitati, exigere poterit aut debet.

CAP. VII.

In quolibet loco dioecesis non exempto per se et per alium potest episcopus pro tribunali sedere, et libero exsequi quae ad ipsius spectant officium. Ioann. Andr.

Idem.

Quum episcopus in tota sua dioecesi iurisdictionem ordinariam noscatur habere, dubium non existit, quin in quolibet loco ipsius dioecesis non exempto per se vel per alium possit pro tribunali sedere, causas ad ecclesiasticum forum spectantes audire, personas ecclesiasticas, quum earum excessus exegerint, capere ac¹ carceri deputare, nec non et cetera, quae ad ipsius spectant officium, libere exercere.

CAP. VIII.

Canonici, qui a divinis cessare possint, quum cessare voluerint, vocabunt absentes, sicut si immineret electio faciendae, cum quibus de cessatione deliberabunt. Et si deliberant cessare, requirunt prius eum, contra quem cessant, ut irrogatam offensam emendet. Quod si fecerit, non cessabunt; alioquin cessare poterunt, ita, quod a cessatione infra mensem utraque pars, et cessans et contra quem cessatur, iter arripit eundi ad Papam vel per se, vel per procuratores sufficienter instructos, nisi interim intervenerit concordia inter ipsos. Et continuatis diebus, quam cito poterunt, se coram Papa praesentent, ut, utraque parte praesente, vel altera contumaciter absente, Papa diffiniat negotium, et culpabiles puniat, et, si pars cessans praedicta non servet, cessatio non servetur. Ioann. Andr.

Idem.^a

Quamvis super cessationibus a divinis, quae a capitulis, conventibus sive collegiis saecularium vel regularium ecclesiarum multoties sine causa rationabili attentantur, manifesta satis a felicis recordationis Innocentio III.¹ et Gregorio X.² praedecessoribus nostris manaverint instituta, quia tamen

Tit. XVI. Cap. III. b) exhibere: *Had* c) eorundem: *Hbc*; earundem: *Hd* d) licite: *Hbcdf*.

Cap. IV. a) Haec decretalis olim erat extravagans et incipiebat: Ad audientiam: *Ioann. Andr.* — *exstat: HcLm*. Alex. . . . Ad perpet. rei memor. et infra. Ad audientiam nostram pervenit, quod nonnulli abbates et alii religiosi praelationis gerentes officium de¹ regno Franciae subditis suis inhihent², ne statum monasteriorum suorum, personarum et³ rerum eorundem dioecesanis suis vel aliis per quos ad notitiam eorum pervenire possit⁴ insinuent vel exponant, in ipsos, si secus egerint excommunicationis sententiam proferentes. Ex quo evenit, quod quum ipsi dioecesani eadem

monasteria visitent⁵, illorum statum scire non possunt. Propter quod multa⁶ in eis tam in capite, quam in membris quae correctione ac reformatione indigerent⁷ remaneant⁸ incorrecta. Nos ergo contra tam detestabiles ac perniciosas¹⁰ astucias providere volentes, decernimus habito¹¹ fratrum nostrorum consilio, quod ipsi¹² dioecesanis sententias quas huiusmodi religiosi praelati in¹³ subditos suos, sive monasteriorum suorum subiectos praedicta occasione protulerint, quum iidem dioecesani visitationem fecerint, non immerito valeant revocare. Dat. XVII. Kal. April. P. N. A. II. (1256.)

Cap. VIII. a) *Dat. II. Non. April. A. II. (1296.)* — *Pothast no. 24310.*

1) de regn. Franc.: *deest: L* 2) inhihent: *Hc* 3) vel: *ib.* 4) perveniat: *ib.*; perveniant: *L* 5) visitant: *L*; inferant: *M* 6) mult.: *deest: Hc* 7) indigent: *L* 8) remanent: *M* 9) Contra huiusmodi ergo: *LM* 10) et periculosas: *Hc* 11) hab. . . . cons.: *deest: L* 12) iidem: *M* 13) in suorum monasteriis (monasteriorum: *L*) personas et (*deest: L*) subditos, in quibus iidem dioecesani visitationem habent, hac occasione (*deest: L*) protulerint, valeant revocare: *LM*.

Tit. XVI. Cap. III. 1) extimare: *ACEFGHAb* 2) aliquid: *BCEGHbcde* 3) an.: *deest: ABDEGHbcdf*.
Cap. IV. 1) multae: *BDEF* 2) aliis atque: *Codd. coll.*

Cap. VI. 1) I. Cor. IX, 11. 2) visitet: *ABDEFG*.

Cap. VII. 1) aut: *CEF*; cap. aut: *deest: B*.

Cap. VIII. 1) IV.: *CE* — *cf. c. 13. X. h. t. (1, 31.)* 2) *cf. sup. c. 2.*

post illa est plerumque compertum, cessationes easdem irrationabiliter esse factas: nos, ad tam perniciosum evitandum abusum, eadem statuta cum infra scripta moderatione in suo volentes robore perdurare, de fratrum nostrorum consilio districtius inhibemus, ne a saeculari vel regulari capitulo, collegio seu conventu ecclesiae cuiuscunque cessationes ipsae, nisi vocatis omnibus, (prout sunt pro electionis negotio evocandi,) et deliberatione habita diligenti, ac episcopo aliove quocunque clerico sive laico, (cuiuscunque dignitatis, praeeminentiae, conditionis aut status existat,) propter cuius iniuriam vel offensam eadem videtur cessatio facienda, post praedictas vocationem et deliberationem de cessando habitam requisito, quod irrogatam iniuriam vel offensam emendet, aliquatenus attententur, neque tunc etiam, si emendam inde habuerint, vel per eos steterit, quo minus habeant competentem. Si autem, praemissis servatis, capitulum, collegium vel conventus alicuius ecclesiae ad cessationem eandem duxerint procedendum: extunc infra unius mensis spatium pars utraque, videlicet ii, qui cessant, et illi etiam, propter quorum factum a divinis cessatur, (nisi superveniente concordia inter eos cessatio illa cesset,) iter arripiant per se vel per procuratores idoneos cum munimentis et actis ad negotium ipsum spectantibus ad sedem apostolicam veniendi, et continuatis diaetis, quam cito commode poterint, se apostolico conspectui repraesentent, ut, partibus praesentibus, aut una praesente, altera non veniente vel mittente, examinato negotio apud sedem eandem, pars, quae culpabilis inventa fuerit in praemissis, praeter alias poenas a dictis canonibus institutas, si Romano Pontifici videbitur expedire, poena docente cognoscat, quantum excesserit, quae cessationi factae rationabiliter causam dedit, vel quae sine rationabili et manifesta causa cessavit. Parte insuper a divinis cessante supra scripta tam in cessando quam in veniendo sive mittendo ad sedem apostolicam non servante, non servetur cessatio; sed ea non obstante ut prius in ipsa ecclesia celebretur.

CAP. IX.

Primo ponit constitutionem de bonis dignitatum vel ecclesiarum vacantium, non occupandis per eos, ad quos collatio vel custodia pertinet nisi de speciali iure id eis competat; et contra facientibus poenam imponit. Secundo ostendit, de quibus bonis intelligatur, quum de speciali iure id alicui competit. Tertio decretalem Quia saepe, supra eodem libro de elect., dicit non esse correctam. Ioann. Andr.

Idem.

Praesenti prohibemus edicto, ne episcopi vel eorum superiores, aut abbates seu quivis alii regulares vel saeculares praelati, aut ecclesiasticae quaecunque personae, vacantibus dignitatibus, personatibus, prioratibus vel ecclesiis quibuscunque sibi subiectis, seu ad collationem, ordinationem, praesentationem vel custodiam pertinentibus eorundem, bona morientibus eorum rectoribus vel ministris in ipsis inventa, sive vacationis ipsorum¹ tempore obvenerint, quae in utilitatem eorundem expendi vel futuris debent successoribus fideliter reservari, occupare, aut in usus suos convertere quoquo modo praesumant, nisi de speciali privilegio vel consuetudine iam praescripta legitime, seu alia causa rationabili hoc eisdem competere dignoscatur. Alioquin episcopi et eorum superiores ab ingressu ecclesiae, ceteri vero ab officio et beneficio tamdiu eo ipso noverint se suspensos, quousque restitutionem fecerint de praedictis. Porro, ubi ex privilegio vel consuetudine, seu alia de causa rationabili sibi aliquis praedictorum asserit bona competere supra dicta: hoc de illis bonis solum debet intelligi, quae solutis debitis, si qua sint, et his, quae fuerint necessaria pro servitoribus et ministris, ac incumbendis oneribus usque ad novos redditus supportandis, congrue reservatis, ex ipsis reperta fuerint superesse. Sane constitutionem², quam superius specialiter edidimus contra capitula, collegia, conventus³ seu singulares personas, bona cathedralium vel regularium aut collegiarum ecclesiarum vacantium occupantes, pro constitutionem praesentem, quam in dignitatibus, personatibus, prioratibus et ecclesiis aliis locum habere censemus, nolumus in aliquo derogari.

Tit. XVIII. Cap. III. a) scr. ao. 1296. — Potthast no. 24447.

Tit. XVI. Cap. IX. 1) eorum: *CG* 2) constitutioni: *ACDE*; — 3) et conv.: *ACDEFG*.
 f. sup. c. 40. de el. (1, 6.)

TITULUS XVII.

DE MAIORITATE ET OBEDIENTIA.

CAP. UN.

Capitulum, vel is, ad quem administratio pertinet, vacante sede eos absolvit, quos absolvere possit episcopus, si viveret; nisi a sede apostolica id fuerit interdictum. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Episcopali sede vacante potest capitulum, seu is, ad quem episcopalis iurisdictio tunc temporis noscitur pertinere, iis, quibus possit episcopus, si viveret, ab excommunicationis sententia, sive iuris sive hominis fuerit, absolutionis beneficium impertiri, nisi ei fuerit a sede apostolica specialiter interdicta potestas.

TITULUS XVIII.

DE PACTIS.

CAP. I.

Monachi, habentes liberam a sede apostolica sepulturam, si paciscuntur de non recipiendis aliquibus vel certis parochianis ecclesiae alicuius, servare compelluntur pactum, nec illos sepelire poterunt, licet apud eos elegerint sepeliri, quum per pactum privilegio renunciaverunt. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Pactum cum rectore parochialis ecclesiae factum a vobis, ne aliquos vel certos ipsius ecclesiae parochianos recipiatis ad ecclesiasticam sepulturam, omnino servare debetis, quantum sepultura libera sit monasterio vestro ab apostolica sede indulta, et illi apud vos elegerint sepeliri: quum per dictum pactum indulto huiusmodi derogetur.

CAP. II.

Pactum, factum patri a filia, dum tradebatur nuptui, quod dote contenta nullum habeat ad bona paterna regressum, si iuraverit id ipsa filia, omnino servare tenebitur. Ioann. Andr.

Idem.

Quamvis pactum, patri factum a filia, dum nuptui tradebatur, ut dote contenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex civilis: si tamen iuramento non vi nec dolo praestito firmatum fuerit ab eadem, omnino servari debet, quum non vergat in aeternae salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum.

CAP. III.

Pacta, inita per fratres Praedicatorum, vel Minores, vel alios mendicantes, cum rectoribus parochialium ecclesiarum super parochialibus iuribus, si facta sunt per priores vel guardianos de conventuum ipsorum locorum consensu, licet auctoritas sedis apostolicae non intervenierit, vel licentia prioris vel ministri generalis, aut magistri vel provincialis ministri, vel capituli provincialis, servanda sunt, dummodo alias sint licita et honesta. II. d. Ioann. Andr.

Idem^a.

Quia ex eo, quod fratres Praedicatorum et Minores et alii mendicantes, compositiones et pacta, cum praelatis, capitulis, rectoribus et personis ecclesiarum, civitatum, castrorum, villarum et locorum, in quibus domus seu habitationes eorum existunt, super iuribus parochialibus vel aliis quibuscunque articulis ab eis vel eorum antecessoribus inita sive facta, servare recusant, et ea eo praetextu infringere moluntur, quia magistri aut ministri vel priores generalium seu provincialium eorundem non adfuit assensus in ipsis, nec approbata per ipsorum generalia vel provincialia capitula existerunt, multa in diversis mundi partibus insurgunt scandala, et ipsorum fratrum, (quos decet puritatem omnimodam in suis observare actionibus¹, et ab his abstinere propensius, per quae possit aliis exempli pernicies generari,) famae detrahitur plurimum et honori: nos, his occurrere paternae sollicitudinis studio intendentes, praesenti decreto sancimus, compositiones et pacta huiusmodi, cum praelatis, capitulis et² rectoribus et personis praedictis ab ipsorum fratrum conventualibus prioribus seu³ guardianis facta vel approbata de suorum conventuum consilio et assensu, (dum tamen alias sint licita et honesta,) debere ab ipsis fratribus in locis,

Tit. XVIII. Cap. III. 1) actibus: *ACDEFG* 2) et: *deest: CDEFG*
 3) et: *AE*.

in quibus fuerint facta, perpetuo inviolabiliter observari, non obstante, quod magistri vel ministri aut prioris generalium seu provincialium praedictorum non intervenerit⁴ in eisdem assensus, nec ab ipsorum generalibus vel provincialibus capitulis exstiterint approbata, seu quod sedes apostolica in his, quae per praedictos⁵ fratres Minores facta fuerint, auctoritatem suam non praestiterit vel assensum.

TITULUS XIX. DE PROCURATORIBUS.

CAP. I.

Laicus potest esse procurator ad agendum et defendendum in causis spiritualibus. — §. 1. Procurator post litem contestatam potest dare alium Procuratorem, ante non, nisi datus fuerit in rem suam, vel a domino habuerit mandatum de substituendo etiam non certam personam. — §. 2. Procurator ad negotia potest dare alium procuratorem libere et etiam quodocunque. H. d.

Bonifacius VIII.

Non indiscrete iudex censetur egisse, procuratorem laicum ad agendum vel defendendum in causis spiritualibus admittendo, quum regulariter, qui non prohibetur expresse ad exercendum procuratoris officium, idoneus debeat reputari. §. 1. Licet autem a procuratore post litem contestatam ab eo possit, quum dominus sit litis effectus, dari alius procurator: antea tamen non potest, nisi in rem suam sit datus, vel a domino substituendi alium, etiam certa¹ non expressa persona, sibi fuerit concessa potestas. §. 2. Procurator vero datus ad negotia potest libere quodocunque alium deputare.

CAP. II.

Procurator ante litem contestatam etiam sine causa revocari potest, post litem contestatam non sine rationabili causa; dominus tamen bene potest adesse causae cum ipso procuratore, maxime si de collusionem timeat.

Idem.

Quamvis procurator possit ante litem contestatam etiam sine causa libere a domino revocari: postea tamen ipso nolente nequibit, nisi eum cum¹ domino inimicum fieri, vel suspectum, aut adversario affinitate coniungi, vel eius heredem fieri², seu ingredi religionem, aut in longum³ peregrinari, vel aegritudine aut vinculis detineri contingat, seu alia rationabilis causa subsit, propter quam sit merito revocandus. Verum, quanquam, nisi ut praemittitur, revocari non possit: dominus tamen suae causae una cum eodem procuratore, maxime si de collusionem timeat, minime prohibetur adesse.

CAP. III.

Procurator, habens mandatum substituendi, substitutum a se post mandatum susceptum, etiamsi eo non sit usus, revocare non potest, nisi et potestatem habuit revocandi. Si autem erat procurator ad plures causas, et in altera substituit: in aliis remanet procurator. Ioann. Andr.

Idem.

Is, qui a procuratore, super hoc a domino potestatem habente, procurator existit substitutus, non potest post mandatum susceptum, etiamsi eo usus non fuerit, (licet in delegato sedis apostolicae vices suas alteri committente aliud censeatur,) ulterius revocari ab illo, nisi revocandi potestas concessa fuisset eidem. Verum si, quum ad plures vel ad omnes causas generaliter constitutus fuisset, in una tantum substituerit earundem: in aliis nequaquam prohibetur procuratoris officium exercere.

CAP. IV.

Procurator generalis non agit exigentia speciale mandatum, nisi cum aliqua illorum specificatione vel libera potestate. H. d. Zenz.

Idem.

Qui¹ ad agendum et defendendum, ac generaliter ad omnia², etiamsi mandatum exigant speciale, constituitur procurator, ex vi generalitatis huiusmodi ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigitur, admitti non debet. Sed si aliquis vel aliqui de articulis speciale mandatum exigentibus specificati fuissent adiecta clausula generali: tunc ad non expressos etiam admittitur. Procurator quoque absque speciali mandato iuramentum de-

ferre, transigere vel pacisci non potest, nisi ei bonorum vel causae administratio libere³ sit concessa⁴.

CAP. V.

Mandatum generale ad negotia etiam ad iudicia se extendit. — §. 1. Potest filius familias esse procurator etiam absque patris consensu. Zenz. — §. 2. Maior annis XXV. ad iudicia, maior XVII. ad negotia deputari potest procurator. H. d. Zenz.

Idem.

Qui generaliter constituitur¹ ad negotia procurator, agere ac experiri potest, exceptis his casibus, qui mandatum exigunt speciale. §. 1. Nedum vero ad negotia, sed etiam ad iudicia potest filiusfamilias absque patris² assensu fieri procurator. §. 2. Licet autem quis post XVII. annum procurator ad negotia licite deputetur: ad iudicia tamen, nisi maior XXV. annis fuerit, deputari nequibit.

CAP. VI.

Ex duobus procuratoribus, simul simpliciter constitutis, alter solus admitti non debet. Si vero in solidum: qui primo contestatur litem, admittitur altero totaliter excluso, nisi adiectum fuerit, quod non sit melior conditio occupantis. Quo casu, altero non prosequente, nec alium substituente, reliquis admittatur. H. d. — §. 1. Procurator datus in solidum, qui occupaverat negotium ex impedimento exclusus, non reassumit, nisi altero impedito. H. d. Dominicus. — §. 2. In causis spiritualibus ex duobus procuratoribus, simul simpliciter datis, iudex eligit magis idoneum, qui solus prosequi poterit, nec alius admittitur, etsi primo legitime excluso. H. d. Dominicus.

Idem.

Si duo procuratores simul, non adiecto: „in solidum,“ deputentur: unus sine altero non debebit admitti. Secus, si sint in solidum constituti; sed tunc illius melior erit conditio, qui per litis contestationem negotium primitus occupabit. Post occupationem autem huiusmodi alter se intrmittere nequibit ulterius, quum ille litis dominus sit effectus; nisi dictum in constitutione fuisset, quod non fieret melior conditio occupantis¹. Tunc enim, si eum, qui² occupavit, infirmari, mori, absentari vel alias impediri contingat, aut si prosequi forte nolit, poterit alter suscipere ac perficere negotium ab alio inchoatum, dum tamen ab alio³ non fuerit alius substitutus. Nam si sit, is praeferrri debet eidem. §. 1. Ceterum ubi nullo substituto alter suscipit negotium prosequendum: is, qui occupavit primitus, ipsum resumere postea impedimento cessante nequibit, nisi forsam illum contingeret impediri. §. 2. Sane, in electionum provisionum et aliorum spiritualium negotiorum causis, quum talia celeritatem expeditionem exigere dignoscantur, volumus specialiter observari, ut, si plures procuratores simul in eis fuerint non in solidum deputati, iudex, ne propter eorum concursum negotia eadem intricari contingat, idoneiorem ex ipsis eligere valeat, et ille solummodo prosequatur, habeatque, quicquid cum illo sic electo factum exstiterit, plenam roboris firmitatem; nec ad prosequendum alius admittatur postmodum, nisi prout eum, qui non occupat negotium, censuimus post occupationem, factam ab alio, superius admittendum.

CAP. VII.

Procurator, qui renuit acceptare mandatum, poenitere potest, quamdiu constituens in eadem perseveraverit voluntate.

Idem.

Licet is, qui procurator constituitur ab absente, dixerit, praesentatum sibi suscipere nolle mandatum: hoc tamen nequaquam obstante, quamdiu constituens in eadem persistit voluntate, ipsum acceptare poterit, quodocunque placebit.

CAP. VIII.

Dominus, dans procuratorem, quoties contingit eum abesse, causam tractando procuratorem non intelligit revocare; secus, si simpliciter, nisi expresse protestatur, quod ipsum revocare non intendit, vel alias hoc appareat ex probabilibus coniecturis. Ioann. Andr.

Idem.

Si quem sub ea forma: „quoties te abesse contigerit,“ constitueris¹ procuratorem ad causam: non ideo, licet tractes eam postmodum per te ipsum, procuratorem ipsum dignosceris revocare, quin immo procurator idem procuratoris assumet officium, quodocunque te contigerit absentare².

Tit. XVIII. Cap. IX. 4) interfuerit: A 5) dictos: AG.

Tit. XIX. Cap. I. 1) circa non expressas personas: A.

Cap. II. 1) cum: deest: Codd. coll. 2) effici: ABCDEF 3) add.: locum: A.

Cap. IV. 1) Quia: AEF 2) alia omn.: CG 3) libera: ABDEG; deest: C 4) commissa: BCG.

Cap. V. 1) Generaliter constitutus: A 2) add.: sui: A.

Cap. VI. 1) possidentis: A 2) qui quum: BD 3) illo: ABCDEF.

Cap. VIII. 1) constituas: B; constituas: G 2) absentari: CDG.

Secus, si simpliciter a te fuerit constitutus. Tunc enim, sive ante litem contestatam sive post ad causam ipsam venias, non ut ipsi procuratori assistas, sed ut causam tractes eandem, tractando ipsam eum revocare censis; nisi dicas expresse, quod ipsum vis in officio procuratoris hoc non obstante manere, vel nisi, quod non animo revocandi hoc facias, ex aliquibus appareat coniecturis, ut, si forsitan aliquis immineat articulus, in quo tu melius nosti veritatem, aut si sit procurator ipse infirmus, vel forsitan se absentet, seu quicquid aliud accidat, propter quod ipsi causae tua sit praesentia opportuna.

CAP. IX.

Tria dicit, primo, quod procurator ad contrahendum matrimonium debet habere speciale mandatum; secundo, quod talis procurator non substituit, nisi ad hoc mandatum habeat; tertio, quod, si talis procurator revocatus etiam ignoranter contrahit, non tenet matrimonium. Ioann. Andr.

Idem.

Procurator non aliter censetur idoneus ad matrimonium contrahendum, quam si ad hoc mandatum habuerit speciale. Et quamvis alias is, qui constituitur ad negotia procurator, alium dare possit: in hoc tamen casu, propter magnum quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, non poterit deputare alium, nisi hoc eidem specialiter sit commissum. Sane si procurator, antequam contraxerit, a domino fuerit revocatus, contractum postmodum matrimonium ab eodem, licet tam ipse quam ea, cum qua contraxerit¹, revocationem huiusmodi penitus ignorarent, nullius momenti existit, quum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequiverit.

TITULUS XX.

DE HIS, QUAE VI METUSVE CAUSA FIUNT.

CAP. UN.

Excommunicationis, suspensionis vel interdicti absolutio vel revocatio per vim extorta non tenet, et extorquens excommunicatus est ipso iure. Ioann. Andr.

Gregorius X. in concilio generali Lugdunensi^a.

Absolutionis beneficium ab excommunicationis sententia, vel quacunque revocationem ipsius, aut suspensionis, seu etiam interdicti, per vim vel metum extorta, praesentis constitutionis auctoritate omnino viribus vacuumus. Ne autem sine vindicta violentiae crescat audacia, eos, qui absolutionem seu revocationem huiusmodi vi vel metu extorserint, excommunicationis sententiae decernimus subiaccere.

TITULUS XXI.

DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM.

CAP. I.

Ecclesia post quadriennium non admittitur ad petendum restitutionem contra sententiam vel contractum, nisi rationabilis aliqua causa hoc suadeat. Ioann. Andr.

Gregorius IX.^a

Ecclesia, quae ad retractandam sententiam vel con-

tractum per beneficium restitutionis in integrum postulat se admitti, si quadriennii spatium^b post sit lapsum¹, et negligenter omiserit, non est ad beneficium huiusmodi admittenda, nisi praevaricationis vel fraudis manifeste^c probetur super hoc^d intervenisse commentum, aut^e alia rationabilis causa subsit, quae superiorem movere debeat ad idem beneficium concedendum.

CAP. II.

Ecclesia contra confessionem, qua laesa fuit, admittitur infra quadriennium per beneficium restitutionis in integrum, postea non, nisi per viam iuris communis. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Si adversus confessionem in iudicio a se factam laesa ecclesia beneficium restitutionis in integrum infra quadriennium, ab ipsius confessionis tempore computandum, petere negligenter omittat: non est, nisi aliquid rationabile appareat, quod aliud suaserit faciendum, ad hoc petendum ulterius admittenda. Ubi vero per viam communem revocationis erroris, quem in facto praetendit, vult adversus suam confessionem ecclesia se iuvare: hoc quocumque poterit, donec negotium sit finitum.

TITULUS XXII.

DE ARBITRIS.

CAP. I.

Si ex tribus arbitris duo concordant in summa, tenet illorum sententia; si omnes discordant, tenet sententia de summa minori.

Bonifacius VIII.

Si ex tribus arbitris te duo in X., et tertius in V. condemnent, debet sententia praevalere duorum; licet, quum unus in XV., alius in X., tertius vero in V. pronunciant, illius, qui dixit de summa minori, (quum in illa omnes concordantes existant,) sententia efficax censeatur.

CAP. II.

Si ex tribus arbitris unus nolit examinando vel diffiniendo negotio interesse: duo procedere poterunt, ac si ille praesens esset. Circa iudices autem antiqua iura servantur. Ioann. Andr.

Idem.

Ut quaestionibus, quae plerumque propter arbitratorum voluntariam seu malitiosam absentiam remanent indecisae, finis celerius imponatur, statuimus, ut, si ex¹ tribus arbitris a partibus electis eorum aliquis, ab aliis legitime requisitus, ad examinandum vel diffiniendum una cum eis negotium, super quo in ipsos exstitit compromissum, non curaverit, cessante impedimento legitimo, convenire, duo praesentes, penes quos, licet lex civilis aliud innuere videatur, totalem eo casu remanere decernimus² potestatem, possint, malitiosa seu voluntaria illius³ absentia non obstante, dictum examinare negotium et libere diffinire, sicut possent illo praesente, nec volente cum eis in unam sententiam concordare; ut sic ipsius absentia, praesentia repleta divina, eum reputari faciat pro praesente. Circa iudices vero antiqua iura nolumus immutari⁴.

Tit. XX. Cap. un. a) c. 20. *Conc. Lugd.* II. (1274.) — *Comp. c. un. h. t.*

Tit. XXI. Cap. I. a) Olim extravagabatur decretalis ista: et quidam intitulant eam Alexandro, alii Gregor. IX.: et eius fuit, ut hic vides: excepto fine, qui superadditus fuit: *Ioann. Andr.* — *Exstat in L. c. XVI.* — *cf. Bull. Innoc. IV. Ad exped. n. 13.*

b) post quadriennium spatium: *L* c) man.: *deest: L* d) sup. hoc: *deest: ib.* e) aut *seqq.: desunt: ib.* — *cf. Gloss. ad: aut alia:* possibile est, quod ista verba fuerunt Gregorii; tamen in extravaganti sua, qua utebamur, non erant: unde credo quod addita fuerint per Bonifacium.

Tit. XIX. Cap. IX. 1) contraxit: *BCDEFG.*
Tit. XXI. Cap. I. 1) elapsus: *BCDEF.*

Tit. XXII. Cap. II. 1) ut si a partibus tribus arbitris: *Codd. coll.*
2) volumus: *A;* decrevimus: *C* 3) ipsius: *BC* 4) immutare: *A.*

SEXTI DECRETALIIUM

LIBER SECUNDUS.

TITULUS PRIMUS. DE IUDICIIS.

CAP. I.

Iudex delegatus, non habens ad hoc speciale mandatum a Papa, non potest compellere partem, ut personaliter coram eo compareat, nisi ex rationabili causa. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in generali¹ concilio
Lugdunensi².

Iuris esse ambiguum non videtur, iudicem delegatum, qui a sede apostolica mandatum ad hoc non receperit² speciale, iubere non posse alterutram partium coram se^b personaliter in iudicio comparere, nisi causa fuerit criminalis, vel nisi pro^c veritate dicenda, vel pro^d iuramento calumniae faciendo, vel alias^e iuris necessitas partes coram eo^f exegerit personaliter praesentari.

CAP. II.

Mulieres personaliter ad iudicium quaeunque causa, in iure non expressa, invitae trahendae non sunt; sed si necessarium sit ipsarum testimonium in causa, iudex expensis producentis interdum ibit, interdum mittit; et iudex fraudulentem vadens excommunicatus est. Mulleres religiosae, etiam volentes, extra monasterium suum ex aliqua causa personaliter ad iudicium trahi non possunt. Quod contra praedicta fit, est irritum. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.^a

Mulieres, quas vagari non convenit, nec virorum coetibus immisceri, auctoritate literarum sedis apostolicae, vel legatorum ipsius, aut alia quacunque^b ad iudicium personaliter evocari vel trahi invitae causa ferendi testimonium, aut alia qualibet, quae in iure non exprimitur, prohibemus. Sed quum necessarium fuerit testimonium earundem, iudex, in expensis partis producentis easdem, tabellionem aut aliam personam idoneam ad eas transmittat, vel, si forte talis casus occurrerit^c, quo iure prohibente receptio testium alteri committi non possit, iudex¹* tunc²* propter hoc personaliter ad illas^d accedat³, aut, si⁴ talis sit personae iudicantis conditio, quod id⁵* per ipsum non deceat fieri vel non possit^c, mittat ad eas, proviso, quod casus huiusmodi, (videlicet ut iudex vadat personaliter,) non fingatur, nec fraus interveniat in hac parte. Alioquin fictor huiusmodi vel fraudator ipso facto sententiam excommunicationis incurrat. §. 1. Ceterum feminae religiosae, praesertim quae^f debent sub clausura morari, extra suum monasterium vel clausuram non vocationem ad iudicium vel^g trahantur ex quavis causa personaliter, etiamsi ad hoc voluntas accederet^h earundem. Decernimusⁱ quoque, ut^k ipso iure sit irritum et inane, si quid contra praemissa contigerit attentari.

Lib. II. Tit. I. Cap. I. a) c. 5. *Conc. Lugd. I. (1245.)* — *Comp. c. un. h. t.* — *cf. Bull. Ad expediend. no. 12.* b) ipso: *Iabd* c) Si vero (Sive: *Ib*) pro: *Iabd* d) pro: *deest: Iabd* e) vel al.: *deest: Iacdf*; vel nisi iure necessitas: *Ie* f) sibi: *Iacd*.

Cap. II. a) Ista decretalis extravagans erat, quia edita ante compilationem huius VI. libri: *Ioann. Andr. — Ezstat. ap. Cotton Hist. Angl. p. 279. et in Codd. Hc L. no. LXXXIII. — Dat. Later. VI. Id. April. A. I. (1295.) — Potthast no. 24064.*

Lib. II. Tit. I. Cap. I. 1) gen.: *deest: Codd. coll.* 2) receipt: *Ale; receipt: Iabcd.*
Cap. II. 1) praefatus iudex: *AL orig.* 2) tunc: *deest: A; tunc...* hoc: *deest: L orig.* 3) *add.: licet alias hoc non posset: A* 4) si tamen

CAP. III.

Maiores XIV. annis per se et per procuratorem potest agere, et defendere causam spirituales; minor XIV. per se non agit, sed per procuratorem vel per curatorem, datum auctoritate ordinarii ecclesiastici iudicis, et etiam delegati ad causas illas. Filiusfamilias sine patris assensu agit causam spirituales. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Si annum quartum tuae peregrinatio aetatis, in beneficialibus et aliis causis spiritualibus, nec non et dependentibus ab eisdem, ac si maior XXV. annis existeres, ad agendum et defendendum per te vel per procuratorem, quem ad hoc constituendum decreveris, admitti debebis. Si vero infra XIV. annum exsistas, per te agere aut¹ defendere non poteris super ipsis; sed vel per tuum episcopum vel per² officialem eiusdem tibi curator dabitur ad lites huiusmodi exercendas, aut tu ipse, si maior infante fueris, cum auctoritate alterius³ eorundem procuratorem ad eas poteris deputare. Delegatus etiam apostolicae sedis et subdelegatus ab eo tibi, si non habeas, curatorem dare valeant, vel auctoritatem constituendi procuratorem praestare, ad illas causas vel lites duntaxat, quae coram ipsis fuerint ventilandae⁴. In huiusmodi quoque litibus sive causis, quantum in potestate patris exsistas, nec alias absque ipsius assensu in iudicio regulariter esse possis, eius, quum de his se intromittere non habeat, nequaquam requiri debet assensus.

TITULUS II.

DE FORO COMPETENTI.

CAP. I.

Archiepiscopus, omissa appellationis articulo, vel per viam querelae, de causa subditorum, suffraganeis etiam ipsis consentientibus, non cognoscit. H. d. usque ad §. Neque. — §. 1. Archiepiscopus subditos suffraganei non potest compellere causas, delegatas ab eo, suscipere, suas sententias et praecipua exsequi, vel testimonia in causis ad eos devolutis ferre nisi consuetudo aliud disponat. H. d. Dominicus. — §. 2. Archiepiscopus contra officiales vel prelatos suffraganeorum, consuetudine aliud non disponente, et contra subditos ipsorum, pro salariis advocatorum et procuratorum causarum fori archiepiscopi, iudex competens non est. H. d. — §. 3. Archiepiscopus non compellit invitos contrahentes aliarum dioecesium in sua propria coram se respondere, nisi ibi inveniantur. Sed si citati nolunt comparere, vel malitiose se occultant, ne citentur: in bonis ipsorum suae dioecesis potest missionem facere, vel in alia decernere per ordinarios faciendam. H. d. — §. 4. Non potest archiepiscopus suos clericos mittere in dioecesim suffraganei, ut coram eis fiant contractus, vel iam facti approbentur. Nec, si facti vel approbati fuerint coram illis, possunt suffraganeorum subditos coram se compellere litigare super illis, nec excommunicare suffraganeorum officiales vel subditos, si nolunt litigare coram ipso. H. d. ad finem. secundum Dominicum.

Innocentius IV.^a

Romana ecclesia (*Et infra*): Nec appellationis articulo

b) *add.*: ordinaria seu etiam delegata vel subdelegata: *I, orig.*
c) occurrit: *orig.* d) eas: *ib.* e) possit. Ita tamen quod casus, seu causa, seu conditio non fingatur huiusmodi, nec fraus: *L orig.*
f) quum debeant: *orig.* g) vel trah.: *deest: ib.* h) accedat: *ib.*
i) decrevimus: *ib.* k) ut: *deest: ib.*

Tit. II. Cap. I. a) *cf. adnot. ad c. 1. de suppl. negl. (1, 8.)* — *Comp. c. un. h. t. In Bulla Innoc. IV. Ad exped. no. 13.*

(aut: *deest*): *A*; nisi (aut: *deest*): *I, orig.* 5) cond. per quam (*add.*: praedictus: *A*) id non dec.: *AGB orig.*
Cap. III. 1) vel: *A*; et: *F* 2) per: *deest: AG* 3) *add.*: vel iudicis: *A* 4) ventilatae: *A*.

praetermisso, nec alias etiam, quum minime appellatum extiterit^b, Remensis archiepiscopus vel eius officialis¹ de causis clericorum tanquam iudices, licet in ipsos iidem clerici de facto consentiant, absque dioecesanorum suorum voluntate cognoscant. §. 1. Neque suffraganeorum Remensis ecclesiae subditos ipsorum delegationem suscipere, vel sententias et praecepta exsequi, aut in causis, per appellationem devolutis ad eos, testimonium, nisi aliud in his tribus² de consuetudine obtineant³, perhibere compellant. §. 2. Nec etiam suffraganeorum ipsorum officiales, aut archidiaconos, archipresbyteros et^c alios inferiores praelatos, suffraganeis eisdem subiectos, immo alio eis contraria consuetudo non tribuat, nec subditos suffraganeorum ipsorum super salariis advocatorum et procuratorum in causis, quae in Remensi ventilantur curia, cogant querelantibus in sua praesentia respondere. §. 3. Contrahentes vero aliarum dioecesium super contractibus, initis in Remensi dioecesi ab eisdem, nisi inveniantur ibidem, trahere coram se non debent invitos, licet in possessionem bonorum, quae ibi habent, etiam quum alibi copiam sui faciant^{4*}, si eorum auctoritate citati comparere contemnant, possint⁵ missionem facere contra eos, vel, si forte malitiose se ipsos occultent, ne^d citatio perveniat ad eosdem, decernere faciendam in possessionem bonorum, quae in alia etiam dioecesi obtinere noscuntur; sed tunc loci dioecesanus ad denunciationem ipsorum faciet huiusmodi missionem. §. 4. Nec clericos suos mittant ad suffraganeorum ipsorum^{6*} dioeceses pro ineundis vel recognoscendis⁷ contractibus coram ipsis, nec eorundem suffraganeorum subditos compellant coram se occasione huiusmodi iuri stare. Neque potest archiepiscopus ipse in suorum suffraganeorum officiales et subditos pro eo, quod vocati ab ipso nolunt^e querelantibus in sua praesentia respondere, ecclesiasticam exercere censuram.

CAP. II.

Iudex saecularis, qui vult clericum compellere ad debita etiam liquida solvenda, per ecclesiasticum iudicem desistere compellatur. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII^a.

Saeculares iudices, qui, licet ipsis nulla competat iurisdic-tio in hac parte, personas ecclesiasticas ad solvendum debita, super quibus coram eis contra ipsas earum exhibentur literae vel probationes aliae inducuntur, damnabili praesumptione compellant, a temeritate huiusmodi per locorum ordinarios censura ecclesiastica decernimus compescendos.

CAP. III.

Ratione iuramenti laicus, ut illud servet, coram iudice ecclesiastico convenitur.

Idem^a.

Quum C. laicus, pro quo solvisti certam pecuniae quantitatem, in qua pro eo te fideiussorio nomine obligaveras, te servare recuset indemnem, contra iuramentum a se praestitum temere veniendo: ipsum coram ecclesiastico iudice, ad cuius forum ratione iuramenti causae huiusmodi cognitio noscitur pertinere, de iure poteris convenire, ut ipsum monitione praemissa per censuram ecclesiasticam, quod te super praedictis, ut tenetur, servet indemnem, praevia ratione compellat.

TITULUS III.

DE LITIS CONTESTATIONE.

CAP. I.

Peremptoria litis contestationem non impedit, nisi sit de re semel finita. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Exceptionis peremptoriae seu defensionis cuiuslibet

Tit. II. Cap. I. b) existit: *Ib*; exstitit: *Ic* c) aut: *Ia*; aliosque: *Ibcd* d) nec: *Iac* e) noluerint: *Ia*; nolent: *Ib*.

Cap. II. a) Fuit tracta de fine decretalis, quae incipiebat: Quia non contingit: *Ioann. Andr.* — *Sed ista verba non sunt initium extravagantis, quae incipit: Quia nonnulli; Attamen in media epistola existant, ita ut Schultio accedere non possimus, qui Andreae verba mutari, atque pro: „quia non,“ „quia nonnulli“ legi velit. — Exstat decret. dat. Later. V. Kal. April.*

Tit. II. Cap. I. 1) officiales: *BDEJCs* 2) tribus: *EG* 3) ob-tineat: *AFG* 4) faciunt: *Clabcdf* 5) possit: *A*; possunt: *Iaf*; potest: *Ic*

principalis cognitionem negotii contingentis ante litem contestatam obiectus, nisi de re iudicata, transacta^b seu finita excipiat litigator, litis contestationem non impedit, nec retardet, licet dicat obiector, quod^{1*} rescriptum non fuisset^{2*} obtentum, si quae sunt impetranti opposita fuissent exposita deleganti.

CAP. II.

Per exceptionem peremptoriam non fit litis contestatio. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Si, oblato ab actore libello, ex parte rei exceptio peremptoria proponatur: nequaquam per hoc litis contestatio intelligitur esse facta; immo, ea non obstante, nisi sit de illis exceptionibus, quae litis contestationem impediunt, fieri oportebit eandem.

TITULUS IV.

DE IURAMENTO CALUMNIAE.

CAP. I.

Non est de substantia, quod statim post litem contestatam iuretur de calumnia. Ioann. Andr. — §. 1. Non annullatur processus, licet tacite omittatur calumniae iuramentum. H. d. — §. 2. Praecipit, quod in spiritualibus simul de calumnia et de veritate iuretur. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Si de calumnia seu de¹ veritate dicenda in primo litis exordio non iuretur, ut debet: poterit postmodum in qualibet parte litis iurari, quum huiusmodi iuramenta praestari ab initio de substantia ordinis iudicarii non existat. §. 1. Propter omissum quoque tacite in tota causa calumniae iuramentum iudicialis processus, alias factus legitime, non est nullus nec etiam annullandus. §. 2. Quamvis in causis spiritualibus, in quibus debet de veritate dicenda iurari, canones non indicant alicui calumniae iuramentum: nos tamen, quia frequenter calumniari videmus in ipsis, utile reputamus, quod simul, sicut plerique observant, tam de veritate dicenda quam de calumnia, ut via praecludatur calumniis, iurari debeat in eisdem.

CAP. II.

In causa appellationis iurari debet de calumnia et veritate dicenda. — §. 1. Procurator, deputatus post iuramentum calumniae, iurabit de calumnia. H. d. — §. 2. Iudex, quoties sibi videtur, exigit iuramentum malitiae, etiamsi de calumnia vel veritate iuratum sit. Ioann. Andr.

Idem.

In appellationis causa, quanquam in principali iuratum fuerit, praestari iubemus calumniae iuramentum, et idem in iuramento de veritate dicenda volumus observari. §. 1. Procuratores quoque, qui post iuramentum calumniae deputantur, teneri volumus, ut calumnia vitetur ab ipsis, ad subeundum huiusmodi iuramentum, etiamsi a suis dominis, quid ponere aut respondere seu agere debeant, sint instructi. §. 2. In omnibus autem causis, nedum ante, sed etiam postquam lis fuerit contestata, sive de veritate sive de calumnia sit iuratum in ipsis, potest iudex a partibus exigere iuramentum malitiae, quoties viderit expedire.

CAP. III.

Procurator, habens speciale mandatum, iurat de calumnia. Ioann. Andr.

Idem.

Nullam tibi iudex iniuriam fecisse censetur, qui procuratorem tui adversarii constitutum ad causam, habentem super hoc speciale mandatum, admisit ad praestandum in ea calumniae iuramentum.

A. II. (1256.) *ap. Le Paige Bibl. Praemonstrat.* II, 674. — *Pothast* no. 16308. — *et infra in not. ad c. 1. (3, 23.)*

Cap. III. a) Tracta fuit haec decretalis de extravag. Clementis, quae incipiebat: Sua nobis nobilis vir Henricus eo. tit. *Ioann. Andr.* — *Haec decret. in Codd. coll. non invenitur.*

Tit. III. Cap. I. a) c. 6. *Conc. Lugd. I. (1245.) — Comp. c. un. h. t. Bulla Ad exped. no. 19.* b) vel trans. vel (seu: *Ia*): *Iabcd.*

6) suorum: *ABEFGIabf* 7) cognoscendis: *ABIA.*
Tit. III. Cap. I. 1) quod: *deest: ABCFGIabcd* 2) fuisset: *ACFGIabcd.*
63*

TITULUS V.

DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM.

CAP. I.

In civilibus non admittitur spoliationis exceptio, facta ab alio quam ab actore. In criminalibus admittitur facta a tertio, dummodo sit de tota substantia vel maiori parte. Exceptio probari debet infra quindecim dies; alias fit condemnatio expensarum. Ioann. Andr. — §. 1. Exceptio de spoliatione facta a tertio, infra certum tempus a iudice statuendum debet restitutionem petere; alias accusabitur exceptione non obstante. Ioann. Andr. — §. 2. Agenti super rebus ecclesiasticis non obstat exceptio spoliationis privatarum rerum vel e converso. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Frequens et assidua nos querela circumstrepit, quod spoliationis exceptio, nonnunquam in iudiciis calumniöse proposita, causas ecclesiasticas impedit et perturbat¹. Dum enim exceptioni insistitur, appellationes interponi contingit, et sic intermittitur et plerumque perimitur causae cognitio principalis. Et propterea nos, qui voluntarios labores appetimus, ut quietem aliis praeparemus, finem litibus cupientes imponi et calumniae materiam amputare^{2*}, statuimus, ut in civilibus negotiis spoliationis obiectu, quae ab alio quam ab^b actore facta proponitur, iudex in principali procedere non postponat. Sed si in civilibus ab actore^c, in criminalibus autem se spoliatum reus asserat a quocunque: infra quindecim dierum spatium post diem, in quo proponitur, quod asserit^d comprobabit^e; alioquin in expensis, quas interim actor ob hoc fecerit, iudiciali taxatione praehabita condemnatur, alias, si iudici aequum visum fuerit, puniendus. Illum autem spoliatum intelligi volumus in^f hoc casu, quum criminaliter accusatur, qui tota sua substantia vel maiori parte ipsius se per violentiam destitutum affirmat. Et secundum hoc loqui canones sano credendum est³ intellectu, quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis opponere nos debemus. Habet enim spoliatus privilegium, ut non possit exui iam nudatus. §. 1. Solet autem⁴ inter scholasticos dubitari, si spoliatus^g a tertio de spoliatione contra suum accusatorem^{5*} excipiat, an ei tempus a iudice debeat indulgeri, infra quod restitutionem imploret, ne forte sic velit existere⁶ ut omnem accusationem eludat⁷; quod satis aequitati et iuri consonum aestimamus^{8*}. Quodsi^h infra tempus indultum restitutionem non petierit, et causam, quum potuerit, non ducat⁹ ad finem: non obstante spoliationis exceptione deinceps poterit accusari. §. 2. Ad hoc sancimus¹⁰, ut rerum privatarum spoliatio agenti super ecclesiasticis¹¹, vel e contrario, nullatenus opponatur.

CAP. II.

Ecclesia, quae petit restitutionem decimarum, quas se dicit infra parochiam alterius possedissee, non auditur, nisi probet possessionem legitimam. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Ad decimas, quas canonici sancti Nicolai se asserunt infra parochiam ecclesiae B. clerici possedissee aliquamdiu, et eis per eundem clericum spoliatos fuisse, nequaquam debent restitui, nisi evidenter docuerint, quod earum possessionem legitime assecuti fuissent¹, quia eas occupasse iniuste verisimiliter praesumentur, quum proveniant ex praediis infra alienam² parochiam constitutis, sitque manifestum, nisi aliud ostendatur, eas de iure communi ad eandem ecclesiam pertinere.

Tit. V. Cap. I. a) *Comp. c. un. h. t. In Bulla Ad exped. no. 15.* b) ab: *deest: Iabcd* c) ab actore facta proponat, in crim. aut si se: *If* d) asseruit: *Iabcd* e) comprobaverit: *If* f) in: *deest: Icd* g) expoliatus a tertio de expoliatione contra suum actorem: *If* h) Et si: *Iabcdf*.

Tit. V. Cap. I. 1) conturbat: *BEFG* 2) amputari: *AIacd* 3) est: *deest: Alf* 4) enim: *ACFG* 5) actorem: *ABGIdf* 6) persistere: *A*; insistere: *C* 7) elidat: *AC* 8) extimamus: *ABEFIabcd*; et iur.: *deest: Iabcd* 9) producat: *C*; perducat: *Iabcdf* 10) statuimus: *Ulc* 11) *add.*: rebus: *BD*

TITULUS VI.

DE DOLO ET CONTUMACIA.

CAP. I.

Actor contumax condemnatur in expensis, nec citatur ulterius ad suam petitionem reus, nisi caveat de veniendo et comparando.

Innocentius IV^{1a}.

Actor, qui ad terminum venire, ad quem citari adversarium fecerat, non curavit, venienti reo in expensis propter hoc factis legitime condemnatur, ad citationem aliam minime admittendus, nisi sufficienter caverit, quod in termino fideliter debeat comparere.

CAP. II.

Index appellentem et recedentem citare ulterius non tenetur, si vult in causa procedere, nisi forsitan appellationi renunciet. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Eum, qui a tua interlocutoria vel gravamine¹, quod per te sibi proponit illatum, a tua praesentia recedit appellans, quum protestari videatur hoc ipso, se nolle coram te de cetero litigare, citare ad alia, quae postea in iudicio facienda incumbunt, vel etiam ad sententiam audiendam, nisi sponte appellationi suae renunciet, non teneris; nec ideo minus, quod in eius absentia processeris², tuus processus validus reputari debet.

TITULUS VII.

DE EO, QUI MITTITUR IN POSSESSIONEM CAUSA REI SERVANDAE.

CAP. UN.

Quando agitur de beneficio ecclesiastico, ob contumaciam rei non fit missio in possessionem, sed ad sententiam lite non contestata proceditur.

Innocentius IV^{1a}.

Eum, qui super dignitate, personatu vel beneficio ecclesiastico obtinendis cum aliquo litigat possessore, ob partis adversae contumaciam causae^b rei servandae in ipsorum possessionem statuimus non mittendum, ne per hoc ad ea ingressus patere valeat vitiosus; sed liceat in hoc casu, contumacis absentiam divina replente praesentia, etiam lite non contestata, diligenter examinato negotio, ipsum fine debito terminare.

TITULUS VIII.

UT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETUR.

CAP. I.

Si ex duobus litigantibus electis alter decedat, renunciet vel a prosecutione causae excludatur, si lite pendente cum reliquo fuerit alia electio facta, non tenet.

Bonifacius VIII.

Dispendiis, quae propter electiones diversas ecclesiae patiuntur interdum, occurrere cupientes, statuimus, ut, si, aliquibus apud sedem apostolicam vel alibi litigantibus super electionibus de se in discordia celebratis, aliquem ipsorum mori, vel suo iuri renunciare, aut a prosecutione ipsius contigerit quoquo modo excludi, ad electionem aliam, lite super electione superstitis electi pendente, nullatenus procedatur; alias attentata contra hoc electio ipso iure viribus non subsistat.

Tit. VI. Cap. I. a) c. 7. *Conc. Lugd. I. (1245.) — Comp. c. un. h. t. — Bulla Ad exped. no. 16.*

Tit. VII. Cap. un. a) c. 9. *Conc. Lugd. I. (1245.) — Comp. c. un. h. t. — Bulla Ad expediendos no. 17.* b) causa rei servandae ipsius: *Iabcd*.

Cap. II. 1) fuerint: *AC* 2) dictam: *A*.

Tit. VI. Cap. I. 1) *add.*: in *Conc. Lugdunensi: CEFQ*.

Cap. II. 1) a gravam.: *ACDF* 2) *add.*: ad sententiam: *A*

Tit. VII. Cap. un. 1) *add.*: in *Conc. Lugd.: Codd. coll.*

CAP. II.

Si beneficiatus, contra quem super beneficio litigatur, cedit vel decedit, si alius, lito pendente eum superstitite, fuerit electus, non valet electio. Si vero aliqui, quorum intersit, ad defensionem litis velint admitti, in eo statu, in quo erat causa, admittentur. Ioann. Andr.

Idem.

Si ii, contra quos super dignitatibus, personatibus vel aliis ecclesiasticis beneficiis, quae possident, litigatur, lite pendente cedant, vel forte decedant, ne propter novos adversarios, qui malitiose interdum petitoribus subrogantur, litigia in ecclesiarum dispendium prorogari contingat: statui-mus, ut dignitates, personatus vel beneficia huiusmodi, donec contra superstitis lis finita fuerit, aliis nullatenus conferantur, nec ad ea eligatur quisquam vel etiam praesententur. Quodsi secus actum fuerit, eo ipso irritum habeatur. Sane si ad defensionem ipsius litis aliqui, quorum intererit, petierint se admitti, eos in illo statu, in quo ipsam invenerint, decernimus admittendos.

TITULUS IX.

DE CONFESSIS.

CAP. I.

Super facto negativo, per partem improbabilis, si iudici videbitur, est admittenda positio. Dominicus.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Statuimus, ut positiones negativas, quae probari non possunt nisi per confessionem adversarii, iudices admittere possint, si aequitate suadente viderint expedire.

CAP. II.

Si reus iussus positionibus respondere recusat, vel si contumaciter recedit, habebuntur pro confessatis; secus, si prius, quam sic iussus esset, contumax fuerat. Nam tunc procedetur contra eum tanquam contra contumacem. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII^a.

Si post praestitum veritatis aut calumniae iuramentum reus vel procurator ipsius, positionibus ab adversario sibi factis interrogatus iussusque a iudice respondere, absque rationabili causa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet: haberi debet super iis, de quibus in eisdem positionibus interrogatus existit, pro confesso. Verum si, antequam respondere sic iussus fuerit, eum contumaciter absentari contingat: tunc pro confesso non debet haberi; sed est alias contra eum, tanquam contra contumacem, prout ratio dictaverit, procedendum.

Tit. IX. Cap. I. a) c. 10. *Conc. Lugd. I.* (1245.) — *Comp. c. un. h. t.* — *Bulla* Ad expediendos no. 18.

Cap. II. a) Tracta fuit haec decretalis de extravag. Alexandri, quae incipiebat: Retulisti, alias: Dilecto filio. *Ioann. Andr.* — *Exstat L. no. XX.* Retulisti coram nobis et fratribus nostris, quod in causa, quae inter dil. filium mag. A. de Carentio civem romanum ex una parte et . . . s. Martini in valle de Spermen de collo rob. etc. super quadam pecuniae summa in qua idem magister eo sibi communitur iuramento super hoc praestito teneri asserit ex altera vertitur, facta legitime contestatione (?) litis coram te, partibus a nobis auditore concessio, dictus magister praestito ab ipso et a procuratore priorum ipsorum calumniae iuramento petiit positionibus suis a procuratore in iudicio responderi. Sed dictus (?)¹ procurator interrogatus ab ipso magistro et a te iussus respondere positionibus eisdem in iudicio contumaciter recusavit, ac tandem² contumax a iudicio ipso recessit. Propter quod memoratus magister postulabat dictum procuratorem haberi super ipsis positionibus pro confesso et eundem sibi ad solutionem huiusmodi pecuniae praedictorum priorum nomine sententialiter condemnari. Tu vero, licet reus praestare renuens huiusmodi iuramentum haberi de iure tam canonico quam civili debeat pro confesso, tamen quia non reperiebas, iure cautum expresse quod eadem poena sit rei recusantis post tale iura-

1) ratio: L 2) eandem: L 3) iniuret et: L.

Tit. X. 1) et attestat.: deest: ABCDg.

Cap. I. 1) Greg. X.: AF 2) in Conc. Lugd.: deest: Codd. coll. 3) actores: AFP.

TITULUS X.

DE TESTIBUS ET ATTESTATIONIBUS¹.*

CAP. I.

Socius in crimine simoniae admittitur in testem, si sit socius criminis tantum, et agatur civiliter; alias non. Ioann. Andr.

Gregorius IX.¹ in concilio Lugdunensi²*.

Mediatores, per quos scelus simoniae plerumque committitur, ad testimonium contra sceleris eiusdem auctores³* in detestationem criminis admittuntur, si non agatur criminaliter, sed civiliter, et emolumentum exinde non fuerint^b assecuti.

CAP. II.

Ponit modum remissionis curiae, et dat modum iurandi super positionibus, et dicit, per quem iurari debeat; dat modum respondendi, et modum testes probatorios reprobandi, et reprobatorios iterum reprobandi H. d. Ioann. Andr.

Idem^a.

Praesentium^b auctoritate mandamus, quatenus in causa, quae inter abbatem et conventum S. Nicolai Andegavensis ex una parte, et priorem et conventum de Paldigen¹*. Lyconensis²* dioecesis ex altera super eo, quod iidem abbas et conventus se ab ipsis priore et conventu^c de Paldigen, possessione^d subiectionis eiusdem prioratus asserunt^e spoliatos, et super irritanda quadam compositione olim inita inter partes, et rebus aliis vertitur, ab eisdem abbate et priore nomine suo^f, et in animas conventuum eorundem, vel^g maioris et sanioris partis ipsorum^h, recepto iuramento de veritate dicenda, iniungas dictis abbati et priori, ut tam ponendo quam respondendo dicant veritatem, quam super positionibus tibi sub bulla nostra transmissis ipsi sciunt, et per illos³ intelligunt, in quorum animas iuraverunt. Praetereaⁱ sigillatim super quolibet articulo in qualibet positione contento facias a partibus sufficienter adinvicem responderi, nulla prorsus ab eis super ipsis positionibus contradictione recepta. Sine iuramento autem a syndico utriusque partis, quid sciat de huiusmodi positionibus vel credat, inquiras. Testes etiam, quos super articulis sub eadem bulla transmissis pars dictorum prioris et conventus duxerit producendos ad reprobandos testes partis alterius in causa principali productos, (quorum nomina in eisdem articulis continentur,) usque^k ad Kalendas Novembris proximo futuri examines secundum partis adversae interrogatoria, quae tibi sub eadem bulla transmittimus^l, diligenter, primo tamen in personam^m cuiuslibet testis, a praedictis abbate et conventu producti, facta sigillatim specificatione criminum, et aliorum obiectorum sibi in eisdem articulis contentorum. Si vero dicti abbas et conventus aliquos testes coram te producerint,

mentum positionibus respondere, super hoc procedere prius quam circa hunc articulum certum careas oraculo [nostro edoctus sis?] dubitasti. Nos igitur tuam in hac parte dubietatem declaratione provida de fratribus ipsorum consensu ammonemus, quod si reus praestito calumniae iuramento positionibus ab adversario sibi factis requisitus et interrogatus ab eo, iussusque a iudice respondere contumaciter in iure³ recuset, haberi debet super his, quibus interrogatus est pro confesso.

Tit. X. Cap. I. a) Ista decretalis et sequens fuerant Gregorii et deberent esse in antiqua compilatione ultimae in h. t.: *Ioann. Andr.* — *Exstat: L; Publicata fuit ab Innoc. IV., ita ut in Bulla eiusdem Ad expediendos no. 27. eius mentio haberetur b) fuerant: L.*

Cap. II. a) *Haec Gregorii IX. Bulla directa ad Rothomagens. archiepiscopum, data Later. Kal. April. A. XII. (1239.), ab Innocentio IV., Bullae Romanae ecclesiae inserta fuit — cf. ad cap. sequ. — cf. eiusdem Bull. Ad expediendos no. 20. — Comp. c. 2. h. t. b) add.: tibi: Iabf c) conventus: Iac d) possessionem: Ia (sibi: deest): c; conv. de possessione: If e) se ass.: Iad f) et nom. . . . animas suas et com.: If g) et vel: Id h) eiusdem: Iac i) Postea: Iudf k) usque . . . fut.: deest: Iabed l) transmisimus: Iabc m) persona (add.: eadem: Iac): Iabcf.*

Cap. II. 1) Spaldigen: BCDqIb; Spaldigen: A; Spaling.: F; Spaldigen: Ia; Spaldigen: Ic; Spalinge: If 2) Linconensis: BCDEIabed; Lind.: A; Lincom.: F; Lynconlens.: If 3) alios: A; se ipsos: Ia; ipsos: Ibcd.

contra testes ab eisdem priore et conventu producendos, iuxta articulos, quos ipsi abbas et conventus tibi super reprobatione testimonium productorum prioris et conventus in eadem causa^{4*} producerint, recipere, ac eos usque ad Kalendas Februarii proximo futuri diligenter examinare procures, simili specificationeⁿ criminum et aliorum, quae contra testes eorundem prioris et conventus obiecta fuerint, observata; prius tamen praestito iuramento^o a procuratore dictorum^p abbatis et conventus, quod^q ad hoc ex malitia non procedant^o.

CAP. III.

Advocatus vel procurator principalis causae in causa appellationis testificare non potest; iuramentum autem, praesumptione faciente pro appellante, sibi deferri non debet, nisi iudici videatur. Dominicus.

Innocentius IV. in generali concilio
Lugdunensi^{1*}a.

Romana ecclesia (*Et infra:*) In appellationis causa is^b, qui appellantis procurator vel advocatus in priori iudicio fuerat^c, non recipiatur in testem. Neque indistincte ipsi appellanti, praesumptione faciente pro eo, deferatur etiam iuramentum, sed tunc, quum inspectis personarum et ipsius causae circumstantiis id fuerit faciendum^d.

TITULUS XI.
DE IUREIURANDO.

CAP. I.

Praelati, canonici, rectores et officiales locorum, qui iurant statuta et consuetudines loci vel ecclesiae servare, praetextu talis iuramenti non obligantur ad illicita, impossibilia vel obviantia ecclesiasticae libertati, nec ad ea debet intentio sua referri. Ioann. Andr.

Nicolaus III^a.

Contingit in nonnullis ecclesiis de earum consuetudine observari, quod nec^{1*} ipsarum praelati, quum primo ad ecclesias ipsas accedunt^{2*}, admittuntur, nec canonici, quum de recipiendis ibidem novis canonicis agitur, aliter recipiuntur in ipsis, nisi iurent statuta et consuetudines ipsarum ecclesiarum scripta et non scripta inviolabiliter observare. Inter laicos etiam in multis civitatibus, castris et terris in suis potestatibus, rectoribus vel^{3*} officialibus assumendis consuetudinis morbus irrepsit, quod potestates⁴, rectores et officiales huiusmodi ad potestarias, rectorias et officia eadem, nisi prius servaturos se statuta ipsorum locorum clausa iuraverint, nullatenus admittantur. Quia vero in statutis et consuetudinibus supra dictis interdum aliqua reperiuntur illicita seu impossibilia, vel obviantia ecclesiasticae libertati, ne sub tali generalitate iurandi sic iurantibus peccandi occasio praebetur, quum iuramentum non fuerit, ut esset iniquitatis vinculum, institutum: hac generali constitutione animarum periculis obsistere cupientes, praecipimus⁵, a quibuscunque, scientibus contineri in praedictis consuetudinibus et statutis illicita, impossibilia vel libertati ecclesiasticae obviantia, iuramenta huiusmodi aliquatenus non praestari. Et talia iuramenta, ea intentione facienda vel facta, ut etiam illicita vel impossibilia, seu ecclesiasticae libertati obviantia observentur, quum etiam sub tali intentione praestari non possint absque divinae maiestatis offensa, decernimus in huiusmodi illicitis, impossibilibus seu libertati

ecclesiasticae obviantibus non servanda; quin potius pro animarum salute, si sub forma praedicta vel simili aliquos, ignorantes praedicta illicita seu impossibilia, vel libertati ecclesiasticae obviantia, iurare contigerit, ad observanda duntaxat licita, possibilia et non obviantia libertati ecclesiasticae iurantium referri debet intentio. Declaramus quoque iuramenta, sub huiusmodi generalitate qualitercunque et sub qualicunque⁶ verborum forma praestita vel praestanda, ad licita, possibilia et libertati ecclesiasticae non obviantia tantum extendi, ipsosque iurantes ad alia per praestationem iuramenti huiusmodi non teneri.

CAP. II.

Per ecclesiasticum iudicem ordinarium loci compellitur iudex saecularis ecclesiastica censura, ius canonicum, quod ad provisionem animarum statutum est, servare.

Bonifacius VIII^a.

Licet mulieres, quae alienationibus dotium et donationum propter nuptias consentiunt, non contravenire proprio iuramento firmantes, servare iuramentum huiusmodi non¹ vi nec dolo praestitum de iure canonico teneantur: quia tamen quidam iudices saeculares eas contra praefatas alienationes audiunt, quamvis eis constet legitime de huiusmodi iuramento: nos, animarum periculis obviare volentes, eosdem iudices ad servandum hoc ius canonicum per locorum ordinarios censura ecclesiastica decernimus compellendos.

CAP. III.

Electus, post sacramentum ponens vel respondens contraria directe, nisi rationabiliter excusetur, velut perurus a confirmatione repellitur. Idem, si hoc fecerit procurator, ipso mandante, vel ratum habente vel non revocante. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Quum in positionibus super electionis tuae negotio post iuramentum in causa praestitum a te datis, seu responsionibus, quas ad positiones tui adversarii fecisse dignosceris, reperiatur contrarietas manifesta: tibi tanquam periuro, nisi iusta causa et rationabilis te excuset, super ipsa electione perpetuum silentium imponi debet. Idem fiet, si, te expresse mandante, vel etiam ex postfacto sciente¹ ac ratum habente, seu non revocante, positiones aut responsiones huiusmodi contrarias tuo nomine tuus fecerit procurator.

TITULUS XII.
DE EXCEPTIONIBUS.

CAP. I.

Sex sunt dicta huius decretalis. Primo ponit arengam et ius antiquum, et constitutionis causam. Secundo dicit, quod reus, qui contra actorem de excommunicatione excipit, ut ipsum repellat ab agendo, debet ipsis excommunicationis speciem et nomen excommunicatoris exprimere, et eam infra octo dies probare; alias iudex procedet in causa, et illum in expensis condemnabit. Tertio statuit, quod si iterum obiciatur et probetur eadem vel alia excommunicatio, actor repellitur; sed quae acta sunt valebunt. Quarto, quod ultra duas vias haec exceptio non opponatur, nisi ex causa. Quinto, quod, si opponitur post rem iudicatam, impeditur executio, sententia nihilominus valet. Sexto dicitur, quod iudex publice excommunicatum, reo non opponente, ex suo officio debet ab agendo repellere. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Pia consideratione statuit mater ecclesia, quod maioris

Tit. X. Cap. II. n) conspecificatione: *Iabcd* o) sacramento: *If* p) dict.: *deest: Iac* q) quod: *deest: If* r) *add.*: Ceterum nobis sub sigillo tuo dicta praedictorum testimonium in scriptis redacta una cum praefatis positionibus et responsionibus transmittas usque ad Kalendas Aprilis primo futuri, quem procuratoribus partium in vestra praesentia constitutis peremptorium terminum duximus praefigendum in quo sufficienter instructae cum omnibus rationibus privilegii et munimentis suis per se vel (*add.*: per: *Ibc*) procuratores idoneos compareant coram nobis iustam Domino dante sententiam recepturam: *Iabcd*.

Cap. III. a) *cf. c. 1. de suppl. negl. (1, 8.) — Comp. c. 1. h. t. Bulla Ad exped. no. 19.* b) causis: *Iab*; *seq. is: deest: Ia* c) fuerit: *If* d) Ad hoc quia in quadam epistola

felicis recordationis Gregorii P. IX. praedec. n. quaedam invenimus declarata ipsius tenorem ecclesiae v. transmittimus sub titulo de testibus anectendum, quae talis est: Greg. Ep. serv. serv. dei, ven. fratri nostro archiep. Rothomag. salutem et ap. benedictionem etc. (*sequitur caput antecedens*): *Id.*

Tit. XI. a) *Dat. Romae XV. Kal. April. A. III. (1280.) ap. Ieverkus Urkundenb. d. Bisth. Lübeck I, 267. HcL — Pott-hast no. 21692.*

Cap. II. a) Fuit tracta haec decretalis per compositores huius libri de extravagante, quae incipiebat: Quia vero contingit: *Ioann. Andr. — cf. ad c. 2. (2, 2.) supra.*

Tit. XII. Cap. I. a) *Compil. c. un. h. t. — Bulla Ad exped. no. 21.*

Tit. II. Cap. X. 4) causa: *deest: CDEFIabcd* 5) procedent: *A*; procedet: *Iacd*; procedat: *Ib*.

Cap. III. 1) in ... Lugd.: *deest: Codd. coll.*

Tit. XI. Cap. I. 1) nec: *deest: Codd. coll. orig.* 2) acc., vel quum de recipiendis ibidem novis canonicis agitur, nec praelati admittuntur, nec

canonici aliter recipiuntur in ipsis: *ib.* 3) et: *AB orig.* 4) potestas: *AG* 5) praec. ut: *AC* 6) quacunque: *ABG*.

Cap. II. 1) nec: *AG*

Cap. III. 1) et: *C*; sciente aut contra dicente vel: *B*

excommunicationis exceptio, in quacunq[ue] parte iudiciorum opposita, lites differat, et repellat agentes, ut ex hoc magis censura ecclesiastica timeatur, communionis^{1*} periculum evitetur, contumaciae vitium reprimatur, et excommunicati, dum a communibus actibus excluduntur, rubore suffusi ad humilitatis gratiam et reconciliationis affectum facilius inclinentur. Sed hominum succrescente² malitia quod provisum est ad remedium tendit ad noxam. Dum enim in causis ecclesiasticis frequentius haec exceptio per malitiam opponitur³, contingit interdum^b differri negotia, et partes fatigari laboribus et expensis. Proinde⁴, quia morbus iste quasi communis irrepsit, dignum duximus communem adhibere medelam. Si quis igitur excommunicationem opponit⁵, speciem illius^c et nomen excommunicatoris exprimat, sciturus eam rem se deferre debere in publicam notionem, quam infra octo dierum spatium, (die, in quo proponitur, minime computato,) probare valeat apertissimis documentis. Quod si non probaverit, iudex in causa procedere non omittat, reum in expensis, quas actor ob hoc diebus illis se fecisse docuerit, praehabita taxatione condemnans. Si vero postmodum, instantia durante iudicii et probationis^d copia succedente, de eadem excommunicatione vel alia excipiatur iterum et probetur: actor in sequentibus excludatur, donec meruerit absolutiois gratiam obtinere, iis, quae praecesserunt, nihilominus^e in suo robore duraturis; proviso, quod^{6*} ultra duas vices haec non opponatur^f exceptio, praeterquam si excommunicatio nova emergerit, vel evidens et prompta probatio supervenerit de antiqua. Sed si post rem iudicatam talis exceptio proponatur, executionem impedit; sed sententia, quae praecessit, non minus robor debitum obtinebit, eo tamen salvo, ut, si actor excommunicatus sit publice, et hoc iudex noverit, quodocunque, etsi⁷ de hoc reus non excipiat, iudex ex officio suo actorem repellere non postponat.

CAP. II.

Exceptio rei iudicatae per ecclesiasticum iudicem admitti debet in foro saeculari, et e converso. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII^a.

Quum quidam saeculares iudices, dum coram eis excipitur de re per ecclesiasticum iudicem iudicata, in casu, quo^{1*} ad eum pertinet cognitio de consuetudine vel de iure,

Tit. XII. Cap. I. b) int.: *deest: Iabcd* c) ipsius: *Ied*
d) probandi: *I* e) nihil.: *deest: If* f) proponatur: *Iabd*
g) ex: *deest: If*.

Cap. II. a) Prima pars fuit sumpta ex decret. Alex. IV. Quia nonnulli: *Ioann. Andr.* — cf. *supra ad c. 2. (2, 2.)*

Tit. XIII. Cap. I. a) Tracta fuit haec decretalis de quadam extrav. Gregorii quae incipiebat Venerabilium de qua facit mentionem Bernardus s. de praescr. si diligenti in ult. gl. in fine, ad cuius declarationem etiam emanavit, et eorum quae ibi notant moderni: *Ioann. Andr.*; — *estat in Compil. Innoc. IV. et Cod. L.; directa fuit: Cancellario Parisiensi et collegis suis: Id; Venerabilium f. n. Rothomagensis archiepiscopi et Lexon.*¹ episcopi procuratoribus in nostra praesentia constitutis praefati archiepiscopi procurator libellum obtulit in hunc modum. Petit Rothomagensis archiepiscopus ut, quum ecclesia S. Candidi Rothomagensis supra Secanato² et parochia eiusdem ecclesiae in ecclesia de villa, et tota parochia seu parochiae eiusdem villae et ecclesia seu prioratus S. Nicolai in foresta de Londa³ et decima eiusdem forestae, ac decima ecclesiae de Belimaco⁴ villa ac parochia eiusdem loci nec non et praedicta foresta de Londa⁵ et Assanamea⁶ infra fines suae dioecesis sint sita, et in eiusdem dispositione ac potestate de iure consistant⁷ ac episcopus Lexon. in eisdem decimarum perceptione[m] et alia iura episcopalia de facto, quamvis de iure non possit, usurpet, quatenus eidem archiepiscopo et eius successoribus in praedictis omnem dispositionem et ordinationem, institutionem et destitutionem et eas lege sibi dioecesana subiectas iudicetis, et per sententiam declaretis, et pronuntietis ad dictum episcopum et eius

recusent excipientes audire in derogationem iurisdictionis ecclesiasticae et contemptum: decernimus, ut per censuram ecclesiasticam ab iniquitate coerceantur huiusmodi, et ad admittendum exceptionem eandem, ubi alius de iure debet admitti, a locorum ordinariis compellantur. Similiter ecclesiastici iudices, si coram ipsis excipiatur de re per saecularem iudicem iudicata, exceptionem ipsam admittant in iis, quae animarum periculum non inducunt, per superiores suos, nisi fecerint, animadversione debita castigandi.

TITULUS XIII.
DE PRAESCRIPTIONIBUS.

CAP. I.

De praescriptionibus sufficit bona fides, ubi ius commune vel praesumptio non est contra praescribentem; alias debet allegari titulus et probari, nisi sit praescriptio, cuius contrarii non exstat memoria. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII^a.

Episcopum, qui ecclesias et decimas, quas ab eo repetis, proponit, (licet in tua sint constitutae dioecesi,) se legitime praescripsisse, allegare oportet, (quam ius commune contra ipsum faciat,) huiusmodi praescriptionis titulum et probare. Nam licet¹ ei, qui rem praescribit ecclesiasticam, si sibi non est contrarium ius commune, vel contra eum praesumptio non habeatur², sufficiat bona fides; ubi tamen est ei ius commune contrarium, vel habetur praesumptio contra ipsum: bona fides non sufficit, sed est necessarius titulus, qui possessori causam tribuat praescribendi; nisi tanti temporis allegetur praescriptio, cuius contrarii memoria non exsistat.

CAP. II.

Privatus ipso iure vel per sententiam bonis, quae tenet a Romana vel aliis ecclesiis, illa minori spatio centum annorum contra Romanam, vel quadraginta contra alias non praescribit. Filii autem haereticorum, qui catholici putabantur, bona paterna contra Romanam et alias ecclesias praescribunt spatio quadraginta annorum, et idem in extraneis. Ioann. Andr.

Idem.

Si qui, exigentibus culpis vel excessibus ab eisdem commissis, bonis, quae a Romana vel ab aliis tenent ecclesiis, sint per sententiam vel ipso iure privati: statuimus, ut in

successores in praedictis nullum ius de cetero pertinere, et quod idem ep. Lexon. satisfaciatur de perceptis ab eo in eisdem locis occasione vel nomine iurium episcoporum omnia quae extimat quingentas marcas argenti⁸ etc. Procurator vero Lex. ep. salvo quod nec⁹ Lex. capitulum, nec rectores nec clericos ecclesiarum ipsarum in praedictis defendere, nec eorum ius in iudicium deducere intendebat litem contestando, respondit, quod dictae ecclesiae ac parochiae decimae et omnia supradicta de quibus agitur in dioecesi Rothomagensi consistunt, nec debent¹⁰ fieri, quae a parte ipsius archiepiscopi petebantur, quum Lex. episcopus et eius ecclesia super praedictis et singulis praemissorum praescriptione legitima muniatur, exceptis ecclesia et parochia de Rancallo¹¹ super quibus dicti episcopi procurator credit liti. Quumque super his dil. fil. mag. R. St. Eustachii diaconum cardinalem dederimus auditorem et in eius praesentia procuratores ipsi aliquamdiu¹² litigarent, tandem praefati archiepiscopi procurator contra praescriptionem a parte altera praepositam protestatus est, quod si praescriptionem ipsam probari contingeret ab episcopo supradicto de interruptione ipsius loco et tempore congruis sibi salvum esset, si vellet docere. Unde quum de iis quae tam coram nobis quam coram auditore proposita fuerant non potuerit fieri plena fides, causam eandem de consensu procuratorum ipsorum¹³ vobis duximus committendam, mandantes, quatenus partibus convocatis et titulo praescriptionis ipsius a praefato episcopo prius expresso et probato causam ipsam si de partium processerit voluntate fine canonico terminetis. Alioquin ipsam ad nos remittatis sufficienter instructam praefigentes partibus etc. usque recepturae provisione ne lite pendente ab aliqua partium etc.

1) Legonen.: *L* 2) Secanna: *Id; Se: L; deest: Ic* 3) et: *deest: Ibd* 4) Ballinaco: *Ic; Balbanato: L* 5) Longa: *Ic; Lunda: L* 6) Assanamea: *L; Aarnatico: Ib; Assarnatico: Id* 7) exsistat: *Ic* 8) arg.: *deest: Icd* 9) nec: *deest: Ibc* 10) debet: *Ibc* 11) Villiaco: *Ic; Ravi-callo: Ib* 12) aliquantulum: *L* 13) partium: *Ic*.

Tit. XII. Cap. I. 1) *add.*: et: *ABCDFGf*; ut excommunicationis: *A*; excommunicationis: *If* 2) crescente: *Olc* 3) proponitur: *C*; opponatur: *Iabcd* 4) Provido: *BC* 5) opponat: *BCLabd*; proponat: *Ic* 6) ut: *ABUabcd* 7) etiam: *BEIb*.
Cap. II. 1) in quo: *Codd. coll.*

Tit. XIII. Cap. I. 1) licet in praescribendis rebus ecclesiasticis, quae possideri iure communi, nec praesumptio contra possessorem haberi sufficiat bona fides, in his tamen quae de iure communi possideri nequeunt vel contra possessorem praesumptio haberi bona fides non sufficit etc.: *A* 2) habetur: *BCEFG*.

apprehendendis vel occupandis postea quodcumque bonis eisdem nullus, licet leges humanae super hoc alia tempora statuere videantur, ipsis ecclesiae temporis lapsus obsistat, nisi contra ipsam Romanam ecclesiam centenaria, vel contra ecclesias alias quadragenaria praescriptio legitime sit completa. Si post mortem haereticorum, qui, dum viverent, catholici putabantur, bona ipsorum a catholicis eorum filiis vel nepotibus aut extraneis quibuscumque spatio XL. annorum fuerint bona fide possessa: sancimus, eos super bonis huiusmodi, etiamsi ad Romanam pervenire deberent ecclesiam, in hoc casu non esse ulterius molestandos, quanquam illi, quorum bona fuerant¹, nunc detegantur haeretici extitisse.

TITULUS XIV.

DE SENTENTIA ET RE IUDICATA.

CAP. I.

Iudex, qui contra iustitiam et contra conscientiam aliquid in iudicio fecerit in gravamen partis per gratiam vel per sordes, condemnandus est parti laesae in aestimationem litis, et per annum est suspensus, et perpetuo, si medio tempore ingeratse divinis, nisi Papa cum ipso dispenset. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Quum aeterni tribunalis iudicis illum reum non habeat, quem iniuste iudex condemnat, testante Propheta¹: „nec^b damnabit eum, quum iudicabitur illi:“ caveant ecclesiastici iudices et prudentes attendant, ut in causarum processibus nil vindicet odium vel^c favor usurpet, timor exsulet, praemium aut expectatio praemii iustitiam non evertat², sed stateram gestent in manibus, lances appendant aequo librae, ut in omnibus, quae in causis agenda fuerint, praesertim in concipiendis sententiis et ferendis, prae oculis habeant solum Deum, illius imitantes exemplum, qui querelas populi tabernaculum ingressus ad Dominum referebat, ut secundum eius imperium iudicaret. Si quis autem iudex ecclesiasticus, ordinarius aut³ etiam delegatus, famae suae prodigus et proprii persecutor honoris, contra conscientiam et contra iustitiam in gravamen partis alterius in iudicio quicquam fecerit per gratiam vel per sordes, ab executione officii per annum noverit se suspensum, ad aestimationem⁴ litis parti, quam laeserit, nihilominus condemnandus, sciturus, quod, si suspensione durante damnabiliter ingesserit se divinis, irregularitatis laqueo se involvet secundum canonicas sanctiones, a qua⁵ non nisi per summum Pontificem^d poterit liberari, salvis aliis constitutionibus, quae iudicibus male iudicantibus poenas ingerunt^e et infligunt. Dignum est enim, ut qui in tot praesumit^f offendere poena multiplici castigetur.

Tit. XIV. Cap. I. a) *Comp. c. 1. h. t. Bulla Ad exped. no. 22.* b) non: *If* c) nihil: *Ibcd* d) sedem apostolicam: *I e*) congerunt: *Iabcd* f) praesumit: *Iabd*; praesumerit: *Ief*.

Cap. II. a) *Haec decretalis integra exstat Bullar. Rom. ed. Taur. III, 510., dat. Lugl. XVI. Kal. Aug. A. III. (1245). — Potthast no. 11133. Berger no. 1367. — In Comp. c. 2. h. t. (sed deest: *Ibc*) — Bull. Ad exped. no. 23.* b) *Hoc loco etiam in Compil. desiderantur* apicem, licet indigni, dignatione divinae maiestatis assumpti, omnium christianorum curam vigili sedulaque solertia gerere, ac intimae considerationis oculo, singulorum facta et dicta discernere, et providae deliberationis statera librare debemus, ut quos iusti rigor examinis dignos ostenderit, congruis attollamus, et evehamus favoribus: quos autem reos et culpabiles invenerimus, poenis debitibus pro gravitate culpae afficiamus, et deprimamus; appendentes semper meritum praemium aequa lance, retribuendo cuique iuxta qualitatem operis, sive boni, sive mali, poenae vel gratiae quantitate. c) quum diu bellorum diuturna commotio: *orig.* d) prov. et regiones graviter afflixisset: *ib.* e) nos toto cupientes mentis affectu tranquillitatem et pacem ecclesiae sanctae Dei ac generaliter cuncto populo christiano restituere ac reducere ad praecipuum principem saecularem (restit. . . . saec.: *deest. Id.*): *Il. orig.* f) ac: *orig.* g) et: *deest. ib.* h) *add.*: nostros: *Id. orig.*

Tit. XIII. Cap. II. 1) fuerunt: *DEF*; fuerint: *G*.
Tit. XIV. Cap. I. 1) *cf. Psalm. XXXVI, 33.* 2) subvertat: *BC* 3) vel: *ib.* 4) existimationem: *AEEIabcd* 5) quo: *Codd. coll. Iabcd*.
Cap. II. 1) Fredericum: *ACF*; F.: *Iad*; Federicum: *If* 2) actio-

CAP. II.

Papa imperatorem deponere potest ex causis legitimis. II. d. secundum Paulum.

Idem, sacro praesente concilio, ad memoriam sempiternam^a.

Ad apostolicae dignitatis (*Et infra*)^b Sane, quum^c dura guerrarum commotio nonnullas professionis Christianae provincias^d diutius adfixisset, nos^e ad Fridericum¹, praecipuum principem saecularem, huiusmodi dissensionis et tribulationis auctorem^{2*}, a felicitis recordationis Gregorio Papa IX.^{3*} praedecessore nostro pro suis excessibus anathematis vinculo innodatum, speciales nuncios et⁴ magna auctoritatis viros, videlicet venerabiles fratres^b P. Albanensemⁱ et H.⁴ Sabinensem^k episcopos, ac dilectum^l filium Guilielmum^m basilicae XII. Apostolorum presbyterum cardinalemⁿ, qui salutem zelabantur ipsius, duximus destinandos, facientes sibi proponi pro ipsis, quod nos et fratres nostri, quantum in nobis erat, pacem per omnia secura habere^o, nec non cum omnibus hominibus optabamus, parati sibi pacem et tranquillitatem dare ac mundo etiam universo. Et quia praelatorum, clericorum omniumque aliorum, quos detinebat captivos, et omnium tam clericorum quam laicorum, quos ceperat^p in galeis, restitutio poterat esse pacis^q plurimum inductiva: eum^r, ut illos restitueret, quum^s hoc idem tam ipse quam sui nuncios, antequam ad apostolatus vocati essemus officium, promississent, rogari et peti ab ipso fecimus per eosdem, ac proponi insuper, quod iidem pro nobis parati erant audire et tractare pacem, ac^t etiam audire satisfactionem, quam facere princeps vellet de omnibus, pro quibus erat vinculo excommunicationis adstrictus, et offerre^{5*} praeterea, quod, si ecclesia eum in aliquo contra debitum laeserat, quod^u non credebat, parata erat corrigere ac in statum debitum reformare. Et, si diceret ipse, quod^v in nullo contra iustitiam laeserat ecclesiam, vel quod nos eum^w contra iustitiam laesissemus, parati eramus vocare reges, praelatos et principes tam ecclesiasticos quam saeculares ad aliquem tutum locum, ubi per^x se vel per⁶ solennes nuncios convenirent⁷. Eratque parata ecclesia de^y consilio concilii sibi satisfacere, si eum laesisset in aliquo, ac revocare sententiam^z, si quam contra ipsum iniuste tulisset, et cum^{aa} omni mansuetudine et misericordia, (quantum cum Deo et honore suo fieri poterat), recipere^{bb} de iniuriis et offensis ipsi ecclesiae suisque per eum irrogatis satisfactionem ab eo^{8*} volebat, et^{cc} omnes^{dd} amicos suos sibi que adhaerentes in pace ponere, plenaque securitate gaudere, ut nunquam hac occasione possent^{ee} aliquod subire discrimen. Sed, licet sic apud eum pro pace paternis monitis et precum curarem^{ff} insistere lenitate: idem tamen, Pharaonis imitatus duritiam, et obturans more aspidis aures suas, preces huiusmodi et monita elata obstinatione ac obstinata elatione^{gg} despexit^{hh}; propter quod, non valentesⁱⁱ absque

i) *add.*: tunc autem temporis Rothomagensem archiep.: *orig.* k) *add.*: nunc, quondam vero Mutinensem: *ib.* l) *add.*: nostrum: *ib.* m) W.: *Id* n) *add.*: tunc abbatem S. Facundi: *orig.* o) habere (sec.: *deest*) nitimur, ut cum omnibus parati sumus, optabamus pacem sibi: *ib.* p) cesserat: *ib.* q) *add.*: et reconciliationis: *ib.* r) illum ut eos: *ib.* s) et quum: *ib.* t) ac: *deest: ib.* u) *add.*: tamen: *ib.* v) quod . . . vel: *deest: ib.* w) illum: *ib.* x) simul per: *ib.* y) etiam de: *ib.* z) *add.*: excommunicationis: *ib.* aa) eum: *ib.* bb) *add.*: tractare et: *ib.* cc) etiam: *Id. orig.* dd) ecclesia omnes: *orig.* ee) posset aliquod in posterum subire discrimen aut periculum: *ib.* ff) curaverimus: *ib.* gg) *add.*: et superbia: *ib.* hh) *hoc loco etiam in Comp. desideratur*: ac contempsit, et licet processu temporis in die Coenae Domini proximo nuper praeterito praecedente coram nobis et fratribus nostris cardinalibus, praesentibus carissimum in Christo filio nostro Constantino imperatore illustri, coetu quoque non modico praelatorum, et de senioribus, ac sanioribus senatoribus, populoque romano, et maxima multitudine aliorum, qui eodem die propter solemnitatem ipsius de diversis mundi partibus ad apostolicam sedem convenerunt, quod staret mandatis nostris et ecclesiae per nobilem virum comitem Tolosanum, ac magistros Petrum de Vineis, et Thaddaeum de Suessa curiae suae iudices, et procuratores suos

rem: *ADEF* 3) IX.: *deest: ABCDEFIadf orig.* 4) G.: *ABCF*; F.: *C*; Walan.: *Ja*; W.: *Id orig.* 5) offerri: *Codd. coll. Iad orig.* 6) per: *deest: Glad* 7) conventret: *ACDEFG* 8) ipso: *Codd. coll. Iad*; ipso recipere: *Volebat: orig.*

gravi offensa Christi^{kk} eius iniquitates amplius tolerare, cogimur urgente nos conscientia, iuste^{ll} animadvertere in eundem. Et^{mm}, ut ad praesens de ceteris eius sceleribusⁿⁿ taceamus, quatuor gravissima, quae nulla possunt tergiversatione celari, commisit. Deieravit enim multoties, pacem quondam inter ecclesiam et imperium reformatam temere violando^{oo}. (*Et infra:*) Perpetravit^{pp} sacrilegium, capi

faciens cardinales sanctae Romanae ecclesiae, ac aliarum ecclesiarum praelatos et clericos religiosos et saeculares, venientes ad concilium, quod idem praedecessor noster^{9*} duxerat convocandum^{qq}. (*Et infra:*) De haeresi quoque non dubiis et levibus, sed difficilibus et evidentibus argumentis suspectus habetur^{rr}. (*Et infra:*) Praeter haec¹⁰ regnum Siciliae, quod est speciale patrimonium B. Petri, et^{11*} idem

speciale super hoc ab ipso mandatum habentes, praestiterit iuramentum; post modum tamen, quod iuraverat non implevit. Quinimo ea intentione ipsum praestitisse iuramentum probabiliter creditur, sicut ex factis sequentibus colligitur evidenter, ut eidem ecclesiae, ac nobis illuderet potius, quam pareret; quum anno et amplius iam elapso, nec ad ipsius ecclesiae gremium revocari poterit, nec sibi de illatis ei damnis et iniuriis curaverit satisfacere, licet super hoc exstiterit requisitus: *orig.* ii) *add.*: nec etiam valentes: *ib.* kk) Iesu Christi . . . iniq. et scelera: *ib.* ll) iuste: *deest: ib.* mm) *Et: deest: Idf.* nn) *add.*: et iniquitatibus: *orig.* oo) violavit: *orig.* *Quum nulla desiderentur, verba:* Et infra *de-lenda sunt.* pp) *add.*: etiam: *Id. orig.* qq) *et hoc loco nulla desunt;* et infra *itaque del. est.* rr) *hoc loco et in Compil. desiderantur quae sequuntur:* Plura siquidem eum commisisse periuria, satis patet; nam olim quum in Siciliae partibus commorabatur, priusquam esset ad imperii dignitatem electus coram bonae memoriae G. . . . Sancti Theodori diaconi cardinali Apostolicae Sedis legato, felicis recordationis Innocentio Papae praedecessori nostro et successoribus eius, ecclesiaeque Romanae pro concessione regni Siciliae ab eadem ecclesia sibi facta, fidelitatis praestitit iuramentum, et sicut dicitur, illud idem, postquam ad eandem dignitatem electus exstitit, et venit ad urbem coram eodem Innocentio, suisque fratribus cardinalibus, et aliis multis praesentibus, ligium homagium in eius faciens manibus, innovavit. Deinde quum in Alemannia esset eidem Innocentio Papae et, ipso defuncto, bon. mem. Honorio Papae praedecessori nostro, et eius successoribus, ac ipsi ecclesiae Romanae praesentibus imperii principibus, ac nobilibus, iuravit honores, iura et possessiones Romanae ecclesiae pro posse suo servare ac protegere bona fide; et quod quaecumque ad manus suas devenirent, sine difficultate restituere procuraret, nominatis expresse dictis possessionibus in huiusmodi iuramento, quod postmodum confirmavit, coronam imperii iam adeptus, horum trium iuramentorum temerarius exstitit violator, et transgressor, non sine conditionis nota, et laesa crimine maiestatis. Nam contra praefatum praedecessorem nostrum Gregorium, et fratres suos cardinales commonitorias literas eidem fratribus destinare, ac dictum Gregorium apud fratres ipsos, sicut apparet per literas ab eodem tunc directas eidem, et etiam prout fertur, per universum fere orbem terrarum multipliciter diffamare praesumpsit; ac venerabilem fratrem nostrum Othonem Portuensem tunc Sancti Nicolai in Carcere Tulliano diaconum cardinalem, et bon. mem. Iacobum Praenestinum episcopum Apostolicae Sedis legatos, nobilia, et magna ecclesiae Romanae membra personaliter capi fecit, et bonis omnibus spoliatis, ac per diversa loca non semel ignominioso deductos et circumductos, carceribus mancipari. Privilegium insuper, quod B. Petro, et successoribus eius in ipso tradidit Dominus Iesus Christus, videlicet: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis, et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis; in quo auctoritas et potestas Romanae ecclesiae consistit, pro viribus diminueret, vel ipsi ecclesiae auferre satagit, scribens se praefati Gregorii Papae praedecessoris nostri non vereri latam ab eo excommunicationis sententiam in ipsum; et non solum contemptis clavibus ecclesiae non servandam, verum etiam per se, ac officiales suos, et illam et alias excommunicationis vel interdicti sententias, quas idem omnino contempsit, cogendo et compellendo alios non servare. Possessiones quoque praefatae ecclesiae Romanae, videlicet, Marchiam, ducatum Beneventanum, cuius muros et turres dimi fecit, ac alias, quas in Tusciae et Lombardiae partibus, et quibusdam aliis obtineat locis, paucis exceptis, occupare non metuens, eas detinet adhuc occupatas. Et tanquam ei non sufficeret, quod manifeste contra iuramenta praemissa praesumendo talia veniebat, per se, vel per suos officiales, earundem possessionum homines deierare compulsi, ipsos a iuramentis fidelitatis, quibus tenebantur ratione ecclesiae, de facto, quum de iure non posset, absolvens, et faciens eosdem fidelitatem nihilominus abiurare praedictam, sibi quoque fidelitatis huiusmodi iuramenta praestare. Pacis vero ipsum violatorem existere plane constat: quia quum olim tempore pacis inter ipsum, et ecclesiam reformatam iurasset coram bonae mem. I. . . de abbatibus Villa, episcopo Sabinensi, et

magistro Thomasio tunc temporis S. Sabinae presbytero cardinali, praesentibus cum multis aliis praelatis, principibus, et baronibus, quod staret, et pareret praecise absque ulla conditione omnibus mandatis ecclesiae super his, pro quibus erat vinculo excommunicationis astrictus, causis excommunicationis expressis per ordinem coram eo. Tunc temporis etiam omnibus Theutoniae hominibus, regni Siciliae, ac quibuslibet aliis cuiuscumque conditionis, aut status, qui ecclesiae contra cum adhaeserant, omnem remittens offensam et poenam, et quod in nullo tempore offenderet, vel offendi faceret ipsos, pro eo quod ecclesiae astiterant, praestari in anima sua per comitem Acerarum faciens iuramentum; postmodum pacem et iuramenta huiusmodi nequaquam erubescens irretiri periuriis, non servavit. Nonnullos enim etiam ex ipsis hominibus praedictis tam nobiles, quam alios postea capi et incarcerari fecit, et eis bonis suis omnibus spoliatis, uxores eorum et filios captivari, ac insuper terras ecclesiae contra promissionem, quam idem I. Sabinensi episcopo et Thomasio cardinali fecerat, irreverenter invasit: ipsi extunc in eundem praesentem, si ullo modo praedictis articulis, aut conditionibus contraveniret, excommunicationis sententiam promulgaverunt. Et quum idem, apostolica auctoritate sibi commissa, ipsi mandassent, ut nec per se, nec per alium impediret, quin postulationes, electiones, et confirmationes ecclesiarum et monasteriorum in regno praefato libere de cetero fierent, secundum statutum concilii generalis, et quod nullus deinceps in eodem regno viris ecclesiasticis, ac bonis, aut rebus eorum imponeret tallias vel collectas, quodque nullus ibidem clericus, vel persona ecclesiastica de cetero in civili vel criminali causa conveniret coram iudice saeculari, nisi super feudis quaestio civilis haberetur, ac Templariis, Hospitalariis, et aliis personis ecclesiasticis de damnis et iniuriis irrogatis eidem satisfaceret competenter, ipse mandatum huiusmodi adimplere contempsit. Liquet namque undecim, aut plures archiepiscopales, et multas episcopales sedes, abbatias quoque et alias ecclesias ad praesens in regno vacare praedicto, easque procurante ipso, sicut aperte patet, fuisse diutius praelatorum regimine destitutas in grave ipsarum praeiudicium et periculum animarum multarum. Et licet forte in aliquibus eiusdem regni ecclesiis electiones sint a capitulis celebratae, quia tamen per illa eadem familiares clerici sunt electi, probabilis potest argumento concludi, quod facultatem non habent liberam eligendi. Ecclesiarum autem ipsius regni non solum facultates et bona fecit, prout voluit, occupari; sed et cruces, calices, thuribula, et alios sacros earum thesauros, et pannos sericos velut cultus divini contemptor, auferri, licet, ut dicitur, ipsis ecclesiis, exacto tamen prius pro eis certo pretio, in parte fuerint restituti. Clerici quippe collectis et talliis multipliciter affliguntur, non solum trahuntur ad iudicium saeculare, sed, ut asseritur, coguntur subire duella, incarcerantur, occiduntur et patibulis cruciantur, in confusionem et opprobrium ordinis clericalis. Praefatis autem Templariis, Hospitalariis, et personis ecclesiasticis, non est de damnis illatis eidem, et iniuriis satisfactum. Eum quoque certum est sacrilegii esse perpetratorem: nam quum praefati Portuensis et Praenestini episcopi, et quamplures ecclesiarum praelati, et clerici, tam religiosi, quam saeculares ad Apostolicam Sedem, pro celebrando concilio, quod prius ipse petiverat convocari, per mare venirent, viis omnibus terrae ipsius, de mandato eius omnino praecclusis, idem destinato Hensio filio suo cum multitudine galeiarum, et per alias quamplures longe ante sermo praeparatas in partibus Tusciae maritimis insidiis positas contra eos, ut gravius posset virus vomere praeconceptum, ipsos ausu sacrilego capi fecit, quibusdam praelatorum ipsorum, et aliis in huiusmodi captione submersis, nonnullis etiam interemptis, et aliquibus hostili insecutione fugatis; reliquis autem bonis spoliatis omnibus, et de loco ad locum in regno Siciliae opprobriose deductis, et circumductis, ac ibidem diris carceribus mancipatis, quorum aliqui macerati squaloribus et inedia pressi miserabiliter defecerunt. Merito insuper contra eum de haeretica pravitate suspicio est exorta, quum postquam excommunicationis sententiam a praefatis I. Sabinensi episcopo et Thomasio cardinali prolata incurrerit, et praedictus Gregorius Papa ipsum anathematis vinculo innodaverit, ac post ecclesiae Romanae cardinalium, praelatorum et clericorum, ac aliorum etiam diversis e

Tit. XIV. Cap. II. 9) nost.: *deest: ARCEDEF*10) hoc: *DFGlf.*11) quod: *B orig.*; quod et: *AC*

princeps ab apostolica sede tenebat in feudum, iam ad^{ss} tantam in clericis et laicis exinanitionem servitutemque redegit, quod, eis paene penitus nihil habentibus, et omnibus exinde fere probis eiectionis^{tt}, illos, qui remanserunt ibidem, sub servili quasi conditione vivere, ac Romanam ecclesiam, cuius sunt homines principaliter et vasalli, offendere multipliciter et hostiliter impugnare compellit. Posset etiam merito reprehendi, quod mille^{12*} quidem fartorum annuam pensionem, in qua pro eodem regno ipsi ecclesiae Romanae tenetur, per novem annos et amplius solvere praetermisit. Nos itaque, super praemissis et quam pluribus aliis eius^{uu} nefandis^{vv} excessibus cum fratribus nostris^{ww} et sancto^{xx} concilio deliberatione praehabita diligentivv, quum Iesu Christi vices, licet immeriti, teneamus in terris, nobisque in B. Petri persona sit dictum¹³: „Quodcumque ligaveris super terram, ligatum erit et in coelis:“^{zz} memoratum principem, qui se imperio et regnis, omnique^{aaa} honore et dignitate reddidit tam indignum, quique propter suas iniquitates a Deo^{bbb}, ne regnet vel imperet, est abiectus, suis ligatum peccatis et abiectum, omnique honore ac dignitate privatum a Domino ostendimus, denunciamus^{ccc} et nihilominus sententiam privamus, omnes^{ddd}, qui ei iuramento fidelitatis^{eee} tenentur adstricti, a iuramento huiusmodi perpetuo absolventes^{fff}, auctoritate apostolica firmiter^{ggg} inhibendo, ne quisquam de cetero sibi tanquam imperatori vel regi pareat et^{hhh} intendat, decernendo¹⁴, quoslibet, qui eiⁱⁱⁱ deinceps velut imperatori vel regi consilium vel auxilium praestiterint seu favorem, ipso facto excommunicationis sententiae^{15*} subiacerent. Illi autem, ad quos in eodem imperio imperatoris spectat electio, eligant libere^{kkk} successorem. De praefato^{16*} Siciliae regno providere curabimus cum eorundem fratrum nostrorum^{lll} consilio, sicut viderimus¹⁷ expedire.

CAP. III.

Qui petit rem certam causa expressa, si illam causam non probat, succumbit; licet aliam probet, maxime postmodum emergentem. Ioann. Andr.

Idem Praeceptoris hospitalis S. Ioannis¹ Hierosolymitani in Hispania, et Commendatori ac Fratribus domus de Curvaria² hospitalis eiusdem*.

Abbate sane (*Et infra*): Abbas de Bonefac.³ pro se et conventu suo proponens, locum de Rosellis⁴ esse praedicti monasterii iure domini vel quasi, et cum suis finibus ex largitione regis Aragoniae^{5*} ad ipsum monasterium pertinere, petit adiudicari eidem monasterio locum ipsum, et

vos exinde amoveri. Allegabatur autem pro parte vestra, quod facta vobis donatio de praedictis valida exsistebat, quamvis illa sub Sarracenorum tunc existerent^b potestate, quia non simpliciter, sed sub conditione fuere donata, videlicet si ad manus fidelium devenirent. In quo casu concessio poterat et debebat habere vigorem, quia ipsi donationi rerum donatarum natura vel qualitas non obstat, et salubre ac laudabile quidem erat spectare⁶ ac praestolari tempus, quo illa Christianorum dominio subderentur; quare mox, quum pervenerunt ad ipsos, fuerunt ad vos totaliter devoluta. Multum quoque distabat, an ipsi monasterio de Bonefac. vel praedicto monasterio Populeti ab eodem rege facta donatio fuisset; quia etsi liquebat praedicti monasterio Populeti ab ipso rege, ac ab illo abbati et conventui de Bonefac. fuisse collata, non tamen ob hoc constabat, dictum regem ipsi monasterio de Bonefac. illa^c donasse vel mandasse donari. Nec pro eo, quod voluit et statuit, ut aedificaretur ibi monasterium, poterat et debebat intelligi, eum praedicta vel eorum aliqua construendo monasterio donavisse, quum illa potius sua videretur^{7*} intentio, ut, quia praefatum monasterium Populeti tot et tantorum bonorum largitione ditabat, abbas et conventus ipsius pro sua suorumque salute monasterium construere tenerentur; praesertim quia monasterio, quod nondum erat, aliqua fieri donatio non valebat. Praemissa vero concessio, facta monasterio de Bonefac. ab abbate et conventu monasterii Populeti, nullum prorsus ei videbatur afferre suffragium, pro eo potissime, quod post litem contestatam et processum iudicii facta fuerat, sicut clare patebat ex instrumento praefato. Unde quum ius, si quod in praedictis ipsi monasterio de Bonefac. ex concessione huiusmodi competeat, in iudicio^{8*} minime deduxisset, quia videri non potest illud venisse, quod postmodum accidit: pronunciari utique super petitis⁹ non poterat ex eadem. Pro parte autem altera dicebatur, quod, quum rex ipse sua probitate ac studio ab infidelibus loca conquiverit supra dicta, donatio avi vel patris ipsius, prius facta de illis, quum ad cultum fidei pervenirent, regem eundem quoad haec¹⁰, sic per eum postmodum acquisita, obligare non potuit, quum sua propria facta essent, et viderentur ab aliis bonis hereditariis separata. Porro, praefata concessio, facta monasterio de Bonefac. a monasterio Populeti, licet post acceptum iudicium causaeque processum interveniret, procedere tamen et valere debebat, quum pro actore, quod de iure suo ex causa idonea, quamvis supervenienti, appareat, satis sufficere videatur satisque esse, si, prout servatur in reo, intersit ipsius tempore sententiae proferendae. Sed ad

partibus ad Sedem Apostolicam venientium captionem claves ecclesiae contempserit et contemnat, sibi faciens celebrari, vel potius quantum in eo est, profanari divina: et constanter asseruit, ut superius est narratum, in se praefati Gregorii Papae sententias excommunicationis non vereri. Praeterea coniunctus Saracenis amicitia detestabili, nuncios et munera pluries destinavit eisdem, et ab eis vicissim cum honorificentia et hilaritate recepit, ipsorumque ritus amplectitur, illos in quotidianis eius obsequiis notabiliter secum tenens: eorundem etiam more uxoris, quas habuit, de stirpe regia descendentes, eunuchos praecipue, quos, ut dicitur, serio ipso castrari fecerat, non erubuit deputare custodes. Et quod execrabilis est, olim existens in partibus transmarinis, facta compositione quadam, imo verius collusionem cum Soldano Mahometi nomine, in templo Domini diebus ac noctibus publice proclamari permisit. Et nuper nuncios Soldani Babiloniae postquam idem Soldanus Terrae Sanctae, ac christianis habitatoribus eius per se ac suos damna gravissima, et inaequabiles iniurias irrogarat, fecit per regnum suum Siciliae cum laudibus ad eiusdem Soldani extollentiam, sicut fertur, honorifice suscipi, et magnifice procurari. Aliorum quoque infidelium perniciosus et horrendis obsequiis contra fideles abutens, et illis, qui damnabiliter vilipendentes et contententes Apostolicam Sedem ab unitate ecclesiae discesserunt, procurans affinitate ac amicitia copulari, clarae memoriae ducem Bavariae specialem ecclesiae Romanae devotum fecit, sicut pro certo asseritur, christiana religione despecta, per assassinos occidi: et Battacio, Dei et ecclesiae inimico, a communionem fidelium per excommunicationis sententiam cum adiutoribus, consiliatoribus, et

fautoribus suis solemniter separato, filiam suam traduxit in uxorem: catholicorum vero principum actus et mores respuens, neglecta salutis suae etiam integritate, pietatis operibus non intendit, quinimo ut de suis nefariis dissolutionibus sileamus, quum didicerit tantum opprimere, non curat oppressos iniuriis relevare, manu eius, ut decet principem christianum, ad eleemosynas non extensa, quum destructioni ecclesiarum destiterit, et religiosas, ac ecclesiasticas iugi attriverit afflictione et persecutione personas: nec enim ecclesias, nec ulla monasteria, nec hospitalia, seu alia pia loca cernitur uspiam construxisse aut fundasse. Num igitur haec non levia, sed efficacia sunt argumenta de suspensione haeresis contra eum? Quum tamen haeticorum vocabulo eos ius civile contineri asserat, et latis adversus eos sententiis debere succumbere, qui vel levi argumento, ac iudicio catholicae religionis et tramite detecti fuerint, deviare. ss) in: orig. tt) add.: et expulsis: ib. uu) ei.: deest: ib. vv) nef. et execrandis exc. et flagitiis: ib. ww) add.: cardinalibus: ib. xx) sacro: Iad.: sacrosancto: orig. yy) matura et diligenti, quum Domini nostri: ib. zz) add.: et cet.: ib. aaa) omn. denique hon. ac: ib. bbb) iniq. atque scelera... Deo abiectum (ne... et: deest): ib. ccc) ac den.: ib. ddd) omnesque: ib. eee) add.: aliquo modo ten. adstr. vel obligati: ib. fff) absolvimus et liberamus: ib. ggg) add.: et strictius: ib. hhh) vel: Iad.: vel quomodolibet parere intendat: orig. iii) ei.: deest: Id. orig. kkk) libere alium in eius locum: orig. lll) add.: cardinalium: ib.

Cap. III. a) Comp. c. 3. h. t. scr. 1243—53. — Potthast no. 15123; — in Ibc.: deest b) consistent: Iad c) illa: deest: Iaf.

Tit. XIV. Cap. II. 12) mille squifatorum: CD orig.: squifantor.: B; squotator.: F; praefatorum: E; quingentorum: A 13) Matth. XVI, 19. 14) et dec.: ABCDEFG 15) vinculo: BIad orig. 16) add.: vero: A orig. 17) videbimus: Gla.
Cap. III. 1) S. Ioann.: deest: ABDF 2) Curarum: C; Curavia: If

3) Bonefac.: Gla; Benefan.: B; Bonifam.: C; Bnfam.: D; Bnfan.: E; Bonafonte: If 4) Roscellis: ADUlad; Rosceldevallis: BC; Roncinvallis: E 5) Aragonum: ACDEFGIad 6) exspectare: ABIf 7) add.: fuisse: ABId 8) iudicium: ACDEFGIad 9) praedictis: C; praedictis vel petit.: B 10) huc: A; hoc: DIad.

haec¹¹ pars vestra^d respondit, quod, quum tam supra dicti avi donatio quam locorum acquisitio praemissorum fuerint nomine regni factae, memoratus rex donationem servare huiusmodi tenebatur. Ceterum praedicta monasterii Populeti concessio monasterio de Bonefac. auxiliari non poterat in hac parte, quia, quum quis egit ex aliqua certa et speciali causa, et postea sive alia, sive similis ei, quam exposuit, accidit, videri non potest illa in iudicio^{12*} devenisse, quum iudex tunc prospicere ac attendere debeat diligenter, an ex ea^{13*} omnino eadem, quae prius expressa exstitit, utpote, quae tunc etiam competeret, actoris intentio sit fundata. Secus autem, quum egit¹⁴ vel petiit in genere, nullius certae vel specialis causae faciens mentionem, videlicet quia generaliter forte proposuit, aliquem obnoxium esse sibi, vel ad se iure domini vel quasi rem aliquam pertinere. Tunc enim hoc praecipue est inspiciendum iudici, an sufficienter vel minime de iure vel intentione constet actoris. Unde, si de hoc ex causa, etiam postmodum accidenti, liqueat: potest et debet iudex, etiamsi appareat minus iuste a principio fore actum, suum exinde animum informare, quoniam, etsi petitum fuerit indebite, non ob hoc tamen minus valuit et tenuit iudicium subsecutum, nec illius acta vel gesta propterea minus valida exstiterunt, nec etiam iudex ipse, cognita taliter veritate, pronunciare in contrarium posset cum libera conscientia et securam. Non prodesset etiam multum reo, si tunc forte in ipsum ex huiusmodi supervenienti causa condemnationi non ferretur, quum, mox alio instituto iudicio, foret ex illa merito condemnandus. Unde, etsi actori suam ex supervenienti causa intentionem sufficere fundavisse, quum egit aliqua causa specialiter non expressa: secus tamen est, si certam et specialem in sua petitione^e subiunxerit¹⁵, nisi postmodum intentionem suam^{16*} ex eadem prorusus, quam prius expressit, tunc^{17*} etiam competentem causa fundarit. Quare quum memoratus abbas monasterii de Bonefac. proposuerit^f, saepe fatum locum de Rosell. cum suis terminis ad ipsum monasterium ex praedicti regis largitione spectare, nec de aliqua facta ipsi monasterio super hoc ab eodem rege concessione docuerit, ostenderit autem, donationem quondam factam illi de his ab abbate et conventu monasterii Populeti, quae nec in sua petitione fuerat expressa, nec etiam ante facta: nullum profecto commodum ex ea reportare debebat. Praefatus igitur cardinalis, praemissis omnibus et aliis, quae hinc inde fuerunt proposita, diligenter auditis, ac utriusque partis meritis aequa iustitiae lance discussis, prudenter attendit, id, quod praedicti abbas et conventus de Bonefac. proposuerunt, intentionem videlicet actoris, ex iis, quae post litem contestationem^{18*} accidunt, posse fundari, eaque debere in iudicio devenire, tunc locum habere, sicut congrue allegatum est supra, videlicet^{19*} quando ex certa et expressa causa specialiter non est actum. Ex iis enim, quae post inchoatum iudicium eveniunt, quando causa fuit exposita specialis²⁰, nec debet nec potest iudicis animus ad proferendam sententiam informari, quia, quum certae causae facta est mentio, utpote donationis vel venditionis aut alterius specialis, oportet incepti^g iudicii tempus attendi, ut liquido cognoscatur²¹, an tunc interfuerit actoris, propter illa, quae specialem comitantur causam et necessario adesse debent, veluti locus et tempus, et huiusmodi, quae sunt sollicite attendenda, et sine quibus causa^{22*} vacua et invalida censeretur. Sed quum est in genere absque alicuius causae declaratione petitum, non sic oportet accepti iudicii tempus inspicere, quia non requiruntur, nec sunt opportuna, nec attendi possunt huiusmodi comitantia in hoc casu. Et licet aliquibus curiosis, qui de iis, quae non multum expediunt, saepe disceptant, aliter forsitan appareat, quando actum est causa aliqua non expressa: utilius tamen videtur negotia tali expediri compendio, quam per quandam exactam subtilitatem longo dispendio prorogari, praesertim quum nonnulla pro utilitate communi contra iuris asperitatem exaequitate mansuetudine

tolerari noscantur. Unde idem cardinalis, considerans, quod ipsi abbas et conventus de Bonefac. non probaverunt, largitionem super his regiam legitime^{23*} sibi factam, ex qua specialiter vos impetere videbantur, ab huiusmodi eorundem²⁴ abbatis et conventus impetitione de mandato nostro, praehabito fratrum nostrorum consilio, vos duxit sententia-liter absolvendos. Nos igitur, cardinalis eiusdem sententiam ratam habentes, eam auctoritate apostolica confirmamus.

CAP. IV.

Si ex pluribus iudiciis vel arbitris unus, aliis praesentibus et mandantibus, per verba pluralis numeri ferat sententiam, tenet sententia; electio autem pronuntianda est per verba singularia. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Quum ab uno arbitratorum vel iudicum, aliis praesentibus et mandantibus, scripta sententia recitatur: habetur perinde, ac si simul esset ab omnibus recitata. Oportet tamen, ut is, qui recitat, non utatur verbis singularis numeri, sed pluralis, ut dicat: „nos, tales iudices vel arbitri, pronunciamus seu statuimus in hunc modum,“ licet secus in electione servetur, in qua, ut censeatur evidentiis unica et communis, est ab uno vice omnium, sive per compromissum sive per scrutinium procedatur, electionis pronuntiatio per verba singularis numeri facienda.

CAP. V.

Ponit tres casus nullitatis sententiae, et a primo unum casum excipit. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Etsi sententia diffinitiva, postquam scripta fuerit, debeat a iudice, non ab alio, de scripti recitatione proferri, alias nec nomen sententiae mereatur habere, nec ab ea sit appellare necesse: episcopo tamen, quem propter dignitatis praerogativam ampliori convenit honore fulgere, sententiam ab eo ferendam licebit ad instar illustrium personarum per alium recitare. Sententia, quam scriptam edi a iudice litigatoribus, non recitari, vel quam ab ipso stando, non sedendo proferri contingit, nullius penitus est momenti.

TITULUS XV.

DE APPELLATIONIBUS.

CAP. I.

Appellans ad Papam in iudicio vel extra, appellare debet in scriptis, et causam exprimere, et apostolos petere. Si vult et peti appellatus, principales personae per se vel per procuratores, instructos super principali, accedere debent ad Papam. In appellationibus a sententia diffinitiva interpositis nil mutatur. Demum utrique contra facienti imponitur poena. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Cordi nobis est lites minuere et a laboribus relevare subiectos. Sancimus igitur, ut, si quis in iudicio vel extra super interlocutoria vel gravamine aliquo^b ad nos duxerit appellandum, causam appellationis in scriptis assignare deproperet, petat apostolos, quos ei^c praecipimus exhiberi; in quibus appellationis causam^d exprimat, et cur appellatio non sit admissa, vel si appellationi forsitan ex superioris reverentia sit delatum. Post hoc appellatori secundum locorum distantiam, personarum et negotii qualitatem tempore prosecutionis indulto, si voluerit appellatus^e et^f petierit, principales personae^g per se, vel per procuratores instructos cum mandato ad agendum et^h cum rationibus et munimentis ad causam spectantibus, accedant ad sedem apostolicam sic parati, ut, si nobis visum fuerit expedire, finito appellationis articulo, vel deⁱ partium voluntate omissio^k, procedatur in negotio principali, quantum de iure poterit et debebit, his, quae in appellationibus a diffinitivis sententiis interpositis antiquitas statuit, non mutatis. Quodsi appellator quae praemissa sunt non observet: reputabitur non appellans, et

Tit. XIV. Cap. III. d) altera: *Idf* e) in suam petitionem: *Iadf*. f) proposuit: *Iadl*; proponit: *If* g) accepti: *Iadf*. Tit. XV. Cap. I. a) *Comp. h. t. c. i.* In Bulla Ad ex-

ped. no. 25. b) al.: *deest: I* c) ei.: *deest: Iac* d) *add.*: *Ibcd* e) appellans: *Ice* f) et pet.: *deest: Iabd* g) pers.: *deest: Iabcd* h) et cum: *deest: Iabcde* i) de: *deest: Iabcde* k) commissio: *Icd*; ommissa: *Ie*.

Tit. XIV. Cap. III. 11) hoc: *BCDE* 12) iudicium: *BCDEFGHIadf* 13) ea: *deest: Codd. coll.* 14) egerit: *D*; agit: *If* 15) subiunxit: *BEFGHIdf* 16) su.: *deest: ADEFGIad* 17) et tunc: *ACDEFGIad* 18) litem contestatam: *ACDEFG*; post litem contra accidit: *Iadf* 19) vid.: *deest: Codd.*

coll. Iadf 20) specialiter: *AIf* 21) dignoscatur: *C*; agnoscatur: *Iaf* 22) causa: *ABCDEGHIabdf* 23) leg.: *deest: Codd. coll. Iadf* 24) eorum: *Cla*; ab his eorum abbas: *If*.

ad prioris iudicis redibit examen, in expensis legitimis condemnandus. Si autem appellatus contempserit hoc statutum: in eum tanquam in¹ contumacem tam in expensis quam in causa, quantum a iure permittitur, procedatur^m. Iustum est equidem, ut in eum iura insurgant, qui ius et^{1*} iudicem et partem eludit.

CAP. II.

Iudex, qui recusatur, statuit competens tempus arbitris ad finendam causam; quo elapso, si finita non fuerit, in principali procedit. Ioann. Andr.

Idem^{1a}.

Legitima suspicionis causa contra iudicem assignata, et arbitris a partibus secundum formam iuris electis, qui de ipsa cognoscant, saepe contingit, quod, ipsis in idem convenire nolentibus, nec tertium advocantibus, cum quo ambo vel alter eorum procedat^b ad decisionem ipsius negotii, ut tenentur² iudex proferat excommunicationis sententiam contra ipsos^{3*}, quam ipsi tum propter odium, tum propter favorem partium diutius vilipendunt; quare, causa ipsa plus debito prorogata, non proceditur ad cognitionem negotii principalis. Volentes igitur morbo huiusmodi necessariam adhibere medelam, statuimus, ut ipsis arbitris per iudicem competens terminus praefigatur, infra quem in idem conveniant, vel tertium concorditer advocent, cum quo ambo vel alter eorum^c eiusdem suspicionis negotium terminare procurant; alioquin iudex extunc in principali negotio procedere non omittat.

CAP. III.

De officiali episcopi non ad episcopum, sed ad archiepiscopum appellatur. — §. 1. De subdito episcopo ad ipsum, non ad archiepiscopum appellatur, nisi aliud esset de consuetudine. H. d. — §. 2. Archiepiscopus causam appellationis ab episcopo interpositae non debet committere, vel partes citare, nisi in appellatione probabilis causa sit expressa. — §. 3. Si negetur, per appellationem negotium devolutum, non inhibebit archiepiscopus iudicem principalis causae procedere, nisi prius de devolutione constiterit. H. d. — §. 4. Si dicitur, ex iniusta causa appellatum, archiepiscopus inhibere non potest, nisi, prius, recepta appellatione ut probabilis, incipiat cognoscere de causae veritate. H. d. — §. 5. Licet dicatur appellatum a diffinitiva in casu prohibito a iure, ex quo de hoc archiepiscopus cognoscere coeperit, potest inhibere, ne sententia executioni mandetur. H. d. — §. 6. Archiepiscopus in tertiam personam, post inhibitionem suam in causa per appellationem delata ad ipsum, aliquid innovantem, iurisdictionem exercere non potest. H. d. — §. 7. Archiepiscopus appellatum in aliis causis a iurisdictione episcopi non potest eximere. — §. 8. Ab episcopis in causis, quibus iurisdictionem temporalem habent, de iure debet ad archiepiscopum appellari, nisi specialius aliud inducat. H. d. §. 9. Censuram ecclesiasticam, in appellatum prolatam per episcopum, archiepiscopus revocare non potest, nisi partibus vocatis, et de causa legitime cognito. H. d. — §. 10. Ex quo archiepiscopus pronunciarit, male appellatum ante sententiam: statim debet causam ad suffraganeum remittere. Hoc dicit.

Idem^{1a}.

Romana ecclesia (*Et infra*): Quum suffraganeorum Remensis ecclesiae, suorumque officialium, qui generaliter de causis ad ipsorum forum pertinentibus eorum^{2*} vices supplendo cognoscunt, unum et idem consistorium sive auditorium sit censendum: ab ipsis officialibus non ad dictos suffraganeos, ne ab eisdem ad se ipsos interponi appellatio videatur, sed de iure ad Remensem est curiam appellandum, §. 1. Ab archidiaconis^b vero aliisque inferioribus praelatis, suffraganeis subiectis eisdem, et eorum officialibus, ad suffraganeos ipsos debet, et non ad eandem curiam omissis dictis suffraganeis appellari, nisi aliud Remensi ecclesiae de consuetudine competat in hac parte. §. 2. Quum autem ad praefatam curiam ab eorundem³ suffraganeorum vel suorum officialium audientia fuerit appellatum, Remensis archiepiscopus, qui pro tempore fuerit, vel officialis^c ipsius nullatenus in appellationis causa interpositae ante diffinitivam sententiam citent partes, nec etiam aliis illam^{4*} committant, appellationis eiusdem causa probabilis seu legitima non expressa. §. 3. Si vero vocatis partibus, vel nullatenus, aut non infra decem dies post interlocutorium vel diffinitivam

sententiam appellatum fuisse, seu aliquid aliud simile, sicque non esse per appellationem ad eundem archiepiscopum vel^{5*} eius officialem^d devolutum negotium proponatur: idem, nisi prius ipsis constiterit, causam ipsam^e ad eos totaliter^{6*} fuisse^f delatam, prohibere, ne in causa^{7*} illa, vel ne ad executionem procedatur sententiae, non praesumant. §. 4. Quodsi obiciatur ex iniusta causa seu minus legitima ante sententiam appellationem interpositam existisse, et⁸ ex eo non esse appellationem huiusmodi admittendam: nequeunt praedicti archiepiscopus vel⁹ eius officialis^{9*} prohibere, ne procedatur in causa, nisi prius appellatione recepta, velut emissa ex causa probabilis, cognoscere incipiant de causa huiusmodi, an sit vera. §. 5. Si autem post sententiam in casibus a iure prohibitis, (utpote a sententia super manifesto et notorio crimine, vel de quo quis in iure confessus existit, promulgata, vel consimilibus)¹⁰ appellatum fuisse dicatur: possunt, ne sententia executioni mandetur, postquam cognoscere coeperint, utrum sit recipienda vel¹¹ non appellatio ab eo interposita, inhibere. §. 6. In alium quoque, qui circa rem, de qua inter appellatum et appellatum controversia vertitur, aliquid post eorum inhibitionem attentat^h non valet^{12*} occasione huiusmodi iurisdictionem aliquam vindicare. §. 7. Quum vero is, qui ad Remensem curiam super aliqua causa vocem appellationis emittit, nihilominus in causis aliis ordinarii sui iurisdictioni subiiciaturⁱ: Remensis archiepiscopus vel officialis ipsius^{13*} nequaquam iurisdictionem ipsam in aliis^{14*} impediunt, ut^{15*} ab eiusdem ordinarii potestate totaliter eximant taliter appellatum. §. 8. Debet autem ad eos ab episcopis praefatae provinciae super causis, in quibus temporalem iurisdictionem exercent, nisi forte de consuetudine aut privilegio sive iure alio speciali sit appellandum ad alium, appellari. §. 9. Sententias quoque interdicti, vel¹⁶ suspensionis seu excommunicationis, in appellatum ab eo, a quo appellatum proponitur, promulgatas, nullatenus, nisi vocatis partibus et de appellatione legitime cognito, revocent aut denuncient esse nullas. §. 10. Quum autem ad Remensem archiepiscopum ab audientia suffraganei sui super aliqua causa fuerit ante sententiam appellatum: idem archiepiscopus, postquam de appellatione cognito constiterit, eam minus rationabilem existisse, causam^{17*} ad eundem suffraganeum remittere non postponat.

CAP. IV.

Si iudex requisitus non tradit apostolos, et postea procedit in causa, non valet processus, nisi renunciatum fuisset appellationi. Ioann. Andr.

Idem^a.

Ut super appellatione ac eius causa instructio facilius valeat in processu haberi: districte praecipimus, quod ille, a quo appellatur, apostolos appellanti iuxta tenorem constitutionis nostrae super hoc editae tribuat requisitus. Si vero non exhibuerit, extunc, si forte in causa procedat, nisi appellationi renunciatum fuerit, eius invalidus et irritus sit processus.

CAP. V.

Iudex appellationis iniquo appellatum ante sententiam remittere debet ad iudicem principalem, et in expensis condemnare, et hoc, si principalis iudex non detulerat appellationi; sed, si detulit, non fiet remissio de necessitate. In appellationibus interpositis a definitiva antiqua iura serventur. Ioann. Andr.

Clemens IV.

Quum appellationibus frivolis nec iustitia deferat, nec sit a iudice deferendum, si iudex inferior appellationem minus legitimam non admittat, eam appellatore nihilominus prosequente: superior, de ipsa cognoscens, causam ad priorem iudicem iuxta sanctiones canonicas sine difficultate

Tit. XV. Cap. I. 1) in: *deest: Iabcde* m) procedetur: *ib*.

Cap. II. a) c. II. *Conc. Lugd. I. (1245.) in Comp. c. 2. h. t.* — *Bulla Ad exped. no. 26.* b) procedant: *Iacd* c) ipsorum: *Iabcd*.

Cap. III. a) *cf. adnot. ad c. 1. de suppl. negl. (1, 8.)* —

Tit. XV. Cap. I. 1) et: *deest: CDEFIabcde*.

Cap. II. 1) *add.*: in eodem: *ACDEF*; in *Conc. Lugd.*: *B* 2) tenentur: *ABCf* 3) eos: *Clabcd*.

Cap. III. 1) *add.*: in eodem: *GH* 2) eorundem: *ABCDEFIabcde*; eorum deinceps: *Ic* 3) eorum: *AC* 4) eam: *Clabcde* 5) seu: *ACFIabcd*

Compil. c. 3. h. t.; *Bulla Ad exped. no. 27.* b) archidiacono: *Iabcd* c) officiales: *Iabcde* d) officiales: *Icde* e) eam: *Iabcde*. f) fore: *ib*. g) et (ei.: *deest*): *Iabcd*. h) attentet: *Iabc* i) subiaccat: *Iabcde*.

Cap. IV. a) *Decretalis sumta est ex ea, quae incipiens: Venerabilibus fratribus invenitur infra ad c. 7. (5. II.)*

6) taliter: *ABCDEFIabcde* 7) causa: *deest: Codd. coll. Iabcde* 8) ac: *BCIc* 9) officiales: *BCIabcde* 10) similibus: *ACDE* 11) an: *BCDEFIabcde*; aut: *AG* 12) valent: *ABCDEFIabcde*; valerent: *FG* 13) eius: *AC*; eius officiales: *Iabcde* 14) illis: *Clabcde* 15) aut: *BCIabcde*; vel: *A ac: Id* 16) vel: *deest: Clacc* 17) *add.*: ipsam: *BCIabcde*.

remittat, eadem die condemnationem faciens expensarum. Si vero iudex admittat eandem, licet tam appellatio quam ipsius iudicis delatio a superiore valeant¹ refutari: quia tamen iudex ipse, quantum in se fuit, a se iurisdictionem abdicavit eandem, appellationi deferens minus iuste, totius causae decisio in superioris est potestate transfusa, nec est illi causa de necessitate ulterius remittenda, salvis iis quae super appellationibus post sententiam interpositis sunt statuta.

CAP. VI.

Si appellans infra XXX. dies instanter non petit apostolos, appellationi renunciat. Si iudex, modo debito requisitus, illos non tradit, sed postea procedit: non valet eius processus. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Ab eo, qui appellat, infra triginta dies instanter apostoli peti debent, et eidem infra dictum tempus a iudice exhiberi; alias praesumitur appellationi suae renunciare appellans, si eos infra idem tempus petere praetermittat, etiamsi vadat aut mittat ad appellationem huiusmodi prosequendam. Illud autem, quod felicis recordationis Innocentius Papa IV. praedecessor noster statuendum decrevit, ut, si is, a quo appellatur, apostolos appellanti non tribuat requisitus, extunc, si forte in causa procedat, nisi appellationi renunciatum fuerit, eius invalidus sit processus, tunc demum obtinet, quum iudex, super hoc cum debita instantia loco et tempore congruo¹ requisitus, eos expresse denegat, vel infra praemissum tempus malitiose aut negligenter illi tradere praetermittit.

CAP. VII.

Innovata per iudicem post diffinitivam sententiam, a qua appellatum existit, revocantur statim per iudicem appellationis, etiamsi ante appellationem fuerint innovata. Attentata vero post appellationem ante diffinitivam, non revocantur, nisi primo de veritate constiterit, nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuissent. Ioann. Andr.

Idem.

Non solum innovata post appellationem, a diffinitiva sententia interiectam, debent semper, exceptis casibus, in quibus iura post sententiam prohibent appellare, ante omnia per appellationis iudicem penitus revocari: sed etiam¹* ea omnia, quae medio tempore inter sententiam et appellationem, quae postmodum infra decendum interponitur ab eadem, contingit²* innovari, ac si post appellationem eandem innovata fuissent. Illa vero, quae post appellationem interpositam ante diffinitivam sententiam innovantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, revocari non debent: nisi iudex appellationis, postquam sibi constiterit, per appellationem emissam ex probabili causa fore ad se negotium devolutum, inhibeat canonicè iudici, a quo appellatum existit, ne procedat. Tunc enim, quicquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innovatum, est licet causa eadem non sit vera, per eundem appellationis iudicem ante omnia in statum pristinum reducendum.

CAP. VIII.

Qui appellat extra iudicium, infra decem dies, ex quo scivit gravamen, appellare debet; postea per remedium iuris communis audietur, sed non per appellationis remedium. Ioann. Andr.

Idem.

Concertationi antiquae finem imponere praesenti constitutione volentes, statuimus, ut ab electionibus, postulationibus, provisionibus et quibuslibet extraiudicialibus acti-

bus, in quibus potest appellatio interponi, quisquis ex eis, gravatum se reputans, per appellationis beneficium gravamen illatum desideraverit revocari, infra decem dies, postquam sciverit, si velit, appellet; post decendum vero eidem aditus non pateat appellandi. Sed si per contradictionem debitam vel alia iuris remedia petierit revocari gravamen: ei, dummodo medio tempore his non consenserit, lapsus decendii non obsistat.

CAP. IX.

Valet appellatio in scriptis porrecta, licet coram iudice non legatur. Hoc dicit Zenzel.

Idem.

Appellatio, quam in scriptis iudici, a quo appellare volebas, te porrexisse proponis, non potest ex eo, quod coram ipso¹ lecta non fuerit, rationabiliter impugnari.

CAP. X.

Iudex a quo compellere non potest appellantem a gravamine, ipsius veritatem probare, licet citare potest ad ipsius revocationem audiendam; qua facta in causa procedere poterit, eius contumacia non obstante, ac si nunquam appellasset. H. d. Zenzel.

Idem.

Si a iudice, a quo propter gravamen, quod tibi proponis illatum, appellas, ad docendum, te fore gravatum, et ad audiendam revocationem eiusdem gravaminis, si de ipso docueris, tibi terminus praefigatur: nec coram eo, (quum ipse per se id videre habeat,) hoc docere, nec etiam tanquam coram iudice, (quum per appellationem sit suspensa ipsius iurisdictio,) comparere teneris, nisi ad hoc solum, ut revocationem ipsam audias, si eam duxerit faciendam; alias, si non comparueris, et ipse in termino gravamen revocaverit cum effectu, poterit extunc libere in causa procedere, ac si appellatio interposita non fuisset.

CAP. XI.

A collatione capituli ad episcopum appellatur, si ut canonicus interfuit, secus, si ut praelatus. H. d. Dominicus.

Idem.

A collatione beneficij, quum communiter per episcopum et capitulum in tuum praeiudicium factam esse proponis, non ad ipsum episcopum, si in ea ut praelatus interfuerit¹, sed ad superiorum te oportuit appellare; alias, si ut canonicus interfuisset in ea, potuisti appellare licite ad eundem.

CAP. XII.

Per appellationem interpositam a diffinitiva revocari potest interlocutoria, principali negotio praeiudicans; alias non. Ioann. Andr.

Idem.

Licet ab interlocutoria, per quam pacti vel praescriptionis, aut alia principali negotio praeiudicans vel iudicium nullum reddens exceptio est repulsa, non fuerit appellatum, si tamen a diffinitiva quae postmodum etiam ultra decendum promulgatur, appellari contingat: potest in appellationis causa ipsum gravamen, per interlocutoriam eandem illatum¹, licite per appellationis iudicem emendari. Ubi vero interlocutoria super eo profertur, quod non parat praeiudicium negotio principali, vel iudicium nullum reddit, nisi fuerit appellatum ab ipsa: per appellationem, a diffinitiva postea interiectam, gravamen illatum nequaquam poterit revocari.

Tit. XV. Cap. VII. a) *Haec decretalis ex ea quae incipiens Venerabilibus fratribus invenitur infra ad c. 7. (5, 11.) sumta esse videtur.*

Tit. XV. Cap. V. 1) valet: BC.

Cap. VI. 1) congruo: BC.

Cap. VII. 1) et: ACDEF 2) contingerit: Codd. coll.

Cap. IX. 1) interfuit: CDEFG.

Cap. XII. 1) ill: deest: AC.

SEXTI DECRETALIIUM

LIBER TERTIUS.

TITULUS I.

DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM.

CAP. UN.

Clericus, ioculatoriam artem per annum exercens, si tertio monitus non desistat, ipso iure perdit privilegium clericale. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Clerici, qui, clericalis ordinis dignitati non modicum detrahentes, se ioculatores seu goliardos faciunt aut bufones, si per annum artem illam ignominiosam exercuerint, ipso iure, si autem tempore breviori, et tertio moniti non resipuerint, careant omni privilegio clericali.

TITULUS II.

DE CLERICIS CONIUGATIS.

CAP. I.

Si clericus coniugatus ferat habitum et tonsuram, clericali privilegio gaudcat; alias non. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Clerici, qui cum unicis et virginibus contraxerunt, si tonsuram et vestes deferant clericales, privilegium retineant^{1*} canonis ab Innocentio Papa II. praedecessore nostro editi in favorem totius ordinis clericalis. Et quum iuxta Parisiense concilium nullus clericus distringi aut condemnari debeat a iudice saeculari: praesenti declaramus edicto, huiusmodi clericos coniugatos pro commissis ab eis excessibus vel delictis trahi non posse criminaliter aut civiliter ad iudicium saeculare, nec ab ipsis saecularibus iudicibus eos debere personaliter^{2*} vel etiam pecunialiter, (ne per unam viam concedatur eisdem iudicibus quod per aliam denegatur) ullatenus condemnari. In ceteris autem, vel nisi, ut praemittitur, tonsuram vel^{3*} vestes deferant clericales, etiam in praemissis eos gaudere nolumus privilegio clericali.

TITULUS III.

DE CLERICIS NON RESIDENTIBUS IN ECCLESIA VEL PRAEBENDA.

CAP. UN.

Distributiones quotidianae solum praesentibus, qui intersunt divinis, dari debent, consuetudine non obstante. Et qui aliter illas receperunt, non faciunt illas suas, et item de distributionibus, quae dantur pro anniversariis defunctorum. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Consuetudinem, quae in quibusdam partibus inolevit, qua canonici et alii beneficiati, seu clerici cathedralium et aliarum collegiatarum ecclesiarum, distributiones quotidianas, quae alias manualia beneficia seu victualia nun-

cupantur, et tantum residentibus tribuuntur, qualitercunque¹ in civitatibus seu aliis locis, in quibus ipsae consistunt ecclesiae, sint praesentes, licet divinis officii non intersint, ex integro percipiunt², ac si continue in^{3*} ipsis ecclesiis in eisdem officiiis deserviret, penitus improbantes: statuimus, ut distributiones ipsae quotidianae, in quibuscunque rebus consistant, canonicis ac aliis beneficiatis, et clericis ecclesiarum ipsarum, qui eisdem officiiis in ipsis ecclesiis affuerint, tribuantur iuxta ecclesiae cuiuslibet ordinationem rationabilem iam factam seu etiam faciendam. Qui vero aliter de distributionibus ipsis quicquam receperit, (exceptis illis, quos infirmitas, seu iusta et rationabilis corporalis necessitas, aut evidens ecclesiae utilitas excusaret,) rerum sic receptorum dominium non acquirat, nec faciat eas suas, immo ad omnium restitutionem, quae contra huiusmodi nostram constitutionem receperit, teneatur. De distributionibus etiam pro defunctorum anniversariis largiendis idem decernimus observandum.

TITULUS IV.

DE PRAEBENDIS ET DIGNITATIBUS.

CAP. I.

Ad praesentationem religiosorum, etiam exemptorum, non debent in ecclesiis ipsorum rectores institui, nisi primo tantum eisdem assignetur, unde incumbuntia onera subire possint, et congrue sustentari; nec valet contraria consuetudo. Ioann. Andr.

Clemens III. alias quartus^{1*2}.

Suscepti regiminis nos^{2*} cura sollicitat, ut utilitatibus subiectorum in illis praecipue, per quas animarum saluti consulitur, nunc novorum editione iurium, nunc antiquorum innovatione sollicitate providere curemus. Sane fuit olim per sedem apostolicam provide constitutum, ut dioecesani locorum ad praesentationem religiosorum nullum ad aliquam ecclesiam recipiant^b, nisi tantum ei^c de proventibus ipsius ecclesiae coram eis fuerit assignatum, unde iura episcopalia possint solvere, et congruum sustentationem habere. Verum, sicut nobis querela multorum frequens insinuat, religiosi exempti de proventibus parochialium ecclesiarum, in quibus ius obtinent patronatus, seu^d rectorum praesentatio pertinet ad eosdem, tantum percipiunt annuatim, quod rectores ecclesiarum ipsarum non possunt de residuo commode sustentari, et^e episcopalia iura persolvere^{3*} ac alia incumbuntia eis onera supportare, propter quod saepe contingit, quod non inveniuntur personae idoneae^f quae huiusmodi ecclesias velint recipere, sicque frequenter minus idoneis conferuntur, ex quo pericula imminunt animarum. Nos itaque, volentes super hoc salubre remedium adhiberi, praesenti decreto statuimus et mandamus, constitutionem huiusmodi quoad omnes patronos ecclesiarum religiosos tam exemptos quam non exemptos et alios inviolabiliter observari, consuetudine^g contraria non obstante.

Lib. III. Tit. IV. Cap. I. a) *Haec decretalis exstat: HcKL. no. 71.* b) accipiant: *HcK.* c) eis: *Codd. coll.* d) seu...

cosd.: *deest: ib.* e) et: *deest: ib.* f) id.: *deest: HcK.* g) cons.... obst.: *deest: Codd. coll.*

Lib. III. Tit. II. Cap. I. 1) retinent: *ACDEFG* 2) person. vel: *deest: Codd. coll.* 3) et: *ACDEF.* Tit. III. Cap. un. 1) et qual.: *HD* 2) percipiunt: *BCDG* 3) in:

deest: Codd. coll. Tit. IV. Cap. I. 1) Clem. IV.: *Codd. coll.* 2) nos: *deest: ABDEF* 3) solvere: *Codd. coll. HcK.* 4) adhibere: *ib.*

CAP. II.

Beneficia vacantia in curia alius quam Papa conferre non potest; quod si fecerit, irrita est collatio. Ioann. Andr.

Idem^a.

Licet ecclesiarum, personatum, dignitatum aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur Pontificem pertinere ita, quod non solum ipsa, quum vacat, potest de iure conferre, verum etiam ius in ipsis^{1*} tribuere vacaturis^{2*}: collationem tamen ecclesiarum, personatum, dignitatum^b et beneficiorum apud sedem apostolicam vacantium specialius ceteris antiqua consuetudo Romanis Pontificibus reservavit. Nos itaque, laudabilem reputantes huiusmodi consuetudinem, et eam auctoritate apostolica approbantes, ac nihilominus volentes ipsam inviolabiliter observari, eadem auctoritate statuimus, ut ecclesias, dignitates, personatus et beneficia, quae apud sedem ipsam^c deinceps vacare contigerit, aliquis praeter Romanum Pontificem, quacunquē super hoc sit auctoritate munitus, sive iure ordinariae potestatis ipsorum electio, provisio seu collatio ad eum pertineat, sive literas super aliquorum provisione generales vel etiam speciales sub quacunquē forma verborum^d receperit, (nisi ei sit super conferendis eisdem in curia Romana vacantibus specialis et expressa ab ipso Pontifice summo^e auctoritas attributa,) conferre alicui seu aliquibus non praesumat. Nos enim, si secus actum seu attentatum fuerit, decernimus irritum et inane.

CAP. III.

Si Papa beneficia vacantia in curia non conferat infra mensem a die vacationis: illi, ad quos collatio pertinebat, poterunt illa conferre. Ioann. Andr.

Gregorius X. in concilio generali Lugdunensi^a.

Statutum felicis recordationis Clementis Papae^b praecessoris nostri de dignitatibus et beneficiis in curia Romana vacantibus nequaquam per alium quam per Romanum Pontificem conferendis decernimus¹ taliter moderandum, ut ii, ad quos eorundem beneficiorum et dignitatum spectat collatio, statuto non obstante praedicto, demum post mensem a die, quo dignitates seu beneficia ipsa vacaverint, numerandum, ea conferre valeant tantummodo per se ipsos vel, ipsis agentibus in remotis, per suos vicarios generales, in eorum dioecesibus existentes, quibus id canonice sit commissum.

CAP. IV.

In beneficiis vel impetrationibus ad beneficia per provisionem usque ad certam summam pensio non debetur. Per ecclesias civitatis vel diocesis non comprehenditur cathedralis; sed per ecclesias provinciae metropolitanae et cathedrales reliquae includuntur. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII^a.

Quamvis plenissima¹ sit alias in beneficiis interpretatio facienda: literae tamen super obtinendis beneficiis impetratae debent, quum sint ambitiosae, restringi. Et ideo, si alicui usque ad certam summam provideri mandamus², ei non in pensione, sed in beneficiis ecclesiasticis tantum volumus provideri, nisi de pensione in nostris literis mentio habeatur expressa. Quamquam sub nomine ecclesiarum civitatis comprehendatur alias ecclesia cathedralis: quum

tamen alicui de beneficio mandamus in aliqua ecclesiarum civitatis vel dioecesis provideri, ad cathedralem ecclesiam, quam propter ipsius honorem sub hac generalitate nolumus hoc casu includi, se mandatum huiusmodi non extendit. Secus autem^{3*}, quum mandamus in aliqua ecclesiarum provinciae provideri. Tunc enim et metropolitana et ceterae cathedrales ecclesiae includuntur sub tali mandato, quum uberiorem hoc casu, quam alio, impetranti gratiam facere videamur.

CAP. V.

Impetranti beneficium saeculare providetur de beneficio per saeculares clericos usque ad praescriptionem legitimum possessio. Hoc primo. Clerico saeculari, prioratum impetranti simpliciter, non providetur de consueto per religiosos gubernari. H. d. secundo. Domin.

Idem.

Quum de beneficio ecclesiastico, consueto clericis saecularibus assignari, provideri mandatur, de illo debet intelligi, quod tanto tempore ab uno vel pluribus saecularibus clericis, institutis in eo rectoribus, existit continue ac pacifice gubernatum, ut praescriptio legitima sit completa, etiamsi ante vel post religiosi quandoque ministraverint¹ in eodem. Quando vero scribitur, ut provideatur de aliquo prioratu alicui clerico saeculari: provideri non potest de prioratu, qui per religiosos iuxta modum praemissum est solitus gubernari, nisi hoc in literis caveatur expresse.

CAP. VI.

Habere personatum cum cura, et praebendam, cui annexa est parochialis ecclesia, non est contra concilium generale. Ioann. Andr.

Idem.

Super eo, quod praebendas, quibus parochiales ecclesiae sunt annexae, in quibus spirituale iurisdictionem secundum ecclesiae vestrae consuetudinem approbatam, et sic secundum aliquorum interpretationem curam animarum habetis, simul cum personatibus, quorum aliquibus cura imminet animarum, in eadem ecclesia obtinetis, vobis, quum hoc generali concilio non obviet, dispensatio necessaria non existit.

CAP. VII.

In impetratione beneficiorum inspicitur data, non praesentatio vel receptio. Ioann. Andr.

Idem.

Eum, cui canonicatus alicuius ecclesiae a sede apostolica est collatus, licet nondum sit in ea receptus, decernimus in assecutione praebendae iuxta suae provisionis ordinem omnibus praefendum, quibus postmodum in ipsa ecclesia similis gratia est concessa; licet isti primo suas literas praesentaverint, et primo recepti fuerint in eadem.

CAP. VIII.

Per literas apostolicas, non facientes de defectu ordinis mentionem, potest impetranti de curato beneficio provideri; ad ordines tamen se faciet proximis temporibus promoveri. Ioann. Andr.

Idem^a.

Si pro clericis pauperibus vel aliis nostras literas, ut eis de beneficiis provideas, etiamsi animarum cura sit annexa

Cap. II. a) *Haec decret. dat. Perusii VI. Kal. Sept. A. I. (1265.) invenitur in Bullar. Rom. ed. Taur. III., 743. (ex reg. Vatic.)* *Heckl.* — *Pothast* no. 19326. b) et dignit.: *L.* c) apostolicam: *ib.* d) verb.: *deest: Codd. coll. orig.* e) sum.: *deest: ib.*

Cap. III. a) c. 21: *Conc. Lugd. II. (1274.); — Comp. c. 1. h. t.* b) *add.: IV.: II.*

Cap. IV. a) *Fuit tracta de extrav. (Innoc. IV.) Brevi responso et c.: Licet in beneficiis. Ioann. An. — Utraque exstat: He L.; — cf. Bull.: Ad expediendos no. 36. 35. Inn. IV. Episcopo et capitulo sa'con. — Brevi responso brevi¹ vobis quaestione sciscitantibus² declaramus, quod, quum mandamus: „alicui clerico³ de competenti ecclesiastico beneficio praebendali vel alio in aliqua ecclesiarum civitatis⁴ vel dioecesis provideri,“ ad cathedralem ecclesiam, de qua expressum non fuit, se nostra intentio non extendit. *Idem:* Licet in beneficiis plenissima sit interpretatio facienda iuxta canonicas sanctiones, quia*

1) brev. *deest: He* 2) suscitantibus: *ib.* 3) cl.: *deest: ib.* 4) civitatum: *ib.* 5) si: *deest: ib.* 6) ap.: *L* 7) pensione cuiusquam: *He.*

Tit. IV. Cap. II. 1) ad ea: *ACDEF*; ad ea: *B*; ad ipsa: *G* 2) vacatura: *Codd. coll.*

Cap. III. 1) decrevimus: *CHdf*

tamen intentionis nostrae non est, ut, si⁵ quando sunt providendo alicui super certa summa pecuniae scripta nostra dirigimus, debeat ei, pro quo scribitur, [non] in pensione aliqua, sed in ecclesiasticis solummodo beneficiis provideri, auctoritate praesentium⁶ duximus statuendum, ut nullus per literas apost. super cuiuscunque provisione impetratas seu etiam impetrandas ad providendum in quavis provisione⁷ cuiuscunque compelli possit, nisi expressam literae ipsae de pensione fecerint mentionem.

Cap. VIII. a) *Tracta fuit de extravagante, quae incipiebat: Venerabilibus fratribus alias: Super provisione, et fuit Alexandri: Ioan. Andr. — Quum decretalis in Codd. coll. non invenitur, verba Summae Monacensis (in Cod. M) afferre nobis liceat: Super provisione receptus in minoribus ordinibus ad beneficium per literas ap. ab illo non est removendus propter hoc quod in literis de minoribus ordinibus mentio non fiebat, dummodo in proximis IV. temporibus ad ordines promoveatur.*

Cap. IV. 1) plenissima: *ADEFG* 2) mandamus: *CDEFG* 3) est: *BCDEFG.*

Cap. V. 1) ministraverunt: *AC*

eisdem, recipere te contingat: ipsis, (licet nec in sacris sint constituti ordinibus, nec de defectu ordinum in eisdem literis mentio habeatur,) poteris de beneficiis curam habentibus licite providere, nec praetextu dicti defectus tua poterit provisio impugnari. Oportebit tamen, ut ipsi ad ordines, quos requirunt collata eis beneficia, se faciant in proximis statutis a iure temporibus promoveri.

CAP. IX.

Mandato alterius super provisione facienda per Papam impleto, provisio auctoritate Papae intelligitur esse facta. H. d. secundum Zenz.

Idem^a.

Si eum, super cuius provisione apostolicae sedis legatus in certa ecclesia suas literas, quibus obtemperatum non fuerat, destinaret mandemus¹ auctoritate nostra in ipsa ecclesia in canonicum recipi et in fratrem, sibi que provideri de praebenda iuxta ipsius legati continentiam literarum: talis receptus huiusmodi nostri auctoritate mandati non legati, sed nostra intelligitur² auctoritate receptus, et ideo est in assecutione praebendae omnibus, post eum eadem auctoritate receptis, in dicta ecclesia praefendus.

CAP. X.

Mandatum, alternative plures collatores includens, verificatur in primo vacante; insimul vero vacantibus ordo scripturae servatur. Hoc dicit secundum Dominicum.

Idem^a.

Mandato nostro sub ea forma tibi directo, ut alicui provideas de beneficio, ad collationem tuam vel alterius pertinente, de beneficio, quod primo vacabit, sive ad tuam sive ad illius collationem pertinuerit, ei, pro quo scribitur, providere debebis. Si vero plura beneficia ad tuam et illius collationem forsans spectantia simul vacant: tunc scripturae ordinem servare habebis, ut illi solum provideas de illo beneficio, quod ad te noscitur pertinere.

Tit. IV. Cap. IX. a) Tracta fuit de extravag., quae incipiebat: Dilectus filius Ioan. Andr. — *exstat in Cod. L.*: Dilectus filius mag. L. scolasticus Treverensis capellanus noster, in nostra proposuit praesentia constitutus, quod, quum dil. fil. noster B., tunc s. Sabinae presbyter cardinalis, tunc in partibus Alamanniae apost. sedis legatus, super receptione ac provisione sua in ecclesia Metensi decaniae eiusdem ecclesiae deprecatorias literas destinasset, quia ipsi eundem magistrum pro huiusmodi literis recipere non curarunt, fel. rec. Innoc. Papa praed. n. abbati monasterii s. Martini Treverensis suis literis dedit in mandatis, „ut eundem magistrum auctoritate sua in eadem ecclesia per se vel per alium recipique de praebenda provideri faceret iuxta ipsius legati continentiam literarum, contrariis et cet.“ Cuius auctoritate mandati nominatus magister canonice receptus exstitit in eadem ecclesia in canonicum et in fratrem. Et licet per constitutionem nostram *quia* receptiones praebendas expectantium vacaturas in ecclesiis, quatuor duntaxat exceptis, decernimus irritas et inanes, ipsius magistri receptio, quia non erat de huius quaternario numero, cassata fuisset, nos tamen eum postmodum exigentibus suae probitatis meritis, ad ius pristinum, quod eidem ex receptione huiusmodi competeat in ipsa ecclesia, per lit. nostr. restituimus de gratia speciali. Verum quidam, qui post ipsum auctoritate literarum sedis apost., aliqui vero, qui ante ipsum per literas legati sedis eiusdem in ecclesia praedicta fuere recepti, malitiose asserentes, non per literas ipsius praedecessoris sed auctoritate legati praedicti receptus potius exstitit in ecclesia memorata, occasione huius contendunt, ipsum in assecutione praebendae indebitae praevinire in eisdem praedictum non modicum et gravamen. Quocirca discret. t. p. ap. scr. mandamus, si est ita, et aliud rationabile non obsistat, eundem capellanum per te vel per alium omnibus sic receptis in assecutione praebendae facias anteferri. Contrariis etc.

1) sic legendum est. — Periqueuz — 2) verba in L. legere non potui
tionem: L 5) canonicorum: L 6) Ipsius quum: L

CAP. XI.

Si clericus, cui mandabatur provideri de praebenda primo vacante, negligit petere praebendam sibi debitam, extincta est gratia. Si autem sibi collatus fuerit canonicatus, tunc habebit praebendam, quum nullus est ibi exspectans auctoritate apostolica. Ioann. Andr.

Idem.

Si clericus, pro quo a sede apostolica recepisti mandatum, ut ei de praebenda proximo vacatura in certa ecclesia provideres, eumque postea in canonicum ipsius ecclesiae recipi faceres et in fratrem, praebendam sibi debitam, quando vacat, petere negligenter omittat: aliam postmodum in ipsa ecclesia vacaturam nequibit praetextu dicti mandati petere, nec tu de ipsa sibi poteris providere, quum facta ei gratia per ipsius negligentiam sit extincta. Verum si praefatus clericus fuisset auctoritate apostolica effectus ab initio canonicus in ecclesia praelibata, tunc, quum remanserit in ea canonicus dicta negligentiam non obstante, ac per consequens ratione canonicatus sit in alia praebenda, nulli alii de iure debita, ceteris praefendus, petere poterit praebendam aliam, proximo vacaturam, dummodo non sint aliqui eadem auctoritate praebendas in ipsa ecclesia exspectantes. Et eidem de ipsa non per te, quum mandatum non susceperis super illa, sed per eum, ad quem spectat in eadem ecclesia praebendarum collatio, provideri debet; alias facta de praebenda huiusmodi alteri collatio in illius praedictum eo ipso viribus non subsistat.

CAP. XII.

Receptus auctoritate Papae etiam ad mandatum alterius, praefendus est aliis in praebenda. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Hi, qui auctoritate apostolica in aliqua ecclesia in canonicos sunt recepti, debent in praebendarum assecutione ceteris anteferri, legatorum vel aliorum quorumcumque auctoritate receptis antea in eadem. Eum quoque, qui ad mandatum legati vel alterius, auctoritate apostolica sibi specialiter in hac parte concessa fungentis, recipitur, auctoritate apostolica receptum esse dubium non existit.

Cap. X. a) Haec decretalis satis plane tracta fuit de extravaganti Alex. IV., quae incipiebat: Sua nobis Ioan. Andr. — *in L. no. XXXIV.* Sua nobis dilecti filii capitulum ecclesiae S. Frontionis Petrocoricensis¹ petitione monstrarunt, quod quum nos ven. f. n. epo. Petrocoricensi sub ea forma literarum de qua pro pauperibus clericis eorum dioecesis scribere consuevimus innumeris dederimus literis in mandatis ut provideat² Martino pauperi clerico eiusdem dioecesis de beneficio ecclesiastico cum cura vel sine cura si quid ad collationem ipsius pertinebat, alioquin de alio ad cuiuscunque collationem spectat in Petrocoricen. civitate vel dioecesi personae vel per alium prout videretur: contra tamen formam dictarum literarum³ Camerius archidiaconus Petrocoric. cui dictus episcopus commisit super hoc totaliter vices suas, non expectato, quod privatione⁴ vel alio modo ad providendum eidem clerico de aliquo beneficio spectante ad collationem ipsius episcopi, qui plura huiusmodi beneficia obtinebat, se facultas offerret, eidem clerico de canonicatu eiusdem eccl. s. Frontionis, in qua non ad praefatum episcopum sed ad dictum duntaxat capitulum ac canonicos⁵ institutio et praebendarum collatio pertinet, eis invitit providit, auctoritate huiusmodi literarum in contradictores et rebelles excommunicationis sententia promulgata, in ipsorum⁶ non modicum praedictum et gravamen. Quare pro eorum parte humiliter petebatur a nobis, ut quum ex forma dictarum literarum intentionis nostrae fuisse appareat, quod idem episcopus si haberet aliquod beneficium ad suam collationem pertinens etiam si non vacaret, eidem clerico providere non posset de aliquo beneficio ad alterius collationem [pertinente] et sententias supra dictas, (?) providere super hoc paterna sollicitudine curarem. Ideoque discretioni tuae p. ap. scr. mandamus, quatenus, si tibi constiterit, ita esse, collationem et sententias supra dictas esse nullas, clericum ipsum amoveas a canonicatu et ecclesia memoratis. Contra etc.

3) sic legendum esse coniecerim, quum codicis verba sensu destituta sint 4) priva-

CAP. XIII.

Si post gratiam, mihi factam a Papa de canonicatu et praebenda, Bononienses canonici, hoc ignorantes et ignorant praebendam conferunt post vacantem: non tenet collatio. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Si, postquam canonicatum in aliqua ecclesia tibi contulimus, et de praebenda nulli alii de iure debita, inibi proxime^{1*} vacatura, mandavimus provideri, hi, ad quos in ea spectat collatio praebendarum, praebendam, quae vacabit^{2*} ibi postmodum, motu proprio, ignorantes tibi gratiam factam, alii duxerint conferendam: talis collatio in tuum praedictum attentata nullam obtinet firmitatem. Nam eo ipso, quod canonicus auctoritate apostolica fuisti effectus, ius ad obtinendum praebendam proximo vacaturam ibidem tibi acquisitum existit, eandemque^{3*}, quam cito vacavit, ex quo nulli alii debebatur, iuste petere potuisti, et ideo a praedictis, licet ignorantibus, alteri conferri nequivit.

CAP. XIV.

Si Papa det licentiam legato suo recipiendi auctoritate apostolica resignationes beneficiorum legationis suae, libere in manibus suis factas, et illa beneficia conferendi; secundo Papa, de praedicta potestate non habita mentione, canonicatum et praebendam, si vacat, vel quam primo vacaverit in aliqua ecclesia legationis, mihi conferat; tertio canonicus ipsius ecclesiae renunciet, et legatus etiam, ignorans collationem mihi factam, confort tibi praebendam praedictam: non tenet collatio legati, sed mihi illa praebenda debetur. Hoc dicit Ioann. Andr.

Idem.

Dudum venerabili fratri nostro S. episcopo Praenestino¹, quem ad partes destinavimus Gallicanas, recipiendi auctoritate nostra resignationem ab obtinentibus beneficia ecclesiastica in eisdem partibus, qui ea vellent libere in eius manibus resignare, ac beneficia ipsa personis idoneis conferendi per nostras literas potestate concessa, nos postmodum, de concessione huiusmodi non habita mentione, Nicolao de Bonifac.², camerario dilecti filii nostri N. tituli sancti Laurentii in Damaso presbyteri cardinalis, canonicatum Lexoniensis³ ecclesiae, quae in partibus illis⁴ existit, et praebendam nulli alii de iure debitam, si qua tunc vacabat in dicta ecclesia, contulimus, et sibi providimus de eisdem. Si vero nulla talis praebenda vacabat ibidem: nos praebendam, proximo inibi vacaturam, conferendam dicto camerario, quum vacaret, donationi apostolicae duximus reservandam, decernentes extunc irritum et inane, si secus super hoc a quoquam contingeret attentari, certis sibi ad hoc executivis deputatis. Quumque postmodum Nicolaus Vasalli clericus canonicatum et praebendam, quos in dicta Lexoniensi ecclesia obtinebat, in dicti episcopi manibus resignasset, et⁵ dictae potestatis praetextu eos idem episcopus, collationis, provisionis, reservationis et decreti praedictorum forsitan ignarus, Guilielmo Vasalli presbytero contulisset, dicti executores, collatione non obstante praedicta litterarum nostrarum auctoritate praebendam eandem dicto camerario, velut sibi debitam, contulerunt, quem dictus presbyter, praetextu⁶ collationis per dictum episcopum sibi factae, quod praebendam ipsam pacifice possidere valeat, non permittit; propter quod idem camerarius nobis supplicavit humiliter, ut providere sibi super hoc de opportuno remedio dignaremur. Nos igitur, attendentes, quod, etsi memorato episcopo praedictam concessimus⁷ potestatem, penes nos tamen nihilominus remansit maior, licet eadem potestas etiam in praedictis, propter quod nostra, qui eandem praecipuam potestatem, potior debet esse conditio, praesertim⁸ quod secundum canonicas et legitimas sanctiones per speciem generi derogatur, quanquam de genere in derogante specie mentio nulla fiat; considerantes quoque, quod nos, exposito nobis de potestate praedicta, nihilominus literas gratiosas daremus in dictis partibus, non habita mentione de ipsa, quia foret absurdum, si tam lata^{9*} nostra impediret potestas, et si in omnibus provisionum nostrarum literis, quas concederemus in partibus supra dictis, oporteret nos de saepe dicta potestate specialem facere mentionem, et quod decretum nostrum praedictum, maxime hic, ubi iam dictus camerarius ante dictam renunciationem per nos erat Lexoniensis effectus^{10*} canonicus, statim ignorantes ligaverat, quum super incerto non esset editum, nec ex alieno penderet arbitrio vel voluntate cuiusvis, qui ac-

ceptandi potestatem haberet, et idcirco per illud etiam expressisse videmur, ne alius posset conferre, et potestatem praedictam, quantum ad praesentem speciem, revocasse, quae in hoc casu, ubi de lucro dicti G. tantum agitur, et non de praedictis episcopi memorati, ab ignorante potuit revocari, nec post revocationem huiusmodi ius, per eum in alium etiam ignorantem in re revocata transferri, ad instar etiam servi calendario praepositi, qui post mortem domini praepositi mutuas pecunias accipientis non facit, licet inter contrahentes mors domini praepositum revocans fuerit ignorata, et domini, qui peculium, quod proprio servo concesserat, statim perimit, quum in eo suam mutaverit voluntatem: discretioni vestrae mandamus, quatenus praefatum presbyterum monitione praemissa per censuram ecclesiasticam compellatis, ut, collatione de canonicatu et praebenda praedictis per dictum episcopum sibi facta, quae nulla existit, non obstante, dicto camerario praebendam ipsam omnino dimittat, et eum super ea deinceps nullatenus inquietet.

CAP. XV.

Secundus, qui impetravit dignitatem et praebendam, praefertur priori, qui solum praebendam impetraverat, si praebenda dignitatis est annexa; alias non. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Quia saepe dubitatur a multis, si canonicatus alicuius ecclesiae sit collatus a sede apostolica successive duobus, fueritque mandatum primo de praebenda, secundo vero de praebenda et dignitate, personatu vel officio, quum se facultas obtulerit, provideri, quis ipsorum in praebenda, quae cum dignitate, personatu vel officio vacat ibi, postmodum debeat de iure praeferi: nos, dubitationem huiusmodi sopire volentes, praesenti declaramus edicto, primum, quum sit tempore anterior, cui per mandatum secundum praedictum, aut ius ipsius absorberi non debet, ex quo de intentione mandantis contraria non apparet, praefendum esse in dicta praebenda, nisi vacanti dignitati, personatui vel officio sit annexa. Nam si esset annexa, secundus, cui debetur dignitas, personatus vel officium, praeferreretur in ipsa.

CAP. XVI.

Mandatum provideri de dignitatibus vel beneficiis aliis ecclesiasticis, curata non includit, non expressa cura. H. d. usque ad §. Illis. — §. 1. In beneficii provisione modus electivus non includitur, si alii modi providendi exprimentur. H. d. — §. 2. Beneficiales literae, unum modum exprimentes, alios non includunt. H. d. — §. 3. Mandatum, simpliciter duos includens, alterum solum non adstringit, et e converso directum uni duos non afficit. H. d. Dom.

Idem.

Quum in illis, quibus beneficia curam animarum habentia committuntur, maior quam in iis, qui ad alia promoventur, idoneitas requiratur: intentionis nostrae nequaquam existit, ut, quum aliquibus de ecclesiis, personatibus, dignitatibus vel aliis beneficiis quibuscumque de animarum cura mentione non habita provideri mandamus, ipsis de iis, quibus huiusmodi cura imminet, possit aut debeat provideri. §. 1. Illis vero, pro quibus scribimus, ut provideatur eisdem de personatibus vel dignitatibus, etiamsi curam habeant animarum, ad collationem, provisionem, praesentationem vel dispositionem spectantibus quorumcumque, provideri nequibit de praelaturis, personatibus vel dignitatibus, ad quos seu quas per electionem ii, qui eis habent praefici, assumuntur. §. 2. Quum autem inter collationem, praesentationem et institutionem differentia magna esse noscatur: si cui de beneficio ad alicuius collationem spectante provideri mandetur, de illo, quod ad eius praesentationem vel institutionem pertinet, provideri non poterit, nec etiam e converso. Expresso enim uno casuum praedictorum, mandatum super hoc factum, quod debet de sui natura restringi, ad alios extendi non debet. §. 3. Si vero de beneficio ad aliorum collationem vel praesentationem spectante, non adiecto: „communiter vel divisim,“ provisio iniungitur facienda: in beneficio, quod ad collationem vel praesentationem alterius ipsorum tantum pertinet, adimpleri non potest; sicuti, si de beneficio, spectante ad collationem unius, provisio iniuncta fuisset, impleri non posset in beneficio, cuius collatio ad eum simul cum alio pertineret.

Tit. IV. Cap. XIII. 1) proximo: ACDEF 2) vacavit: ABDEFQ; vacavit: C 3) camque: Codd. coll.
Cap. XIV. 1) Penestrino: CDFQ; Polestrino: E 2) Busea: A; Busea: F; Beneficia: DG; Beneficia: B 3) leg.: Lexoniensis 4) ipsi:

ACDFQ 5) et... praet.: deest: AC 6) occasione: DEFQ; occasione seu praetextu: A 7) concessimus: CDFQ 8) eo praes.: DEFQ 9) late: ACDFQ 10) off.: deest: ACDEFQ; factus: D.

CAP. XVII.

Beneficium mihi collatum ante dissensum meum alteri conforri non potest, nisi terminus mihi datus ad consentiendum esset clapsus, et tunc etiam post terminum, antequam alteri conferatur, potero consentire. Ioann. Andr.

Idem.

Si tibi absenti per tuum episcopum conferatur beneficium, licet per collationem huiusmodi, donec eam ratam habueris, ius in ipso beneficio, ut tuum dici valeat, non acquiras: ipse tamen episcopus vel quicumque alius de ipso beneficio, nisi consentire recuses, in personam alterius ordinare nequibit. Quodsi fecerit, eius ordinatio, facta de beneficio non libero, viribus non subsistet. Sed si episcopus, notificata tibi collatione, ad consentiendum terminum competentem assignet: nisi consenseris, poterit, eo lapso, beneficium libere cui viderit expedire conferre. Antequam tamen ipsum contulerit, tuum poteris, non obstante, quod lapsus sit terminus, praestare consensum¹*, et extunc de ipso non poterit aliter ordinari.

CAP. XVIII.

Qui vi vel iniusto occupat secundum beneficium curatum, privatus est primo. Qui autem beneficium curatum aliquod occupat, est ipso iure privatus iure, quod in illo vel ad illud habebat. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Eum, qui beneficium, cui animarum cura imminet, vi occupat, seu se scienter iniuste intrudit in eo, decernimus ipso iure fore privatum beneficio, quod cum cura simili primitus obtinebat. Non enim decet, ut stultus melioris quam peritus conditionis existat, vel quod invasor eo, qui iuste ingreditur, privilegio gaudeat potiori. Insuper ut violenti, qui auctoritate, vel verius temeritate, propria occupare dignitates, personatus aut alia quaecumque ecclesiastica beneficia non verentur, etsi non virtutis amore, poenae saltem formidine a suae temeritatis audacia refrenentur: eo ipso ius, si quod in dignitatibus, personatibus et beneficiis occupatis taliter, vel ad ea ipsis forsitan competeat, amittant.

CAP. XIX.

Habens potestatem apostolicam personae idoneae de beneficio providendi, alias beneficiato sufficienter providere non poterit, nisi in literis hoc exprimat, et tunc unicum simplex obtinenti providebit. Si vero conceditur, ut provideat beneficia obtinenti: ad duo tantum refertur, et contra factum est nullum. H. d. Dominicus.

Idem.

Is, cui conceditur, ut auctoritate apostolica possit uni personae idoneae in sua vel alia ecclesia providere, alicui, aliud beneficium sufficiens obtinenti, providere non potest, nisi primo ille beneficium, quod obtinet, omnino dimittat, vel nisi in concessione huiusmodi sit expressum, quod alias beneficiatae valeat providere personae. Tunc enim providere poterit unicum duntaxat beneficium obtinenti, dum tamen illi cura non imminet animarum. Si vero concessum fuerit, ut providere illi valeat, qui alia beneficia noscitur obtinere: huiusmodi pluralitas debet solum ad duo beneficia sine cura restringi. Provisio quoque facta contra praemissa eo ipso viribus non subsistet¹.*

CAP. XX.

Si quis ignorans recipiat beneficium, prius reservatum vel alteri collatum per Papam, si, ex quo scivit, illud sine difficultate dimittit, recuperat priora beneficia, propter illud dimissa, alias non. Ioann. Andr.

Idem.

Si beneficia, quae per sedem apostolicam conferuntur aut decreto interposito reservantur, interdum contingat ab iis, ad quos alias pertinet collatio eorundem, aliquibus huiusmodi collationem seu reservationem ignorantibus de facto conferri, et beneficia, quae illi tenebant antea et¹* post praedictorum ademptionem dimissa per eos aliis assignari: ne talis ignorantia eis, quum sint sine culpa, praedicialis existat, statuimus, ut, si ipsi, de collatione seu reservatione praedicta postea certiores effecti, sublata difficultate quacumque omnino dimiserint beneficia, sic sibi de facto collata, ad beneficia sua priora, collatione quibuscumque personis facta de ipsis nequaquam obstante, libere revertantur; alioquin redeundi ad ea, si difficultatem adhibuerint in aliis dimittendis, sit ipsis penitus interdicta facultas. Eundem

quoque modum in dimittendo recepta et recuperando dimissa quoad omnes alios, qui forsitan occasione praedicta sua dimiserint beneficia, et dimissa per alios fuerint assecuti, per omnia decernimus observandum.

CAP. XXI.

Taciturnitas beneficii, etiam modici, vitiat dispensationem super pluralitate beneficiorum, quae, etiam legitime super duobus obtenta, ad duo prima recepta refertur. Item provisio alicui facta de beneficio, non obstante, quod aliud habeat, dispensationem super utroque retinendo non inducit. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Non potest dispensatio super pluralitate beneficiorum concessa impetranti prodesse, qui aliquod, quantumcumque modicum, beneficium subicit in eadem. Illud autem apostolicae sedis indultum, ut quis duo beneficia curam animarum habentia, si alias canonicè conferantur eidem, possit recipere ac simul licite retinere, intelligitur de duobus primis beneficiis, quae cum cura post dictum indultum obtinere contingit eundem. Quum vero tibi, non obstante, quod aliud beneficium obtinere noscaris, a sede praedicta¹* de aliquo beneficio provideri contingit: per hoc tecum, ut primum beneficium cum secundo retinere valeas, non intelligitur dispensatum. Hoc enim solum praedicta operatur expressio, quod facta tibi gratia nequeat subreptitia iudicari.

CAP. XXII.

Mandatum legati super facienda provisione, per Papam confirmatum, papalis gratia est censenda. Zenzel.

Idem.

Si apostolicae sedis legatus, volens tibi suae legationis auctoritate in certa ecclesia providere, canonicatum et praebendam nulli alii de iure debitos, proximo in ipsa ecclesia vacaturos, collationi suae reservet, et decernat irritum et inane, si secus super hoc contingerit attentari, certis, qui eos tibi conferant, quum vacabunt, executoribus per suas literas deputatis; nosque postmodum, plena de¹ his facta narratione, quod ab ipso legato factum exstitit ratum et gratum habentes, id auctoritate apostolica confirmamus, et² eidem executoribus vel aliis nostris damus literis in mandatis, ut in huiusmodi provisionis negotio auctoritate nostra procedant iuxta ipsius legati continentiam literarum: certum est, quod, quum ipsa provisio ipsius legati³* post impertitam a nobis auctoritatem nostra censeatur effecta, omnibus, quibus postea mandavimus in eadem ecclesia provideri, etiam canonicatum ipsius ecclesiae duxerimus conferendum eisdem, de iure praeferrere debebis in praebenda postmodum inibi vacatura.

CAP. XXIII.

Obstat taciturnitas obtenti beneficii, licet modici, nisi constet, provisionem factam proprio motu Papae; qui demum intelligitur, si hoc in litera exprimat. H. d. Zenz.

Idem.

Si motu proprio alicui, aliquod beneficium obtinenti, conferamus aliud, de illo non habita mentione: non ob hoc gratiam huiusmodi, quae de nostra mera liberalitate processit, invalidam volumus reputari. Secus, si ad petitionem illius, vel alterius pro eodem oblatam gratiam huiusmodi faciamus. Tunc enim, quantumcumque modicum beneficium taceatur in ea, ipsam veluti subreptitiam vires nolumus obtinere. Motu quoque proprio tunc solum gratia fieri censeatur, quum hoc expresse cautum fuerit in eadem.

CAP. XXIV.

Collatio, facta motu proprio Papae, pluribus beneficiis in eadem ecclesia vacantibus simul, intelligitur facta de pinguiori; sed, si beneficia sunt aequalia, ad eum spectat electio, cui gratia est concessa. Collatio vero, facta ad petitionem alterius, ad minus beneficium restringitur. Si sint aequalia, eligit qui alias conferbat. Quo negligente alius eligit, et etiam contra. Hoc dicit secundum Zenz.

Idem.

Si, pluribus simul in aliqua ecclesia vacantibus dignitatibus vel praebendis, nos de hac vacatione incerti dignitatem vel praebendam, si qua nulli alii de iure debita in ipsa vacat ecclesia, cuiquam in genere conferamus: gratiam

Tit. IV. Cap. XVII. 1) assensum: *Codd. coll.*
Cap. XIX. 1) subsistet: *ACDG*
Cap. XX. 1) et: *deest: Codd. coll.*

Cap. XXI. 1) praefata: *ABCDG*; apostolica: *G*
Cap. XXII. 1) super: *AC* 2) vel: *ABE* 3) ipsius leg.: *deest: Codd. coll.*

huiusmodi, si motu proprio eam fecerimus, ut tunc fiat interpretatio plenissima in eadem, referri volumus ad dignitatem vel praebendam, quae inter illas maior censetur esse valoris; seu si sint forsan aequales, ad eam, quam is, cui conferimus, infra decendum post habitam de dicta vacatione notitiam duxerit eligendam. Si vero ad petitionem alterius ipsa gratia fuerit per nos facta: eam, (ut hoc casu, prout iuri congruit, restringatur,) ad illam, quae minoris valoris existit, seu, si sit aequalitas in eisdem, ad eam, quam is, ad quem ipsarum spectat collatio, infra dictum tempus elegerit, postquam sibi huiusmodi gratia erit nota, decernimus referendam. Alterutro quoque ipsorum, prout ad eum pertinet, infra tempus debitum eligere negligente, ad alium extunc electio libere devolvatur.

CAP. XXV.

Non debetur expectanti praebenda, quae per episcopi praebendarii mortem vacat. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Quum in ecclesia tua, quae XII. canonicorum et XIII. praebendarum habet numerum, consuetudinem esse proponas, ut episcopus, qui est pro tempore, vocem habeat in capitulo tanquam canonicus, licet canonicus non existat, et unam de dictis praebendis sicut unus canonicus obtineat in eadem: certum est, eum, cui auctoritate apostolica provideri mandatur, de praebenda, nulli alii de iure debita, proximo in ipsa ecclesia vacatura, praebendam, quam per mortem episcopi vacare contingit, (ne contra dictam consuetudinem, cui per praefatum mandatum non intelligitur derogari, futurus episcopus praebenda careat, et dictus canonicorum numerus ampliatur,) habere non posse, sed expectare debere¹, quousque vacet alia, oportebit eundem.

CAP. XXVI.

Per adptionem secundi beneficii curati, cuius fructus alter ex causa percipit, non vacat primum. Ioann. Andr.

Idem.

Si, tibi concesso a nobis, ut fructus beneficiorum, quae usque ad certum tempus in tua vacabunt dioecesi, percipere valeas pro solvendis debitis, quibus est tua ecclesia onerata, beneficium vacans postmodum, curam habens animarum annexam, alicui simile beneficium obtinenti te conferre contingat: aequum est, ut, quamdiu fructus ipsius perceperis, primum non debeat reputari vacare.

CAP. XXVII.

Quum mandatur alicui non sacerdotalis, vel integra, vel certi valoris conferri praebenda: sacerdotalis dimidia vel minoris valoris illi etiam volenti conferri non poterit.

Idem.

Cui de non sacerdotali praebenda provideri mandatur, sibi etiam volenti sacerdotalis auctoritate mandati huiusmodi conferri nequibit. Similiter, si in ecclesia, in qua integrae ac dimidia praebendae habentur, mandatur integra conferri praebenda, quamquam ille, pro quo scriptum existit, dimidia velit esse contentus, ei de ipsa non poterit provideri. Idem, quum¹ iniungitur provideri² alicui de praebenda certi valoris, ut³ in praebenda minoris valoris etiam illo volente mandatum non possit⁴ adimpleri⁵. Non enim huiusmodi mandata, (quorum fines diligenter servari oportet,) debent ad casus alios, quam expressos, extendi.

CAP. XXVIII.

Secundo beneficio curato effectualiter adepto, primum consimile, eius possessore irrequisito, conferri potest, non autem eius possessio dari. Secundum Zenz.

Idem.

Licet episcopus beneficium, quod cum animarum cura tenebas, postquam aliud recepisti consimile, ac ipsius possessionem pacificam habuisti, vel per te stetit, quo minus haberes eandem, possit alteri de iure conferre: illum tamen, cui contulerit, non debet, te non vocato, quum tibi forsan ius possit competere¹ retinendi, in possessionem ipsius inducere corporalem.

CAP. XXIX.

Sacerdotalis praebenda per simplex mandatum de providendo non nisi apto ad sacerdotium est conferenda. H. d. secundum Zenz. et istud summarium potest adaptari utrique lectioni, positae in tertia glossa. Domin.

Idem.

Ei¹, cui provideri mandatur simpliciter de praebenda proximo vacatura, sacerdotalis praebenda conferri non potest, si nondum in aetate tali existat, quod possit ad sacerdotium promoveri; sed aliam expectare debebit.

CAP. XXX.

Ex mandato sedis apostolicae expectans ex certa causa, ea deficiente beneficium potest impediri. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Si pauper clericus, cui, quum beneficium nullum haberet, mandabatur de beneficio iuxta suae probitatis merita per episcopum providere, aliud, antequam sit provisum eidem, beneficium fuerit assecutus: providere sibi episcopus, quum cesset causa mandati, de cetero non tenetur.

CAP. XXXI.

Ubi de prioritatem beneficii pluribus collati non constat: primo possessio, deinde maior praerogativa praefertur. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Si a sede apostolica vel legato ipsius uni, et ab ordinario alteri eodem die idem beneficium conferatur, nec appareat, quae collatio fuerit primo facta: erit potior conditio possidentis. Si vero neuter possideat: is, cui sedes ipsa contulit vel legatus, propter conferentis ampliorem praerogativam erit alteri praefertendus.

CAP. XXXII.

Religiosus habens prioratum vel ecclesiam curatam, si recipit secundum sine licentia Papae: ipso iure vacat primum. Quod si statim non dimiserit: effectus ineligibilis, et privatatur utroque. Eadem est poena in his, qui habebant ante hanc constitutionem, nisi infra mensem alterum egerint et alterum dimiserint. H. d. usque ad §. Prohibemus. Ioann. Andr. — §. 1. Prioratus ecclesiae vel administrationis unius monasterii, solitae per ipsius monachos gubernari, absque sedis apostolicae licentia alterius monasterii monachis non committantur, nec commissae dimittantur. Qui contra fecerint, sint privati potestate ordinandi praedicta ea vice, et defertur ad dioecesanum in non exemptis, et ad Papam in exemptis. Recipientes vel detinentes, alias: eligentes, sunt ineligibiles ipso iure. H. d.

Idem.

Quum singula officia sint singulis committenda personis, et dissolutionis ac evagationis materia sit religiosis prae ceteris auferenda: praesenti prohibemus edicto, ne aliqui monachi vel religiosi alii pluribus prioratibus vel ecclesiis, curam habentibus animarum, etiamsi eadem cura non per ipsos, sed per presbyteros, ad eorum praesentationem per episcopos institutos, habeat exerceri, absque sedis apostolicae auctoritate praeesse praesument, nisi forte unus ex eis ab alio dependeat, vel adinvicem sint annexi; statuantes, ut, quicumque ipsorum prioratum vel ecclesiam talem obtinens alium receperit; primum, quo sit ipso iure privatus, statim omnino dimittere teneatur, per eum, ad quem pertinuerit, libere alteri conferendum. Quod nisi fecerit, ex tunc eo ipso efficiatur ineligibilis, et tanquam ambitiosus ab utroque penitus repellatur. Circa eos autem, qui plures prioratus vel ecclesias huiusmodi nunc detinent, providemus, ut infra mensem, postquam praesens constitutio pervenerit ad eodem, unum ex ipsis, quem retinere voluerint, reliquis dimissis eligere teneantur, alioquin extunc poenis subiaceant supra dictis. §. 1. Prohibemus insuper, ne prioratus vel ecclesiae, aut administrationes seu officia unius monasterii, consueta per eiusdem monachos gubernari, committantur deinceps absque auctoritate sedis eiusdem alterius monasterii monachis gubernanda, nec hactenus commissae dimittantur eisdem; sed per eos, ad quos pertinent, libere ordinentur, quum illis non liceat habere locum in diversis monasteriis, quorum unum ab alio non dependet, nec aliorum monasteriorum, nisi canonicè transferantur ad ipsa, prioratus, ecclesias, administrationes vel officia gubernare. Qui vero contra prohibitionem praesentem praedicta de cetero alienis monachis commiserint, vel dimiserint iam commissa, ea vice ordinandi de ipsis sint potestate privati,

Tit. IV. Cap. XXV. 1) deb.: deest: CF.

Cap. XXVII. 1) quum vero: AC; et quum: G 2) ut provideatur: ABC 3) ut... valor.: deest: ABCD 4) poterit: ACD 5) impleri: EFG

Cap. XXVIII. 1) ius competeret: A; posset competere: B.

Cap. XXIX. 1) Si: DFG.

et de eis per dioecesanos, si exempta non fuerint, alioquin per sedem apostolicam ordinentur¹. Ii autem, qui ea suscipere vel suscepta praesumpserint detinere, reddantur ineligibiles ipso iure.

CAP. XXXIII.

Contemptum possunt prosequi, si ad receptionem vel collationem absentes monachi vel canonici non vocentur; nisi consuetudo habeat, eos non vocari. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Quum in ecclesiis canonicorum receptio aut praebendarum vel beneficiorum collatio imminet facienda: absentes canonici, si commode fieri valeat, sunt vocandi; nisi consuetudo habeat, eos ad talia non vocari. Alioquin, quod in eorum absentia fieri contigerit, eis instantibus irritari debet.

CAP. XXXIV.

Beneficia morientium etiam in loco vicino curiae Romanae per duas diaetas legales, vel sede ipsa vacante, ibi causam, domicilium vel originem non habentium, vel etiam habentium, sed curialium, et ibi causa Romanae curiae morantium, vel translata curia eam sequentium, et in itinere decedentium, vel in loco, unde recessit curia, in quo remanserant infirmi, conferri nequeunt per alium, quam per Papam. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Praesenti declaramus edicto, statutum felicis recordationis Clementis Papae praedecessoris nostri de beneficiis apud sedem apostolicam vacantibus, per alium quam per Romanum Pontificem minime conferendis, locum habere in beneficiis, quae legati aut nuntii sedis eiusdem vel quivis alii ad Romanam curiam venientes, vel etiam recedentes ab ipsa, obtinere noscuntur, si eos in locis vicinis ipsi curiae mori contingat, quemadmodum si in loco, ubi eadem curia residet, morerentur. Idem est, si aliquis curialis, (etiam ecclesia Romana vacante,) peregrinationis, infirmitatis, aut recreationis seu alia quavis causa ad locum curiae vicinum secedens¹, in huiusmodi loco vicino decedat; dummodo ibi, etiamsi erat ad ipsam curiam reversurus, eius domicilium seu domus propria non existat. Loca vero intelligantur vicina eidem curiae in praemissis, quae remota ultra duas diaetas legales, quas hoc casu sic specialiter volumus computari, a loco, ubi moratur ipsa curia, non existunt. Sane, si quis in loco, ubi degit curia, suae originis domum habens, diem claudat extremum in ea: ipsius beneficia sub praedicto non aliter includantur² statuto, quam si curialis esset antea, et ibidem occasione curiae moraretur. Porro, quum curiam de loco ad locum transferri contingit, si curiales, in itinere, (dum curiam sequuntur eandem,) vel in loco, unde³ recedit ipsa curia, forsitan remanentes infirmi, rebus inibi eximantur humanis: praemissum statutum, quantumcunque locus ubi decedunt, ab ipsa curia sit remotus, ad illorum beneficia se extendit.

CAP. XXXV.

Mors Papae tollit, ne parochiales ecclesiae in curia vacare dicantur. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Si apostolica sede vacante aliquas parochiales ecclesias vacare de cetero contigerit¹ apud ipsam: statumus, ut de eis, ne ipsarum vacatio diutina periculum valeat animabus afferre, per eos, ad quos pertinet, possit libere ordinari, constitutione felicis recordationis Clementis Papae praedecessoris nostri de beneficiis, apud sedem ipsam vacantibus, per alium quam per Romanum Pontificem minime conferendis, vel alia quavis contraria super hoc edita non obstante. Idem volumus et de illis, quae ibidem ipso Romano Pontifice vivente vacabunt, si de ipsis per eum ante ipsius obitum non fuerit ordinatum.

Tit. IV. Cap. XXXII. 1) ordinetur: *Codd. coll.*
Cap. XXXIV. 1) secedens causa cessante ad ipsam curiam reversurus in huiusmodi: *AQ*; sec. causa cessante in huiusmodi: *E* 2) includantur: *DEG*
3) ubi: *BC*
Cap. XXXV. 1) contigerint: *BE*

CAP. XXXVI.

Gratia alicui concessa, ut providero possit personis idoneis in certa ecclesia, personis non expressis, non exspirat re integra obitu concedentis; secus, si personae essent expressae. Ioann. Andr.

Idem.

Si cui, nulla personarum facta expressione, sit gratiose concessa facultas, ut auctoritate apostolica possit aliquibus personis idoneis in certa ecclesia providere, vel beneficia, quorum collatio est ad sedem apostolicam legitime devoluta, conferre, contradictores eadem auctoritate per censuram ecclesiasticam compescendo: huiusmodi concessio, quam, quum specialem gratiam contineat, decet esse mansuram, non exspirat etiam re integra per obitum concedentis. Secus, si super provisione certae personae faciendi sit data potestas eidem non ob suam, sed eius, cui provideri mandatur, gratiam vel favorem; illa quidem exspirat omnino, si concedens re integra moriatur.

CAP. XXXVII.

Qui ex licentia circa incertos concessa absque titulo ad sacros ordines clericos promovet, eis tenetur providere. Dans licentiam promoventi vel etiam promovendis, eis, promotis ad sacros sine titulo, providere tenebitur. H. d. Zenz.

Idem.

Si episcopus, cui nullis personis expressis in genere commisisti, ut vice tua ordines in tua dioecesi celebraret, ad sacros ordines promoverit quempiam titulum non habentem: ei, quum in culpa fuerit taliter ordinando eundem, tenebitur vitae necessaria ministrare, donec sibi per eum vel alium¹ de competenti beneficio sit provisum. Si vero certas commisisti² eidem ordinare personas: tu, qui praevidere³ hoc casu, an habent titulum, debuisti, taliter ordinato ad praedicta, donec per te beneficiatus fuerit, obligatus existis. Eis autem, quibus dioecesis datur licentia, ut possint a quo voluerint episcopo ad omnes sacros ordines promoveri, non qui ordinant, sed qui tribuunt licentiam, quum eam dare non debeant titulum non habenti, ad praemissa, si titulum non habeant, obligantur.

CAP. XXXVIII.

Si primo loco Papa dat licentiam conferendi beneficia certo modo vacantia, vel ad Papam devoluta, secundo aliquid de his conferat specialiter, vel conferri mandet: species generi derogat ita, quod secundo beneficium debetur. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Quamvis tibi nuper in genere potestatem dederimus beneficia sex clericorum tuorum cedentium vel decedentium auctoritate nostra personis idoneis conferendi: canonicatum tamen et praebendam, quos in tua ecclesia, in qua post praedictam¹ gratiam tibi factam mandavimus cuidam specialiter provideri, obtinebat quidam ex iisdem tuis clericis nunc defunctus, conferre non potes, quum illi, pro quo scripsimus, debeantur. Nam primae generali gratiae tibi factae derogat posterior specialis, licet de illa non fecerit mentionem. Simili ratione, si post facultatem tibi concessam a nobis conferendi beneficia tuae dioecesis, quorum collatio est ad sedem apostolicam devoluta, nos eorum aliquid, antequam tu conferas, conferamus specialiter alicui vel conferri mandemus, de concessione tibi facta non habita mentione: facta per nos collatio canonica est censenda.

CAP. XXXIX.

Revocatio gratiae non tollit ius quaesitum, sed quaerendum, nisi ius annexionis aliud inducat; nec tamen tollit ius quaerendum, annexum iuri digniori, quam quaesito. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Si is, cui de canonicatu, praebenda¹ et dignitate, personatu vel officio per felicis recordationis Nicolai vel Coelestini praedecessorum nostrorum literas gratia in aliqua ecclesia facta erat, constitutionis nostrae revocatoriae tempore canonicatum et praebendam, dignitati, personatui vel officio alicui non annexam, erat adeptus: licet dignitatem, personatum seu officium inibi exspectaret, propter expectationem huiusmodi privatus non intelligitur iure, quod in canonicatu et praebenda fuerat canonicè assecutus; ius

Cap. XXXVII. 1) per al.: *ACDE* 2) commisisses: *ACDEFG*; commississet: *B* 3) providere: *AD*
Cap. XXXVIII. 1) dictam: *CD*
Cap. XXXIX. 1) et praeb.: *F*; et de praeb.: *D*

tamen, quod ad dignitatem, personatum vel officium compete-
bat eidem, iuxta verba dictae revocationis^a intelligitur
revocatum. Non sic autem, si canonicatum cum dignitate,
personatu aut officio, conferri tantum canonico consuetis^{2*},
fuerat assecutus sub expectatione praebendae; quum ius
magis dignum, quod iste in dignitate, personatu seu officio
huiusmodi iam habebat³, ius minus dignum canonicatus re-
tineat, cuius canonicatus ratione ius eidem salvum remanet⁴,
ad praebendam nulli alii debitam apostolica ante ipsum
auctoritate recepto. Sed⁵ et si episcopi vel alterius cuius-
cunque collatione vel provisione adeptus fuerat⁶ in eadem
ecclesia dignitatem, personatum sive officium, conferri
tantum canonico consueti⁷, praefatus, qui canonicatum
auctoritate apostolica iam habebat⁹, idem erit censendum.

CAP. XL.

Obest revocatio gratiae praebendam expectanti et decreti interpositio
etiam ignorant. H. d. Zenz.

Idem.

Quodam per literas felicis recordationis Nicolai Papae
praedecessoris nostri canonicatum sub expectatione vacaturae
praebendae in certa ecclesia obtinens, successor eius
Coelestinus cuidam alteri similem in eadem ecclesia gratiam
fecit, quem omnibus, etiam ante ipsum auctoritate apostolica
vel quavis alia in ecclesia ipsa receptis, voluit anteferri, cum
interpositione decreti. Priusquam tamen ad primum et eius
executores secundae gratiae notitia pervenisset: vacans
praebenda eidem primo per suos fuit executores collata.
Post huiusmodi autem¹ et ante factam secundo collationem
ipsius praebendae, nostra constitutio revocatoria emanavit.
Et quoniam quis eorum ius habeat in praebenda huiusmodi
dubitatur: nos neutrum illorum habere ius decernimus in
eadem. Prima enim collatio, post et contra decretum a
dicto Coelestino interpositum facta, licet ab ignorantibus et
etiam ignorant, non obtinet firmitatem. Ius vero, quod
secundo ad praebendam, non in praebenda huiusmodi com-
petebat, quum nostram revocationem eius collatio non praec-
cesserit, per eam penitus est sublatum.

CAP. XLI.

Mandatum de providendo de beneficio, ad collationem capituli pertinente,
non tangit ius singularis canonici. Hoc dicit secundum Zenz.

Idem.

Mandatum apostolicum tibi directum, ut T.¹ clerico de
beneficio spectante ad collationem Narbonensis capituli
provideres, beneficia eiusdem capituli, sive dentur in com-
muni per ipsum, sive per canonicos eiusdem ecclesiae
singulares vice ac auctoritate capituli, aut ex iure ipsius de
consuetudine vel statuto, merito comprehendit. Ad beneficia
tamen ratione dignitatum, personatum vel officiorum²,
quae nonnulli ex eisdem canonicis obtinent in ipsa ecclesia,
ad eorundem³ collationem spectantia⁴, mandatum huius-
modi minime se extendit. Idem esse censemus, si ratione
praebendarum suarum ad ipsos canonicos collatio dictorum
beneficiorum singulariter pertinere noscatur, nisi contineatur
forsitan in mandato, quod eidem clerico provideas de bene-
ficio ad collationem Narbonensis capituli pertinente com-
muniter vel divisim. Tunc enim de beneficiis, quae ad
ipsorum collationem pertinent, ratione huiusmodi praeb-
endarum poteris providere.

Tit. IV. Cap. XXXIX. a) *Exstat in Gloss. ad voc.:*
verba: Omnes collationes, provisiones, reservationes, super cano-
nicatibus, dignitatibus, personatibus, praebendis, officiis, portioni-
bus, praestimoniis, ecclesiis parochialibus, ruralibus, vel aliis; nec
non super quibuscunque beneficiis ecclesiasticis vacaturis cum cura
vel sine cura, in quibus non sit ius quaesitum in re licet ad rem
per dictum antecessorem nostrum seu eius auctoritate factas, con-
cessas seu commissas, et ea quae ab ipso super his vel circa ea

Tit. IV. Cap. XXXIX. 2) consueto: ACDEF 3) habeat: ADE
4) remaneat: DE; retineat: B 5) Et: B; deest: A 6) fuerit: AB
7) consuetum: AC 8) habeat: DE
Cap. XL. 1) Post quam collationem et: A
Cap. XLI. 1) T.: deest: AB 2) praebendarum vel offic.: A; offic.
praebendarum ex antiqua consuetudine, institutione seu acquisitione ad

TITULUS V. DE CLERICO AEGROTANTE VEL DEBILITATO^{1*}.

CAP. UN.

Datio coadiutorum episcoporum et suorum superiorum est de maioribus
causis, et spectat ad solum Papam. Potest tamen episcopus, senio vel
infirmatate perpetua impeditus, de consensu capituli sui vel maioris partis
sibi auctoritate apostolica unum vel duos coadiutores assumere, et, si
demens fuerit, capitulum aut duas partes ipsius hoc faciunt. Sed si
episcopus contradicit, tunc nil innovabit capitulum, sed episcopi et ecclesiae
conditionem, quam cito poterit, intimabit Papae. Et coadiutores illi
sumptus moderatos habebunt de proventibus praelatorum ipsorum.
Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.^a

Pastoralis officii debitum exsequentes declaramus atque
statuimus, coadiutorum episcoporum et superiorum prae-
latorum dationem intelligendam esse de causis maioribus,
et referendam ad sedem apostolicam, ac ab ea, consuetudine
non obstante contraria, tantummodo postulandam. Verum
ne hoc praetextu ecclesiae existentes praecipue in remotis
dispendia patiantur: nos, earum in hac parte indemnitatibus
praecavere volentes, hac generali constitutione sancimus, ut
episcopus, senio aut valetudine corporali gravatus, vel
etiam^{1*} alias adeo impeditus² perpetuo, ut officium suum
nequeat exercere, possit de sui consilio et assensu capituli,
vel maioris partis ipsius, unum vel duos auctoritate apo-
stolica coadiutores assumere ad dictum officium exsequen-
dum. Si vero episcopus demens fuerit, et quid velit aut
nolit exprimere nesciat vel non possit: tunc eius capitulum
vel duae ipsius partes eadem auctoritate unum aut duos
coadiutores assumant idoneos, qui eius officium exsequantur.
Si autem episcopus, senio aut incurabili morbo gravatus, vel
perpetuo impedimento detentus, ad sui executionem officii
reddatur inutilis, et coadiutorem assumere vel habere
noluerit, licet a capitulo requisitus proprio, se illius non in-
digere suffragio forsitan asserendo: tunc nil per capitulum
innovetur, sed hoc casu et etiam proximo idem³ capitulum
episcopi et ecclesiae suae conditionem et statum, ac facti
circumstantias universas, quam cito poterit, fideliter et expli-
cite referat^{4*} ad notitiam dictae sedis, recepturi humiliter et
efficaciter impleturi quod super hoc per sedem ipsam con-
tingerit ordinari. Praesenti quoque adiicimus sanctioni, ut
coadiutores huiusmodi de proventibus praelatorum, in
quorum assumuntur⁵ auxilium, sumptus recipient moderatos,
ab alienatione qualibet de bonis ecclesiasticis praelato-
rum ipsorum vel ecclesiarum suarum quomodolibet faci-
enda penitus abstinentes, rationem non solum in districto
examine, sed et praelatis eisdem, si sanae mentis extiterint,
ac capitulis eorundem, seu etiam ipsorum praelatorum suc-
cessoribus, si hoc antea non fecerint, plenariam reddaturi.
Ceterum quod de episcopis praemittitur ad superiores etiam
praelatos esse volumus et intelligimus referendum.

TITULUS VI. DE INSTITUTIONIBUS.

CAP. I.

Capitulum sede vacante licet beneficia ad episcopi collationem spectantia
conferre non possit, tamen ad illa praesentatos instituire potest. H. d. Zenz.

Bonifacius VIII.

Etsi capitulum sede vacante beneficia, quae ad colla-
tionem episcopi pertinent, conferre non possit: praesen-

quomodolibet processerunt, ap. auctoritate in fratrum n. praesentia
VI. Kal. Ianuarii, quum adhuc (sicut praemittitur) essemus Neapoli,
omnino cassavimus, irritavimus et vacuavimus; cassas irritas et
vacuas nunciavimus, nullius etiam decrevimus fore firmitatis: et
quod extunc secus a quoquam scienter vel ignoranter contigerit at-
tentari: etc.

Tit. V. Cap. un. a) *Dat. Romae Non. April. A. II.*
(1296.); — *Pothast no. 24311.*

canones pertinent: C; cf. not. 4. 3) eorum: AC 4) add.: ex antiqua
consuetudine, institutione seu acquisitione singulariter: A
Tit. V. 1) vel deb.: deest: ABCDEF
Cap. un. 1) et.: deest: Codd. coll. 2) impeditur: AB 3) id.: deest:
CDEF 4) deferat: Codd. coll. 5) assumuntur: ACDE

tatos tamen a patronis potest admittere, si sint idonei, et eos instituere in beneficiis, ad quae fuerint praesentati, licet ad episcopum, si superesset, admissio et institutio huiusmodi pertineret.

CAP. II.

Non repellit praesentatum defectus sacrorum ordinum. H. d. Zenz.

Idem in eodem¹.*

Si is, ad quem rectoris praesentatio in aliqua parochiali ecclesia noscitur pertinere, quempiam non constitutum in sacris praesentet ad eam: ipsum, dummodo alias sit idoneus, et infra tempus a iure statutum ad ordines, quos ipsius ecclesiae cura requirit, valeat promoveri, decernimus admittendum.

TITULUS VII.

DE CONCESSIONE PRAEBENDAE ET ECCLESIAE NON VACANTIS.

CAP. I.

Si mandetur alicui provideri de dignitate vacatura, quam duxerit acceptandam, et vacat dignitas, quam ante acceptationem ordinarius confert: tenet ipsius collatio, etiamsi executor impetrantis ante acceptationem fecerit reservationem, inhibitionem et processum super prima vacante. Ioann. Andr.

Innocentius IV. dilecto filio Andreae Capellano nostro^a.

Quia cunctis (*Et infra*): Proponebatur itaque pro parte tua, quod, quum praedicta praepositura, dum vacabat, tibi per eum, qui conferre potuit ipsam, collata fuisset, collatio huiusmodi canonica existebat, maxime¹ quum nulla per priorem ipsum, quae illam impedire posset², inhibito praecessisset. Dicebat autem pars altera, quod, quum praemissae literae sede Carnotensi vacante fuissent in capitulo publicatae, ac praefatus episcopus tunc de capitulo ipso esset, ibique praesens existeret, ignorare non potuit mandatum apostolicum super conferenda memorato D. praebenda vel dignitate sine cura, quam ipse duceret acceptandam, quam primo in ecclesia ipsa³ praedicta⁴ vacare sibi esse sublatam conferendi huiusmodi dignitatem. Propter quod videbatur, quod nec per se, nec per alium praefatum⁶, praeposituram, curam non habentem animarum annexam, quae primo post mandatum ipsum⁷ in ecclesia praedicta vacavit, potuerit⁸ alicui personae conferre; praesertim quum iam dictus prior, eodem publicato mandato, mox praefato D.⁹ praebendam vel dignitatem, curam huiusmodi¹⁰ non habentem, quam primo in eadem ecclesia vacare contingeret, collulisset, nec alias etiam, prout¹¹ allegabatur, prodesse poterat ipsius episcopi ignorantia in hac parte. Nam si alicui a sede apostolica concedatur, quod excommunicari non possit, licet id forsans suus ignoret episcopus: non tamen propter hoc eius ligatur sententia, si quam proferat in eundem. Similiter, si alicui conferendi praebendam aliquam tribuatur a sede apostolica potestas, ex hoc ipso videtur, quod sit episcopo conferendi tunc eam penitus interdicta facultas. Nec obstaret, si forte obiiceretur, quod lex seu constitutio et¹² mandatum nullos adstringunt, nisi postquam ad notitiam pervenerint eorundem, aut nisi post tempus, infra quod ignorare minime debuissent; quia in privilegiis et indulgentiis seu concessionibus specialibus secus existit, in quibus sufficit, quod ad illorum, quibus conceduntur, notitiam perveniant, ut patet, quum indulgetur alicui, quod excommunicari non possit, sicut superius est expressum. Et quidem, quum tribuitur alicui potestas conferendi praebendam, videtur procul dubio ei concedi aliquid speciale. Adiciiebatur insuper, quod, quum sententia statim arctet¹³ etiam ignorantem, quoniam, si contra praelatum aliquem absentem depositionis sententia proferatur, con-

tractus, quos iniit ignoranter postea ut praelatus, nullum robur obtinent firmitatis, et¹⁴ in supra dictis literis irritum decernimus et inane quicquid super huiusmodi praebenda vel dignitate contra nostrum contigerit¹⁵* attentari mandatum, collatio, quam idem episcopus post tale nostrum decretum, sive illud ignoraverit sive non, de praefata praepositura per se vel per alium fecerat, non valebat. Ex parte vero tua exstitit replicatum, quod haec de illis privilegiis et indulgentiis aequitate suadente debent intelligi, quae vim suam habent mox, quum ad illos¹⁶, quibus conceduntur, perveniunt; ex quorum tenore liquido nosci potest, quod talis circa ea fuerit intentio concedentis, utpote quum alicui conceditur, quod excommunicari non possit. Ex hoc enim evidenter apparet, aliis ipsum¹⁷* excommunicandi ademptam esse penitus facultatem. Non sic autem, si alicui conferendi praebendam, sive certam sive incertam, tribuatur potestas. Non enim tunc esse videtur tribuentis intentio, ut per hoc ei, ad cuius donationem praebenda ipsa pertinet, conferendi possibilitas adimatur, nisi prius ille sibi notificet, quod eam velit per huiusmodi potestatem conferre, aut ei collationem interdicat illius, vel postquam illi¹⁸ notificaverit, talem potestatem fore sibi concessam, vacuum decernat et irritum, si secus de ipsa praesumat; quia, quum illi non amplior detur potestas, quam ipse^b Romanus Pontifex habeat in hac parte, sicut per eam, quam obtinet ipse Romanus Pontifex, facultas conferendi beneficium vel praebendam, nisi suam¹⁹ insinuet voluntatem, alicui non aufertur, similiter et per eam, quae taliter illi ab ipso conceditur, ei, ad quem ipsius praebendae spectat collatio, priusquam insinuet ille sibi, quod eam velit concedere, vel etiam conferat, si forte vacet, potestas non tollitur conferendi, nisi forsans, quod ipsam conferre non possit, exprimat in concessionem huiusmodi potestatis. Tunc enim, licet talem concessionem fortassis ignoret, sua tamen collatio, si postmodum praebendam ipsam conferat, nihil valet, quum satis super hoc concedentis intentio agnoscat, sicut quum indulgetur alicui, quod excommunicari non valeat, ut in superioribus est praemissum. Subiunctum etiam exstitit, quod, quum memorato priori per praefatas literas mandassemus, ut memorato^c D. praebendam vel dignitatem sine cura, quam acceptandam duceret, si vacaret tunc, vel quam primo vacare contingeret in ecclesia praedicta, conferret, idem prior providendi ei de praebenda vel dignitate ipsa, nisi post acceptationem ipsius, non habebat aliquam potestatem. Unde, quum saepe dicta praepositura fuerit tibi, antequam illam idem D. acceptaret, praefati episcopi auctoritate collata: huiusmodi collatio talis mandati nostri praetextu, etiamsi prius illud episcopus ipse scivisset, non poterat vacuari. Nostrum autem in hac parte decretum ad praebendam seu dignitatem, quam praedictus D. acceptaret, referri debebat; aliquo super incerto fuisset editum, nec aliquem adstrinxisset. Sed exstitit ex adverso responsum, quod, etsi praefatus prior iam dicto D. praebendam vel dignitatem huiusmodi, quum vacaret, ante huiusmodi²⁰ acceptationem conferre nequiret, idem tamen D. praebendam vel dignitatem talem licite posset et libere acceptare. Quare praedictus²¹* episcopus praefatam²²* praeposituram, quum non prius eum requisierit, an acceptare vellet eandem, cuiquam conferre non potuit; quin immo ipsius collatio, quum idem D. praeposituram ipsam postmodum acceptaverit, irritari debebat²³, et concessio per iam dictum archipresbyterum sibi facta debet^d stabilis permanere; sicut, quum legatur alicui unus ex servis, quem elegerit vel optaverit, et heres ante optionem²⁴* vel electionem illius manumittit aliquem vel alienat ex illis: profecto manumissio vel alienatio irritatur, ceditque ille legato, si legatarius eum duxerit eligendum. E contra vero pro parte tua^e propositum exstitit, quod id^f in ultimis voluntatibus tenet, nec praemissa in legatis futuris, quemadmodum in exstantibus habent locum, quia nec etiam ad optandum seu eligendum ex illis, sicut ex istis potest ter-

Tit. VII. Cap. I. a) *Decret. Innoc. IV. scr. 1243—53.* — *Pothast no. 15124.* — *Comp. c. 1. h. t.;* — *Bull.:* Ad exped.

no. 28. b) ipse: *deest: Iade* c) nominato: *Iad* d) de illa (stab.: *deest*): *Iad* e) pro te: *Iade* f) id: *deest: Iaf*

Tit. VI. Cap. II. 1) in eod.: *deest: Codd. coll.*
Tit. VII. Cap. I. 1) et max.: *AC* 2) impedivit: *B*; imp. poterat: *Iade* 3) ips.: *deest: ACDG* 4) praed.: *deest: CDEFIad* 5) falsset: *BE* 6) per praef.: *BEF* 7) apostolicum: *C*; *deest: B* 8) potuit: *ACDFGie* 9) D: *deest: AB* 10) animarum: *G*; ipsius animarum: *A* 11) ut: *BCEFGIade* 12) vel: *ACD* 13) arctet: *ACFG* 14) sic etiam continetur

et: *A* 15) contingeret: *ABCEFGIade* 16) illorum... notitiam: *BFIad* 17) eum: *ACDFIadef* 18) ipsi: *ACQIdef* ei: *BF* 19) add.: super hoc: *A*; in hoc: *Iadef* 20) ipsius: *Glad* 21) praefatus: *ACDFGlad* 22) praedictam: *ABCEFGIad* 23) debebit: *A*; debeat: *Dif* 24) optationem: *ABCEFG*.

minus assignari, et gravis inesset conditio, quoddamque incongruum videretur, si, quando mandaretur alicui de beneficio, quod duceret acceptandum in aliqua provincia, quam primo illud vacare contingeret, provideri, oporteret²⁵ ipsum²⁶ in singulis beneficiis postmodum inibi vacantibus, prorogata non absque periculo forsitan ipsorum collatione, requiri. Unde quum saepe²⁷ praefato²⁸ priori fuisset iniunctum, ut dicto²⁹ D. praebendam vel dignitatem²⁹, quam acceptandam duceret, si vacaret in ecclesia memorata, vel quam cito contingeret eam vacare^h, sibi auctoritate apostolica conferret, et ita eidem D. circa futuras sive vacaturas praebendas vel dignitates tales ipsius ecclesiae optio data esset: non poterat per hoc memorati episcopi in illis³⁰, quando vacarent, collatio impediri, nisi forsitan quum aliquam ex eis vacare contingeret, illam ipse D., priusquam eam conferret episcopus, acceptaret, vel etiam nisi ante vacationem alicuius ipsarum vacaturarum ex his primam, vel, ea omissa, ex aliqua causa ulteriorem duceret acceptandam; quia taliter acceptatam conferre postmodum episcopus non valeret. Nos itaque, tam tuis quam praefati D. rationibus plenus intellectis, quia saepe dictam praeposituram ad te novimus pertinere, ipsam tibi, habito fratrum nostrorum consilio, ad iudicare curavimus, ipsi³¹ D. super ea perpetuum silentium imponentes.

CAP. II.

Omnis promissio, per quam datur via ad beneficia vacatura, est reprobata. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Detestanda iniquorum perversitas, abstinere nesciens a vetitis, nec gaudere debito modo concessis, digne plerumque officium excitat praesidentis ad ea, quae iusta fuerant

consideratione concessa, quum in abusum ea vergere circumspicit, discretionem praeviam revocanda. Sane, licet olim fuerit canonica constitutio decretum, quod¹ hi, qui promittunt aliquibus de beneficiis ecclesiasticis, quum poterunt², vel quum facultas se obtulerit providere, promissiones suas facultate se offerente debeant adimplere; quia tamen, sicut experientia docuit, per promissiones huiusmodi, quae per importunitatem nimiam, per quam non concedenda multoties conceduntur, et per³ ambitionem improbam ut plurimum extorquentur, aperitur via sub tali palliatione verborum ad promittenda damnabiliter contra Lateranense⁴ concilium beneficia vacatura, mortis alienae votum ingeritur, et ecclesiis, ac praelatis et personis ecclesiasticis gravamina plurima inferuntur: nos, malis huiusmodi et animarum periculis occurrere cupientes, promissiones easdem, et alias quascunque, sub quovis modo aut forma verborum de cetero faciendas, per quas directe vel indirecte aperiri via valeat ad beneficia vacatura, auctoritate apostolica penitus reprobamus et omnino viribus vacuumus, decernentes, per eas vel ipsarum aliquam ad providendum alicui nullum deinceps quomodolibet obligari.

CAP. III.

Habens literas apostolicae sedis super primo beneficio, dignitate vel praebenda, quod duxerit acceptandum, certum acceptare non potest; sed primum, quod vacabit, vel ex causa secundum, vel ulterius poterit acceptare. Reservationes, processus et decreta, contra hoc facta, non valent. Ioann. Andr.

Idem^a.

Ne captandae alienae mortis occasio ex benignitate gratiarum sedis apostolicae tribuatur: declarandum duximus, quod is, cui ab eadem sede, ut ei provideatur de prae-

Tit. VII. Cap. I. g) iam dicto: *Iadef* h) ibi vac.: *Id*; ibi vac. auct.: *Iae*.

Cap. III. a) Fuit tracta haec decret. de decretali extravag. eod. tit., quae incipiebat: *Licet, alias: Audivimus, et versus: Licet in genere additus est: Ioann. Andr. — Eestat in Hc L. no. XXXII. M. — Dat. Neapol. Non. April. A. I. (1255.)*

Alexander IV. ven. frat. univ. patr. archiepp. epp. et dil. filiis abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis et aliis ecclesiarum praelatis, nec non capitulis, conventibus et collegiis eorundem salutem etc. Licet ad compendendas futuras successionis expectationes alienae mortis votum damnabile producentes Lateranensis Concilii deliberatio circumspecta providerit¹, ut dignitates et beneficia ecclesiastica non conferantur aut² permittantur antequam vacent, nihilominus tamen ad elusionem provisionis huiusmodi semper suos modos humana cupiditas adinvenit, quibus ad privatum commodum illa³ quae intuitu salutis publicae sunt prohibita repugnantur⁴ ac laeditur ecclesiasticae honestatis integritas et calumniam saepissime patitur liberalis benignitas ap. pietatis. Audivimus siquidem⁵, quod a felic. record. I. Papa praedec. nostro in praemissa frequentia procacis importunitatis, quam sibi necessitas universalis ecclesiae ac pertinax laicorum⁶ malitia ingerere videbatur, nonnulli praelati et rectores seu clerici⁷ vestrarum⁸ civitatum et dioecesium super provisione sua de personatibus, dignitatibus, praebendis sive beneficiis ecclesiasticis earundem civitatum et dioecesium curam habentibus et non habentibus animarum ad cuiuscunque collationem spectantibus quae⁹ ducerent acceptanda literis apostolicis ad executores sibi propitios hactenus impetratis, eorum aliqui decem, aliqui pauciores dignitates, personatus et alia beneficia ecclesiastica expressis eorum nominibus coram deputatis sibi executoribus vel personis aliis acceptantes post acceptance huiusmodi per praedictos executores sive subdelegatos eorum illis ad quos earundem ecclesiarum aut personatum aut dignitatum vel beneficiorum ipsorum electio, praesentatio aut collatio pertineret antequam vacent faciunt inhiberi, quod ad electionem, seu praesentationem, seu collationem cuiuscunque aut quot¹⁰ ex praedictis personatibus, dignitatibus, ecclesiis¹¹ seu beneficiis ecclesiasticis¹²

primo¹³ vacare contigerit, non procedant et reservari huiusmodi personatum¹⁴ dignitatem ecclesiasticam vel beneficium eorundem¹⁵ executorum aut subdelegatorum donationi sive provisioni impetratori vel procuratori suo eis nomine quum vacaverit conferendum, aut censori¹⁶ nihilominus irritum et inane si quid contra ipsorum executorum seu subdelegatorum inhibitionem, collationem seu provisionem fuerit attemptatum. Et insuper ii omnes qui praedictae inhibitioni sive provisioni se opponerent in scriptis¹⁷ excommunicationis sententiam promulgari et eos renunciarum faciunt solemniter excommunicationis vinculo innodatos. Propter quod aliqui ex praedictarum ecclesiarum rectoribus vel in ipsis dignitates aut personatus¹⁸, seu beneficia obtinentes per tales acceptatores¹⁹ sibi mortem metuunt provocari. Nos igitur attendentes, quod nimis periculosum sit, seu per acceptance²⁰ factas de vivendum personatibus, seu dignitatibus, aut praebendis, vel beneficiis cuiquam suggeri votum desiderandi mortem alterius, cui specialiter se crediderit successurum, quae quidem non traditae ab antiquitatis consilio sed introductae ab ingenio novitatis²¹, dum facultatem adipiscendi praeveniunt, nobis videntur²², maxime in praelationibus personatibus²³ seu dignitatibus aut praebendis vel aliis beneficiis ecclesiasticis assequendis²⁴, ambitum²⁵ notabilem continere, huiusmodi acceptance super non vacantibus certis et expressis personatibus seu dignitatibus aut ecclesiis sive beneficiis ecclesiasticis vel etiam, quod est vehementius improbandum, super archiepiscopatibus, episcopatibus, abbatibus et prioratibus, hactenus quolibet modo factas et reservationes ac prohibitiones secutas²⁶ ex ipsis, etiamsi per sedem praedictam fuerint confirmatae, nisi forte acceptatores huiusmodi dignitates vel personatus seu beneficia priusquam vacaverint acceptata et reservata pro ipsis per collationes, institutiones postmodum factas de vacantibus fuerunt²⁷ iam adepti, vel dum vacarent ex collatione ius eis fuerit acquisitum, auctoritate praesentium irritamus decernentes ex ipsis nullam canonicam ecclesiarum irrationibus seu provisionibus vel collationibus iam factis vel in posterum faciendis obstaculum provenire. Ceterum ut voluntas nostra super his plenus et evidentiis agnoscat, volumus quod non obstantibus acceptationibus et aliis processibus supradictis, quos

1) provideret: *HcL* 2) nec: *L* 3) alia: *M* 4) reputantur: *ib.* 5) quidem: *Hc: deest: M* 6) dierum: *L* 7) *add.*: ecclesiarum: *Hc* 8) nostrarum: *M* 9) qui ducent acceptandam: *M* 10) coll. alicuius quae vel quam aut qui: *M* 11) ecclesiasticis: *L* 12) eccl.: *deest: LM* 13) quam primum: *L* 14) personatum: *L* 15) eorum delegatorum seu subdelegatorum donationem seu provisionem: *Hc* 16) conferenda et decerni: *L* 17) *add.*: extunc: *Hc* 18) *add.*: habentis: *L* 19) acceptance: *HcL* 20) *add.*: praedictas: *Hc* 21) pravitalis: *M* 22) nobillem videatur: *Hc*; praeveniunt indecenter: *M* 23) pers.: *deest: HcL* 24) assequentes: *M*; assequendum: *Hc*; exsequendis: *L* 25) ambitus: *Hc*; *seq.*: notab.: *deest: HcL*; fortasse legend.: ambitus notam 26) secururas: *L* 27) sint: *L*

Tit. VII. Cap. I. 25) oportet: *Gla*; oportere: *Id* 26) eum: *BlD* 27) saep.: *deest: Elf* 28) fato: *CDFId*; facto: *AB*; dicto: *Ja* 29) *add.*: sive curam: *Alf*; sine cura: *Iade* 30) in illis allquatenus: *Blc*; in illis

collatis, quum (quando: *Id*) vacaret, (vacarent: *Ja*) aliquatenus imp.: *Iadef* 31) memorato: *ABCDFGIade*; ipso: *E*
Cap. II. 1) ut: *ACDFG* 2) potuerint: *AD*; poterint: *G* 3) pers: *deest: ACDFG*; et ambitione improba: *B* 4) cf. c. 2. X. h. t.

benda, dignitate, vel personatu aut alio beneficio in aliqua provincia, dioecesi vel ecclesia, quem seu quod duxerit acceptandum, certis sibi super hoc executoribus deputatis, gratia noscitur esse facta, licet in genere primum personatum, dignitatem, praebendam seu beneficium, in eadem provincia, dioecesi vel ecclesia vacaturum, aut secundum, seu ulterius, si rationabilis causa subsit, valeat acceptare, certum tamen et expressum, priusquam vacet, acceptare non potest. Quodsi fecerit, etiamsi¹ per executores eius secundum acceptationem huiusmodi facta fuerit reservatio, inhibitio, variique processus ac sententiae promulgatae: tam acceptatio ipsa quam processus viribus careant, nec aliquam obtineant roboris firmitatem. Immo, nisi acceptator ille dignitatem, praebendam, personatum seu beneficium², taliter acceptatum et reservatum³ per collationem vel institutionem postmodum factam de vacanti, iam⁴ adeptus, vel ei ius in ipso fuerit acquisitum: per eum, ad quem eiusdem personatus, dignitatis, praebendae aut beneficium⁵ collatio seu provisio pertinet, dictis acceptatione⁶ ac executorum processibus inde secutis nequaquam obstantibus, de illo vacanti libere poterit alii provideri.

CAP. IV.

Sine speciali mandato non inhibet executor generaliter collationem beneficiorum provinciae, specialiter vero reservat primum, et inhibet ulteriorem non sine mandato; nec tunc tenet collatio contra facta. H. d. Dominicus.

Idem^a.

Executor, super provisione alicuius a sede apostolica per generales literas in aliqua provincia deputatus, praelatis et aliis, ad quos beneficiorum in eadem provincia spectat collatio, ne ad provisionem aliquorum procedat, donec illi, pro quo scribitur, sit provisum, non potest generaliter inhibere, nisi expresse in ipsis literis facultas huiusmodi inhibitionis concedatur. Potest tamen reservationem et eisdem inhibitionem facere specialem de primo, vel, si hoc illi ex beneficio competat literarum, de secundo vel ulteriori beneficio inibi vacaturo, eidem clerico conferendo. Quod autem contra talem reservationem et inhibitionem ab eo, ad quem beneficium reservati collatio pertinebat, fuerit attentatum, non tenet.

CAP. V.

Si mandetur capitulo, ut ne recipiant in canonicum, et praebendam conferant, quum id pertineret ad eos, dato exsecutore ad providendum: per solam praesentationem factam capitulo affecta est praebenda, et executor, negligente capitulo infra terminum per eum statutum me recipere et praebendam conferre, non vocato capitulo id exsequi poterit. Ioann. Andr.

Idem.

Si capitulo alicuius ecclesiae, quum ad ipsum canonicorum receptio ac praebendarum collatio pertinebat, ut te in canonicum reciperet, et tibi de praebenda, si tunc vacaret, inibi provideret, vel quum se facultas offerret, ac executori, qui eodem capitulo negligente mandatum apostolicum exsequatur, directa fuerint scripta nostra: per solam illorum praesentationem capitulo ipsi factam absque alia etiam executoris insinuatione, inhibitione seu reservatione, beneficium, pro quo tibi conferendo scriptum exstiterat, adeo est affectum, quod de illo alteri facta collatio non obtinet firmitatem. Immo si capitulum infra terminum competentem, sibi ab exsecutore praefixum, mandatum apostolicum ei pro te directum, in quantum poterit¹, non duxerit adimplendum: extunc in ipsum exsecutorem potestas provisionis huiusmodi transferatur, et executor ipse canonicatum in continenti poterit tibi dare, ac praebendam, etiam sine alia capituli vocatione vel monitione, si vacat, vel quum obtulerit se facultas.

penitus in irritum revocamus, huiusmodi ecclesiae quum vacaverit ordinentur per eos ad quos pertinent, et personatus ac dignitates et beneficia libere conferantur. Quocirca universitati v. per ap. scr. mandamus, quatenus praesentem constitutionem vestris subditis publicantes, eam faciatis inviolabiliter observari et ordinationes vel collationes aut provisiones ecclesiasticas vel canonice factas vel in

Tit. VII. Cap. III. 1) etsi: AE 2) ben. acceptat. et reserv.: A 3) add.: priusquam vacaverit: AC 4) fuerit iam adept. vel pro ipso de vacante ex collatione: A 5) add.: electio: ib. 6) add.: facta de non vacante expresso tamen et certo beneficio: A
Cap. V. 1) poterat: ACFF

CAP. VI.

Si soli ordinario, vel soli executori ad compellendum, vel ordinario et tali executori sit scriptum: per praesentationem talis mandati non afficitur praebenda, nisi in literis esset decretum, aut executor ille insinuasset et interdixisset; maxime quum decreto vel ratione mandati iam esset facta receptio ad canonicatum. In his casibus vel ipsorum altero affecta est praebenda ita, quod collatio alteri facta non tenet. Ioann. Andr.

Idem.

Si soli ordinario pro te beneficiando, exsecutore non dato, vel ordinario et exsecutori, ut eum ad faciendum quod mandatur compellat, aut soli executori, ut tibi faciat de canonicatu et praebenda vel alio beneficio in certa ecclesia, dioecesi seu provincia provideri, mandatum apostolicum sit directum: per talis praesentationem mandati, ordinario ipsi factam, licet, si contra faciat, puniendus existat, ei tamen potestas sic non adimitur conferendi, quin teneat alteri facta collatio ab eodem: nisi nos in gratia tibi facta decrevissemus irritum et inane quod fieret contra ipsam, aut executor, huiusmodi ordinario suam insinuans potestatem, ne alteri conferret¹ beneficium, de quo tibi est secundum tenorem huiusmodi mandati apostolici providendum, interdixisset eidem, praesertim cum interpositione decreti, vel, nisi tu iuxta dictum mandatum esses in canonicum iam receptus. Tunc enim praebendae collatio alteri facta firmitatem aliquam non haberet.

CAP. VII.

Si tres expectantes sunt in una ecclesia, unus auctoritate Martini, alter auctoritate Bonifacii, tertius eiusdem auctoritate cum praerogativa, ut praefertur omnibus receptis non auctoritate Bonifacii: praebendas hi consequentur hoc ordine, quia primam habebit secundus, secundam tertius, tertiam primus; quod probatur argumento legali. Ioann. Andr.

Idem.

Auctoritate Martini Papae praedecessoris nostri quodam¹ ad praebendam primo in Parmensi ecclesia vacaturam, nulli alii de iure debitam, in eiusdem ecclesiae canonicum recepto, et, alio a nobis in eadem ecclesia similem gratiam adepto secundo, tertius deinde auctoritate nostra in ipsa Parmensi ecclesia in canonicum et in fratrem recipitur cum praerogativa gratiae, quod omnibus praedecessorum nostrorum auctoritate, non autem nostra, receptis in assecutione praebendae debeat anteferri. Post haec² autem quaedam vacavit³ praebenda in ecclesia memorata; quaeritur, quis eorum alteri praefertur, et secundum quem ordinem praebendas assequi debeant tres praedicti? Quum igitur ex tenore gratiae tertio a nobis concessae appareat evidenter, nos voluisse primo tertium, et secundum tertio anteferri: discernimus, quod primam secundus, secundam tertius, et tertiam primus debet⁴ obtinere praebendam; alias forma mandati minime servaretur. Licet enim ex persona sua secundus primam obtinere non posset: ex persona tamen tertii, qui primum superat, illam habet, sicut contingit in successione illius, qui ab intestato relictis patre in adoptiva familia constituto, matre atque fratre decessit, in qua successione pater ex se matrem excludit; sed, quoniam talem patrem agnatus, materque vincit agnatum, mater patri non ex semetipsa, sed agnati persona in successione huiusmodi antefertur.

CAP. VIII.

Revocatoria gratiarum includit receptos in canonicos, praebendam distinctam expectantes, etiamsi percipiebant distributiones quotidianas; secus si praebendam distinctam non expectant, sed augmentum portionis. Includit habentes ius ad vacaturam, si nondum est devenit ad collationem. H. d. secundum Domin.

Idem.

Quoniam ex constitutione nostra, per quam paulo post promotionem nostram ad summi Pontificatus apicem omnes collationes, provisiones, reservationes et concessionis, super canonicatibus, dignitatibus¹, personatibus, praebendis,

posterum faciendas praetextu acceptationum vel reservationum vel prohibitionum huiusmodi non permittatis nostra vel quavis auctoritate convelli. Contra etc.

Tit. VII. Cap. IV. a) Fuit tracta haec decretalis de extravag., quae incipiebat eod. tit. Sicut ex parte, et § potest tamen additus fuit: Ioann. Andr.; in *Codd. coll. inventa non est.*

Cap. VI. 1) conferat: BDF

Cap. VII. 1) quondam: B; quidam est receptus, et alius (secundus: A) est adeptus, tertius vero: ACB 2) hoc: BC; Quum vero nunc quaed.: A 3) vacat: CDEF; vacaret: A; vacaret al. vacat: G 4) debeat: CD
Cap. VIII. 1) dign.: deest: BB

officiis, portionibus, praestimoniis, ecclesiis parochialibus, ruralibus, et aliis quibuscunque beneficiis ecclesiasticis vacaturis, quocunque nomine censerentur, ac etiam super canonicibus sub exspectatione dignitatum, vel aliorum quorumcunque beneficiorum, in quibus ius non esset quaesitum in re, licet ad rem, a felicis recordationis Nicolao Papa² IV. et Coelestino V. praedecessoribus nostris factas sive concessas, auctoritate apostolica in fratrum nostrorum praesentia omnino cassavimus, irritavimus et vacuavimus, cassas, irritas et vacuas nunciavimus, et nullius fore decrevimus³ firmitatis, multae dubitationes insurgunt, ut, unde praefatae constitutionis revocatoria processit editio, interpretatio eius quoque procedat: praesenti declarandum duximus sanctione, quod in illis⁴, qui editionis tempore supra dictae ultra statutum numerum erant⁵ per eosdem praedecessores canonici sub exspectatione praebendarum vel etiam portionum⁶, eadem constitutio locum habet. Si autem huiusmodi recepti ultra numerum distributiones, et alia, ut canonici de numero existentes, sic tempore dictae revocationis habebant, quod per cessionem vel decessum illorum, qui erant intra numerum, ex vigore prioris gratiae nil⁷ amplius assequi exspectabant, nisi distributionum seu partium suarum augmentum, quum forsitan esset ecclesia, in qua canonicorum, non autem portionum numerus vel praebendarum distinctio habebatur⁸, quantoque inter pauciores cuiusvis ecclesiae dividuntur, proventus, tanto maiores fieri possunt singulorum percipientium portiones: ad istos vel eos, qui per literas facultatis ditorum praedecessorum nostrorum in aliquarum ecclesiarum canonicos erant recepti, licet praebendas vel alia beneficia exspectarent, constitutionem certum est non extendi praefatam. In illis vero, qui ultra numerum auctoritate praefata in aliquarum ecclesiarum canonicos iam recepti, quantum ad capitulum et ad chorum ac distributionum perceptionem quotidianarum plenitudinem iuris canonici tunc habebant, sed in eis dignitates, personatus, praebendas, portiones vel alia beneficia, quae dantur tantum existentibus de numero, exspectabant, constitutionem praefatam locum habere, ratione huiusmodi exspectationis dubium non existit. Sane in iis, qui super canonicatibus, praebendis et dignitatibus, parochialibus vel aliis ecclesiis seu beneficiis quibuscunque a dictis praedecessoribus nostris literas impetraverunt, etiamsi per executores illorum factae fuerint reservationes, decreti interpositiones varique processus, et, etiamsi eadem beneficia tunc vacabant, et per impetrantes petitum fuerat ab executoribus, quod eis illa conferrent, non tamen ipsorum beneficiorum vacantium collationes tunc temporis erant factae, locum habet constitutio supra dicta, ut omnes huiusmodi gratiae, quarum ratione tunc non erat ad collationem processum, et sic per consequens ius in re non fuerat ipsis impetrantibus acquisitum, intelligantur penitus revocatae.

TITULUS VIII.

NE SEDE VACANTE ALIQUID INNOVETUR.

CAP. UN.

Collatione communiter ad episcopum et capitulum pertinente, uno ipsorum effecto inhabili, alter confert. H. d. usque ad §. Quum vero, secundum Dominicum. — §. 1. Collatione spectante ad episcopum de consilio vel assensu capituli, illo existente inhabili, nisi sit in mora, non confert capitulum. Hoc dicit. — §. 2. Habens conferre cum consilio episcopi, sine illo confert, morte et remota absentia interveniente. H. d. Dominicus.

Bonifacius VIII.

Si ad episcopum et capitulum communiter pertineat¹ collatio-praebendarum, mortuo episcopo vel a beneficiorum collatione suspensio, poterit capitulum vacantes conferre

Tit. IX. Cap. I. a) *Decret. Innoc. IV. scr. 1243—53.* — *Pothast no. 15125.* — *in Comp. c. 1. h. t.* — *Bulla Ad exped. No. 29.* — *rectori ecclesiae Halgleton ap. Mansi*

praebendas, etiamsi episcopus interesse habeat in collatione huiusmodi ut praelatus. Idem poterit episcopus, si capitulum ab ipsa collatione suspendi contingat, vel singulariter omnes de capitulo maioris excommunicationis vinculo innodari. §. 1. Quum vero ad solum episcopum praebendarum spectat collatio cum consilio sui capituli vel assensu: defuncto episcopo vel suspensio, nisi episcopus in petenda relaxatione suspensionis huiusmodi sit in mora, capitulum se non potest intromittere de eisdem. §. 2. Ubi vero de speciali alicuius ecclesiae consuetudine vel statuto beneficiorum collatio ad aliquem cum consilio episcopi noscitur pertinere: sublato episcopo de medio, quum consilium nequeat tunc peti ab eo, non erit propter hoc vacantis beneficii collatio differenda, nec etiam, si egerit in remotis ita, quod non possit ipsius praesentia in brevi haberi, quia in petendo vel exspectando eius consilio posset vacanti beneficii periculum imminere.

TITULUS IX.

DE REBUS ECCLESIAE NON¹ ALIENANDIS.

CAP. I.

Perpetua alienatio, facta de rebus ecclesiae vacantis non praecedente tractatu et sine iusta causa, non valet. Ioann. Andr.

Innocentius IV.^a

Dudum (*Et infra*): Dictus vero archidiaconus ex adverso respondit, illas decimas illi ecclesiae restitui non debere, preferens in medium ordinationem quandam episcopi Dulmenensis^{1*} de consensu capituli sui factam, inter alia continentem, quod idem episcopus, attendens, proventus archidiaconatus Dulmenensis adeo fore tenues et exiles, quod non sufficiebant ad eius^b onera supportanda, praefatas decimas archidiaconatui memorato concessit. (*Et infra*): Quia vero^{2*} in concessione huiusmodi praedicta ecclesia, quum^c vacaret, legitimo caruit defensore, qui sibi prius ab eodem episcopo debebat deputari; quia etiam tractatus solennis et^d diligens, qui in talibus concessionibus perpetuis et alienationibus rerum ecclesiasticarum exigitur, non fuit habitus in eadem: ordinationem et concessionem ipsam³, praesertim quum evidens necessitas, quare fieri deberet, vel utilitas non subesset, de fratrum nostrorum consilio decernimus non valere, dictas decimas ipsi ecclesiae, tanquam pertinentes ad eam, sententialiter adiudicare curantes.

CAP. II.

Primo prohibet submissionem ecclesiarum, suorum immobilium bonorum vel iurium fieri laicis absque consensu capituli et licentia Papae. Secundo cassat contractus, quacunque firmitate vallatos, contra hoc de cetero faciendos. Tertio punit praelatos contra facientes, et clericos non contradicentes, et laicos, qui ipsos praelatos ad hoc compulerunt vel compellent. Quarto praecipit, laicos per tales contractus, eo casu, quo valent, ultra debitum non usurpare, et poenam apponit. H. d. Ioann. Andr.

Gregorius X.¹ in concilio generali² Lugdunensi^a.

Hoc consultissimo prohibemus edicto, universos et singulos praelatos ecclesias sibi commissas, bona immobilia seu iura ipsarum laicis submittere, subiicere^b seu supponere absque capituli sui consensu et apostolicae sedis licentia speciali, non concedendo bona ipsa vel iura in emphyteusim, seu alias alienando in forma et casibus a iure permissis, sed constituendo, vel recognoscendo, seu profitando ab illis ea tanquam a superioribus se tenere, seu ab ipsis eadem advocando, prout in quibusdam partibus vulgariter dicitur „avoher³“ vel ipsos patronos vel^c advocatos ecclesiarum seu bonorum ipsarum⁴ perpetuo aut ad tempus non modicum statuendo. Contractus autem omnes, etiam iuramenti, poenae vel alterius cuiuslibet firmitatis adiectione vallatos, quos de talibus alienationibus sine huiusmodi licentia et

b) ipsius: *Iaf* c) quum vac.: *deest: ib.* d) et dil.: *deest: Ia;* et: *deest: If.*

Cap. II. a) *e. 22. Conc. Lugd. II. (1274.);* — *in Comp. c. 1. h. t.* b) subiicere: *Hab* c) seu: *Habc*

Tit. VII. Cap. VIII. 2) Pap.: *deest: ABDA* 3) decernimus: *ABE*
4) add.: canonici: *A* 5) add.: assecuti: *ib.* 6) hoc loco in *A* quaedam inseruntur, quae, quum nullius momenti esse videantur, neque mendis egeant, omittenda esse censuimus. 7) vel amplius quam habent: *A* 8) habentur: *AB*

Tit. VIII. Cap. un. 1) pertinere: *A;* pertinere: *CD*

Corpus iur. can. Ed. Friedberg. T. II.

Tit. IX. 1) vel non: *BE*
Cap. I. 1) Dunelmensis: *ABDEF;* Dunelmensis: *C* — *et sic deinceps.*
2) Quia vero: *deest: Codd. coll. I* 3) ipsius: *Gla*
Cap. II. 1) X.: *deest: ACD* 2) gen.: *deest: ACDG* 3) add.: advocati: *A;* avoyer: *B;* avocare: *D;* avover: *EF;* avocer.: *G;* avocer.: *He*
4) ipsorum: *CRHbcde.*

consensu contigerit celebrari, et quicquid ex eis secutum fuerit, decernimus adeo viribus omnino carere, ut nec ius aliquod tribuant, nec praescribendi etiam causam parent. Et nihilominus praelatos, qui secus fecerint⁵, ipso facto ab officio et administratione, clericos etiam⁴, qui, scientes contra inhibitionem praedictam aliquid esse praesumptum, id superiori denunciare neglexerint, a perceptione beneficiorum, quae in ecclesia obtinent sic gravata, triennio statuimus esse suspensos. Laici vero, qui praelatos vel capitula ecclesiarum seu alias personas ecclesiasticas ad submissiones huiusmodi faciendas hactenus compulerunt, nisi post competentem monitionem, (remissa submissione, quam per vim vel metum exegerant), ecclesias et bona ecclesiastica eis submissa taliter in sua libertate dimittant; illi vero⁶, qui de cetero praelatos, vel personas easdem ad talia facienda compulerint, cuiuscunque sint conditionis aut status, excommunicationis sint sententia innodati. Ex contractibus praeterea super praemissis, (huiusmodi licentia et consensu intervenientibus,) hactenus initis, vel quos in futurum iniri contigerit^f seu occasione illorum, laici ultra id, quod ex natura contractuum ipsorum vel adhibita in illis^h lege permittitur, aliquid non usurpent. Qui vero secus egerint, nisi legitime moniti ab huiusmodi usurpatione destiterint, restituendo etiam ea^{6*}, quae taliter usurparunt, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant, et extunc ad supponendum terram ipsorum, si opus fuerit, ecclesiastico interdicto libere procedatur.

TITULUS X.

DE RERUM PERMUTATIONE.

CAP. UN.

Non obstantibus expectationibus beneficiorum permutatio fieri potest. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII. Biterensi Episcopo^{1*}.

Licet in tua dioecesi aliqui auctoritate apostolica beneficia proximo vacatura expectent: illos tamen, qui, secun-

dum formam iuris sua beneficia in eadem dioecesi ad tuam collationem spectantia permutare volentes, libere ac sine fraude in manibus tuis ipsa resignant, nolumus occasione praemissa, (aequitate praefereutes in hac parte rigori,) circa faciendam permutationem beneficiorum huiusmodi, (quae alias minime resignassent,) ullatenus² impediri.

TITULUS XI.

DE TESTAMENTIS ET ULTIMIS VOLUNTATIBUS.

CAP. I.

In fideicommissariis substitutionibus locum habet quararum deductio; in directis non. Et substitutiones interpretari debemus directas, dummodo conveniant verbis et personis institutis. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.^a

Si pater, filium et filiam habens impuberes et uxorem, filiam in re certa, filium vero in ceteris bonis suis universalem heredem instituit, et uxori aliqua in suo testamento legavit, adiiciens, ut, si decederet filia sine liberis, eidem filio, et, si ipse absque liberis obiret, filius praefatae filiae moreretur, Christi pauperes instituendo heredes, si utrumque sine liberis mori contingeret filiorum: testatore mortuo, ac deinde filio, subsequenter et filia superstitute matre defunctis ante tempora pubertatis, absque deductione Trebellianicae sive partis iure naturae debitaefacienda, ipsis pauperibus bona omnia deferuntur. Praemissae namque substitutiones, factae de filio ad filiam, et e contra, et de illis ad pauperes, directae debent intelligi pupillares, quum in substitutionibus semper sit interpretatio facienda, (dummodo, sicut in casu proposito, earum verbis et personis conveniat institutis,) ut substitutio directa intelligatur potius quam obliqua, quanquam directa interdum ad fideicommissum ex causa trahatur¹. Licet autem filius testamento suo matrem portione iure naturae debita privare non possit: pater tamen in testamento, quod filio impuberi

Tit. IX. Cap. II. d) et: *Ihb*; vero: *Hde* e) etiam: *H* f) continget: *Ibcd* g) add: eis: *Hbcde* h) eis: *Hac*.

Tit. XI. Cap. I. a) Tracta fuit haec decret. de extrav. Innoc. IV., quae incipiebat: Ioan. Frangipani: *Ioan. Andr.* — *Exstat: Ic fol. 354. sqq. et secundum notitiam datam in Neues Arch. VI. 231. in Real bibliot. de San Lorenzo a. IV. 18.*

(I)ohannes Fraiapane Petrum et (So)phiam filios habens impuberes¹... et uxorem nobilem mulierem²... nomine Sarracenam condidit testamentum filiam in certa quantitate pecuniae, filium vero heredem instituens in ceteris bonis suis. Uxori autem usufructum quorundam bonorum suorum sub certo tenore reliquit(er)it adiiciens inter alia, ut si filia decederet sine liberis moreretur filio, ac ipse filius, si absque liberis decederet, eidem filiae moreretur, instituendo pauperes sibi heredes si utrumque sine liberis mori contigerit filiorum, dil. fil. n. I. St. Nicolai in Carcere Tulliano diacono cardinale(m) et fratre(m) Thoma(m) priore(m) fratrum praedicatorum St. Sabiniae de Urbe huius testamenti executoribus constitutis. Mortuo itaque testatore ac deinde filio et postmodum filia nominata defunctis ante tempora pubertatis executores ipsi coram nobis a procuratore dictae nobilis eius nomine bona omnia testatoris eiusdem et praefatae filiae in quibus comprehendebantur et ipsius filii bona eidem filiae praemortui tanquam ex testamento ipso pauperibus debita petierunt. Sed procurator ipse respondit, quod non nisi ex causa fideicommissi, prout innuebant testamenti verba, peti poterant bona ipsa, qua re primo de illis ratione ipsius filii et tertia iure naturae debita et quarta trebellianica deduci debebant et nihilominus de toto residuo ratione filiae similiter erat deductio facienda, quoniam illa substitutio quae de filio et filia facta fuit his videlicet verbis: „si alter sine liberis decederet alteri moreretur“ nec directa nec pupillaris substitutio dici poterat sed ad fideicommissum erat potius referenda, ut talis scilicet fuerit intellectus, quod si ille vel illa decederet sine liberis succederet ei mater ab intestato et ipsa tamquam illius heres hereditatem ex fideicommissis restitueret

substitutis (al.: substituit) praedictis tamen tertia et quarta inde subductis. Nam nec ipsum verbum „moreretur“ directam innuebat substitutionem immo nec etiam videbatur sapere indirectam, quum verba quae directam substitutionem expriment, sicut sunt: „heres ei esto“ vel: „sit ei heres,“ vel quae innuunt indirectam sicut est: „rogo ut restituas“ non consonet vel concordet. Sed quia non videbatur illa fuisse testatoris intentio, quod mors unius sic in alterius cederet detrimentum debebat saltem trahi praemissum verbum ad substitutionis indirectae vel fideicommissariae intellectum. Nam et ex illis verbis: „si filius vel filia decederet sine liberis“ apparebat testatorem substitutionem utriusque puberi facere voluisse. Unde ad fideicommissum debebat substitutio talis trahi et non ipsum de substitutione alia, quam de pauperibus fecerat testator si filii sui sine liberis morerentur, dictus posuit procurator. Allegabat insuper, quod quum testator ipse pauperes sibi instituerit heredes, si filii eius sine liberis morerentur, videbatur per hoc fecisse sibi et non voluisse filii facere testamentum, nec obstat, quod ad pias causas haec ultima substitutio facta fuit. Quare etiam de his quae taliter reliquantur quarta per Trebellianum deducitur, nisi forsitan heres malitiose differat³ solutionem huiusmodi relictorum, in quo casu compellitur relicta illa integre solvere aliquo non deducto etsi aliquis priusquam disponat de rebus suis inter filios monasterium ingrediatur de rebus nihilominus postea dividere (potest?) inter illos nec potest eos sua portione legitima defraudare, quia et illum qui exheredito filio ecclesiam sibi facere vult heredem Augustinus censuit respuendum. Pro parte vero eorundem executorum et contra propositum exstitit, quod prima substitutio, videlicet: „si filius vel filia sine liberis decederet alteri moreretur“ directa pupillaris substitutio existebat ut secundum rectum et proprium verborum sensum talis existerit testatoris intentio, quod unus moreretur alteri, hoc est quod quasi luctuosam hereditatem alii directe ac immediate relinqueret, quod non potuisset esse, si praefati filii praemortui hereditas ad sororem eius matre ipsa media pervenisset, quia sic

1) hoc loco lacina est. 2) et hoc loco nomen omissum est. 3) in margine addit.: homini.

Tit. IX. Cap. II. 5) egorint: *CHable* 6) ea: *deest: Codd. coll. Habelf.*
Tit. X. Cap. un. 1) Bit. ep.: *deest: CDEFU* 2) nullatenus: *ABD*

Tit. XI. Cap. I. 1) trahatur, et ea quae pupillari substitutioni ratione convenit(!) semper sunt ad pupillarem trahenda, si ante tempore pubertatis filius moriatur: *A.*

facit, potest. Nam testamentum huiusmodi pupillare paternum, vel paterni pars potius est censendum.

CAP. II.

Superior habet consentire religiosis, deputatis exsecutoribus. Hoc dicit, secundum Zenz. — §. 1. Pluribus exsecutoribus datis, uno mortuo, vel in remotis existente, vel exsequi nolente, unus officium executionis exercebit, ne impediatur testatoris voluntas; nisi aliud per testatorem disponeretur. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Religiosus, exsecutor ab aliquo in sua voluntate ultima deputatus, non potest, quum velle vel nolle non habeat, huiusmodi officium suscipere vel exsequi, nisi a superiore suo petita super hoc licentia et obtenta. §. 1. Sane, pluribus a testatore simpliciter exsecutoribus deputatis, uno eorum mortuo, vel in remotis agente, aut id exsequi forte nolente, ne voluntatem testatoris impediatur vel nimium differri contingat, poterit alius, nisi testator aliud expresserit, officium executionis iniunctae libere adimplere.

TITULUS XII.
DE SEPULTURIS.

CAP. I.

Hic prohibetur pactum de sepultura eligenda. Non obstante pacto de sepultura eligenda, vel electa non mutanda, sepeliendus est quis, ubi alias erat de iure sepeliendus, et alias sepultus cum omnibus sepulturae obventibus restituendus est; alias poena incurritur hic contenta. H. d. secundum Zenz.

Bonifacius VIII.

Animarum periculis et scandalis, quae frequenter ex his proveniunt, obviare volentes, universis religiosis et saecularibus clericis, cuiuscunque status vel conditionis existant, in virtute sanctae obedientiae ac sub interminatione maledictionis aeternae districtissime prohibemus, ne aliquos ad

volvendum, iurandum, vel fide interposita seu alias promittendum inducant, ut apud eorum ecclesias sepulturam eligant, vel iam electam ulterius non immutent. Nos enim, si secus actum fuerit, electionem talem decernimus nullius penitus existere firmitatis, statuentes, ut hi, qui sic elegerint, nec apud sic electas ecclesias ullatenus sepeliri, nec alibi, ne contra votum, iuramentum aut promissum huiusmodi a se factum materiam habeant veniendi, possint eligere sepulturam; sed, contradictione quacunque cessante, sepeliantur omnino apud illas ecclesias, apud quas sepeliendi de iure fuissent, si alias sepultura non electa forsitan decessissent. Si vero iidem religiosi vel clerici praedictos in suis ecclesiis vel coemeteriis praesumpserint sepelire: ad restitutionem tam sepulchrorum corporum, si petantur, quam etiam omnium, quae occasione sepulturae illorum pervenerint quomodolibet ad eosdem, infra¹ decendum integraliter faciendam ipsos obligatos esse censemus. Quam nisi fecerint, ecclesiae ipsae, apud quas sepulti fuerint, nec non et coemeteria earundem¹ extunc eo ipso sint et tamdiu maneant ecclesiastico supposita interdicto, donec ab eis facta fuerit restitutio plenaria omnium praedictorum.

CAP. II.

Ecclesiae dimissae non debetur canonica portio, sed parochialis, et pluribus, si sint plures. — §. 1. In loco etiam minus religioso potest nova eligi sepultura. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Quum quis, cuius maiores sunt soliti ab antiquo in aliqua ecclesia sepeliri, ea dimissa eligat alibi sepulturam: canonica portio dimissae non debetur ecclesiae, sed illi dumtaxat, in qua ille officia consuevit audire divina, et ecclesiastica recipere sacramenta. Quum ab eo, qui duo habet domicilia, se collocans aequaliter in utroque, in loco tertio eligatur sepultura, domiciliorum ecclesiae habebunt inter se dividere canonica portionem. §. 1. Si quis, antiqua dimissa,

matri potius fuisset mortuus quam sorori quicquid in extraneo substituto quod nil aliud de bonis ipsius filii debuisset percipere clarius appareret. Nam secundum hoc minus de hereditate tali substituto, et matri amplius remansisset, quia de XII uncis deduxisset ipsa VII, V ipsi remanentibus substitutae. Nec quoque consentaneum est et placidum, ut de alia via iis recta eligatur potius quam obliqua, unde et in omnibus substitutionibus facienda est semper interpretatio, dummodo earum verbis et personis institutio conveniat, quod accipiantur vel intelligantur potius ut directae. Nec in casu praesenti erat aliquid, ex quo daretur intelligi, quod per matrem, de qua testator mentionem non fecerat nec praesumebatur aliquatenus cogitasse quod ipsius filii hereditas ad eius sororem debuisset pervenire, quum directe transire potuerit ad eandem ipso filio in aetate mortuo pupillari, neque verba illa „si absque liberis decederet“ ad fideicommissum substitutionem huiusmodi haberi pertrahebant; quin immo iure civili super testamento certis testimoniis (?) prodito patebat aperte, quod intelligenda esset talis substitutio pupillaribus, ut iste talis fuerit intellectus: si filius vel filia decederet sine liberis in pupillari aetate, quia videlicet in ea filios penitus habere non posset existeret alter heres, quamquam si filius ipse factus pubes sine liberis decessisset debuisset hereditas quasi per fideicommissum restitui substitutae. Nam quum verba quae specialiter vulgarem substitutionem innuunt sicut haec: „si ille mihi heres non fuerit, ille alius sit mihi heres“ trahantur et extendantur ad pupillarem dummodo filii aetas existentis in potestate patris testantis minime refragetur: ergo illa quae pupillari substitutioni recte conveniunt sicut est in substitutione impuberi facta filio semper ad pupillarem sunt potius referenda, dummodo infra pubertatem, immo pupillarem aetatem filius moriatur, quamvis interdum et ad fideicommissum ex causa trahantur, nec videbatur inconveniens, quod verba per quae directa vel pupillaris substitutio intelligitur, sicut quum dicitur: „si filius vel filia decesserit sine liberis moriatur tali vel talem sibi substituo“ ad indirectam vel fideicommissariam traherentur. Nam haec verba „sine liberis“ certam non designant aetatem, quum et ante pubertatem et post filius vel filia sine liberis mori possit. Et verbum illud: „moriatur“ sive „restitutio“ ad fideicommissum convenienter aptantur, et quum haec in substitutione, quae a milite si contingat et non invenitur iure prohibito quando fieri debeat in substitutionibus aliorum, quin immo id ipsum suadet ratio et in illis praesertim, quum favendum sit voluntatibus testatorum, licet nonnulli famosi doctores contrarium senserint et astruxerunt, quibus tamen in hoc

casu, [quum] non ratione naturali nec promulgatis sanctionibus eorum fulciatur opinio non videbatur aliquatenus adhaerendum. Propositum insuper existit, quod [quum] in huiusmodi substitutionibus voluntas consideranda esset principaliter testatoris, satis praesumi poterat, quod praefatus Iohannes in bonis suis filiam uxori voluerit anteferre, maxime quum eo casu, [si] videlicet ipsa sola filia remaneret superstes, legata eidem uxori multum in testamento adauxerit, et amplius etiam si uterque filiorum sine liberis moreretur. Circa ultimam quoque substitutionem qua idem Iohannes sibi pauperes heredes instituit si absque liberis uterque decederet filiorum propositum existit illud idem, quod nequaquam esset ad fideicommissum talis substitutio pertrahenda. Nam licet filius in suo testamento matrem portione sibi iure naturae in bonis illius debita privare non possit et pater tamen in testamento quod filio impuberi facit, potest, quia huiusmodi pupillare testamentum paternum vel pars paterni censetur. Et si quis filiis suis impuberibus existentibus in potestate constituit heredibus pauperes vel alios sibi, si filii intra pubertatem vel sine liberis moriantur, heredes instituit et illos eidem filiis et per certo substituisse videtur. Adiciendum etiam, quod quum idem Iohannes in bonis suis pauperes sibi constituisset heredes, si eius filii absque liberis morerentur et sic ad pias causas bona huiusmodi reliquisset, debebant de iure ad pauperes ipsos sine deductione aliqua pervenire. Illud autem quod positum existit, quod quis etiam post ingressum monasterium debeat inter filios suos dividere, ideo fuit statutum a iure, ne sic ingrediens metu vel suggestionem inductus filios bonis suis totaliter defraudaret. Sermo vero Augustinus extendebatur ad filios, non utique ad parentes, nec memoratus Iohannes suos per hoc exheredasse filios videbatur, quum et instituere ipsos sibi et eis pauperes, sicut ipsi de iure licuit, heredes substituere curavisset. Quamquam et idem Aug. sicut praedictus sermo continet ad ius poli et non fori respectum habuerit in hac parte, nec oportebat praefatae nobilis iure poli vel pietatis obtentu aliquid erogari, quum ex legatis, ex dote inter alias provinciae nobiles plurimum abundaret. Nos igitur praemissis omnibus intellectis praefatam et nobilem et memoratum ipsius procuratorem eius nomine ad praedictorum bonorum omnium quae fuerunt praefati Iohannis et eius filiae, in quibus et bona supradicti filii intelligimus comprehendendi, restitutionem eidem exsecutoribus absque deductione qualibet sive tertiae iure naturae debita sive quartae Trebellianicae integre faciendam de f. n. c. sententialiter condemnamus. Nulli ergo etc. nostrae sententiae etc.

novam, etiam in loco minus religioso, elegerit sepulturam: electionem huiusmodi, licet iura super hoc videantur esse diversa, nequaquam volumus impugnari.

CAP. III.

Translatio personae, ad certum locum facta ad tempus, ecclesiae ius sepulturae non aufert. H. d. secundum Zenz. — §. 1. Muller mortua, quae pluribus nupsit, cum viro ultimo sepelitur. Hoc dicit.

Idem.

Is, qui habet¹* domicilium in civitate vel castro, quandoque ad villam ruralem se transfert recreationis causa, vel ut ruralia exerceat in eadem, si non electa sepultura decedat ibidem, non in ecclesia dictae villae, sed in sua parochiali, vel in ea potius, in qua maiorum ipsius ab antiquo sepultura existit, sepeliri debet, dummodo absque periculo ad ipsam valeat deportari. §. 1. Mulier autem, quae plures viros habuit successive, si sepulturam non eligat, est cum viro ultimo, cuius domicilium retinet et honorem, tumulanda.

CAP. IV.

Ex consuetudine potest pater impuberi eligere sepulturam; pater autem eligit per se ipsum. Et hoc dicit secundum Zenz. quoad titulum, sed non quoad textum. Unde posset addi: et pro anima non legat sine assensu patris bona non castrensis. Domin.

Idem in eodem¹*.

Licet pater minores filios, qui nequeunt, antequam ad annos pubertatis perveniant, eligere sepulturam, possit, si consuetudo terrae id habeat, quo voluerit sepelire: hoc tamen non potest, ubi consuetudo huiusmodi non habetur, sed sunt cum suis maioribus vel in parochiali ecclesia tumulandi. Quamvis autem filiusfamilias absque patris assensu sibi possit libere eligere sepulturam: pro anima tamen sua praeter ipsius assensum, nisi peculium castrense aut quasi castrense habeat, aliquid iudicare non potest.

CAP. V.

Religiosi, nisi multum remoti a monasterio, nequeunt alibi eligere sepulturam. H. d. secundum intellectum Zenz.

Idem in eodem¹*.

Religiosi, nisi a propriis monasteriis adeo forsitan sint

remoti, quod ad ea, quum moriuntur, commode portari non possint, nequeunt, quum velle vel nolle non habeant, sibi eligere sepulturam; sed sunt apud sua monasteria tumulandi.

TITULUS XIII.

DE DECIMIS, PRIMITIIS* ET OBLATIONIBUS.

CAP. I.

Populus, ut ecclesiis iura debita persolvat, est in praedicationibus et aliis exhortandus. H. d. secundum Zenz.

Gregorius IX.^a fratribus Praedicatoribus et Minoribus.

Discretionem vestram mandamus districtius inhibentes, ne talia, quae audientes a decimarum seu aliarum rerum ecclesiis debitarum solutione retrahant, vel alias animas corrumpant audientium, in sermonibus vestris vel alibi proponere de cetero praesumatis. Immo verbo et opere informetis eosdem, ut ad solutionem praedictorum promptae voluntatis animo sint intenti.

CAP. II.

Privilegium, decimas novalium concedens, non includit decimas novalium, per alios possessas tempore impetrationis, et loca tantum includit, ubi percipiebantur antiquae, et ad portionem antiquam. H. d. usque ad §. Statuimus secundum Domin. — §. 1. Privilegium decimarum novalium, limitatum ad mensuram antiquarum, non potest ultra dimidiam includere; fallit in Cisterciensibus et Carthusiensibus. H. d. — §. 2. Privilegiati super decimis recipiendis ecclesiis parochialibus gratis assignare debent portionem pro debitis oneribus supportandis. H. d. Dominicus. — §. 3. Decimae, per laicos ante Lateranense concilium in feudum receptae a religiosis, per eos recognitae in feudum, non possunt ipsis religiosis concedi sine dioecesanorum consensu. Hoc dicit Dominicus. — §. 4. Dioecesani compellunt religiosos exemptos solvere decimas parochialibus ecclesiis, si non agatur de rebus exemptis. Hoc dicit Dominicus. — §. 5. Religiosi etiam exempti de possessionibus acquisitis et acquirendis ecclesiis parochialibus solvere debent decimas, si privilegiati non sunt. H. d. Dominicus. — §. 6. Ex donatione laicorum habentes decimas antiquas, novales supervenientes in eodem loco non percipiunt. H. d. Dom.

Alexander IV.^a

Statuto^b perpetuo declaramus, quod indultum illud apo-

Tit. XIII. Cap. I. a) Decretalis est Gregorii IX. decisa de extravag. sua, quae incipiebat: Gravamen (*leg.*: gravem) nobis: *Ioann. Andr.* — *Exstat:* *Jc L. no. XIV. Id.*: Greg. IX. fratribus praedicatoribus. Gravem nobis ven. frater¹ noster² archiepiscopus pisanus et capitulum pisanum conquestionem monstraverunt, quod vos in praedicationibus vestris, et alias³, quod vix credimus, coram laicis et clericis publice asserendo⁴ proponitis, quod nemo tenet decimas solvere ex praeepto, propter quod laicorum qui erant in earum solutione⁵ remissi, tanto plus refriguit⁶ caritas, quod vix aut nunquam in civitate pisana aliquid solverint nomine decimarum, sicque⁷, devotione fidelium minuta, insurgunt errores⁸, proveniunt pericula animarum et ecclesiis, quibus debentur decimae, detrimentum non modicum generatur. Quum igitur vestram non deceat honestatem proferre talia, per quae mentes fidelium a bonis operibus retrahantur, et unde fructus boni debent⁹ operis reportare detrimentum animarum afferant: discretionem vestram mandamus vobis¹⁰ districtius inhibentes, ne talia vel his similia, quae animos¹¹ audientium corrumpant, proponere¹² de cetero praesumatis, immo verbo et opere informetis eosdem, ut ad solutionem tam decimarum quam etiam aliorum, quae deo debentur, promptae¹³ voluntatis animo¹⁴ sint attenti.

Cap. II. a) Ponebatur olim haec decretalis ut dicit Archid. sub tit. de statu mon. et incipiebat: Quum personae. Gul. allegat: Quia personae, qui fere totam hanc decretalem posuit in Spec. de dec. vers. in summa. — *Ioann. Andr.* — *Decretalis Alex. IV. dat. Lat. X. Kal. April. A. III. (1256.) exstat (ex Reg. Vat.) in Bull. Rom. ed. Taur. III. 630.; — M. L. no. XLIII. — Potthast no. 16300. — Compilatores lib. VI. initium omiserunt, quod tale est:* Quia personae religiosas tam exemptae quam aliae de regno Franciae plura dicuntur praesumere quae ipsis infamiam pariunt et aliis inferunt laesionem, convenit taliter in hac

parte per ap. sed. diligentiam provideri, quod eadem personae his, quae ad eos pertinent, servata semper religionis honestate, contentae, sic in se ipsis debitam in omnibus custodiant modestiam, quod alios scandalis vel dispendiis non conturbent. Intelleximus namque quod abbates cum prioribus, quos in suis instituit prioratibus, ante vel post institutionem conveniunt, ut eisdem abbatibus aliqua summa pecuniae vel certa de [proventibus] eorundem prioratum portio persolvatur. Sicque ipsis prioribus huiusmodi pecuniam vel portionem seu annuam forte pensionem impositam, sive reditum solventibus praefatis abbatibus, consueta hospitalitas et elemosinae solitae in eisdem prioratibus subtrahuntur, ac diminuitur in illis numerus servitorum, nec non eorundem prioratum negotia minus sollicitè procurantur, quum contingat ex hoc minus idoneos in illis institui vel ordinari priores: Nonnulli etiam religiosi exempti praetextu quarundam indulgentiarum seu privilegiorum apostolicorum eis post constitutionem a fel. record. Innocentio Papa IV. praedec. n. circa exemptos editam concessorum venire vel agere seu praesumere contra constitutionem asseruntur eandem. Quamplures insuper, sicut fertur, occasione privilegiorum exemptionis, quae habent vel habere se dicunt, libertatis suae limites excedentes privilegia ipsa, ne sciatur ad quae et in quantum se illorum vires extendunt, ordinariis locorum ostendere vel eorum facere copiam contradicunt. Et quum nonnullis religiosis a sede ap. sit indultum, ut novalium decimas pro ea portione, quae veteres illos contingunt percipere valeant et habere; ipsi sicut accepimus praetextu indulgentiae huiusmodi omnes interdum decimas vel maiorem earum partem de novalibus, quemadmodum illas de veteribus consueverunt habere, percipiunt ad praeterita, praesentia et futura novalia eandem indulgentiam extendentes. Intelleximus etiam, quod quum religiosi generaliter sit a iure prohibuit, ne decimas de manu laicorum recipere sine consensu episcoporum praesumant, plurimi eorum et

1) dilectus filius: *Id* 2) *add.*: H.: *Id.*, quum tamen eius nominis archiep. Pis. Gregorii tempore non existeret 3) alii: *L* 4) asserentes: *L*
5) laici quaerant primo in solut.: *L* 6) refrigescit: *L* 7) *add.*: quod: *L* 8) immergunt errores animar. per.: *L* 9) deb.: *deest.* *ib.* 10) vob.: *deest.* *Jc*
11) animas: *L* 12) prop.: *deest.* *Jc* 13) provide: *Jc*; provido: *L* 14) anima: *Jc*; *deest.* *L*

Tit. XII. Cap. III. 1) habens: *ABCDEFG*
Cap. IV. 1) de eod.: *deest.* *Codd. coll.*
Cap. V. 1) in eod.: *deest.* *Codd. coll.*

Tit. XIII. 1) primit. et obl.: *deest.* *ABDEFG*
Cap. I. 1) X.: *AD*

stolicum, quod^c plerisque conceditur, ut novalium decimas pro ea portione percipere valeant, qua veteres eos contingunt, ad illas novalium decimas, quas tempore illo, quo impetratum vel obtentum exstitit hoc indultum, alii possidebant, quum de hoc in ipso mentio nulla fiat, nullatenus se extendit, nec ad alias etiam, nisi in his tantum locis, ubi veteres tunc, quando dictum indultum impetratum fuit, ipsi^d impetratores habebant, et pro ea solummodo portione, qua ipsi tempore impetrationis huiusmodi percipiebant antiquas. §. 1. Statuimus praeterea, quod idem indultum, obtentum ab iis, qui tempore impetrationis totaliter veteres percipiebant decimas, ultra medietatem decimarum novalium nullatenus extendatur; quia non^e est verisimile^f, si tunc de plena et integra perceptione veterum fuisset expressum, quod apostolica sedes pariter et similiter novalium decimas, in tam grave parochialium ecclesiarum dispendium indulsisset, quodque ratione talis indulti, sive impetrati iam sive impetrandi deinceps, non possit¹ in novalibus, quae a modo fient, vindicari et^g acquiri vel percipi plus quam medietas decimarum ipsorum novalium^h, etiamsi amplius in veteribus habebaturⁱ, quum non sit dicendum asperum, sed pius potius et benignum, si super decimis futurorum novalium contra^k parochialium ecclesiarum gravamen^l, quod ex distinctione indulti huiusmodi possit^{2*} accidere, taliter obviatur^m. Religiosos tamen Cisterciensis et Carthusiensis ordinum statuto et declaratione huiusmodi, quantum ad hos duos articulos, videlicet de medietate decimarum novalium, comprehendimus nolumus vel constringiⁿ. §. 2. Ubi autem per huiusmodi concessionem decimarum parochiales ecclesiae adeo gravari contingit, quod earum rectores de ipsarum redditibus congrue sustentari, et commode iura episcopalia exhibere non possunt: provideatur per^o locorum ordinarios et ordinetur taliter, quod eisdem rectoribus tantum de illarum relinquatur proventibus, quod exinde competentem sustentationem habere, et episcopalia iura solvere valeant aliaque onera debita supportare. §. 3. Sane, quamvis forte a religiosis exemptis et aliis fiant infeudationes de decimis detentis a laicis^p, et iidem laici, quod illas ab ipsis religiosis in feudum teneant, recognoscant: non tamen licet religiosis eisdem post

talem infeudationem vel recognitionem, sic de facto praesumptam, huiusmodi decimas de manibus laicorum ipsorum acquirere, vel recipere absque dioecesanorum episcoporum assensu. Illas autem decimas intelligimus posse taliter a religiosis de manibus laicorum recipi vel acquiri, quae ante Lateranense concilium ipsis laicis in feudum perpetuo fuere concessae. §. 4. Dioecesani vero parochialium ecclesiarum ad requisitionem rectorum earundem de ipsis religiosis super decimis, quas habent vel eos habere contingerit³, quae quidem alias ad ipsas spectaverunt ecclesias, nisi de rebus exemptis agatur, exhibeant iustitiae complementum. §. 5. Ceterum iidem religiosi, tam exempti quam non exempti, de terris et possessionibus acquisitis hactenus et a modo acquirendis decimas integre solvant^r illis ecclesiis, quibus eadem possessiones et terrae prius fuerant decimales, nisi super hoc speciali iure vel privilegio sint muniti. §. 6. Nec pro eo, quod forte in aliquibus parochiis omnes maiores decimas seu partem illarum acquirunt⁴ de manibus laicorum, possunt pro eadem vel simili portione, si de novo postmodum fiant novalia, in eisdem petere vel percipere novalium decimas eorundem⁵, nisi^{6*} rationabilis, per quam hoc facere valeant, causa subsit.

TITULUS XIV.

DE REGULARIBUS ET TRANSEUNTIBUS AD RELIGIONEM.

CAP. I.

Si minor XIV. annis ingreditur religionem, in XV. anno liber exit, nisi in ipso XV. anno professionem fecerit, vel habitum professorum receperit, vel expresse ratam habuerit professionem prius a se factam. Si autem per totum XV. annum portaverit habitum, ubi non est distinctus: intelligitur professus, nisi tanta sit indistinctio, quod viventes cum eis simili habitu induantur. Si maior XIV. annis ingreditur, sit portat habitum per annum: quantumcumque sit indistinctus, intelligitur professus. Ioann. Andr. — §. 1. Hic declarat, qui sunt habitus distincti. Hoc dic.

Innocentius IV.^a

Is, qui monasterium ante XIV. annum, ut monachus

praesertim exempti ad fraudis ingenia se vertentes machinantur cum laicis detinentibus decimas et dolose procurant, ut fiant infeudationes de ipsis et iidem laici se illas ab eisdem religiosis tenere in feudum recognoscant, quatenus sic ad religiosos ipsos eadem decimae absque consensu episcoporum valeant pervenire. Si quando etiam terras quae parochialibus ecclesiis fuerant decimales, acquirunt, nolunt postea de illis decimas vel decimam integre, sed aut nihil, aut solum trigesimam vel quadragesimam exhibere. Quum vero maiores decimas, sive omnes, sive illarum partem acquirunt, vel consequuntur a laicis, si postmodum novalia ibi fiant, satagunt ex illis habere decimas, pro ea parte, qua huiusmodi maiores percipiunt, licet ipsi laici nihil omnino petere vel exigere possent de decimis novalium eorundem. Volentes itaque contra haec ap. diligentia, sicut expedit, providere: statuimus de fr. n. cons., ut pure ac munde secundum Deum fiat concessio seu collatio prioratum ita quod precii datione, vel sub pactione nulli tradantur, sed in eorum concessione penitus ista cessent, prohibentes ne in fraudem ipsis prioratibus quum eos vacare contingit fiat alicuius oneris impositio ad tempus vel perpetuo duratura, nec etiam postquam in eis priores fuerint instituti, dictis prioratibus vel ipsis prioribus aliqua per abbates, sive perpetua, sive temporalia in pensionibus, vel quibuscumque aliis praestationibus onera imponantur, per quae in illis cultus divinus circa numerum servitorum aut consueta hospitalitas minuatur, vel per quae ipsi prioratus seu priores reddantur ad solvendum commode iura episcopalia et prosequendum, ut convenit, eorundem iura prioratum impotentes. Quod si secus praesumptum fuerit praesumptores huiusmodi non exempti per locorum ordinarios arceantur, et si prioratus fuerit alterius dioecesis quam monasterii cui subest, circa prioratum ipsum in his dioecesanis eius provideat, corrigat, ordinet et disponet et ad illius denuntiationem dioecesanus monasterii abbatem eius cohibeat in praemissis. Tales vero praesumptores exempti compescantur per illos, quos ad hoc duxerimus deputandos, quum velimus hac vice certas, prudentes et discretas personas per singulas statuere provincias, quae vice nostra de his circa exemptos de plano cum attentione inquirent, revocantes penitus sic praesumpta, et ipsos exemptos in talibus coercentes. Si vero abbates exempti

fuerint, prioratus autem non exempti, dicti abbates per ipsas personas constituendas a nobis, denuntiantibus dioecesanis eorundem prioratum compescantur. Statuimus insuper, ut praemissa constitutio ab eodem praedecessore nostro circa exemptos edita, videlicet, quod ipsi exempti quantumcumque gaudeant libertate nihilominus tamen ratione delicti, sive contractus, aut rei, de qua contra ipsos agitur, rite possunt coram locorum ordinariis conveniri, et illi quoad haec suam in ipsos iurisdictionem prout ius exigit exercere plenarie in hoc et aliis, quae ipsa constitutio continet, observetur non obstantibus quibuslibet privilegiis sive indulgentiis apostolicis contra eam postmodum impetratis. Decernimus quoque, ut si hi, qui se asserunt per privilegia, vel indulgentias ap. sedis exemptos, de quorum sua exemptione seu libertate non constat, vel qui videlicet in exemptionis seu libertatis possessione per longa tempora non fuerunt, a locorum ordinariis requisiti huiusmodi privilegia vel indulgentias, quibus dicunt se fore munitos, saltem quoad illos articulos super quibus quaestio vel controversia fuerit, ipsis ordinariis in loco congruo et securo, vel aliquibus prudentibus viris, omni suspicione carentibus, ad hoc per dictos ordinarios deputatis, non exhibuerunt vel ostenderint, et iidem ordinarii sua iurisdictione usi fuerint contra eos, nequaquam tunc ipsi ordinarii hac occasione per conservatores a Sede illis deputatos eadem molestari valeant, aut aliquatenus impediri, quin immo sententiae, vel processus conservatorum ipsorum quae, vel qui prolatae seu habitae fuerint contra eosdem ordinarios, in hoc casu omnino non teneant nullumque robur habeant vel vigorem. b) Ad haec statuto: orig. c) quo: ib. d) ipsis: ib. e) nec: ib. f) add.: nec credibile: ib. g) et: deest: ib. h) nov.: deest: ib. i) habeatur: ib. k) imo: ib. l) gravamini quod ex distensione: ib. m) obvietur: ib. n) astringi: ib. o) per . . . ord.: deest: ib. p) hoc loco in M inseritur: absque dioecesanorum episcoporum assensu fieri omnino non possunt, nec licet ipsis religiosis huiusmodi decimas post infeudationem factam ab eis vel recognitionem huiusmodi ab ipso principio quando videlicet facta fuit eorundem dioecesanorum intervenisse assensus — q) §. 4.: deest: orig. r) persolvant: ib.

Tit. XIV. Cap. I. a) Guil. in Spec. cod. tit. vers.: et scias dicebat, hanc decretalem fuisse Gregorii IX.; sed fuit

Tit. XIII. Cap. II. 1) add.: ulterius: AC orig. 6) add.: alia: Codd. coll. orig.

2) possit: ABCDEG orig.

3) contigerit: CM

4) acquirant: DG

5) earundem: ABC

efficiatur, ingreditur, nisi eo completo professionem faciat in sequenti, vel habitum religionis suscipiat, qui dari profitentibus consuevit, seu professionem a se prius factam ratam expresse habeat, libere potest infra sequentem^{1*} annum ad saeculum remeare. Quodsi per totum sequentem annum in monasterio permanserit, ubi professorum et novitiorum sunt habitus indistincti: professionem per hoc fecisse, vel, si quam prius fecerat, ratam habuisse videtur, nisi tanta indistinctio ibi habitus habeatur, quod et professi et novitii, ac etiam alii, communem vitam cum eis ducentes, simili penitus habitu induantur. Qui vero post quartum decimum annum habitum religionis assumpsit, si per annum illum gestaverit, extunc religionem assumptam praesumitur veraciter esse professus, ubi professi a novitiis dissimilitudine habitus minime distinguuntur, etiamsi alii, degentes cum eis, similibus vestibus contantur; quoniam, quum iam hic ad discretionis annos pervenerit, quid agat agnoscit, et^{2*} ideo susceptum discretionis tempore ordinem, postquam hunc anni probaverit spatio, intelligitur firmiter approbasse. Secus autem in illo, qui ante discretionis annos habitum induit regularem, quum eorum, quae tunc agit, plenum non habeat intellectum. §. 1. Distinctos quoque seu dissimiles intelligimus esse habitus, sive novitiis sive professis dissimiles vestes dentur, sive benedicantur, quum profitentibus conceduntur, sive etiam aliquid aliud fiat, per quod novitiorum a professorum habitu discernatur.

CAP. II.

Praedicatores et Minores infra annum probationis quemquam ad sui ordinis professionem recipere non possunt. Quodsi fecerint, receptus alligatus non est eorum ordini, et ipsi a receptione professionis aliorum sunt suspensi, et puniendi poena, quae pro gravioribus culpis eis consuevit infligi. Ioann. Andr.

Alexander IV.^{1*} fratribus Praedicatoribus et Minoribus^a.

Non solum^b (*Et infra*): Licet^c zelum animarum habentes eas lucrari Domino sollicitate cupiatis, quia tamen decet et expedit, ut conscientiae puritati non desit iudicium rationis, ne, unde spiritualis profectus quaeritur, salutis^d dispendium subsequatur: vobis de fratrum nostrorum consilio in virtute obedientiae et^e sub poena excommunicationis auctoritate praesentium districtius inhiemus, ne ante annum probationis elapsum, qui est maxime in subsidium fragilitatis humanae regulariter institutus, quemquam ad professionem vestri ordinis seu renunciationem² in^{3*} saeculo^f faciendam recipere, nec constitutum infra huiusmodi annum aliquatenus impedire, quo minus infra ipsum ad aliam religionem, quam maluerit, transeat, vel, nisi, maior tamen quatuordecim annis existens, professus sit tacite vel expresse, aut evidenter constet, illum vitam voluisse mutare, quod tamen non praesumitur, nisi clara probatione vel competentibus indicis ostendatur, omnino ad saeculum redeat, sicut de sua voluntate processerit, praesumatis. Quodsi forte contra hanc⁴ nostram prohibitionem quemquam^g recipere praesumpseritis: decernimus, eum, qui taliter receptus fuerit, nullatenus vestro esse ordini alligatum, vosque a receptione quorum-

libet ad professionem^h eiusdemⁱ ordinis fore ipso facto⁵ suspensos, et insuper poenae subiiciendos, quae fratribus ipsius ordinis pro culpis infligi gravioribus consuevit.

CAP. III.

Decretalis Non solum extenditur ad omnes Mendicantes; in aliis vero professio expressa religioni, cui fit, tacita autem generaliter obligat infra annum. H. d. secundum Zenz.

Bonifacius VIII.

Constitutionem Innocentianam, quae prohibet conversorum professionem recipi ante annum probationis elapsam, pia memoriae Alexander Papa IV. praedecessor noster ad fratrum Praedicatorum et Minorum ordines duntaxat declaravit^a extendi. Unde nos, pari¹ similitudine rationis inducti, declarationem eandem ad aliorum Mendicantium ordines prorogamus. In aliis autem religionibus professio expresse vel tacite fieri potest licite infra annum. Sed expresse emissa, etiam saeculari habitu non mutato, illi religioni praecise obligat, quam profitens est professus. Tacite² vero facta infra probationis annum per susceptionem habitus, qui profitentibus tantum datur, non illi specialiter, cuius habitus est susceptus, sed generaliter religioni alicui recipientem obligat, si aetatis aptae sit, si sciens et voluntarius, ac triduo perseveret.

CAP. IV.

Beneficium ingredientis religionem infra annum probationis, exceptis casibus his expressis, non est alteri conferendum; interim tamen debet per alium beneficio deserviri, assignata eidem substituto congrua portione, unde vivere possit. H. d. Ioann. de Fan.

Idem Parisiensi Capitulo.

Beneficium illius, qui religionem ingreditur, non est infra probationis annum alicui conferendum, nisi ad id ipsius accedat assensus, aut constet, quod vitam voluerit absolute mutare, vel professionem expressam fecerit, seu scienter habitum receperit professorum. Sed interim eidem beneficio per alium deserviri debet, assignata sibi congrua de ipsius proventibus portione.

CAP. V.

Secundum votum solenne religionis derogat priori simplici. H. d. Ioann. de Fan.

Idem.

Qui post votum, a se de certa religione intranda emisit, religionem aliam etiam laxiorem ingreditur et proficitur in ipsa, potest, voto non obstante priori, cui tanquam simplici per secundum solenne noscitur derogatum, manere^{1*} licite in eadem, pro voto tamen non completo erit eidem poenitentia imponenda.

CAP. VI.

Vacante monasterio conventus novum recipit monachum, si communiter ad abbatem et eos spectat; si ad abbatem solum, secus. H. d. Dominicus.

Idem.

Si ad solum abbatem pertineat creatio monachorum:

Innoc. IV., ut hic apparet: Ioan. Andr. — *Inmo re vera est Gregorii IX., quum neque in Compilatione existat neque in Bulla Innocentii Ad exped. eius mentio habeatur.*; — *L. no. XL., I.*

Tit. XIV. Cap. II. a) *Decret. est Innoc. IV. dat. ap. Civitat. Castell. XV. Kal. Jul. A. I. (1244.) ap. Mansi Concil. XXIII., 565. — Potthast no. 11416. — Berger no. 743. — Comp. c. un. h. t. — Bulla: Ad exped. no. 38. b) Hoc loco etiam in Comp. seqq. omissa sunt: in favorem conversi, sed etiam monasterii, probationis tempus a sanctis patribus est indultum, ut ille asperitates illius, et istud mores illius valeat experiri. In regula quoque B. Benedicti praecipitur, ut ad conversionem noviter venientibus non facilis tribuatur ingressus, sed, sicut docet Apostolus, an sit ex Deo spiritus comprobetur, et dura et aspera, per quae itur ad Dominum, exponantur. Postea in eadem regula subiungitur, ut dicatur: Ecce lex sub qua militare desideras; si eam observare potes, ingredere; alioquin, liber venisti, liber discedas. Insuper felicis recordationis Gregorius papa praedecessor noster statuit, ut positi in probatione novitii ante susceptum religionis habitum, qui dari profitentibus consuevit, seu ante professionem emissam, ad statum*

pristinum redire possint libere infra annum. Et ad omnem ambiguitatem penitus amovendam, quum in quibusdam locis religiosorum novitiorum habitus non distinguatur ab habitu professorum, professionis tempore benedicantur vestes quae profitentibus conceduntur, ut novitiorum ac professorum habitus discernatur. c) *add.*: igitur: *orig.* d) inde salutis: *Iaef orig.* e) et: *deest: Iaef orig.* f) saeculi faciendam recipere praesumatis, nec institutum (constitutum: *Iabe*) in probatione novitiorum (novitium: *orig.*) aliquatenus impedire, quominus intra eundem probationis annum ad aliam religionem, quam maluerit, transeat, sicut de sua processerit voluntate (*add.*: libera: *Ia*) non obstante statuto contrario, si quod a vobis est editum, quod irritum decernimus et inane, vel aliquibus literis a sede ap. impetratis seu etiam (*deest: I*) impetrandis, quae de praemissis expressam non fecerint mentionem. Quodsi etc.: *Iabef orig.* g) quemcunque: *orig.* h) a professione: *Iae*; et professione: *If* i) eius: *Iae*.

Cap. III. a) eius declarationem hodie non habemus: Ioan. Andr.

Tit. XIV. Cap. I. 1) ipsum sequentem: *Codd. coll.* 2) ac: *ABDEF* Cap. II. 1) Idem: *Codd. coll.* 2) ad ren.: *ACDGIaf* 3) in: *deest: Codd. coll. I orig.* 4) hanc huiusmodi: *B*; huiusmodi: *Iae orig.* 5) eo

ipso: *AD*; ipso iure: *If* Cap. III. 1) paris: *ACE*; autem par.: *BC* 2) tacita: *AG* Cap. V. 1) remanere: *Codd. coll.*

eo defuncto nequibit novus monachus a conventu creari; alias poterit, si eorum creatio spectat^{1*} insimul ad utrumque.

TITULUS XV.

DE VOTO ET VOTI REDEMPTIONE.

CAP. UN.

Votum, solennisatum per susceptionem sacri ordinis vel per professionem, factam alicui de religionibus per sedem apostolicam approbatis, dirimit matrimonium post contractum; alias solum impedit, et non dirimit. H. d. secundum Zenz.

Bonifacius VIII. Biterensi¹ Episcopo.

Quod votum debeat dici solenne ac ad dirimendum matrimonium efficax, nos consulere voluisti. Nos igitur, attendentes, quod voti solennitas ex sola constitutione ecclesiae est inventa, matrimonii vero vinculum ab ipso ecclesiae capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso et in statu innocentiae instituyente, unionem et indissolubilitatem acceperit^{2*}: praesentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solenne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solennisatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam, factam alicui de religionibus per sedem apostolicam approbatis. Reliqua vero vota, etsi quandoque matrimonium impediunt contrahendum, et quanto manifestius³ sunt emissa, tanto propter plurimum scandalum et exemplum durior poenitentia transgressoribus debeat, non tamen rescindere possunt matrimonia post contracta.

TITULUS XVI.

DE STATU REGULARIUM.

CAP. UN.

Moniales, tacite vel expresse professae, clausuras monasterii exire non possunt, nec alii ad illas intrare, nisi causa legitima et superioris licentia interveniat. H. d. — §. 1. In monasterio non Mendicantium tot sorores debent recipi, quot poterunt sine penuria sustentari; et ultra non valet receptio. Hoc dicit Dominicus. — §. 2. Abbatissae, principibus saecularibus ad fidelitatis sacramentum praestandum adstrictae, si non possunt per procuratorem iurare, personaliter exeundo monasterium iurabunt, absque dilatione ad monasterium rediturae. Domin. — §. 3. Compelluntur domini temporales per censuram ecclesiasticam, ut in suis curiis admittant abbatissas per procuratores litigare; ecclesiastici vero in temporalibus et spiritualibus eorum procuratores admittere debent. Domin. — §. 4. Ordinarii locorum, in subiectis monasteriis propria, in exemptis apostolica auctoritate clausuram procurare debent; nec est propter hoc in aliis casibus iurisdictio in exemptos eis attributa. H. d. Dominicus.

Bonifacius VIII.

Periculoso et detestabili quarundam monialium statui, (quae, honestatis laxatis habenis et monachali modestia sexusque verecundia impudenter abiectis, extra sua monasteria nonnunquam per habitacula saecularium personarum discurrunt, et frequenter infra eadem monasteria personas suspectas admittunt, in illius, cui suam integritatem voluntate spontanea devoverunt, gravamen^{1*}, offensam, in religionis opprobrium et scandalum plurimorum,) providere salubriter cupientes, praesenti constitutione perpetuo irrefragabiliter valitura sancimus, universas et singulas moniales, praesentes atque futuras, cuiuscunque religionis sint vel ordinis, in quibuslibet mundi partibus existentes, sub perpetua in suis monasteriis debere de cetero permanere clausura ita, quod nulli earum, religionem tacite vel expresse professae, sit vel esse valeat quacunque ratione vel causa, (nisi forte tanto et tali morbo eviderent earum aliquam laborare constaret, quod non posset cum aliis absque gravi periculo seu scandalo commorari,) monasteria ipsa deinceps egrediendi facultas; nullique aliquatenus inhonestae personae nec etiam honestae, (nisi rationabilis et manifesta causa existat, ac de illius, ad quem pertinuerit, speciali licentia,) ingressus vel accessus pateat ad easdem, ut sic a publicis et mundanis conspectibus separatae omnino servire Deo valeant liberius, et, lasciviendi opportunitate sublata eidem corda sua et corpora in omni sanctimonia diligentius custodire. §. 1. Sane, ut hoc salutare² statutum commodius valeat observari, districtius in-

hibemus, ne in monasteriis ordinum non Mendicantium aliqua recipiantur de cetero in sorores, nisi quot poterunt de ipsorum monasteriorum bonis sive proventibus absque penuria sustentari, si secus actum fuerit, irritum decernentes. §. 2. Verum quando abbatissa vel priorissa cuiusvis monasterii pro feudo, quod monasterium ipsum tenet ab aliquo principe seu domino temporali, sibi debet homagium vel fidelitatis sacramentum praestare, (nisi, quod per procuratorem illud praestet, possit efficere apud eum,) de monasterio cum honesta et decenti societate exire poterit eo casu licenter, homagio facto, quam primum commode poterit, seu fidelitatis praestito sacramento ad ipsum monasterium e vestigio reversura, sic, quod in fraudem residentiae sive morae claustralis nihil fiat omnino. §. 3. Porro, ne moniales causam seu occasionem habeant evagandi, principes saeculares ac alios dominos temporales rogamus, requirimus et obsecramus per viscera misericordiae Iesu Christi, eisdem in remissionem peccaminum nihilominus suadentes, quod abbatissas ipsas et priorissas ac moniales quascunque, monasteriorum suorum curam, administrationem negotiave gerentes, quibuscunque nominibus censeantur, per procuratores in suis tribunalibus seu curiis litigare permittant, ne pro constituendis procuratoribus, qui atorati in aliquibus partibus nuncupantur, seu aliis huiusmodi easdem oporteat evagari. Si qui vero contra praesumpserint, exhortationi huiusmodi rationabili atque sanctae obtemperare nolentes, quum sit iuri contrarium, quod mulieres, praesertim religiosas, per se ipsas litigare cogantur, et^{3*} a via deviet honestatis et periculum animarum inducat, ad hoc per suos ordinarios ecclesiasticos censura ecclesiastica compellantur. Episcopis autem et aliis praelatis superioribus et⁴ inferioribus quibuscunque iniungimus, quod et ipsi causas seu negotia, quae praefatae moniales habeant agere coram ipsis aut in curiis eorundem, sive sint homagia, fidelitatis sacramenta, lites vel quicquid aliud, ipsa per procuratores earum fieri faciant et tractari. §. 4. Et quoniam parum esset condere iura, nisi essent qui ea executioni debitae demandarent: patriarchis, primatibus, archiepiscopis et episcopis universis districte in virtute sanctae obedientiae sub obstatione divini iudicii et interminatione maledictionis aeternae praecipiendo mandamus, quatenus eorum quilibet in civitate ac dioecesi propria in monasteriis monialium sibi ordinario iure subiectis sua, in iis vero, quae ad Romanam immediate spectant ecclesiam, sedis apostolicae auctoritate, abbates vero et alii, tam exempti quam non exempti praelati ecclesiarum, monasteriorum et ordinum quorumcunque, in monasteriis huiusmodi⁵ sibi subiectis de clausura convenienti, ubi non est, ipsorum monasteriorum⁶ expensis et fidelium eleemosynis, quas ad hoc procurent, diligentius facienda, et de ipsis monialibus includendis quam primum commode poterunt providere procurent, si divinae ac nostrae indignationis voluerint acrimoniam evitare, contradictores atque rebelles per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, invocato⁷ ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis. Per hoc autem in monasteriis exemptis ordinarii locorum quoad alia nullam sibi credant iurisditionem vel potestatem aliquatenus attributam.

TITULUS XVII.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

CAP. UN.

Non licet novum ordinem vel religionem, aut habitum novae religionis creare et assumere. Et revocati sunt ordines Mendicantium, per Papam non approbati, creati post concilium. Dominicus. — §. 1. Religiosi mendicantes, per Papam post concilium approbati et instituti non possunt aliquem ad professionem recipere, domum vel locum de novo acquirere, nec acquisita sine licentia alienare, nec extraneis praedicare, confessiones eorum audire, vel ad sepulturam admittere. Et contra factum non tenet, et contra factus excommunicatus est. H. d. Dominicus. — §. 2. Revocatio ordinum Mendicantium Praedicatorum, Minorum, Eremitanos et Carmelitas non comprehendit. Hoc dicit Dominicus. — §. 3. Existens de ordinibus revocatis non collegialiter, sed singulariter ad alios ordines transire potest. H. d. Dominicus.

Gregorius X. in concilio generali Lugdunensi^a.

Religionum diversitatem nimiam, ne confusionem in-

Tit. XVII. Cap. I. a) c. 23. Conc. Lugd. II. (1274.); — in Comp. c. 1. h. t.; Hanc Decretalem Bonif. VIII. III. Non.

Mai. A. IV. (1298.) denuo publicavit hisce verbis: Tenorem cuiusdam constitutionis editae a fel. rec. Gregorio P. X. praed. n. in

Tit. XIV. Cap. VI. 1) spectet: Codd. coll. Tit. XV. Cap. un. 1) Biter.: A; Biter.: C; Biter.: F 2) accepit: ABCFG; accipit: D 3) solennius et man.: AC

Tit. XVI. Cap. I. 1) gravem offensam rel.: Codd. coll. 2) salubre: CD 3) et: deest: ABCDEF 4) et inf.: deest: A 5) hui.: AC 6) add.: quae clauduntur: A 7) Et invoc.: AC

duceret, generale concilium¹ consulta prohibitione vetavit^{2*}. Sed quia non solum importuna petentium inhiatio illarum postmodum multiplicationem extorsit, verum etiam^b aliquorum praesumptuosa temeritas diversorum ordinum, praecipue Mendicantium, quorum nondum approbationis meruere principium, effrenatam quasi multitudinem adinvenit: repetita constitutione districtius inhibentes, ne aliquis de cetero novum ordinem aut religionem adinveniat^{3*}, vel habitum novae religionis assumat, cunctas⁴ affatim religiones et ordines mendicantes, post dictum concilium adinventos, qui nullam confirmationem sedis apostolicae meruerunt, perpetuae prohibitioni subiicimus, et quatenus processerant revocamus. §. 1. Confirmatos autem per sedem eandem, post idem tamen concilium institutos, quibus ad congruam sustentationem reditus aut possessiones habere professio sive regula^{5*} quaelibet interdicit, sed per quaestum publicum tribuere victum solet incerta mendicitas, modo decernimus subsistere^c infra scripto, ut videlicet^d professoribus eorundem ordinum ita liceat in illis remanere, si velint, quod nullum deinceps ad eorum professionem admittant, ne de novo domum vel^e aliquem locum acquirant, nec domus seu loca, quae habent, alienare valeant sine sedis eiusdem licentia speciali. Nos enim ea dispositioni sedis apostolicae reservamus, in terrae sanctae subsidium, vel pauperum vel^{6*} alios pios usus per locorum ordinarios, vel eos, quibus sedes ipsa commiserit, convertenda. Si vero secus praesumptum fuerit: nec personarum recepto, nec domorum vel locorum acquisitio aut ipsorum ceterorumque bonorum alienatio valeat, et nihilominus contrarium facientes sententiam excommunicationis incurrant. Personis quoque ipsorum ordinum^f omnino interdicitur quoad extraneos praedicationis et audiendae confessionis officium aut^{7*} etiam sepulturam. §. 2. Sane ad Praedicatorum et Minorum ordines, quos evidens ex eis utilitas ecclesiae universali proveniens^g perhibet approbatos, praesentem non patimur constitutionem extendi. Ceterum Eremitarum sancti Augustini et Carmelitarum ordines, quorum institutio dictum concilium generale praecessit, in solido statu^h volumus permanere. §. 3. Adⁱ haec⁸ personis ordinum, ad quos constitutio praesens extenditur, transeundi ad reliquos ordines approbatos licentiam cedimus generalem ita, quod nullus ordo ad alium, vel conventus ad conventum se ac loca sua totaliter transferat, sedis eiusdem super hoc permissione specialiter non obtenta.

TITULUS XVIII.

DE CAPELLIS MONACHORUM.

CAP. UN.

Instituti in ecclesiis monachorum ad curam populi per episcopum ad ipsorum praesentationem, per eundem, si causa subsit, sunt destituendi. H. d. Dominicus.

Bonifacius VIII.

Presbyteri, qui ad curam populi per monachos in eorum ecclesiis praesentantur episcopis, et instituuntur ab ipsis, quum debeant esse perpetui, consuetudine vel statuto quovis contrario non obstante, ab eisdem nequeunt ecclesiis nisi per episcopos et ex causa rationabili amoveri.

TITULUS XIX.

DE IURE PATRONATUS.

CAP. UN.

Donatio iuris patronatus laici, facta loco ecclesiastico, etiam sine consensu episcopi tenet; non tamen praeiudicat iuri episcopi. H. d. Dominicus. — §. 1. Laicus quadrimestre tempus habet ad praesentandum, ecclesia vero semestre, licet a laico acquisiverit ius patronatus. Hoc dicit Dominicus.

Bonifacius VIII.

Si laicus ius patronatus ecclesiae sibi competens eidem

gen. Conc. Lugdun. cum quibusdam mutilationibus et detractionibus per nos nuper Romae ap. S. Petrum V. Non. Martii P. N. A. IV. in eadem constitutione factis, praesentibus fecimus adnotari — ap. Fejer Cod. dipl. Ungar. VI., 2., 157. — Potthast no. 24675. — b) et: Hab c) subsidere: Hbd; subiicere: He d) vid.: deest: G

Tit. XVII. Cap. I. 1) cf. c. 12. Conc. Later. IV. 2) vitavit: ACEFGHbcd 3) inveniatur: Codd. coll. Habedf 4) cunctos... religiosos: BDFG 5) add.: vel constitutiones: CHabede 6) aut: CHabcd 7) ac: Codd. coll. Habede 8) add.: donec de ipsis fuerit aliter ordinatum. Intendimus siquidem tam de illis quam de reliquis etiam non mendicantibus ordinibus, prout anima-

vel alteri ecclesiae seu loco religioso duxerit conferendum: huiusmodi collatio, quamvis absque assensu episcopi facta fuerit, efficax est censenda, per praefatam tamen collationem iuri episcopi, qui eidem assensum non praebuit, nolumus in aliquo derogari. §. 1. Verum licet patronus laicus ad praesentandum tempus habeat quadrimestre duntaxat: ecclesia tamen vel monasterium, cui facta est a laico iuris patronatus collatio, tempus habet semestre, et omnino, quantum ad praesentationem pertinet, non ut patronus laicus, sed ut patronus debet ecclesiasticus reputari.

TITULUS XX.

DE CENSIBUS, EXACTIONIBUS ET PROCURATIONIBUS.

CAP. I.

Archiepiscopus, volens provinciam visitare, prius debet visitare ecclesiam, civitatem et dioecesim propriam, clericos et laicos earundem. H. d. Dominicus. — §. 1. Visitata sua dioecesi archiepiscopus in parte vel in totum visitat omnia loca ecclesiastica, clerum et populum provinciae, procurationem a visitatis recipiendo. H. d. Dominicus. — §. 2. Archiepiscopus, post inceptam visitationem in una dioecesi, transiens ad aliam, ad primam redire non potest, nisi de novo reiteret in tota provincia. Dominicus. — §. 3. Expedita visitatione non reiterat illam archiepiscopus sine consilio suffraganeorum, et diffinitione in scriptis prius facta; debet tamen reincipere ab illis, qui in prima non fuerant visitati. H. d. Dominicus. — §. 4. Archiepiscopus visitans debet proponere verbum Dei, inquirere de vita ministrorum, et de pertinentibus ad divinum officium, absque iuramento; infamatos ordinarii denunciet, et notoria crimina puniat. H. d. Dominicus. — §. 5. Visitationem non in pecunia, sed in utilibus recipiet procurationem moderatam; nec familia sua aliquid recipere potest etiam praetextu officii, nec ipse nec sui aliquid munus, etiam oblatum, recipiat. H. d. Dominicus. — §. 6. Forma visitationis praemissa servari debet in episcopis et aliis praelatis inferioribus, regularium consuetudinibus exceptis. H. d. Dominicus.

Innocentius IV.^a

Romana ecclesia (Et infra:) Statuimus, ut quilibet archiepiscopus, suam volens visitare provinciam, prius ecclesiae suae capitulum ac civitatem et dioecesim propriam plene visitare procuret, nec sit solum erga maiorum, sed etiam minorum ecclesiarum, nec circa clericorum tantum, sed etiam populorum visitationem intentus. Et si commode vel absque difficultate accedere ad unamquamque non poterit, de pluribus locis ad unum congruum clericos et laicos studeat convocare, ne in illis visitatio postponatur. §. 1. Deinde liceat ei per totam provinciam vel eius partem visitationis officium exercere, civitates et^b dioeceses, suffraganeos¹ suos^c et eorum subditos, cathedralium et aliarum ecclesiarum capitula et^{2*} monasteria, ecclesias et alia religiosa et pia loca, clericos^{3*} et populos libere visitando, ac procuraciones a locis tantum recipere visitatis. §. 2. Ex quo tamen aliquam de ipsis dioecesibus visitare coeperit⁴, nunquam postea, sive totam sive partem eius visitaverit, revertatur causa visitationis ad illam, priusquam omnes reliquae⁵ ipsius provinciae dioeceses in toto vel in parte, quas secure visitare poterit, et sua denuo⁶ fuerint visitatae. Quodsi forte eadem⁶ dioecesis vel aliqua ibi ecclesia plus aliis indigerit visitari: tunc, aliarum visitatione intermissa, redeat ad eandem, si a loci dioecesano requisitus exstiterit, vel de omnium aut maioris partis episcoporum eiusdem provinciae processerit consilio et assensu, ad quod iidem se pronos exhibeant, ne animarum profectus aliquatenus negligatur. Si vero malitiose in his difficultatem adhibuerint, archiepiscopus licentiam super hoc a sede apostolica postulet confidenter. §. 3. Postquam autem semel omnes provinciae suae dioeceses visitaverit, licitum sit ei postea, prius tamen suffraganeorum suorum requisito consilio, et ipsius diffinitione super hoc habita coram eis, (quae in scriptis redigi volumus, ut possint aliis esse nota,) visitationem per eandem reiterare provinciam iuxta modum superius annotatum, etiamsi non interveniat in hoc suffraganeorum ipsorum⁷ assensus, illam semper providentiam adhibendo, ut in posterioribus visitationibus illas ecclesias

e) aut: Habcd f) ord.: deest: Had g) prov.: deest: Hae h) manere concedimus: H i) §. 3. in H non exstat.

Tit. XX. Cap. I. a) cf. adn. ad c. I. de suppl. negl. (1, 8.); — in Comp. c. un. h. t. Bull.: Ad exp. no. 31. b) et: deest: Iabcd c) suos: deest: ib. d) rel.: deest: ib. e) add.: ab eo: I.

rum salutem et eorum statui expedire viderimus providere: AH 9) hoc: BDF Tit. XX. Cap. I. 1) suffraganeorum suorum: AC 2) et: deest: Codd. coll. Iabcd 3) clericos: AIBcd 4) coepit: Bte 5) add.: ab eodem procuret: A 6) in eadem dioecesi: A 7) suorum: AD

eosque clericos⁸ et populos prius visitet, qui non fuerant ab eo in prioribus visitati, nisi magis sit aliis visitationis officium opportunum. §. 4. Sane huiusmodi impensus officium proposito verbo Dei quaerat de vita et conversatione ministrantium in ecclesiis et locis aliis divino cultui deputatis, ac ceteris, quae ad officium ipsum spectant, absque coactione et exactione qualibet iuramenti, ad ipsorum emendationem per salubria monita, nunc levia, nunc aspera, iuxta datam sibi a Deo prudentiam⁹ diligenter intendens. Quodsi de aliquibus orta fuerit infamia contra eos ordinariis ipsorum, ut super his solenniter inquirent, denunciaret, si viderit expedit. Notoria vero crimina, quae examinatione non egeant¹⁰, quum super his merito notari possit ordinariorum negligentia eorumdem, libere corrigat, poenam pro illis debitam infligendo. §. 5. Procuraciones autem recipiat, secundum quod est in canonibus constitutum; nullam tamen pecuniam ipse vel aliquis de sua familia, occasione alicuius officii aut consuetudinis, seu quolibet alio modo earum¹¹ nomine, sed in victualibus expensas tantum recipiat moderatas. Caveat insuper, ne ipse vel quisquam suorum aliquod munus, quodcumque sit et qualitercumque offeratur, praesumat recipere, ut non quae sua sunt videatur quaerere, sed quae Iesu¹² Christi. Quodsi fuerit contra praesumptum, recipiens maledictionem incurrat, a qua nunquam, nisi duplum restituat, liberetur. Volumus enim in his fraudem quamlibet penitus evitari. §. 6. Hanc autem visitandi formam ab universis, etiam¹³ episcopis aliisque praelatis, ordinario iure suos subiectos¹⁴ visitantibus, plene observari praecipimus, salvis super hoc rationabilibus et approbatis religiosorum consuetudinibus et regularibus institutis.

CAP. II.

Quia decretalis Innocentii IV. supra proximo non bene servabatur in illo capitulo, quo praeceperat, procuraciones in victualibus, non in pecuniis recipi, et non recipi munera, nec etiam procuraciones in victualibus a locis non visitatis; illam confirmat, poenas adiciens. Ioann. Andr.

Gregorius X. in generali concilio Lugdunensia.

Exigit¹ perversorum audacia, ut non simus sola delictorum prohibitione contenti, sed etiam poenam delinquentibus imponamus. Constitutionem² itaque felicitis recordationis Innocentii Papae IV. praedecessoris nostri, editam super non recipiendis in pecunia procuracionibus, ac super receptione munerum visitantibus eorumque familiaribus³ interdicta, quam multorum fertur temeritas praeterire, volentes inviolabiliter observari, eam decernimus^b poenae adiectione iuvandam, statuentes, ut universi et singuli, qui ob procuracionem sibi ratione visitationis debitam exigere pecuniam, vel etiam a volente recipere, vel⁴ alias constitutionem ipsam recipiendo munera, sive, visitationis officio non impenso, procuracionem in victualibus, aut aliquid aliud^c procuracionis occasione violare praesumpserint, duplum eius, quod receperint, ecclesiae, a qua id receptum fuerit, infra mensem reddere teneantur. Alioquin extunc patriarchae, archiepiscopi, episcopi^d duplum ipsum ultra⁵ praedictum tempus restituere differentes, ingressum sibi ecclesiae sentiant⁶ interdictum; inferiores vero ab officio et beneficio noverint se suspensos, quousque de duplo huiusmodi gravatis ecclesiis plenariam satisfactionem impendant, nulla eis in hoc dantium remissione, liberalitate seu gratia valitura.

CAP. III.

Visitator recipere potest procuracionem in pecunia, volentibus visitatis; sed una die ultra unam procuracionem non recipiet, licet plura visitaverit loca. H. d. Dominicus.

Bonifacius VIII.

Felicitis recordationis Gregorius Papa X. praedecessor noster prohibuit in concilio Lugdunensi, ne aliqui ob procuracionem sibi ratione visitationis debitam exigere pecuniam praesumerent, vel etiam recipere a volente. Verum quoniam rerum experientia nos instruxit, ex hoc tam personis visitantibus quam locis et ecclesiis visitatis multa incommodorum dispendia provenire: concedimus, ut patriarchae archiepiscopi, episcopi et alii, quibus ex officio competit visitare, a volentibus ecclesiarum et locorum visitatorum rectoribus seu personis pecuniam licite recipere valeant pro sumptibus moderatis faciendis in victualibus, diebus, quibus visitationis officium personaliter exercent, adiacentes, quod non liceat visitanti nisi unam procuracionem recipere una die, sive unum locum solum visitaverit sive plura, etiamsi locus quilibet visitatus ab illo sufficeret ad procuracionem integram persolvendam; quum eidem sufficere debeat, ut temporalia metat a locis personaliter visitatis pro diebus, quibus eius spiritualia subministrat. Cetera vero, in eiusdem praedecessoris substitutione contenta, in suo volumus robore perdurare.

CAP. IV.

Si universitas vel singularis persona ecclesias vel ecclesiasticas personas compulerit solvere pedagia, vel guidagia, vel exactiones pro rebus suis, quas causa negotiationis non deferunt, vel pro personis: singulares sunt excommunicati, et universitas interdicta, nec prodest contraria consuetudo. Clem. ult. hoc. addit, quod dioecesanis, quibus constat, aliquos has sententias incidisse, illos publicare debent, et ipsas sententias facere observari. eod. tit. Praesenti. Ioann. Andr.

Idem.

Quoniam pedagiorum exactiones tam iure canonico quam civili regulariter merito sint damnatae: tanto tamen districtius, ne ab ecclesiis et personis ecclesiasticis talia exigantur, prohiberi oportet, quanto, si id¹ fiat, maioris inde² transgressionis reatus incurritur, et offensa evidenter comprobatur. Quum igitur ecclesiae, ecclesiasticaeque personae ac res ipsarum non solum iure humano, quin immo et divino, a saecularium personarum exactionibus sint immunes: constitutionem felicitis recordationis Alexandri Papae IV. praedecessoris nostri³, qui statuit, ecclesias et personas ecclesiasticas ad pedagia et guidagia penitus non teneri, nec ad exhibendum vel solvendum talia pro rebus suis propriis, quas non causa negotiandi deferunt vel deferri faciunt seu transmittunt, volentes propter multorum insolentiam et abusum poenae adminiculo adiuvari, adiecimus districtius inhibendo, (contraria consuetudine quorumcumque, quae dicenda est corruptela verius, non obstante,) ut nec collegium nec universitas, nec aliqua etiam singularis persona, cuiuscumque sit dignitatis, conditionis aut status, a praefatis ecclesiis aut personis pro personis ipsis aut rebus praedictis talia exigat³ vel extorqueat per se vel per alium, suo nomine vel etiam alieno, aut eas ad huiusmodi persolvenda compellat. Qui vero contra fecerint, si personae fuerint singulares, excommunicationis, si autem collegium vel universitas civitatis, castrum seu loci alterius cuiuscumque, ipsa civitas, castrum vel locus interdicti sententias ipso facto incurrant, nec ab excommunicatione huiusmodi absolutionem vel interdicti relaxationem obtineant, donec exacta plenarie restituerint, et de transgressione satisfecerint competenter.

CAP. V.

Archiepiscopus visitare potest provinciam ac etiam iterare, licet suffraganei non sint negligentes, et tunc confessiones omnium audire, absolvere, et poenitentias imponere. H. d. Dominicus.

Idem^a.

Perpetuo declaramus edicto, archiepiscopum posse secundum tenorem constitutionis felicitis recordationis Innocentii Papae IV. praedecessoris nostri super hoc editae suam provinciam visitare libere, licet non sint eius suffraganei negligentes, et iterare visitationem eandem, ac procuraciones¹ a locis recipere visitatis, consuetudine, si qua forsitan ab ipsis suffraganeis vel ab aliis allegetur, praemissis contraria non obstante. Potest etiam idem archiepiscopus,

L. no. XLVI.: Demum visitationem ab archiepiscopo per suam provinciam secundum tenorem constitutionis super hoc a nobis editae decernimus iterandam, non obstante consuetudine, quae super ipsius iteratione visitationis [a] suffraganeis allegatur.

Tit. XX. Cap. II. a) c. 24. Conc. Lugd. II. (1274.) — in Comp. h. t. c. I. b) decrevimus: Hd f) c) al.: deest: Hd d) et ep.: ib. Cap. IV. a) est decret.: Quia nonnulli cf. ad c. 3. (5, 2) Cap. V. a) cf. Decretal. Gregorii X., cuius pars exstat in

Tit. XX. Cap. I. 8) clericos: ADIef 9) providentiam: AClacde 10) egent: Glde; indigent: A; egerint: Iabc 11) eorum: Alabcde 12) Iesu: deest: Codd. coll. 13) et: A; et: deest: Df 14) subditos: ABFIabcde Cap. II. 1) Ex multorum: A 2) cf. supra c. 1. 3) familiis: Codd.

coll. Hd; famulis: Hbce 4) aut: ACEFHabcd 5) infra: AHe 6) sent.: deest: Codd. coll. Hd; sciant: Hde Cap. IV. 1) id: deest: AD; allud: C 2) tamen: A; deest: C 3) exigant ... extorqueant ... compellant: AD Cap. V. 1) et procuracionem: C

dum visitat, confessiones subditorum suffraganeorum audire, ac absolvere confitentes, et ipsis poenitentias iniungere salutare.

TITULUS XXI.

DE CONSECRATIONE ECCLESIAE VEL ALTARIS.

CAP. UN.

Polluta ecclesia pollutum est coemeterium illi contiguum, sed non remotum. Polluto coemeterii ecclesiam non polluit, licet contigua existat. Polluto uno coemeterio aliud illi contiguum pollutum non est, licet per portam de uno in aliud detur ingressus. Hoc dicit Dominicus.

Bonifacius VIII.

Si ecclesiam pollui sanguinis aut seminis effusione contingat: ipsius coemeterium, si contiguum sit eidem, censetur esse pollutum. Unde, antequam reconciliatum fuerit, non debet in eo aliquis sepeliri; secus, si remotum fuerit ab eadem. Non sic quoque in casu converso sentimus, ut videlicet polluto coemeterio, quamvis ecclesiae contiguo, debeat ecclesia reputari polluta, ne minus dignum¹ maius, aut accessorium principale ad se trahere videatur. Non unum, sed plura coemeteria esse noscuntur, quae, quamvis sibi cohaerentia, pariete tamen medio seiunguntur². Ideoque, violato eorum altero, alterum, licet de uno ad aliud per portam intermedium habeatur accessus, non propter hoc reputabitur violatum.

TITULUS XXII.

DE RELIQUIIS ET VENERATIONE SANCTORUM.

CAP. UN.

Festa duodecim Apostolorum, quatuor Evangelistarum, et quatuor Doctorum et Confessorum ecclesiae, scilicet Gregorii, Augustini, Ambrosii et Hieronymi, sub officio duplici debent solemniter celebrari. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Gloriosus Deus in sanctis suis et in maiestate mirabilis, cuius ineffabilis altitudo prudentiae¹, nullis inclusa limitibus, nullis terminis comprehensa, recti censura iudicii coelestia pariter et terrena disponit, etsi cunctos eius ministros magnificent, altis decoret honoribus, et coelestis efficiat beatitudinis possessores: illos tamen, ut dignis digna rependat, potioribus attollit insigniis dignitatum, et praemiorum uberiori retributione prosequitur, quos digniores agnoscit, et commendat ingentior excellentia meritorum. Sic et alma mater ecclesia, eius sacra vestigia prosequens, et exemplo ducta laudabiliter, licet universos in regnis coelestibus constitutos studiis honorare sollicitis, et sonoris efferre praeconiis non desistat, gloriosissimos tamen Christianae fidei principes, athletas Dei electos, iustos saeculi iudices, lumina vera mundi, videlicet Christi redemptoris Apostolos numero duodeno contentos, qui, viventes in carne, praedictam ecclesiam suo pretioso sanguine plantaverunt, ipsam erigendo sublimiter et disciplinis sanctissimis dirigendo, reverendissimos etiam patres virosque clarissimos quatuor Evangelistas Domini, per quorum diligentissima et fidelissima studia eidem ecclesiae sacra evangelia illuxerunt, egregios quoque ipsius Doctores ecclesiae, beatos Gregorium, qui meritis inclutus sedis apostolicae curam gessit, Augustinum et Ambrosium, venerandos antistes, ac Hieronymum, sacerdotii praeditum titulo, eximios confessores summis attollere vocibus, laudibus personare praecipuis, et specialibus disponit honoribus

venerari. Horum quippe doctorum perlucida^{2*} et salutaria documenta praedictam illustrarunt ecclesiam, decorarunt virtutibus, et³ moribus informarunt. Per ipsos praeterea, quasi luminosas ardentisque lucernas super candelabrum in domo Domini positas, errorum tenebris profugatis, totius corpus ecclesiae tanquam sidus irradiat matutinum. Eorum etiam foecunda facundia, coelestis irrigui gratia influente, scripturarum aenigmata reserat, solvit nodos, obscura dilucidat, dubiaque declarat; profundis quoque ac decoris illorum sermonibus ampla ipsius ecclesiae fabrica, velut gemmis vernantibus, rutilat, et verborum elegantia singulari gloriosius sublimate coruscat. Ideoque circumsperta prudentia dictae sedis, quae, actibus intenta salubribus et operibus exposita pietatis, libenter et sollerter exsequitur quae sunt Dei, praemissa sollicitè digneque considerans, et debita meditatione perlustrans, ad divini nominis honorem et gloriam, exaltationem catholicae fidei, salutemque fidelium, merito censuit riteque providit, Apostolos, Evangelistas et Confessores eosdem in universali ecclesia honorificentiae potioris impendiis attollendos, ut ab ea tanto propensius honorari se sentiant, quanto ipsam prae ceteris excellentius illustrarunt. Nos itaque, piis ducti consiliis dignisque studiis excitati, nonnullos praedecessores nostros Romanorum Pontificum, qui, specialis devotionis prosequentes affectum, aliquorum festa sanctorum sub duplici ordinaverunt officio celebranda, imitari sollicitè intendentes, eorumdem Apostolorum, Evangelistarum et Confessorum festivitates praecipuas de fratrum nostrorum consilio et assensu sub officio duplici per universas orbis ecclesias volumus, statuimus et praecipimus annis singulis perpetuis futuris temporibus solemniter celebrari.

TITULUS XXIII.

DE IMMUNITATE ECCLESiarUM, COEMETERIORUM ET ALIORUM¹ LOCORUM RELIGIOSORUM.

CAP. I.

Saeculares potestates ab ecclesiis vel ecclesiasticis personis tallias vel exactiones pro rebus vel possessionibus acquisitis vel acquirendis exigere non praesumant, nec eas compellere ad ipsas distrahendum, vel extra manum suam ponendum. H. d. Ioann. Andr.

Alexander IV.^a

Quia nonnulli, habentes temporale dominium, vel potestatis gerentes officium saecularis, libertatem et immunitatem ecclesiasticam laedere ac minuere tanquam honoris et privilegii ecclesiarum invidi moluntur: expedit, quod per diligentiam et auctoritatem sedis apostolicae, quae curam habet ecclesiarum omnium et tutelam, contra talium ausus et conamina opportunum remedium apponatur, ut ecclesiae ipsae in plenitudine iuris sui et libertatis integritate laentur, ac detestabilis malignorum audacia et insolentium¹ nefaria temeritas propulsetur. Sane intelleximus, quod in regno Franciae communiae, scabini seu^b consules et alii domini temporales, et ii, qui iurisdictionem in ipsis communiis, civitatibus^c, castris et villis temporalem exercent, vel quibus in illis commissa est executio iustitiae saecularis, molesti sunt nimium ecclesiis super pluribus et infesti, et^d inter cetera nituntur^e et student, ut illis^f collectas et^{2*} tallias et alia huiusmodi eadem ecclesiae praetextu bonorum, quae acquisiverunt, tribuant et persolvant, vel extra manum suam ponant huiusmodi acquisita^g. Volentes itaque super his omnibus, prout expedit, sollicitè providere, totque temerariis

Tit. XXIII. Cap. I. a) Scire debes, quod Alex. IV., cuius fuit haec decretalis providit contra septem gravamina, quae laici inferebant ecclesiis et clericis. Et quod hic habetur, fuit primum. De secundo formata fuit decret.: Quamquam supra de censib., quae longe plenius providet. Tertium fuit omissum ex causa: continebat enim quod de legatis ecclesiae, vel ad pias causas, vel pro morte oblati nil posset diminui per communitates occasione alicuius impositionis factae post mortem testatoris vel infirmitatis de qua decessit in fraudem. Quartum habetur infra de sent. excom.: Decernimus. De quinto formata fuit decret. Quum quidam supra de except. eo. lib. De sexto decret.: Licet supra eodem de iureiur. De septimo decreta. 2. supra de foro competentis. Io. Andr.

dat. Lat. V. Kal. April. A. II. (1257.) ap. Le Paige Bibliothec. Praemonstrat. (Paris 1633.) II. 674. — Potthast no. 16308. — Codd. ML no. LXXXIX. b) seu . . . temp.: deest: orig. c) civit . . . vill.: deest: ib. d) et . . . cet.: deest: ib. e) nit. enim: ib. f) vel: ib. g) hoc loco seqq. omiserunt libri VI. Compilatores: Domini insuper saeculares exigunt et extorquent¹ ab earum praelatis et aliis personis ecclesiasticis, religiosus et saecularibus pedagia et guionagia, quum per illarum districtum eos transire vel res ipsorum deferri contingit. Et quum aliqui ecclesiis et aliis piis locis vel personis aliquibus in suis testamentis legant de bonis propriis aliqua vel relinquunt seu restitui praecipiant acquisita minus licite vel obtenta, non permittunt dictae

Tit. XXII. Cap. un. 1) providentiae: A 2) praelucida: Codd. coll. 3) et: deest: AC

Tit. XXIII. 1) alior: deest: BEF Cap. I. 1) insolentium: CFA 2) et: deest: ADF orig.

ausibus congruis praesidiis obviare, auctoritate apostolica prae habitata cum fratribus nostris diligenti deliberatione decernimus³, non licere praefatis communiis, scabinis, et iis, qui in eis iurisdictionem temporalem obtinent vel iustitiam temporalem⁴ exercent^h, tallias, vel collectas seu exactiones quasunque ecclesiis velⁱ personis ecclesiasticis imponere, vel exigere ab eisdem pro domibus, praediis vel quibuscunque possessionibus, ab eisdem ecclesiis vel^k personis ecclesiasticis legitime hactenus acquisitis vel in posterum acquirendis, etiamsi ipsae ecclesiae vel^l personae vel res huiusmodi sint infra illorum districtum vel territorium constitutae. Nec etiam liceat^m illis, ipsas ecclesias vel personas ad distrahendum vel alienandum, aut extra manum suam ponendum acquisita iam, vel quae deinceps acquirant, aliquatenus coarctareⁿ.

CAP. II.

In ecclesiis dato humiliter ingressu debet orationibus insisti, exclusis clamoribus et seditiosis, conciliis universitatis laicorum, et eorum publicis parlamentis, vanis colloquiis, negotiationibus, et nundinis ac iudiciis saecularibus, et maxime criminalibus. H. d. usque ad §. Ordinarii. Dominicus. — §. 1. Locorum ordinarii exsequi debent hic contenta; et sententiae, in ecclesiis habitae, sunt nullae, et contra facientes puniri debent. H. d. Dominicus.

Gregorius X. in generali concilio Lugdunensi^a.

Decet domum Domini sanctitudo, decet, ut, cuius in pace factus est locus, eius cultus sit cum debita veneratione pacificus. Sit itaque ad ecclesias humilis et devotus ingressus, sit in eis quieta conversatio, Deo grata, insipientibus placita¹, quae considerantes non solum instruat, sed et² reficiat. Convenientes ibidem nomen illud, quod est super omne nomen, a quo aliud sub coelo non est datum hominibus, in quo salvos fieri credentes oporteat, nomen videlicet Iesu Christi, qui salvum faciet^b populum suum a peccatis eorum, exhibitione reverentiae specialis attollant, et, quod generaliter scribitur, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, singuli singulariter in se ipsis implentes, praecipue dum aguntur missarum sacra ministeria³, gloriosum illud nomen quocumque⁴ recolitur, flectant genua cordis sui, quod vel capitis inclinatione testentur⁵. Attendantur⁶ in locis eisdem^c intentis praecordiis sacra solennia, devotis⁷*

orationibus insistatur⁸*. Nullus in locis eisdem, in quibus cum pace ac quiete vota convenit celebrari, seditioem excitet, conclamationem moveat impetumve committat. Cessent in locis⁹* illis universitatum et societatum quarumlibet concilia, conciones et publica parlamenta. Cessent vana et multo fortius foeda et profana colloquia, cessent¹⁰ confabulationes quaelibet. Sint postremo quaecumque alia, quae^d divinum possunt turbare¹¹ officium, aut oculos divinae maiestatis offendere¹², ab ipsis prorsus extranea, ne, ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi. Cessent in ecclesiis earumque coemeteriis negotiationes¹³, et praecipue nundinarum ac fori cuiuscumque tumultus. Omnis in eis saecularium iudiciorum strepitus conquiescat. Nulla inibi causa per laicos, criminalis maxime, agitur; sint loca eadem a laicorum cognitionibus aliena. §. 1. Ordinarii locorum hoc¹⁴ faciant observari, suadenda suadeant, interdicta huiusmodi auctoritate compescant, ad hoc alios¹⁵ etiam in ecclesiis ipsis magis assiduos et ad praemissa idoneos deputando. Et nihilominus processus iudicum saecularium, ac specialiter prolatae sententiae in eisdem locis omni careant robore firmitatis. Qui vero praemissas¹⁶ inhibitiones animo petulant contempserint, praeter processum ordinariorum et deputandorum ab ipsis, divinae ultionis et nostrae poterunt acrimoniam formidare, donec suum confessi reatum a simili firmato proposito deliberaverint abstinere.

CAP. III.

Ponit excessus laicorum, qui clericis collectas, tallias et onera imponebant, et excessus clericorum, qui tallibus consentiebant. — §. 1. Praecipit, personas ecclesiasticas pro rebus suis vel ecclesiarum nil laicis solvere debere absque licentia apostolicae sedis, sub quocumque colore mutui, subventionis, doni vel alio quolibet, ut etiam ipsi laici tallias non exigant vel recipiant, nec occupent quocumque modo deposita ecclesiarum vel personarum ecclesiasticarum; singulares contra facientes excommunicat, universitates interdicat. Quae poenae locum habeant in promissionibus, factis etiam ante hanc constitutionem, si postmodum solvantur vel recipiantur, et ab his sententia solus Papa absolvit, praeterquam in mortis articulo. Hoc dicit. — §. 2. Omnia privilegia derogantia huic constitutioni cassat et irritat.

Bonifacius VIII.^a

Clericis laicos infestos oppido tradit antiquitas, quod et

communiae vel universitatis legata huiusmodi libere exhiberi nec taliter habita reddi, nisi prius de his certa iuxta earum libitum pro solutione debitorum ipsorum quibus suas civitates vel municipia teneri asserunt portio deducatur. Iudices etiam saeculares excommunicatos admittunt in iudiciis ad agendum, patrocinandum et testificandum, non recipientes in hoc excommunicationis exceptionem, si forsitan opponatur. Et si excipiat coram eis de re iudicata vel de sententia lata per ecclesiasticum iudicem, quum causam aliquam sic decisam ad ipsorum auditorium vel examen deduci contingit, exceptionem huiusmodi non admittunt. Mulierem quoque, quae suam alienavit dotem et non venire contra iuravit, audiunt, dotem ipsam postmodum coram eis repetentem, quamvis legitime constet, de huiusmodi iuramento. Priores autem et abbates aliasque personas ecclesiasticas ad solutionem debitorum super quibus forte ostenduntur et exhibentur litterae dictorum priorum, abbatum et personarum ipsarum signatae sigillis damnabili praesumptione compellunt. Volentes etc. *cf. supra c. 1. (3, 23.)* h) ex. ipsosque non posse tall. : *orig.* i) aut: *ib.* k) et: *ib.* l) et: *ib.* m) licere: *ib.* n) coarctare. Decernimus insuper dictas ecclesias et personas ecclesiasticas ad pedagia et guionagia penitus non teneri nec ad exhibendum vel solvendum talia pro rebus suis propriis quas non causa negotiandi deferunt seu deferri faciunt vel transmittunt. Statuimus quoque, nil omnino ex his quae testator legat, vel relinquat sui etiam restitui praecipit de illicite acquisitis fore diminuendum vel subtrahendum aut deducendum praetextu alicuius impositionis et post testatoris obitum vel etiam ante dum aegritudinis lecto decumbit in fraudem sibi factae ab universitate, seu communia, vel eiusdem nomine pro debitis seu quibuscumque negotiis eiusdem universitatis vel communiae aut alias iuxta suae libitum voluntatis. Si qui vero contra praemissa vel aliquid eorum praesumpserint per dioecanos et ordinarios locorum a praesumptione huiusmodi censura ecclesiastica compescantur. Statuimus etiam, quod iudices saeculares censura simili per ecclesiasticos iudices trina monitione praemissa excommunicatos ab agendo,

patrocinando et testificando in suis curiis et iudiciis repellere compellantur, quodque ipsi iudices saeculares exceptionem rei iudicatae per ecclesiasticum iudicem de qua quidem re ad ipsum iudicem ecclesiasticum cognitio pertinet de consuetudine vel de iure coram ipsis propositam recipere, nisi ubi secundum iura debet admitti, nec non et ecclesiastici iudices quum de re iudicata per saecularem iudicem excipitur, coram eis exceptionem huiusmodi teneantur admittere in iis quae iuri canonico non repugnent, et ad hoc dicti saeculares nisi moniti a tali gravamine vel iniquitate desistant, quum in derogationem et contemptum iurisdictionis ecclesiasticae id praesumere dignoscantur, per ordinarios locorum et ipsi ordinarii per superiores suos censura ecclesiastica coartentur. Quia vero contingit interdum, quod constante matrimonio mulieres alienationibus super rebus dotalibus et donatis propter nuptias consentiant ne contra ulterius veniant proprio iuramento firmando et soluto processu temporis matrimonio contravenire nituntur, declaratum est iure canonico, quod licet mulieris consensus in talibus non videatur obligatorius secundum legitimas sanctiones, ne tamen tali praetextu viam contingat periuriis aperiri, mulieres ipsae servare debent huiusmodi iuramenta sine vi et dolo sponte praestita, quum in alterius praeiudicium non redundent, nec non observata vergant in dispendium salutis aeternae. Propter quod decernimus praefatos iudices saeculares ad observandum hoc ius canonico per censuram ecclesiasticam fore cogendos. Qui etiam ne personas ecclesiasticas ad solutionem debitorum, etiamsi dictarum personarum litterae sui quaecumque aliae probationes super debitis ipsis exhibeantur et appareant, arcere praesumant, quum nullam in illos quantum ad hoc iurisdictionem habeant censura simili compescantur. Nulli ergo etc.

Cap. II. a) c. 25. *Conc. Lugd. II. (1274.)* — in *Comp. c. un. h. l.* b) facit: *Hbā*; fecit: *Hf* c) ipsis: *Habdf*; ipsis eisd.: *He* d) quae: *deest*: *Hbe*

Cap. III. a) *Dat. Romae VI. Kal. Mart. A. II. (1296.)*; *ap. Böhmer Cod. diplom. Moenofrancfurt. I., 298. Hc L*

Tit. XXIII. Cap. I. 3) decrevimus: *BC* 4) saecularem: *CDEF orig.* Cap. II. 1) placida: *CDEFHbdef* 2) etiam: *ACD*; *deest*: *E* 3) misteria: *CDFHbdef*; solennia: *A*; solennia al. misteria: *B* 4) add.: misteria: *AF* 5) add.: flectant corporis, si id patiatur facultas: *AHe* 6) Atten-

dant: *AC* 7) add.: animis: *AHbdef* 8) intenduntur: *AHbdf* 9) loc.: *deest*: *ABCDEFHbdef* 10) add.: in illis etiam: *A* 11) perturbare: *A* 12) possunt off.: *ib.* 13) add.: quaelibet: *ib.* 14) hacc: *ACEFHf* 15) al.: *deest*: *CHA* 16) praedictas: *A*

praesentium experimenta temporum manifeste declarant, dum suis finibus non contenti nituntur in vetitum, ad illicita frena relaxant, nec prudenter attendunt, quam sit eis in clericos ecclesiasticasve personas et bona interdicta potestas, ecclesiarum praelatis, ecclesiis, ecclesiasticisque personis regularibus et saecularibus imponunt onera gravia, ipsosque talliant, et eis collectas imponunt, ab ipsis suorum proventuum vel bonorum dimidiam decimam, seu vicesimam, vel quamvis aliam portionem aut quotam exigunt et extorquent, eosque moliantur multifarie subiicere servituti, suaeque submittere ditioni, et, (quod dolenter¹ referimus,) nonnulli ecclesiarum praelati ecclesiasticaeque personae, trepidantes ubi trepidandum non est, transitoriam pacem quaerentes, plus timentes maiestatem temporalem offendere quam aeternam, talium abusibus non tam temerarie quam improvide acquiescunt, sedis apostolicae auctoritate seu licentia non obtenta. §. 1. Nos igitur, talibus iniquis actibus obviare volentes, de fratrum nostrorum consilio apostolica auctoritate statuimus, quod, quicumque praelati ecclesiasticaeque personae, religiosae vel saeculares quorumcunque ordinum, conditionis seu status², collectas vel tallias, decimam, vicesimam seu centesimam suorum³ et ecclesiarum proventuum vel bonorum laicis solverint vel promiserint, vel se soluturos consenserint, aut quamvis aliam quantitatem, portionem aut quotam ipsorum proventuum vel bonorum aestimationis³ vel valoris ipsorum, sub adiutorii, mutui, subventionis, subsidii vel doni nomine, seu quovis alio titulo, modo vel quaesito colore absque auctoritate sedis eiusdem, nec non imperatores, reges seu principes, duces, comites vel barones, potestates, capitanei, vel⁴ officiales vel rectores, quocumque nomine censeantur, civitatum, castrorum seu quorumcunque locorum, constitutorum ubilibet, et quivis alii cuiuscumque praeeminentiae, conditionis et status, qui talia imposuerint, exegerint vel receperint, aut⁵ apud aedes sacras deposita⁶ ecclesiarum vel ecclesiarum personarum ubilibet arrestaverint, saisiverint seu occupare praesumpserint, vel arrestari, saisiri aut occupari mandaverint, aut occupata, saisita seu⁶ arrestata receperint, nec non omnes, qui scienter dederint in praedictis auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Universitates quoque, quae in his culpabiles fuerint, ecclesiastico supponimus interdicto, praelatis et personis ecclesiasticis supra dictis in virtute obedientiae, et sub depositionis poena districte mandantes, ut talibus absque expressa licentia dictae sedis nullatenus acquiescant, quodque praetextu cuiuscumque obligationis⁷, promissionis et confessionis⁸, facturum hactenus vel faciendarum in antea, priusquam huiusmodi constitutio, prohibitio seu praeceptum ad notitiam ipsorum pervenerint, nil solvant, nec supra dicti saeculares quoquo modo recipiant. Et si solverint, vel praedicti receperint, excommunicationis⁹ sententiam incidant ipso facto. A supra dictis autem excommunicationum⁸ et interdicti sententias nullus absolvi valeat, praeterquam in mortis articulo, absque sedis apostolicae auctoritate et licentia speciali, quum nostrae intentionis existat, tam horrendum saecularium potestatum abusum nullatenus sub dissimulatione transire. §. 2. Non obstantibus quibuscumque privilegiis, sub quibuscumque tenoribus, formis seu modis aut verbo-rum conceptione, concessis imperatoribus, regibus et aliis supra dictis, quae contra praemissa in nullo volumus alicui vel aliquibus suffragari.

CAP. IV.

Excommunicati sunt, qui impediunt super causis, quae ad forum ecclesiasticum de iure vel de consuetudine pertinent, literas a sede apostolica impetrari, vel super ipsis coram ordinariis vel delegatis ecclesiasticis litigare. Ioann. Andr.

Idem.

Quoniam, ut intelleximus, quorundam iustitiariorum,

no. LXXXIX. *Cod. Monac. lat. no. 5540. fol. 2 v. Potthast no. 24291.* b) statuum: *Cod. Mon. orig.* c) vel: *orig.*

Tit. XXIV. Cap. I. a) quam non habemus, ... et incipie-

Tit. XXIII. Cap. III. 1) dolentes: *ADF* 2) suarum: *AC* 3) existimationis: *AEF* 4) vel: *deest: ADEF Cod. Monac. cit. orig.* 5) aut: *deest: AF* 6) depositas: *C*; depositam: *F* 7) oblationis: *DE Cod. Monac. cit. orig.* 8) concessions: *ADEF Cod. Monac. cit.* 9) add.: in: *ACDEF Cod. Monac.*

Cap. IV. 1) rat. ... rer.: *deest BCDEF* 2) ecclesiae pertinere noscuntur: *A* 3) vel aliqua: *ib.* 4) compellantur: *AC* 5) distr. inh.;

ballivorum iudicumve saecularium ac temporalium dominorum in quibusdam partibus praesumptuosa temeritas sic excrevit, ut in terris eorum sive districtibus literas apostolicas impetrantes, vel ad iudices ordinarios ecclesiasticos recurrentes super causis, negotiis seu quaestionibus, quae ratione¹ personarum aut rerum de iure aut antiqua consuetudine ad forum ecclesiasticum² pertinent, obtinere non possunt in eis per eosdem ordinarios iudices vel apostolicas literas iustitiae complementum, quin potius super illis recurrere ad iudicium saeculare, vel a lite³, causa seu quaestione desistere compellantur⁴; nos, iustitiam nostram et ecclesiae sponsae nostrae nolentes negligere, qui alios in sua iustitia confoveamus, statuimus districtius inhibendo⁵, ne quis imperatores literarum nostrarum, vel alios in foro⁶ ecclesiastico delegato seu ordinario litigantes seu litigare volentes, sive ambae partes hoc voluerint sive una, super causis ecclesiasticis, sive quae ad forum ecclesiasticum ratione personarum, negotiorum vel rerum, de iure vel de antiqua consuetudine pertinere noscuntur, per⁷ se vel per alium ad desistendum, vel in foro saeculari de quaestionibus huiusmodi litigandum per eorundem⁸ iudicum ecclesiasticorum vel impetrantium aut litigantium, seu volentium litigare, aut propinquorum ipsorum seu rerum illorum, aut ecclesiarum suarum etiam captionem, modisve aliis quibuscumque compellat, seu compelli faciat vel procuret, nec per se aliosve impediatur, quo minus coram iudicibus ecclesiasticis, delegatis seu ordinariis querelantes de causis, quae, ut praemissum est, ad cognitionem pertinent eorundem, possint libere iustitiam obtinere, nec ad praedicta facienda det auxilium, consilium vel favorem. Si quis vero contra praesumpserit⁹: excommunicationi se ipso facto noverit subiicere, a qua, nisi tam iudici, cuius cognitio fuerit impedita vel iurisdictio usurpata, quam parti, quae turbata in prosecutione fuerit sui iuris, de iniuria, damnis, expensis¹⁰ et interesse prius per eundem integre fuerit satis factum, nullatenus absolvatur.

CAP. V.

Domini temporales, prohibentes subditis, ne cum personis ecclesiasticis contrahant, vel communia obsequia exhibeant, ipso facto excommunicationem incurrant. H. d. Dom.

Idem.

Eos, qui, temporale dominium obtinentes, suis subditis, ne praelatis aut clericis seu personis ecclesiasticis quicquam vendant, aut emant aliquid ab eisdem, neque ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibere praesumant, aliquando interdicit, quum talia in derogationem libertatis ecclesiasticae praesumantur, eo ipso excommunicationis sententiae decernimus subiicere.

TITULUS XXIV.

DE CLERICI VEL MONACHI SAECULARIBUS NEGOTIIS SE IMMISCEANT.

CAP. I.

Capitulum super Specula, prohibens audientiam legum vel physicae, non includit parochiales ecclesias habentes, nisi sint plebaniae, habentes sub se capellas, in quibus clerici perpetuo instituantur. H. d. Domin.

Bonifacius VIII.

Statutum felicitis recordationis Honorii Papae III.¹ praedecessoris nostri, quod decanis, archidiaconis, praepositis, plebanis, cantoribus et aliis clericis, habentibus personatus, audire leges vel physicam interdicit, ad eos, qui parochiales ecclesias obtinere noscuntur, pia² memoriae Clementis Papae IV.² praedecessoris nostri vestigiis inhaerentes, declaramus praesentis constitutionis oraculo ratione ecclesiarum huiusmodi non extendi, nisi eadem ecclesiae fuerint plebaniae sub se capellas habentes, in quibus instituantur

bat: Habito cum fratribus nostris. — *Ioann. Andr. In Cod. L. no. XLIX. exstat seqq. Gregorii IX. Const., quam Clemens solummodo renovasse videtur:* Habito [cum] fratribus nostris con-

deest: ABCDEF 6) ad forum ecclesiasticum recurrentes super causis quae ad idem forum (deleg. ... rerum: *deest: Codd. coll.* 7) per ... al.: *deest: DEF* 8) ipsorum: *AC* 9) add.: quantacumque praeminentiae fuerit, conditionis aut status, etiamsi imperiali aut regali seu quacumque alia ecclesiastica vel saeculari praefulgeat dignitate: *A* 10) et exp.: *AEF*

Tit. XXIV. Cap. I. 1) IV.: *C*; — *cf. c. 10. X No cler. vel. mon. (3, 50.)* 2) ad instar pia²: *A*.

clerici perpetui, nequeunt ab ipsis absque causa rationabili amoveri.

CAP. II.

Excommunicatus est ipso facto religiosus, professus, habitum temerarie dimittens, vel ad quaecunque studia accedens, non obtenta licentia praelati et conventus. Doctores, scienter docentes, vel in scholis retinentes ad leges vel physicam tales religiosos, similiter excommunicationem incurrunt. H. d. Dominicus.

Idem^a.

Ut periculosa religiosis evagandi materia subtrahatur, districtius inhibemus, ne de cetero aliquis, quamcunque religionem tacite vel expresse professus, in scholis vel alibi temere habitum religionis suae dimittat, nec accedat ad quaevis studia literarum, nisi a suo praelato cum consilio sui conventus vel maioris partis eiusdem sibi eundi ad studium licentia primitus sit concessa. Si quis autem horum temerarius violator exstiterit: excommunicationis incurrat sententiam ipso facto. Doctores quoque sive magistri, qui

silio interloquendo declaramus, quod illi, qui habent simplices curas animarum, non tenentur illa constitutione *Super specula*, vocamus autem simplices curas ecclesias parochiales, nisi sit plebania. Plebaniam intelligimus ecclesiam habentem sub se

religiosos, habitu suo dimisso, leges¹ vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis praesumpserint retinere, simili eo ipso sint sententia innodati.

CAP. III.

Clericus, in loco temporalis iurisdictionis suae super delicto ibi commisso delegans, ut veritate inquisita iustitiam exsequatur, irregularis non efficitur, licet poena sanguinis inferatur. H. d. Domin.

Idem.

Episcopus seu quicumque¹ alius praelatus vel clericus, iurisdictionem obtinens temporalem, si homicidio aut alio maleficio, ab aliquibus in iurisdictione sua commisso, ballivo suo aut alii quicumque iniungat, ut super hoc veritatem inquirens iustitiae debitum exsequatur, irregularis censeri non debet, quamvis ipse ballivus vel alius contra malefactores ad poenam sanguinis processerit iustitia mediante. Nam licet clericis causas sanguinis agitare non liceat: eas tamen, quum iurisdictionem obtinent² temporalem, debent et possunt metu irregularitatis cessante aliis delegare.

diversas capellas, in quibus sunt clerici habentes ius in illis capellis, et qui non possunt ab illis sine sua culpa removeri.

Cap. II. a) tracta fuit de extrav.: Gravis et dolore non vacua: *Ioan. Andr.*

Tit. XXIV. Cap. II. 1) legem: *CE* 2) *add.*: excommunicationis: *A*

Cap. III. 1) quilibet: *A* 2) obtineant: *D*.

FINIS LIBRI TERTII.

SEXTI DECRETALIU M

LIBER QUARTUS.

TITULUS I.

DE SPONSALIBUS ET MATRIMONIIS.

CAP. UN.

Sponsalia pura et certa, ex consensu valida, licet alias nulla inducant publicam honestatem, quae habet dirimere sequentia sponsalia, sed non praecedentia. — §. 1. Publicam honestatem non inducunt sponsalia conditionalia ante conditionis eventum. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Ex sponsalibus puris et certis, etiamsi consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis aut alia quavis ratione sint nulla, dummodo non sint nulla ex defectu consensus, oritur efficax ad impediendum et dirimendum sequentia sponsalia vel matrimonia, non autem ad praecedentia dissolvendum, impedimentum iustitiae publicae honestatis. Quare ille, qui sponsalia pure ac determinate cum aliqua muliere contraxit¹, et postmodum cum secunda prioris consanguinea idem fecit, ex priorum sponsaliorum vigore, quibus per publicae honestatis iustitiam ex secundis sponsalibus subsecutam minime derogatur, ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus. §. 1. Ille vero, qui sponsalia cum aliqua muliere sub conditione contraxit, si postmodum ante condi-

tionis eventum cum alia, prioris consanguinea, per verba contraxerit² de praesenti, cum secunda remanere debet, quum ex sponsalibus conditionalibus ante conditionem exstantem, sicuti consensum non habentibus et incertis, nulla publicae honestatis iustitia oriatur.

TITULUS II.

DE DESPONSATIONE IMPUBERUM.

CAP. UN.

Sponsalia amborum infantium, vel alterius tantum, per superventiam maioris aetatis non validantur nec publicam honestatem inducunt, nisi fuerint ratificata tacite vel expresse. H. d. usque ad §. Idem quoque. Domin. — §. 1. Sponsalia, per verba de praesenti contracta inter impuberem et puberem, vel inter impuberes, non proximos pubertati, valent ut sponsalia de futuro; nec in matrimonium transeunt ex sola perseverantia aetatis, nisi aliter approbentur; inducunt tamen publicam honestatem. H. d. Dom. — §. 2. Sponsalia pro absentibus filijs non tenent, nisi ipsis praesentibus, vel nisi approbaverint tacite vel expresse ex postfacto. H. d. Domin.

Bonifacius VIII^a.

Si infantes ad invicem, vel unus maior septennio, et alter minor, sponsalia contraxerint ipsi, vel parentes pro eis, nisi

Lib. IV. Tit. II. Cap. I. a) *Tracta esse videtur ex decretali Innoc. IV., quae ep. Noi (Noviomensi?) directa exstat L no. L. et Hc:* Quondam¹ Thomas de Lexingham mulierem

quandam, Cassandram² nomine, publice sibi coniugavit uxorem, et, quum diutius cohabitasset eidem, suscepto ex eo filio Th. nomine, et bonorum herede relicto³ diem clausit extremum. Nunc

1) Quidam: *L* 2) ab: *L* 3) relicto... Th.: *deest*: *L*

per cohabitationem eorum mutuam, seu alias verbo vel facto ipsorum liquido appareat¹, eosdem in eadem voluntate factos maiores septennio perdurare: sponsalia huiusmodi, quae ab initio nulla erant, per lapsum dicti temporis minime conualescunt, et ideo, quum sint nulla, ratione defectus consensus publicae honestatis iustitiam non inducunt. §. 1. Idem quoque, si pubes et impubes, vel duo impubes non proximi pubertati, et in quibus aetatem malitia non supplebat, per verba contraxerint de praesenti. Sponsalia enim illa, quae iuris interpretatione tantum fuerunt sponsalia de futuro, licet verba consensum exprimentia de praesenti haberent, et matrimonium contrahere intenderent contrahentes, per adventum pubertatis in matrimonium non transeunt de praesenti. Nec matrimonium, quod ut matrimonium aetate non tenuit prohibente, per lapsum dicti temporis conualescit, nisi per carnis copulam subsecutam, vel aliquem modum alium² contrahentes eosdem cum eiusdem perseverantia voluntatis ad pubertatis tempora pervenisse constiterit evidentiter; per dictum tamen contractum, qui valuit, ut potuit, non sicuti agebatur, publicae honestatis iustitia est inducta. §. 2. Porro ex sponsalibus, quae parentes pro filiis puberibus vel imuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint vel tacite, ut³ si praesentes fuerint, nec contradixerint, obligantur, et ex⁴ eis oritur iustitia publicae honestatis. Et est idem, si filii, tempore sponsaliorum absentes, et etiam ignorantes, eadem sponsalia post scientes ratificaverunt tacite vel expresse⁵; alias ex sponsalibus, contractis a parentibus pro filiis, nec ipsi filii obligantur, nec publicae honestatis iustitia inde surgit.

TITULUS III.

DE COGNATIONE SPIRITUALI.

CAP. I.

Inter baptizatum et levantem, filios et uxorem levantis, ante carnaliter cognitam, et suscipientem et patrem et matrem suscepti, et similiter de baptizante, spiritualis contrahitur cognatio. H. d. usque ad §. Ex confirmatione. Domin. — §. 1. Confirmatio frontis inducit spirituales cognationem, sicut baptisma. H. d. Domin.

Bonifacii VIII.

Nedum inter baptizatum et illum, qui eum suscepit¹* de

autem Hugo laicus, eiusdem Th. superstitis patruus ipsum ab hereditate paterna conatur excludere hac causa⁴ ut sibi debitam vendicare asserens: praefatum Th. memoratae C., quam antea G. ipsius germanus quondam desponsaverat, licet copulati non fuerint⁵, non existisse maritum, impediendo iustitia publicae honestatis, ac per hoc eundem Th. filium eius legitimum non fuisse. Verum eodem Th.⁶, qui se gerit pro herede legitimo proponente, quod ex desponsatione praedicta, utpote nulla, quum tempore huius nondum esset C. septennis, inter parentes suos contrahi non potuit impedimentum huius honestatis, et ipse de matrimonio in oculis ecclesiae celebrato nec⁷, dum idem Th. viveret impetito progenitus⁸, per favoris patrocinium, quo prolis causa matrimonium iuvatur, debet legitimus iudicari. E⁹ contra patruo respondente, quod praesumendum¹⁰ erat, Cassandram tempore quo Guilelmus¹¹ desponsaverat eandem aetatis fuisse legitima, nisi contrarium probaretur, et

4) ac etiam: Hc 5) copula defuerit: ib. 6) C: L 7) nec idem T. dum viveret imperito: ib. 8) primogenito tamen per facinoris causam, quod praedicta causa iuvatur: Hc; imperito per favoris patro., quo prolis causa matrimonii debeat legitimus iudicari: L 9) Et e: L 10) praesumenda erat C: L 11) germanus: L 12) ponens: L 13) probatur: L 14) tenere: L 15) taliter: L 16) matre, dum saepe dicti patri sui conflux legitima putares procreatus: L 17) Guill.: deest: L 18) conv.: deest: ib. 19) per matrimonium: ib. 20) T: ib. 21) in favorem et heres legitimus iudicari: ib.

Tit. II. Cap. un. 1) ips. constiterit evidentiter: A 2) alium de praedictis: ib. 3) vel: AEF 4) ex: deest: A 5) add.: per modum aliquem supra scriptum: AC

baptismo, ac inter eundem baptizatum et suscipientis filios et uxorem, ante susceptionem carnaliter cognitam ab eodem, immo etiam inter suscipientem, patremque baptizati et matrem, cognationem spirituales in baptismo contrahi iure constat, quae cognatio et contrahendum matrimonium impedit, et dirimit post contractum. Et eadem, quae de suscipiente sunt dicta, sunt etiam de baptizante censenda. §. 1. Ex² confirmatione quoque seu frontis chrismatione³ spiritualis cognatio eisdem modis contrahitur, matrimonia similiter impediens contrahenda, et dirimens post contracta.

CAP. II.

Compaternitas per catechismum contracta impedit matrimonium, sed non dirimit. Ioann. Andr.

Idem.

Per catechismum, qui praecedit baptismum, sacramentorum fundamentum et ianuam reliquorum, cognatio spiritualis contrahitur, per quam contrahendum matrimonium impeditur, ut ex praedecessoris nostri Clementis Papae III.¹ decretali colligitur evidentiter. Dicendo enim, quod talis res vix contrahendo matrimonio impedimentum afferret, velle videtur, quod afferat. Nam quod vix fit, fieri tamen dubium non existit. Per illam tamen cognationem matrimonium, post eam² contractum minime separatur.

CAP. III.

Unus tantum intervenire debet in levatione infantis de sacro fonte, vel chrismatione frontis; tamen, si plures interveniunt, cognationem contrahunt spirituales. Et ex aliis sacramentis cognatio non contrahitur. H. d. Domin.

Idem.

Quamvis non plures, quam unus vir, vel una mulier accedere debeant ad suscipiendum de baptismo infantem iuxta sacrorum canonum instituta: si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio inde contrahitur matrimonia¹ contrahenda impediens, et etiam post contracta dissolvens. De confirmatione insuper, quantum ad hoc, idem iudicium est habendum. Ex datione vero aliorum sacramentorum cognatio spiritualis nequaquam oritur, quae matrimonium impediatur vel dissolvatur.

hoc se offerente nihilominus probaturum testes super sua assertione pars¹² produxit utraque. Sed cuius aetatis mulier ipsa desponsationis illius tempore fuerit non probaverunt¹³. Tuae fraternitati, quid de hac controversia teneri¹⁴ debeat literatorie sciscitanti breviter¹⁵ respondemus, quod ad repellendum Th. ab hereditate paterna, quam possidet ex matre¹⁶ Th. saepedicti quum patris sui legitime putaretur procreatus, non solum probari oportuit, quod illa C., quando Guilelmus¹⁷ desponsavit eandem septennis existit, vel post septennium desponsatio per beneplacitum convaluerit¹⁸ inter sponso, verum etiam, quod Th. hoc non ignorans eam sibi postmodum¹⁹ copulavit; unde horum et praesertim eius, quod praefatus Hugo²⁰ se super aetatem mulieris praedictae ostensurum obtulerit, probatione cessante in favorem²¹ prolis nominatus Th. debet praefati patris filius heres legitimus iudicari.

Tit. III. Cap. I. 1) suscipit: ABCDEF 2) De: A 3) chrismate: AD Cap. II. 1) cf. c. 5. X. (4, 11.) 2) postea: ACD.

SEXTI DECRETALIIUM

LIBER QUINTUS.

TITULUS I.

DE ACCUSATIONIBUS, INQUISITIONIBUS ET DENUNCIATIONIBUS.

CAP. I.

Ex confessione coram delegato, inquirente super certis criminibus deputato, facta, punitur confitens, licet dicat, se prius diffamatum non fuisse, vel inquisitionis capitula non habuisse. H. d. Domin.

Bonifacius VIII.

Postquam coram eo, qui contra te super certis criminibus inquisitor fuerat deputatus, eadem crimina fuisti confessus: frustra confessionem tuam, quo minus puniaris ex ea prout iustitia suadebit, eo praetextu impugnare contendis, quod super eisdem criminibus non fueras antea diffamatus, vel quod per eundem inquisitorem capitula, super quibus contra te volebat inquirere, tibi tradita non fuerunt.

CAP. II.

Valet inquisitio, facta super veritate criminum, omissa inquisitione infamiae, si reus praesens tacuit. H. d. secundum Ioann. Andr.

Idem.

Si is, cui contra te commissa fuerat simpliciter inquisitio super certis criminibus facienda, processerit te praesente, nec reclamante, aut¹ quicumque super hoc excipiente, infamiae inquisitione omissa, ad veritatem eorundem criminum inquirendam: processum huiusmodi² ex eo, quod non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnare nequibus.

TITULUS II.

DE HAERETICIS.

CAP. I.

Propter crimen haeresis clericum, in quibuscunque sacris ordinibus constitutum, solus eius episcopus degradare poterit. H. d. Domin.

Gregorius IX. Remensi Archiepiscopo et suis¹ Suffraganeis².

Quoniam episcoporum numerus, ad degradationem clericorum a canonibus constitutus, non potest de facili convenire: concedimus, ut sacerdotem vel alium clericum in sacris ordinibus constitutum, quum pro haeresi fuerit curiae saeculari relinquendus, aut perpetuo immurandus², convocatis abbatibus, aliisque praelatis et religiosis personis ac literatis suae dioecesis, de quibus expedire videbitur, suus solus possit episcopus degradare.

CAP. II.

Excommunicationem incurrit sepeliens scienter haereticos, vel eorum receptatores, defensores vel fautores; nec absolvitur, nisi exhumet eorum corpora; locus vero privatur sepultura. H. d. usque ad §. Inhibemus. Domin. — §. 1. Excommunicari debent laici, publico vel occulto disputantes de fide. H. d. Domin. — §. 2. Non valet promotio haereticorum, eis credentium, fautorum, receptatorum, et defensorum eorum, nec illorum suorum usque ad secundam generationem ad beneficia ecclesiastica vel officia publica. H. d. Domin. — §. 3. Privati sunt habentes beneficia ecclesiastica ad preces haereticorum, et inhabiles efficiuntur ad alia obtinenda, si scienter talia receperunt. H. d. Domin. — §. 4. Nulla est emancipatio filiorum vel subditorum per haereticos facta, etiamsi postea vitium detegatur. H. d. Dominicus.

Alexander IV.³

Quicumque haereticos, credentes, receptatores, defensores vel fautores eorum scienter praesumpserint ecclesia-

sticae tradere sepulturae, usque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiae se noverint subiacere, nec absolutionis beneficium mereantur, nisi propriis manibus publice extumulent, et proiciant huiusmodi corpora damnatorum, et locus ille perpetua careat sepultura. §. 1. Inhibemus quoque, ne cuiquam laicae personae liceat publice vel privatim de fide catholica disputare. Qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur. §. 2. Haeretici autem, credentes, receptatores, defensores et fautores eorum, ipsorumque filii usque ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium publicum admittantur. Quod si secus actum fuerit, decernimus irritum et inane. §. 3. Ad haec quoscunque viros ecclesiasticos, qui ad preces huiusmodi pestilentium personarum dignitates, personatus et quaecunque alia ecclesiastica beneficia sunt adepti, ex nunc privamus taliter acquisitis, volentes, quod tales et habitis careant perpetuo, et, si receperint illa scienter, ad alia vel similia nequaquam in posterum admittantur. §. 4. Illorum autem filiorum emancipationem, quorum parentes post emancipationem etiam huiusmodi apparuerint¹ ante ipsam a via veritatis ad haereticae superstitionis invium declinasse, nullius volumus esse momenti, velut factam de hominibus sui iuris, quum dignum sit, ut propter tanti atrocitatem delicti filii esse in parentum haereticorum desierint potestate.

CAP. III.^{1a}

Filii et heredes petentium in infirmitate sua haereticorum consolationem, non admittuntur ad probandum, quod non sana mente vel perdita loquela susceperint, si constat, quod erant sanae mentis, vel prius suspecti vel diffamati erant de haeresi; alias admittuntur, scilicet per testes fide dignos, non suspectos. Hoc dicit Dominicus.

Idem Inquisitoribus haereticae pravitatis².

Filii vel heredes illorum, qui, dum in aegritudinis lecto decumberent, petierunt haereticos consolaturus³, ut ab eis per manus impositionem consolationem reciperent secundum pessimam consuetudinem eorundem, sicque viam fuerint universae carnis ingressi, ad probandum, quod ipsi defuncti consolationem illam, immo verius desolationem, non sanae mentis effecti susceperint, vel post perditam iam loquelam, (quum tamen moris sit, ut dicitur, apud eos, quod nullum taliter consolentur, qui non sit sanae mentis, et memoriam habeat ordinatam,) admitti non debent⁴, si, dum vivebant, diffamati erant de haeresi vel⁵ suspecti, aut legitime constiterit, quod sanae mentis existentes huiusmodi⁶ haereticos petierunt. Alioquin admitti poterunt praedicti filii vel heredes ad probandum praemissa, non tamen per uxores, filios, familiares, vel de suis aliquos, sed per testes alios fide dignos, et specialiter fidei zelatores.

CAP. IV.

Relapsi in haeresim sunt tradendi curiae saeculari, licet poenitent eos, et ad fidem redeant; non tamen denegantur eis sacramenta poenitentiae et eucharistiae. H. d. Domin.

Idem eisdem.

Super eo, quod scriptum legitur: „Ecclesia nulli claudit gremium redeunti,“ quodque hi, qui post abiurationem erroris, vel postquam se proprii antistitis examinatione purgaverint, si deprehensi fuerint in abiuratam haeresim recidisse, saeculari decernuntur iudicio sine ulla penitus audientia relinquendi, quum scripturae huiusmodi videantur sibi invicem adversari, quid tenendum sit per sedem edoceri apostolicam postulasit. Nos itaque inquisitioni vestrae de

Lib. V. Tit. II. Cap. I. a) Incipiebat: Et si contra, et bene de medietate decurtata est: Ioan. Andr.

Cap. II. a) scr. 1254—61. Potthast no. 18115.

Lib. V. Tit. I. Cap. II. 1) nec: C 2) add.: quem tacito approbaso censuris: A

Tit. II. Cap. I. 1) eius: ACDF 2) immutandus: AB

Cap. II. 1) apparuerint: EF

Cap. III. a) Decurtata est de narratione facti, et incipiebat olim: Ex parte et Dic, filii, licet heredes non sint: Ioan. Andr.

Cap. III. 1) in A hoc loco exstat tit. de schismaticis, deinde notus tit. cum rubr.; de inquisitoribus haereticorum 2) Inquis. etc.: drest: AD 3) consolatos: AEF 4) add.: quum in nullo sic decedente debeant relevari: A 5) et: AD 6) add.: praedictos cum consolatos: A; consolatos: C

fratrum nostrorum consilio respondemus, quod taliter deprehensis, etiamsi¹, (ut dictum est,) sine ulla penitus audientia relinquendi sint² iudicio saeculari, si tamen postmodum poeniteant, et poenitentiae signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sunt humiliter petita sacramenta poenitentiae ac³ eucharistiae deneganda.

CAP. V.

Excommunicati participes et socii criminis admittuntur in testes contra haereticos, si scilicet verisimiliter veritatem deponere. H. d. Dom.

Idem eisdem^a.

In fidei favorem concedimus, ut in negotio inquisitionis haereticae pravitate excommunicati et participes vel socii criminis ad testimonium admittantur, praesertim in probationum aliarum defectum, contra haereticos, credentes, fautores, receptatores et defensores eorum, si ex verisimilibus coniecturis, et¹ ex numero testium aut personarum tam deponentium, quam eorum, contra quos deponitur, qualitate, ac aliis circumstantiis sic testificantes falsa non dicere praesumantur.

CAP. VI.

Ordinarium vel eorum delegati, et inquisitores sine poena excommunicationis facere habent executionem iustitiae contra haereticos per habentes iurisdictionem saecularem in loco, licet excommunicati sint, vel de facto tantum illam iurisdictionem possideant. H. d. Dominic.

Idem eisdem^a.

Praesidentes regimini alicuius regni, provinciae sive loci, licet excommunicati, vel de facto tantum, et non de iure iurisdictionem habentes, ac eorum officiales ad requisitionem ordinariorum vel delegatorum ipsorum, aut inquisitorum haereticae pravitate, non valentium sine morae dispendio vel negotii periculo recursum habere ad superiores, qui legitime in locis ipsis possint iustitiam exsequi, possunt et debent contra haereticos, credentes, fautores, receptatores et defensores eorum iustitiam et suum officium exercere. Nec requirentes huiusmodi excommunicatos propter hoc sententiam excommunicationis incurrunt. Non tamen praesidentibus praelibatis vel officialibus eorundem propterea¹ in aliis casibus intelligatur concessum aliquid vel permissum.

CAP. VII.

Excommunicatus propter contumaciam non respondendi super haeresi, de qua erat suspectus, post annum damnatur ut haereticus. H. d. Dom.

Idem eisdem^a.

Quum contumacia, in causa praesertim fidei, suspicioni praesumptionem adiciat, vehementem; si suspectus de haeresi, vocatus a vobis, ut de fide respondeat, excommunicationis vinculo pro eo, quod parere subterfugit, aut contumaciter se absentat, per vos fuerit innodatus, quam si¹ per annum animo sustineat² pertinaci, extunc velut haereticus condemnatur.

CAP. VIII.

Abiurans in iudicio haeresim propter vehementem praesumptionem, si iterato labitur, licet non fuisset probatum plene, relapsus dicitur; secus, si levis erat praesumptio. H. d. usque ad §. Eum vero. Dominicus. — §. 1. Culpabilis in uno articulo haeresis, generaliter postea abiurando relapsus dicitur, si committit etiam in alium articulum separatim. H. d. Domini. — §. 2. Qui post abiurationem haeresis, de qua convictus fuerat, vel postea convincitur, facto vel verbo haereticis communicat in rebus hic prohibitis, relapsus dicitur. H. d. Domini. — §. 3. Testis, in causa haeresis falsum deponens, licet periurus sit, probat dicendo contrarium; dum tamen ex iudiciis constat, dictum non corruptionem, sed veritatem continere. H. d. — §. 4. Inquisitores, super haeresi deputati, non se intromittant de divinationibus vel sortilegiis, non sapientibus haeresim manifestam. H. d. Dominic. — §. 5. Inquisitores haeresis de quaestionibus usurarum se intromittere non possunt. H. d. — §. 6. Inquisitores possunt compellere heredes fautorum haereticorum, qui tamen haeretici non erant, ad implendum poenitentiam iniunctam in bonis temporalibus; secus, si mortui sint, antequam fuerit poenitentia iniuncta. H. d. Domini. — §. 7. Post mortem haeretici declarari potest, eum haereticum fuisse, ad finem confiscandi. Dom. — §. 8. Clerici, instrumentes testes, ne inquisitores veritatem investigent, puniri possunt per eos; et religiosi gravius puniuntur. Hoc dicit Dominicus.

Idem eisdem.

Accusatus de haeresi vel suspectus, contra quem de hoc

Tit. II. Cap. V. a) Decurtata est de narratione facti, quae olim incipiebat: Consuluit: *Ioan. Andr.*

Tit. II. Cap. IV. 1) etiam: A 2) sunt: *ib.* 3) aut: *ib.*
 Cap. V. 1) et: *deest: AE*
 Cap. VI. 1) propt: *deest: A*
 Cap. VII. 1) si: *deest: BDEF* 2) sustinuerit: *BC*

crimine magna et vehemens suspicio orta erat, si haeresim in iudicio abiuravit, et postea committit in ipsa, censeri debet quadam iuris fictione relapsus, licet ante abiurationem suam haeresis crimen plene probatum non fuerit contra ipsum. Si autem levis et modica suspicio¹ illa fuerit², quantum ex hoc sit gravius puniendus: non tamen debet in haeresim relapsorum poena puniri. §. 1. Eum vero, qui in una haeresi specie vel secta commisit, aut in uno fidei articulo seu ecclesiae sacramento erravit, et postmodum haeresim simpliciter vel generaliter abiuravit, si extunc in aliam³ etiam haeresis speciem sive sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, volumus ut relapsum in haeresim iudicari. §. 2. Ille quoque, de cuius lapsu in haeresim ante abiurationem constiterat⁴, vel nunc constat, si post illam haereticos receptet, deducat, visitet sive associet, aut dona vel munera eis donet vel mittat, seu favorem eis impendat, qui excusari non possit etiam sine adoratione, (ut verbis vestris utamur,) merito debet iudicari relapsus, quum illum ex approbati a se prius erroris consequentia non sit dubium id fecisse. §. 3. Licet vero periuri a testimonio etiam post poenitentiam repellantur, si tamen ii, qui, coram inquisitoribus iurantes tam de se quam de aliis super facto haeresis dicere veritatem, eam celando deierent⁵, et postmodum velint corrigere dictum suum, contra se ac alios suos complices deponendo: quum crimen huiusmodi sit exceptum, si ex manifestis indicibus apparuerit, tales non animi levitate, aut odii fomite, seu corruptione pecuniae, sed zelo fidei orthodoxae dictum suum velle corrigere, ac modo quae⁶ prius tacuerant revelare: in favorem fidei, nisi aliud obsistat⁷, stari debet tam contra se quam contra reliquos attestantibus eorundem. §. 4. Sane, quum negotium fidei, (quod summe privilegiatum existit), per occupationes alias non debeat impediri: pestis inquisitores haereticae, a sede apostolica deputati, de divinationibus aut sortilegiis, nisi haeresim saperent manifeste, intromittere se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis iudicibus puniendos. §. 5. De quaestionibus praeterea usurarum, motis etiam contra illos, quibus restitutionem usurarum in poenitentia pro haeresis crimine iniunxerunt, ac⁸ illi se et sua ad hoc faciendum in iudicio ecclesiae obligaverunt, intromittere se non possunt, ne per causas huiusmodi offendiculum negotio fidei praeparentur. §. 6. Si vero pro his, quae in haeresi, receptando vel defendendo haereticos, seu eis favendo, non tamen existens haereticus, quis commiserit⁹, sub obligatione bonorum suorum inquisitoribus se adstrinxit ad recipiendam ab eis poenitentiam et complendam, et, ea licet iniuncta, non tamen peracta, decessit; si per huiusmodi poenitentiam onus impositum fuerit proficiens ad salutem, in bonis eius temporalibus exsequendum, ad complementum ipsius per inquisitores cogi debent heredes vel alii, ad quos cum suo onere bona huiusmodi devenerunt. Porro, si propter huiusmodi haereticorum receptionem, defensionem seu favorem quis ad faciendam poenitentiam, quam inquisitores ipsi iniungere vellent, bona sua obligaverit¹⁰ eisdem, et, antequam ei poenitentia iniungeretur, decesserit: eius heredibus non est satisfactio pro extincto iam crimine iniungenda. §. 7. In eo vero casu, quo heredes ad successionem non debent ob haeresim sui auctoris¹¹ admitti, non obstante, quod auctore¹² ipso vivente hoc non fuerit, interveniente ipsius morte, per sententiam declaratum, ad confiscationem¹³ bonorum post mortem eiusdem nihilominus procedatur. §. 8. Sacerdotes insuper et alii clerici, qui negotium inquisitionis instruendo citatos haereticos vel eorum credentes de celanda veritate vel dicenda falsitate, seu eos indebite liberando inventi fuerint impedire, quum non sit dubium, eos ipsa¹⁴ facere in favorem haereticae pravitate, per inquisitores a talibus compesci possunt, et poena debita castigari tam per captionem personarum quam alias, prout culpa exegerit delinquentis. Religiosi etiam sunt immurationis poena vel alia gravius puniendi quam saeculares, si inventi fuerint in haeresi, vel consimilibus deliquisse.

Cap. VI. a) Decurtata est de narratione facti, quae incipiebat: Quaesivistis: *Ioan. Andr.*

Cap. VII. a) Olim incipiebat: Consultationi *Ioan. Andr.*

Cap. VIII. 1) praesumptio vel susp.: C 2) erat: A: fuit: *BCFF*
 3) alla... specie... secta: *BDEF* 4) constiterit: A 5) decesserint: A
 6) quo: *ib.* 7) obsisteret: *ACF* 8) et: *AE* 9) commisit: *ABCDEFF*
 10) obligaverint eisd. sed.: A; obligant: F 11) actoris: *ABE* 12) auctore: *ABDE* 13) occupationem: *BE* 14) ipsos ca: *ABCDF*.

CAP. IX.

Non valent statuta, per quae inquisitoris haeresis officium impeditur, vel retardatur.

Urbanus IV.

Statutum civitatis, castri, villae vel alterius loci, per quod negotium inquisitionis haereticae pravitatis directe vel indirecte, ne in eo libere procedi valeat, contigerit impediri vel quomodolibet retardari, nullius existere firmitatis, ipsiusque civitatis vel loci dominum, potestatem, capitaneum, consules vel rectores, per quem vel quos¹ eadem civitas seu² locus regitur, quocunque nomine censeantur, ad statutum huiusmodi loci dioecetano vel eius vicario, aut inquisitori seu inquisitoribus labis praefatae sine morae dispendio exhibendum, et, si tale inventum fuerit, revocandum omnino, vel saltem eatenus moderandum, quod per illud inquisitionis processus non impediatur³ vel aliquatenus retardentur, per censuram ecclesiasticam decernimus compellendos.

CAP. X.

Officium inquisitoris haeresis morte concedentis non expirat, etiam quoad negotia prius non coepta vel exorta. H. d.

Clemens IV. Inquisitoribus haereticae pravitatis^a.

Ne aliqui, dubitationem^b sollicitam excitantes, in dubium revocent, an^c officium inquisitionis haereticae pravitatis, sollicitudini vestrae intra¹ certos limites ab apostolica sede commissum, expirat per mortem Romani Pontificis, qui commisit: praesenti declaramus edicto, ipsum officium non solum quoad negotia vivente mandatore incepta, immo etiam quoad integra et non coepta, et quod plus est, quantum ad ea, quae tunc nequaquam emergerant, in favorem fidei post committentis obitum perdurare.

CAP. XI.

Informat inquisitores ad Deum, ut eius timorem hominum metui anteponan, in procedendo simul vel separatim contra haereticos et suos fautores, et etiam in eos absolvendo, quum vere redierint. — §. 1. Instruit inquisitores in modo examinationis testium; et in personis, quae testificata scribere debeant. H. d. — §. 2. Instruit inquisitores circa personas per quas impediri posset vel differri inquisitionis negotium. H. d.

Idem eisdem.

Ut officium inquisitionis contra haereticos in provincia, in qua vobis idem officium est commissum, auctoritate apostolica possitis efficacius adimplere: discretioni vestrae per apostolica scripta mandamus, quatenus ubique in praefata provincia simul vel separatim aut singulariter, prout negotii utilitas suadebit, contra haereticos, credentes, receptatores, fautores et defensores eorum, nec non contra infamatos de haeresi vel suspectos, iuxta sanctiones canonicas, hominum metu divino timori postposito, procedatis. Si vero aliquis ex praedictis, haeretica labe primum abiurata, redire voluerit ad ecclesiae unitatem: ei iuxta formam ecclesiae absolutionis beneficium impendatis, et iniungatis eidem quod iniungi talibus consuevit, proviso sollerter, ne simulata conversione redeant fraudulenter, et vos¹, immo se ipsos, fallentes sub agni specie lupum gerant. §. 1. Verum, quia in tam gravi crimine cum multa oportet cautela procedi, ut in reos sine

ullo proferatur errore durae ac dignae severitas ultionis: volumus et mandamus, ut in examinatione testium, quas recipi super crimine praedicto ipsumque contingentibus oportuerit, adhibeatis duas religiosas et² discretas personas, in quarum praesentia per publicam, si commode potestis habere, personam, aut per duos viros idoneos, fideliter eorundem depositiones testium conscribantur³. Ad conscribendas quoque huiusmodi depositiones testium, et ad faciendum omnia, quae in commissio vobis officio ad scriniarii seu tabellionis officium pertinent, teneri districte praecipimus, quum per vos⁴ fuerint requisiti, omnes et singulos vestri ordinis fratres, qui, dum essent in saeculo, tabellionatus⁵ officium habuisse aut⁶ exercuisse noscuntur, et illos etiam, quibus idem tabellionatus officium ratione praefati negotii fidei fuit ab apostolica sede commissum et in posterum committetur, concedentes huiusmodi fratribus, nec non et aliis religiosis quibuslibet, qui similiter, dum essent in saeculo, tabellionatus⁷ officium habuerunt⁸ et exercuerunt, quibusvis etiam clericis saecularibus officium ipsum habentibus, etiam si iidem fratres religiosi et clerici sint in sacris ordinibus constituti, exercendi libere officium ipsum quoad praemissa, non obstante statuto aliquo contrario canonis vel ordinis quocunque vallato munimine, potestatem⁹. §. 2. Compescendi praeterea monitione praemissa per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, praedicatoris quae-stuarios, (ubi contigerit pro inquisitionis seu fidei negotio congregationem fieri, vel alias eidem negotio quomodolibet ex hoc impedimentum aliquod afferri,) a praedicationis officio, quod ad ipsos nullatenus pertinet, (quorum interest tantum caritativa subsidia suppliciter¹⁰ petere, ac indulgentiam, si forte habent, exponere,) liberam vobis et singulis vestrum concedimus auctoritate praesentium facultatem. Denique, ut circa praemissa plene vobis et singulis vestrum coercionis expedita et inviolabilis adsit auctoritas, volumus, ut ea omnia viriliter exsequamini, si opus fuerit, invocato auxilio brachii saecularis, contraductores per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, non obstantibus aliquibus privilegiis vel indulgentiis quibuscunque personis cuiusvis conditionis, dignitatis vel gradus, religionis vel ordinis, comitatibus vel universitatibus civitatum et locorum specialiter vel generaliter sub quacunque verborum expressione vel forma a memorata sede concessis, vel in posterum concedendis, quum ex huiusmodi vel aliis privilegiis vel¹¹ indulgentiis nullum vobis¹² in tantae pietatis negotio velimus¹³ obstaculum interponi, et constitutione de duabus diaetis edita in concilio generali. Statuimus, insuper, ut potestas, capitaneus, seu rector vel consules, seu quivis alii, qui civitati praesunt vel loco alteri ad praesens, aut praeerunt¹⁴ in futurum, ad requisitionem dioecesanorum vel vicariorum suorum, seu inquisitorum haereticae pravitatis, iurent praecise attendere inviolabiliter et¹⁵ observare¹⁶ ac facere a suis subditis observari toto tempore sui regiminis in terris suae iurisdictioni regimine subiectis constitutiones contra haereticos, credentes, receptatores, fautores et defensores eorum, ipsorumque filios et nepotes a sede apostolica promulgatas ac etiam approbatas, quas¹⁷ qui iurare noluerit et servare, ut infamis, et tanquam haereticorum fautor ac de fide suspectus officio et honore sui regiminis spoliatur, nec ulterius potestas, capitaneus, consul vel rector habeatur in aliquo, aut de cetero in¹⁸ aliquam dignitatem vel officium publicum ulterius assumatur, et quae ut potestas, ballivus, consul vel rector fecerit, nullam obtineant firmitatem.

Tit. II. Cap. X. a) decret. dat. Perusii P. A. I. (1265.) existat ap. Sbaralea Bull. Franciscan. III., 39. — Potthast no. 19379. — directa: fratribus ordin. minorum inquisitoribus haeret. pravit. auct. sed. ap. deputatis et in posterum deputandis. b) add.: forsan: orig. c) an processus per vos, seu alios fratres vestri ordinis, quibus officium contra resposos haeretica pravitatis, infra certos limites existit ab ap. sede commissum in casibus aliquibus habiti qui post Romani pontificis obitum cuius auctoritate vobis idem est commissum emergerunt, et in nonnullis aliis, in quibus licet antea emerissent, vivente tamen eodem Romano

pontifice per vos vel alios inquisitores praedictos non fuerat aliquo modo processum, robor obtinent firmitatis, tenore praesentium in favorem fidei declaramus, decernimus et etiam statuimus, huiusmodi processibus per vos et alios inquisitores praedictos taliter habitis nequaquam obstare, quod tempore Romani pontificis, cuius auctoritate huiusmodi officii erat facta commissio, non fuerint inchoati; et ne de cetero similem dubitationem moveri contingat, hoc idem in similibus habendis in posterum praetextu commissionum factarum hactenus et faciendarum a nobis vel nostris successoribus decernimus et statuimus observari. Nulli ergo. etc.

Tit. II. Cap. IX. 1) per quos: AD 2) vel: BCF 3) impediatur: O 4) retardatur: F
Cap. X. 1) infra: ACDE
Cap. XI. 1) nos: AB 2) ac: AC 3) describantur: A 4) add.: vel per deputatos ad hoc a vobis: sb. 5) add.: huius: sb. 6) ac: ACDE;

et: F 7) dicti tab.: AB 8) habuerint... exercuerint: ABF 9) plenariam facultatem: A 10) humiliter: C; simpliciter: E 11) et: AF 12) nobis: AB 13) volumus: ABD 14) praefuerint: ACDEF; add.: pro tempore: A 15) et: deest: BE 16) servare: CDF 17) quae: ABCDEF 18) ad: ACDEF

CAP. XII.

Comprehendit ista decretalis plura utilitatis officio inquisitionum. Dat enim eis potestatem mittendi citationes et sententiarum denunciations. Dat potestatem vocandi peritos, clerum et populum, ut eis assistant. Dat potestatem procedendi contra illos, qui de sua in aliam provinciam se transferunt. Dat potestatem repetendi libros et processus, commutandi et mitigandi poenas, privandi et privatos nunciandi officis et honoribus haereticos, fautores et defensores eorum, ita tamen, quod hoc fiat de dioecesanorum, vel, in eorum absentia, vicariorum suorum consilio, nisi iidem scienter talibus beneficiis contulissent. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII. Inquisitoribus¹ haereticarum pravitatis.

Ut commissi vobis officii debitum utilius et uberius² exsequamini, sanctae memoriae Innocentii, Alexandri et Clementis praedecessorum nostrorum vestigiis inhaerentes, vobis et vestrum singulis committendi citationes et denunciations sententiarum, quas in quoslibet haereticos, credentes, receptatores, defensores et fautores eorum tuleritis; advocandi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, ut vobis assistant et in huiusmodi ferendis sententiis praebeant consilium opportunum, ac eis, quod super his vobis³ humiliter pareant, in virtute obedientiae iniungendi; convocandi etiam clerum et populum civitatum, castrorum aliorumque locorum, prout dicto negotio fidei videritis expedire, et contra illos, quos in provincia⁴, in qua vobis inquisitionis officium est commissum, haeresis⁵* crimen constiterit commisisse, (licet ad alias partes se transferendos duxerint,) procedendi; nec non faciendi a quibuslibet assignari vobis libros, seu quateros et alia scripta, in quibus inquisitiones factae, ac processus per quoscumque auctoritate sedis apostolicae vel legatorum eius habitus contra haereticos continentur; et illorum, qui, vestris mandatis obedientes humiliter, stant⁶ propter haeresim in carcere vel muro reclusi, poenam una cum praelatis, quorum iurisdictioni subsunt, mitigandi vel mutandi, quum videritis expedire; privandi praeterea vel privatos⁷ nunciandi dignitatibus ac aliis beneficiis ecclesiasticis de dioecesanorum, vel, eis absentibus, vicariorum suorum consilio, et officiis publicis ac honoribus quibuscumque eosdem haereticos, credentes, receptatores et defensores ipsorum⁸, eorumque filios et nepotes⁹, plenam concedimus facultatem. Sunt autem dioecesani in privando tales vel nunciando privatos beneficiis et¹⁰* huiusmodi requirendi, nisi forte constaret legitime, quod iidem scienter huiusmodi personis eadem beneficia contulissent. Tunc enim eos in his requirendos non esse censemus, sed potius a suo iudice puniendos.

CAP. XIII.

Christiani, ad Iudaeismum transeuntes et redeuntes, haeretici reputantur. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Contra Christianos, qui ad ritum transierint vel redierint Iudaeorum, etiamsi huiusmodi redeuntes, dum erant infantes, aut mortis metu, non tamen absolute aut¹ praecise coacti, baptizati fuerunt², erit³ tanquam contra haereticos, si fuerint de hoc confessi, aut per Christianos seu Iudaeos convicti, et, sicut contra fautores, receptatores et defensores haereticorum, sic⁴ contra fautores, receptatores et defensores talium est⁵ procedendum.

CAP. XIV.

Non confiscantur dotes uxorum innocentium propter haeresim maritorum. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Decrevit felix recordationis Innocentius Papa IV., quod propter haeresim maritorum uxorum catholicarum dotes non debeant confiscari. Quod intelligendum fore censemus, nisi forte mulieres ipsae cum viris matrimonia contraxissent, quos haereticos tunc sciebant.

CAP. XV.

Filii haereticorum usque ad secundam lineam paternam, ad primam vero maternam, sunt inhabiles ad beneficium ecclesiasticum vel officium saeculare, si patres ante mortem ecclesiae reincorporati non fuerint. H. d. secundum Dom.

Idem.

Statutum felix recordationis Innocentii¹ et Alexandri

Tit. II. Cap. XII. 1) Inq. . . prav.: *deest*: A 2) ulterius: *id.* 3) vob.: *deest*: CDEF; sup. . . vob.: *deest*: B 4) *add.*: praedicta: A 5) haereseos: ACDEF; *add.*: in: AC 6) statim: A 7) *add.*: potius: ACD 8) eorum ipsorumque: A 9) *hoc loco repetuntur in A verba supra existantia*: personatibus . . . quibuscumque. 10) *et*: *deest*: ACDEF
Cap. XIII. 1) *sed*: ACDF; *seu*: E 2) fuerint: BCE; *add.*: aut dum

praedecessorum nostrorum, ne videlicet haeretici, credentes, receptatores, defensores et fautores eorum, ipsorumque filii usque ad secundam generationem, ad aliquod beneficium ecclesiasticum seu publicum officium admittantur, quod, si secus actum fuerit, sit irritum et inane, primum et secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus; per maternam vero ad primum duntaxat volumus hoc extendi. Hoc sane de filiis et nepotibus haereticorum², credentium et aliorum huiusmodi, qui tales esse vel tales etiam³ decessisse probantur, intelligendum esse videtur, non autem illorum, quos emendatos esse constiterit et reincorporatos ecclesiae unitati, et pro culpa huiusmodi ad mandatum ecclesiae poenitentiam recepisse, quam ipsi vel iam perfecerunt, vel humiliter prosecutioni eius insistent, vel parati fuerint ad recipiendam eandem.

CAP. XVI.

Inquisitor Papae super haeresi sine speciali mandato non inquirat contra episcopum, sed, si eum culpabilem sciverit, nunciabit Papae. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Inquisitores haereticarum pravitatis, ab apostolica sede seu alio vel aliis quibuslibet deputati, de huiusmodi crimine inquirere contra episcopos nequeunt, aut eius praetextu procedere contra eos, nisi in literis commissionis apostolicae, quod hoc possint, contineatur expresse. Si tamen inquisitores ipsi episcopos vel alios superiores praelatos sciverint vel invenerint circa crimen haereseos commisisse, aut eos de hoc diffamatos existere vel suspectos: id tenebuntur sedi apostolicae nunciare.

CAP. XVII.

Non derogatur ordinariis super processu haereticorum, licet Papa generaliter alteri deleget. Et super eodem facto episcopus et inquisitor possunt procedere communiter vel divisim, vel proferre sententiam; in qua si discordant, debent Papae referre. Et episcopi, qualitercumque procedant, debent servare modum inquisitoribus impositum. H. d. Domin.

Idem.

Per hoc, quod negotium haereticarum pravitatis alicui vel aliquibus ab apostolica sede generaliter in aliqua provincia, civitate vel dioecesi delegatur, dioecesanis episcopis, quin et ipsi auctoritate ordinaria vel delegata, si habent, in eodem procedere valeant, nolumus derogari. Verum, ut dictum inquisitionis negotium efficacius, melius utiliusque procedat, concedimus, quod per episcopos ipsos et per inquisitores de facto eodem inquiri valeat communiter vel divisim. Et si divisim processerint, teneantur sibi invicem communicare processus, ut per hoc possit melius veritas inveniri. Et nisi hoc casu inquisitores in sententiae prolatione dioecesanis vel contra duxerint deferendum, per utrosque simul sententia proferatur. In qua ferenda si non convenerint, per utrosque negotium sufficienter instructum ad sedem apostolicam remittatur. Sive autem ordinaria sive delegata episcopi potestate procedant: illum in procedendo modum observent, quem inquisitores possunt et debent per iura communia, vel per speciales concessionem seu ordinationes sedis apostolicae observare.

CAP. XVIII.

Episcopis et inquisitoribus haeresis non resistant, sed omnino pareant domini temporales, et de eo crimine non cognoscant; alias, prout dicitur hic, puniuntur. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Ut inquisitionis negotium contra haereticam pravitatem ad Dei gloriam et augmentum fidei nostris temporibus prosperetur, leges quasdam, per Federicum olim Romanorum imperatorem, tunc in devotione Romanae persistentem ecclesiae, promulgatas, quatenus Dei et ecclesiae sanctae suae honorem promovent, et haereticorum exterminium prosequuntur, et statutis canonicis non obsistunt, approbantes et observari volentes, universos¹ saeculi potestates et dominos temporales, ac provinciarum, terrarum, civitatum aliorumque locorum rectores, quibuscumque dignitatibus vel officiis aut nominibus censeantur, requirimus et moneamus, ut, sicut reputari cupiunt et haberi fideles, ita pro

erant infantes baptizati fuerunt: A 3) *est*: AC 4) *sic*: *deest*: ACF 5) *est*: *deest*: CDEF

Cap. XV. 1) *cf.* c. 10. X. *de haeret.* (5, 7.) *et supra eod. c. 2.* 2) *add.*: dictionum: A 3) *et*: A

Cap. XVIII. 1) universas: A

defensione fidei dioecesis episcopis et inquisitoribus haereticae pravitatis, a sede apostolica deputatis aut in posterum deputandis, pareant, et intendant in haereticorum, credentium, fautorum, receptatorum et defensorum ipsorum investigatione, captione ac custodia diligenti, quum ab eis fuerint requisiti, et ut praefatas personas pestiferas in potestatem seu carcerem episcoporum aut² inquisitorum dictorum³, vel ad locum, de quo ipsi vel aliqui ex eis mandaverint, infra eorundem dominorum potestatem⁴ vel rectorum districtum ducant vel duci faciant sine mora, ubi per viros catholicos a praefatis episcopis seu inquisitoribus⁵, vel eorum aliquo deputatos sub arcta et diligenti custodia teneantur, donec eorum negotium per ecclesiae iudicium terminetur, utque de haeresi a dioecese episcopo vel inquisitore seu inquisitoribus condemnatis praefati potestates, domini⁶ temporales sive rectores, vel eorum officiales seu nuntii sibi relictos statim recipiant⁷ indilate animadversione debita puniendos, non obstantibus appellationibus seu proclamationibus praedictorum nequitiae filiorum, quum tam secundum ordinationem praedecessorum nostrorum, quam secundum legem imperialem appellationis et proclamationis beneficium expresse sit haereticis et credentibus, ac eorum receptatoribus, fautoribus et defensoribus interdictum. Prohibemus quoque districtius potestatis, dominis temporalibus et rectoribus eorundem⁸ officialibus supra dictis, ne ipsi de hoc crimine, quum mere sit ecclesiasticum, quoquo modo⁹ cognoscant vel iudicent, sive captos pro eodem crimine absque dictorum episcoporum sive inquisitorum, aut saltem alterius eorundem licentia vel mandato a carcere¹⁰ liberent, aut executionem, sibi pro huiusmodi crimine a dioecese vel inquisitoribus seu inquisitore iniunctam, prompte, prout ad sum spectat officium, facere seu adimplere detrectent, vel alias dioecesanorum¹¹ aut¹² inquisitorum iudicium, sententiam seu processum directe vel indirecte impedire praesumant. Si quis vero de praedictis potestatibus, dominis temporalibus, rectoribus, vel eorum officialibus seu ballivis, contra praedicta fecerit, aut praefato fidei negotio, saepe fatis dioecese episcopo vel inquisitoribus incumbenti, se opponere forte praesumpserit¹³ vel ipsum aliquatenus impedire, nec non et qui scienter in praedictis dederit auxilium consilium vel favorem: excommunicationis se noverit mucrone percussus. Quam si per annum animo sustinuerit pertinaci: extunc velut haereticus condemnatur.

CAP. XIX.

Bona haereticorum ipso iure sunt confiscata, quod probatur triplici argumento legali. Sed apprehensio bonorum fieri non debet per dominum saecularem, nisi prius pronuntiatum fuerit super crimine per iudicem ecclesiasticum, qui hoc possit. Ioann. Andr.

Idem.

Quum, secundum leges civiles, nefarias, naturae contrarias, incestas¹ nuptias contrahentes eo ipso suarum dominium rerum perdant², et mulier, humanam legem transgrediens, et, praesertim parentibus suis non consentientibus, raptoris nuptias eligens, bona omnia, quae per legem sibi obvenerant a raptore ac aliis consortibus raptus³, ipso iure amittat, certoque casu deferantur in fiscum, ac etiam illicitas species transvehens, aut rerum vectarum professionem omittens earundem specierum et rerum proprietate⁴ hoc ipso privetur, et fisco rerum et specierum dictarum proprietates acquiratur: bona haereticorum, qui gravius, horribilius ac detestabilius quam praedicti delinquant, ipso iure de fratrum nostrorum consilio decernimus⁵ confiscata. Confiscationis tamen huiusmodi executio vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per principes aut alios dominos temporales iuxta Gregorii Papae praedecessoris nostri declarationem, antequam per episcopum loci, vel aliam personam ecclesiasticam, quae super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.

Tit. III. a) *Decretalis edita fuit in die ascensionis Domini a Bonifacio P. A. III. (1297). — Potthast no. 24520. — quae*

Tit. II. Cap. XVIII. 2) seu: AC 3) praedictorum: ABCD 4) potestatum: ACD; add.: vel: A 5) add.: ecclesiasticis: A 6) aut dom.: ib. 7) recipere tenentur: C 8) eorumque: ABF 9) aliquatenus: A 10) captione vel carcere: ABC 11) dioecese: ABCDEF 12) vel: ABCF 13) praesumpserint: AB
Cap. XIX. 1) et incest.: ACD 2) perdat: ABCDEF 3) eius rapt.: AC 4) proprietatem ipso amittat: C; ipso iure: A 5) declaramus

CAP. XX.

In causa haerese proceditur simpliciter et de plano, et dicta testium et accusatorum non publicantur, si periculum timeatur. H. d. secundum Zonz.

Idem.

Statuta quaedam felices recordationis Innocentii, Alexandri et¹ Clementis praedecessorum nostrorum, quibusdam declaratis et additis, recensentes, concedimus, quod in² inquisitionis haereticae pravitatis negotio procedi possit simpliciter et de plano, et absque advocatorum ac iudiciorum strepitu et figura. Iubemus tamen, quod, si accusatoribus vel testibus in causa haerese intervenientibus seu deponentibus propter potentiam personarum, contra quas inquiritur, videant episcopus vel inquisitores grave periculum imminere, si contingat fieri publicationem nominum eorundem, ipsorum nomina³ non publice, sed secreto coram dioecese episcopo, vel, eo absente, ipsius vicario, quando inquisitores procedunt, quando vero procedit episcopus, coram inquisitoribus, si haberi commode possit⁴ copia eorundem, ac nihilominus, sive episcopus sive inquisitores processerint, aliquibus aliis personis provisid et honestis iurisque peritis, quas ad hoc vocari, et eis per totum processum, super quo deliberandum est, seriose manifestari ac integraliter explicari, et de ipsorum consilio ad sententiam vel condemnationem procedi volumus, experimantur, sicque, (non obstante, quod illis, contra quos huiusmodi deposuerunt, nomina ipsorum⁵ non fuerint publicata,) adhibeatur ad cognitionem iudicis instruendam plena fides depositionibus testium eorundem. Et ut eorundem⁶ accusatorum et testium periculis efficacius occurratur, et cautius in⁷ inquisitionis negotio procedatur: praesentis constitutionis auctoritate permittimus⁸, quod episcopus vel inquisitores secretum possint indicare illis, quibus, (ut praemissum est), processum huiusmodi explicabunt, et in eos, si arcana consilii seu processus, sibi sub secreto ab eisdem episcopo vel inquisitoribus patefacta, praeter eorum licentiam aliis patefecerint, excommunicationis sententiam, quam ex secreti violatione ipso facto incurrant, (si eis expedire videbitur,) promulgare, sic tamen, quod inquisitores episcopum, vel episcopum⁹ inquisitores non excommunicent hac de causa, sed ipsi ex iniuncto ex nunc¹⁰ a nobis sub virtute sanctae obedientiae districto¹¹ praecepto ad secretum huiusmodi teneantur. Cessante vero periculo supra dicto, accusatorum et testium nomina, prout in aliis sit iudiciis, publicentur¹². Ceterum in his omnibus praecipimus¹³ tam episcopos quam inquisitores puram et providam intentionem habere, ne ad accusatorum vel testium nomina suppressenda, ubi est securitas, periculum esse dicant, nec in eorum¹⁴ discrimen securitatem asserant, ubi tale periculum immineret, super hoc eorundem conscientias onerantes. Constitutiones vero, ordinationes et mandata alia praedecessorum nostrorum, in¹⁵ negotio haereticae pravitatis facta, concessa seu etiam ad consulta responsa, quae constitutionibus supra scriptis, super eadem editis pravitatem, non obviet, in suo volumus robore permanere.

TITULUS III.
DE SCHISMATICIS.

CAP. UN.

In prima parte ponit arengam usque ad vers. Iacobum videlicet, in qua dicit, quod Columenses Iacobus et Petrus, olim cardinales et filii Ioannis, fratres scilicet dicti Petri, diutius expectati, noluerunt ad corredire, sed in profundum malorum descendentes sua aggravabant delicta; quare varias poenas tulit in eos, quas ad certitudinem praesentium et memoriam futurorum hic inserit. Secundo ponit poenas, quas protulit in ipsos Iacobum et Petrum, usque ad vers. Contra natos. Ibi tertio ponit poenas, quas tulit contra filios et posteros dicti Ioannis, usque ad vers. Omnem. Ibi quarto imponit poenas illis, qui de cetero deliberate dictos Iacobum et Petrum pro cardinalibus habuerint, vel eis vel praedictis natali Ioannis favorem praebuerint, usque ad vers. Haec et alia. Ibi quinto et ultimo ratificat, innovat et confirmat praedicta, et ea praecipit inviolabiliter observari, et iubet similes excessus puniri similibus poenis in posterum. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.^a

Ad succidendos infructuosos palmites pestiferos et

extracta esse videtur ex alia eodem die publicata, quae exstat ap. Raynald. Ann. ad a 1297. no. XXXV.

fore commissa seu confiscata: AC
Cap. XX. 1) et: deest: AB 2) in: deest: BDE 3) add.: exprimentur: A 4) possit: eorum: A 5) eorum: ABCE 6) eorum: CE 7) in: deest: ABF 8) concedimus: A 9) episcopus non: ib. 10) tunc: BC 11) districto: ACD; deest: E 12) add.: ne per nocentes et malos condemnari contingat forsan innocentes et bonos: A 13) add.: volumus et: ib. 14) eorundem: AC 15) super: ib.

nocivos, quos, quasi ficus fatua, domus de Columna produxit, nescientes in semitis iustitiae dirigere gressus suos, ad cor reverti, et agere poenitentiae dignos fructus, licet diutius exspectatos, (Iacobum videlicet de Columna, et Petrum nepotem ipsius, olim sanctae Romanae ecclesiae cardinales, et filios quondam Ioannis de Columna, fratris dicti Iacobi, et patris Petri praefati posteros, et¹ fautores et sequaces eorum,) in virtute Altissimi exsurgentes, spiritualiter et temporaliter contra eos duximus procedendum. Consequenter dictis² Iacobo et Petro, descendentibus in profundum malorum, et molientibus inconsutilem tunicam Domini, sanctae videlicet ecclesiae scindere unitatem, et ut gladium audentibus linguas suas, et prorumpentibus non tam in verba blasphemiae³ et schismatica, quam insana, quae in scriptis redacta sub sigillis, quibus, antequam essent depositi, utebantur, per Urbem et diversa mundi climata destinaverunt, aestimantes⁴ loquacitatem facundiam, et maledicere conscientiae bonae signum, et confacta materia disputandi, quia veritate non poterant, nos saltem lacerare conviciis praesumpserunt. Quorum dicta licet possemus superiori assertione convincere, et luce clarioribus rationibus confutare, duximus eorum latratibus non dare responsum, ut contrita eorum rabies auctoritate sonora praesidentis in supremo iudicio solio frangeretur, et patens veritas per se ipsam veniret in publicam notionem, nostrumque silentium in supplicium eis foret. Processus tamen contra ipsos et alios fecimus successive varios, diversisque temporibus spirituales et temporales poenas et sententias continentes et mulctas. Quorum, (quia totum tenorem constitutionis⁵ in praesenti inserere longum esset,) ex eis quaedam compendiose collata⁶ huic nostrae constitutioni duximus inserenda ad certitudinem praesentium et memoriam futurorum, videlicet: quod ex causis, quae rationabiliter nos moverunt, de fratrum nostrorum consilio deposuimus dictos Iacobum et Petrum a cardinalatibus eiusdem ecclesiae et ab omni cardinalatus commodo et honore, ipsosque iudicavimus schismaticos et blasphemos, et tanquam haereticos puniendos, expositis personis eorum a fidelibus capiendis, omnibus beneficiis, officiis, honoribus, dignitatibus et praelaturis perpetuo privantes eosdem, et reddentes inhabiles ad habenda, cunctis eorum bonis mobilibus et immobilibus, iuribus et iurisdictionibus publicatis. Contra natos insuper et posteros dicti Ioannis spiritualiter et temporaliter duximus multipliciter procedendum, eorum bonis et iuribus publicatis et confiscatis, ipsisque⁷ posteris dicti Ioannis, per masculinam et femininam lineam descendentibus, indignis perpetuo redditus ad cardinalatus honorem et quaelibet officia, beneficia et ministeria in ecclesia memorata vel eius curia, alibi vero usque ad quartam generationem. Omnem personam, praesentem et futuram, cuiuscunque fuerit praesentia⁸, conditionis, dignitatis aut status ecclesiastici vel mundani, (etiamsi foret sanctae Romanae ecclesiae cardinalis,) quae ipsos Iacobum et Petrum, vel eorum alterum scienter et deliberate pro cardinalibus habuerit et tenuerit, aut ad cardinalatum admiserit, seu votum eorum vel⁹ alicuius ipsorum suffragium in electione Romani Pontificis admiserit, aut in Pontificem Romanum elegerit, nominaverit, assumpserit vel receperit, seu dederit in his vel ad hoc auxilium, consilium vel favorem, excommunicationis sententia duximus innodandum, a qua absque expressa licentia Romani Pontificis non possit absolvi, nec etiam per collegium apostolicae sedis eadem sede vacante. Eamque praelatione, dignitate, statu et honore ecclesiasticis omnino privamus, nihilominus omnes, qui dictis Iacobo et Petro alias et natis dicti Ioannis favorem praebuerint vel auxilium in rebellione vel schismate persistentibus, excommunicationis sententia innodantes. Haec et alia, per nos facta in praedictis nostris processibus, et in literis nostris bullatis super eis confectis contenta, hac constitutione perpetuo valitura ratificamus, confirmamus et etiam innovamus, eandemque¹⁰ de novo facimus de fratrum nostrorum con-

silio praedictorum. Et ut dictorum malitia non inveniatur successorem, et punitae transgressionis exemplar retrahat alios ab offensa, ac in oblivionem veritas veniens non vagetur incerta: statuimus atque decrevimus, ut et ipsa inviolabiliter observentur, et quod similes excessus et culpae poenis similibus in posterum puniantur.

TITULUS IV. DE HOMICIDIO.

CAP. I.

Per assassinos faciens vel tantum mandans aliquem interfici, tanquam ab omnibus diffidatus absque alicuius prolatione sententias incurrit excommunicationis et depositionis ab officio et beneficio. H. d. secundum Zeuz.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Pro humani redemptione generis de summis coelorum ad ima mundi descendens, et mortem tandem subiens temporalem^b Dei Filius Iesus Christus, ne gregem sui pretio sanguinis gloriosi redemptum, adscensus post resurrectionem ad Patrem, absque pastore desereret, ipsius curam B. Petro Apostolo, ut suae stabilitate fidei ceteros in Christiana religione firmaret eorumque mentes ad salutis opera suae accenderet devotionis ardore, commisit. Unde nos, eiusdem Apostoli effecti disponente Domino, licet immeriti, successores, et ipsius redemptoris locum in terris, quamquam indigni, tenentes, circa gregis eiusdem custodiam sollicitis excitati vigiliis et animarum saluti iugis attentione^c cogitationis intendere submovendo noxia et agendo profutura debemus, ut, excusso¹ a nobis negligentiae somno, nostrique cordis oculis diligentia sedula vigilantibus, animas² Deo lucrifacere sua nobis cooperante gratia valeamus. §. 1. Quum igitur illi, qui sic horrenda inhumanitate detestandaque saevitia mortem sitiunt aliorum, ut ipsos faciant per assassinos occidi, non solum corporum, sed mortem procurant etiam animarum, nisi eos exuberans gratia divina praevererit³, ut sint armis spiritualibus praemuniti, ac omnis potestas tribuatur a Domino ad iustitiam rectumque iudicium exercendum: nos, tanto periculo volentes occurrere animarum, et tam nefarias praesumptiones⁴ ecclesiasticae animadversionis mucrone ferire, ut metus poenae meta huiusmodi praesumptionis existat, praesertim quum nonnulli magnates, taliter perimi formidantes, coacti fuerint securitatem ab eorumdem assassino- rum domino impetrare, sicque ab eo non absque Christianae dignitatis opprobrio redimere quodammodo vitam suam: §. 2. Sacri approbatione concilii statuimus, ut, quicumque princeps, praelatus seu quaevis alia ecclesiasticae saecularisve persona quempiam Christianorum per dictos⁵ assassinos interfici fecerit vel etiam mandaverit, (quanquam mors ex hoc forsitan non sequatur,) aut eos receptaverit vel defenderit seu occultaverit, excommunicationis et depositionis a dignitate, honore, ordine, officio et beneficio incurrat sententias ipso facto, et illas⁶ libere aliis per illos, ad quos eorum collatio pertinet, conferantur. Sit⁷ etiam cum suis bonis mundanis omnibus tanquam Christianae religionis aemulus a toto Christiano populo perpetuo⁸ diffidatus, et, postquam probabilibus constiterit argumentis⁹, aliquem scelus tam execrabile commisisse, nullatenus alia excommunicationis vel depositionis seu diffidationis adversus eum sententia requiratur.

CAP. II.

Sine poena irregularitatis possunt clerici de suis malefactoribus conqueri coram iudice saeculari, etiam de criminibus, ex quibus debetur poena sanguinis, expresse protestando, quod ad poenam sanguinis non intendunt. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Praelatis vel clericis quibuscunque, qui, de laicis suis malefactoribus querelam penes saecularem iudicem¹ deponentes, petunt emendam sibi fieri, et provideri, ne contra eos talia de cetero praesumantur, protestando expresse,

Tit. IV. Cap. I. a) *Compil. c. un. h. t. — In Bulla: Ad exped. no. 32.* b) *corporalem: Id; deest: Ic* c) *accessione: Ia; accessione: Ic; accensione: Id.*

Tit. III. Cap. un. 1) *et: deest: ADEF* 2) *dict: deest: C* 3) *blasphemias: ACDF* 4) *aestimantes: ACDE* 5) *constitutioni praesentis: ABCDEF* 6) *collecta: B.* 7) *ipsis: ACD* 8) *eminentia: ABCDEF* 9) *aut: ACF* 10) *eandem: C; eandemque: DEF*

Tit. IV. Cap. I. 1) *excluso: ABIC* 2) *add.: ipsas: ACIBef* 3) *prae-*

venerint: ABDE 4) *nozarlos praesumptores: ACDI* 5) *praedictos: ABCDEFI* 6) *ista: Clade* 7) *sic: ABabcd* 8) *perp.: deest: BE* 9) *documentis: IA*

Cap. II. 1) *saeculares iudices: A.*

quod ad vindictam seu poenam sanguinis non intendunt, imputari non debet, quamvis alias in tali casu de iure debeat poena sanguinis irrogari, si iudex mortem illis inferat iustitia exigente. Alioquin si praelati aut² clerici propter metum huiusmodi, quia iudex ad poenam sanguinis posset procedere, de suis malefactoribus taliter conqueri non audent: daretur plerisque materia trucidandi eosdem, et ipsorum bona libere depraedandi.

CAP. III.

Mandanti aliquem verberari secuta mors imputatur. H. d. secundum Zenz.

Idem.

Is, qui mandat aliquem verberari, licet expresse inhibeat, ne occidatur ullatenus vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, si mandatarius, fines mandati excedens, mutilet vel occidat, quum mandando in culpa fuerit, et, hoc evenire posse, debuerit cogitare.

TITULUS V.
DE USURIS.

CAP. I.

Primo innovat et observari praecipit Lateranense concilium contra usurarios editum, usque ad vers. Et quia, ubi praecipit omnibus dominis et universitatibus terrarum, ne permittant alienigenas in terris suis conducere domos ad exercendum foenus, vel conductas habere, et quod aliquis eis ad hoc domos non locet, usque ad vers. Qui vero, ubi imponit poenam clericis contra facientibus, usque ad versic. Ceterum, ubi imponit poenam laicis, et hoc facit usque in finem. Ioann. Andr.

Gregorius X. in generali concilio Lugdunensi^a.

Usurarum voraginem, quae animas devorat et facultates exhaurit, compescere cupientes, constitutionem Lateranensis¹ concilii contra usurarios editam sub divinae maledictionis interminatione praecipimus inviolabiliter observari. Et quia, quo minor foeneratoribus aderit foenerandi commoditas, eo magis adimetur foenus exercendi libertas: hac generali constitutione sancimus, ut nec collegium, nec alia universitas vel singularis persona, cuiuscunque sit^b dignitatis, conditionis aut status, alienigenas et alios non oriundos de terris ipsorum, publice foenebrem pecuniam exercentes aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis conducere vel conductas habere, aut alias habitare permittant, sed huiusmodi usurarios manifestos omnes infra tres menses de terris suis expellant, nunquam aliquos tales de cetero admissuri. Nemo illis ad foenus exercendum domos locet, vel sub alio titulo quocunque concedat. Qui vero contra² fecerint, si personae fuerint ecclesiasticae, patriarchae, archiepiscopi, episcopi³ suspensionis, minores vero personae singulares excommunicationis, si autem collegium seu alia universitas, interdicti sententiam ipso facto se noverint incursum. Quam si per mensem animo sustinuerint indurato: terrae ipsorum, quamdiu in eis iidem usurarii commorantur, extunc ecclesiastico subiaceant interdicto. Ceterum si laici fuerint, per suos ordinarios ab huiusmodi excessu omni cessante privilegio per censuram ecclesiasticam compescantur.

CAP. II.

Manifestis usurariis, licet mandaverint usuras restitui, ecclesiastica sepultura negabitur, nisi primo satisfiat, vel secundum formam huius decreti idoneo caveatur. Sepelientes eos contra hanc constitutionem Lateranensis concilii poenam incurrun. Testamenta ipsorum aliter facta non valent, nec debet eis aliquis interesse, vel eos absolovere vel ad confessionem admitttere. H. d. Ioann. Andr.

Idem¹*.

Quanquam usurarii manifesti de usuris, quas receperant, satisfieri expressa quantitate vel indistincte in ultima voluntate mandaverint: nihilominus tamen eis ecclesiastica sepultura denegetur, donec de usuris ipsis fuerit, (prout patiuntur facultates eorum,) plenarie satisfactum, vel illis, quibus facienda est restitutio, si praesto sint ipsi, aut aliis², qui eis possint acquirere, vel, eis absentibus, loci ordinario

Tit. V. Cap. I. a) c. 26. *Conc. Lugd. II. (1274.) — Comp. c. 1. h. t. b) sint: Hac.*

Cap. II. a) c. 27. *ib. — Comp. c. 2. h. t.*

Tit. IV. Cap. II. 3) vel: AC
Tit. V. Cap. I. 1) C. *Later. III c. 25. 2) contrarium: CH 3) ep.: deest: DDHc*
Cap. II. 1) *add.:* in eodem: ABCDDF 2) *alii:* ACDEHrdef 3) *providet:* AF; *proinde:* Hf 4) *huiusmodi ipsius ordinarii mandato idonee*

aut eius vices gerenti, sive rectori parochiae, in qua testator habitat, coram aliquibus fide dignis de ipsa parochia, (quibus quidem ordinario, vicario et rectori praedicto modo cautionem huiusmodi eorum nomine liceat praesentis constitutionis auctoritate recipere, ita, quod illis perinde³ actio acquiratur,) aut servo publico de ipsius ordinarii mandato idonee de restitutione facienda sit cautum. Ceterum si receptorum usurarum sit quantitas manifesta, illam semper in cautione praedicta exprimi volumus, alioquin aliam recipientis cautionem huiusmodi⁴ arbitrio moderandam; ipse tamen scienter non minorem, quam verisimiliter creditur, moderetur, et, si secus fecerit, ad satisfactionem residui teneatur. Omnes autem religiosos et alios, qui manifestos usurarios contra praesentis sanctionis formam ad ecclesiasticam ausi fuerint admittere sepulturam, poenae Lateranensis concilii⁵ contra usurarios promulgatae statuimus subiaccere. Nullus manifestorum usurariorum testamentis intersit, aut eos ad confessionem admittat, sive ipsos absolvat, nisi de usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum praesentem, ut praemittitur, idoneam cautionem. §. I. Testamenta quoque manifestorum usurariorum aliter facta non valeant, sed sint irrita ipso iure.

TITULUS VI.

DE EXCESSIBUS PRAELATORUM ET
SUBDITORUM.

CAP. UN.

Mendicantes non possunt acquirere nova loca ad habitandum vel antiqua alienare vel mutare absque specialia licentia Papae, quae de hac prohibitione faciat mentionem. In acquiruntibus tamen loca pro eremitica vita ducenda cessat prohibitio. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.^a

Quum ex eo, quod Praedicatorum, Minorum, et religiosi alii mendicantes, in civitatibus, castris, villis aut aliis locis ad habitandum domos vel loca de novo suscipiunt, seu olim suscepta dimittunt, se ibidem ad alia transferentes, diversa scandala quandoque proveniant, et frequentes clamores ad sedem apostolicam perferantur: nos, super hoc providere volentes, hoc perpetuo prohibemus edicto, ne deinceps aliquis vel aliqui de praedictis, quibuscunque super hoc privilegiis muniti existant, (quae ipsis contra tenorem constitutionis praesentis nullatenus volumus suffragari,) in aliqua civitate, castro, villa seu loco quocunque ad habitandum domos vel loca quaecunque de novo recipere, seu hactenus recepta mutare, vel ea venditionis, permutationis, donationis aut cuiusvis alienationis titulo quocunque¹ in alios² transferre praesumant absque sedis apostolicae licentia speciali, plenam et expressam faciente de prohibitione huiusmodi mentionem; si secus egerint, irritum decernentes. Per hoc tamen eis, qui vitam duxerint eremiticam³ seu solitariam eligendam, de maiorum suorum licentia, quin cellas, mansiones seu habitacula in eremo⁴, sive locis, ubi non sit hominum habitatio de propinquo, possint acquirere ac mutare, non intelligimus interdictum.

TITULUS VII.
DE PRIVILEGIIS.

CAP. I.

Exempti vel privilegiati, ut non teneantur nisi sub certo iudice respondere, ratione delicti, contractus aut rei, si haec sint infra vel supra in loco non exempto, conveniuntur coram ordinario; sed ratione domicilii non. — §. 1. Monasterio privilegiato, ut eius monachi a quocunque interdicti, suspendi vel excommunicari non possint, cessat in illis ordinariarum iurisdictione quoad illa, nisi illi monachi mitterentur ad prioratus subiectos ordinariis, quia tunc, etiam licet utrobique sint monachi, ordinarii etiam quoad praedicta illos indicant, quamdiu ibi manent. Hoc dicit.

Innocentius IV. in¹ concilio generali
Lugdunensi^a.

Volentes libertatem, quam nonnullis apostolica sedes

Tit. VI. Cap. un. a) *scr. ao. 1296. — Potthast no. 24446.*

Tit. VII. Cap. I. a) *Comp. c. un. h. t. — Bulla Ad exped. no. 33.*

de restitutione facienda sit cautum: A 5) in Lateranensi concilio: ACDFH; cf. C. *Lat. III c. 25.*
Tit. VI. Cap. un. 1) quomodocunque: D 2) alias transf. personae: A 3) eremitam: AB 4) eremita: ABCDF.
Tit. VII. Cap. I. 1) in ... Lugd.: deest: ABCDEF.

privilegio exemptionis indulset, sic integram observari^b, ut et³ illam alii non infringant, et ipsi eius limites non excedant, declaratione irrefragabili diffinimus, quod³, quantumcunque⁴ sic exempti gaudeant libertate, nihilominus tamen ratione delicti, sive contractus, aut rei, de qua contra ipsos agitur, rite possunt⁵ coram locorum ordinariis conveniri, et illi quoad hoc⁶ suam in ipsos iurisdictionem, prout ius exigit, exercere. Numquid ergo caret omnino in his commodo libertatis? Non utique, quia nec coram ordinariis ipsis, dummodo^c sit in loco exempto commissum delictum, vel contractus initus, aut res litigiosa, nec ubi domicilium habent, si alibi delinquant, vel contrahant, aut res ipsa consistat, conveniri possunt aliquatenus super istis: nec domiciliorum praetextu locorum dioecesanis, (si, ubi^d deliquerunt⁷, vel contraxerunt, aut res ipsa consistit, illi conveniantur,) remittendi eos illuc, vel ipsis, ut illic respondeant, iniungendi habeant aliquam potestatem, salvis nihilominus casibus aliis, in quibus eos episcoporum iurisdictioni subesse canonica praecipit instituta. Et id ipsum decernimus circa illos⁸, quibus, ut non nisi sub uno certo iudice teneantur de se conquerentibus respondere, apostolico privilegio est concessum. §. 1. In eos autem, quibus, ne interdicti, suspendi vel excommunicari a quoquam valeant, a sede apostolica est indultum, sicut sunt religiosi quam plures, in quorum privilegiis continetur, ne quisquam episcopus vel archiepiscopus monasteriorum suorum monachos pro ulla causa ullo⁹ loco interdicere, suspendere vel excommunicare praesumat, iidem ordinarii iurisdictionem suam¹⁰ quantum ad ista, ubicunque illi fuerint, penitus exercere non possint¹¹: nisi forsitan ipsi monachi ad monasteriorum suorum prioratus ordinariis eisdem subiectos, ut vel grant eorum¹² regimen, vel in eis tanquam proprii locorum ipsorum monachi resideant, fuerint destinati. Tunc enim, etsi libere possint ad eadem monasteria revocari, ac tam illorum quam ipsorum prioratum monachi reputentur, quum non sit inconveniens, aliquem utrobique¹³ locum habere monachicum, unum alteri subesse monasterio, vel ab ipso^c noscitur dependere, ratione tamen eorundem prioratum dicti ordinarii sua iurisdictione in ipsos etiam quoad praemissa, quamdiu morantur in illis, licite uti possunt.

CAP. II.

Curia Romana habet studium generale et eius privilegia. II. d. Ioann. Andr.

Idem^a.

Quum de diversis mundi partibus multi confluant ad

sedem apostolicam quasi matrem: nos, ad communem tam ipsorum quam aliorum omnium^b commodum et profectum paterna sollicitudine intendentes, ut sit eis mora huiusmodi fructuosa, providimus, quod ibidem de cetero regatur^c et vigeat studium iuris divini et humani, canonici videlicet et civilis. Unde volumus et statuimus, ut studentes in scholis ipsis penes sedem eandem talibus privilegiis omnino, libertatibus et immunitatibus gaudeant, quibus gaudent studentes in scholis, ubi generale regitur studium, ac recipiant integre proventus suos ecclesiasticos sicut illi.

CAP. III.

Dicit, quomodo intelligatur privilegium, quod habent quidam abbates de populo benedicendo, et quibus possint abbates conferre tonsuram. Ioann. Andr.

Alexander IV.^a

Abbates, quos apostolica sedes in exhibitione benedictionis super populum speciali privilegio insignivit, in ecclesiis, quae ad eos pertinent pleno iure, quando in eis divina officia celebrant, possunt post missarum solennia et vespertinas ac matutinas laudes benedictionem solennem super populum elargiri^b. Alibi autem publice, aut per vias, civitates, castra et villas, populis et plebibus benedictionem facere^c vel impertiri non valeant, nisi hoc eis expresso¹ apostolico privilegio sit concessum. Nec eis licitum sit^d, aliis quam monasteriorum suorum conversis, et qui^e ad illa convolaverint, et in quos ecclesiasticam et quasi episcopalem iurisdictionem obtinent, primam clericalem conferre tonsuram, nisi eis id competat ex pleno praefatae sedis indulto^f.

CAP. IV.

Exempti in locis non exemptis oratoria vel capellas sine dioecesanorum licentia construere non possunt, nec in exemptis sine licentia Papae. Nec possunt exempti assumere causas proprias suorum liberorum hominum in se, etiam si illi sint sui censuales. Ioannes Andreas.

Idem^a.

Auctoritate sedis apostolicae de fratrum nostrorum consilio statuimus, quod oratoria vel capellas in locis non exemptis sine dioecesanorum locorum ipsorum licentia exempti construere non praesumant, neque in sic constructis, nec tempore interdicti, (casibus expressis in iure duntaxat exceptis,) celebrent vel faciant celebrari divina. Quodsi talia praesumpserint: ab his per locorum ipsorum ordinarios compescantur, et, si quas propter hoc exemptorum ipsorum conservatores in eos sententias protulerint, illas penitus

Tit. VII. Cap. II. b) conservari: *Ibdef* c) si: *Ibd* d) deliquerint... contraxerint: *Iac* e) alio: *Iad*; illo: *Ic*.

Cap. II. a) *scr.* 1243-53. — *Pothast* no. 15128. *Exstat: J*, et in *Cod. Gratianopolit.* no. 515. — *cf. Schulte Iter gallic.* p. 382. b) *add.*: apud sedem commorantium: *Cod. Grat. cit.* c) regat. studium litterarum, quamvis inter alia ipsius beneficia, quibus reficiuntur assidue ipsius scientiae suae uberibus spiritualiter satientur. Unde cum tam in theologiae facultate quam in utroque iure, canonico et civili, certis ad hoc statutis scholis ordinare ubi doceatur; volumus et statuimus ut studentes... sint muniti percipientes integre prov. suo. eccl. sicut alii: *ib.*

Cap. III. a) *Tracta est ex Extravag. Alex. IV.*: Quia nonnulli, quae exstat: *J*, no. LIII. *HcM.* Quia¹ nonnulli abbates, quos ap. sedes spiritualibus privilegiis insignivit tam in exhibitione benedictionis super populum, quam aliis pluribus feruntur excedere, per quae multos non modicum scandalizant, Nos turbationis et offensionis in hac parte materiam tollere cupientes duximus declarandum, quod ipsi abbates, qui apostolica super his habent privilegia in suis ecclesiis quando in eis divina officia celebrant etc. ut in *textu supra*. b) largiri: *M* c) impedire: *Hc* d) est licitum: *HcLM*; ipsis: *M* e) his qui: *M f)* *add.*: vel consuetudine iam praescripta: *HcLM*.

Cap. IV. a) *tracta est ex Alex. IV. decretali* Licet regularis, quae exstat: *integra* in *Cod. M.* et *fragmentum* in *Cod. L* no. LIV. — *Pothast* no. 18117. *immerito putat nostram decretalem qualis in lib. VI. exstat ab Alex. emanasse. — dat. est*

Lat. a II. (1256.) Ad perpetuam rei memoriam. Licet regularis ordinis professores illos praesertim quos maioris libertatis ap. sedes privilegiis honoravit congruis attollere favoribus et illibata ipsorum conservare privilegia intendamus, sic tamen eos suis iuribus volumus manere contentos, quod privilegiorum suorum limites observantes iura non occupent vel impediunt aliorum. Sane intelleximus, quod templarii et hospitalarii et alii religiosi privilegio exemptionis gaudentes de regno Franciae hospites suos, qui dati eorum ordini vel oblati dicuntur, vel qui aliquando censum etiam modicum eis solvunt, per se ac per conservatores sibi a sede apost. deputatos, privilegiorum suorum praetextu, defendunt, ne ii, quum deliquerint, a suis ordinariis ecclesiasticis, sicut alii laici pro furtis videlicet, adulteriis, et aliis criminibus, quorum ad ordinarios ipsos spectat correctio, puniantur. Capellas autem et oratoria sine consensu et auctoritate dioecesanorum constituunt, nec non et interdicti ac suspensionis sententias, quas ordinarii proferunt in personas et loca sibi subiecta damnabiliter contemnentis faciunt in locis eisdem a capellanis in oratoriis sibi subiectis divina temeritate propria celebrari, quamquam quod hoc ipsis liceat ap. privilegio vel indulgentia non ostendant. Causas quoque suorum hominum assumptas illos quos ipsis hominibus iniuriari asserunt super huiusmodi iniuriis, licet sint iidem omnes liberi, conveniunt, et in causam nomine suo trahunt. Iidem certas exempti et alii quam plures religiosi pro certis peccatis certas poenas statuunt infligendas ex quo interdum evenit quod dum tales poenae delinquentibus infliguntur eorum peccata, quae occulta fuerant, in notitiam veniunt aliorum.

Tit. VII. Cap. I. 2) contra: *Clacf*; *deest*: *AB* 3) ut: *Clā* 4) quantumcunque: *CDE* 5) possint: *AFIadf* 6) haec: *BDEId* 7) delinquant: *AC* 8) ipsos: *C* 9) in illo: *Cle* 10) suam: *deest*: *Clacdef* 11) possunt:

BCDIadf 12) illorum: *ADFIad* 13) sic utr.: *BCDEFIac*
Cap. III. 1) expresso: *ACDEFHcLM*

revocamus. Inhibemus insuper¹, ne in locis etiam exemptis hoc ipsi exempti facere audeant, nisi super his licentiam vel privilegium habeant sedis apostolicae speciale. Causas quoque sive lites proprias suorum hominum liberorum, quae videlicet tantum ad ipsos homines pertinent, iidem exempti suo nomine, sive ut actores sive ut defensores, aliquatenus non assumant, etiamsi sint ipsis dicti homines censuales; quum id nequaquam licitum sit eisdem.

CAP. V.

Privilegium Papae, quod quis excommunicari, suspendi vel interdicti non possit, non extenditur ad sententias ordinariorum, nisi tale privilegium sit concessum regibus, reginis vel ipsorum filii, vel religioso loco vel ordini.
H. d. Ioann. Andr.

Clemens IV.^a

Ne aliqui, de indultis apostolicis confidentes, alios confidentius in suo iure molestant, et ordinariorum iurisdictionem contemnunt pariter et eludant: omnes indulgentias et privilegia, quibuscumque singularibus personis ecclesiasticis vel saecularibus¹, cuiuscumque sint praeminentiae, dignitatis, conditionis aut status, quod interdicti a quocumque vel excommunicari non possint, nec terrae vel ecclesiae ipsorum ecclesiastico interdicto supponi, sub quacumque forma verborum concessa, (illis, per quae regibus et reginis eorumque filiis, nec non et religiosis quibuscumque,

non personarum tantum², sed ordinum privilegiorum vel locorum ratione in hoc immunitas huiusmodi conceditur, dumtaxat exceptis,) de fratrum nostrorum consilio ad ordinariorum sententias et processus edicto perpetuo prohibemus extendi.

CAP. VI.

Inferiores praelati, quibus per privilegium conceditur usus mitrae, si sunt exempti, in provincialibus et episcopallibus conciliis uti possunt mitris aurifrisiatis, non habentibus laminas aut gemmas. Et si non sunt exempti, albis et planis utantur; in aliis locis utantur, ut indulta permittunt.

Idem^a.

Ut apostolicae sedis benignitas, quae nonnullis abbatibus aliisque praelatis, quibus non competit ex propria dignitate, concessit in ecclesiarum suarum gloriam et honorem, quod mitra et aliis pontificalibus uti possint, provideat, ne inde scandala oriantur, sic tamen, quod ipsi privilegiati suorum privilegiorum non frustrentur effectu, et ex maiori ac decore maiori ornatu maiore appareat dignitatum: de fratrum nostrorum consilio praesenti decreto statuimus, ut abbates et alii, quibus mitrae usus est ab eadem sede concessus, exempti quidem in provincialibus conciliis et episcopallibus synodis, quibus nonnulli eorum interesse tenentur, mitris tantummodo aurifrisiatis, (non tamen aureas vel argenteas laminas aut¹ gemmas haben-

Volentes itaque talium praesumptionibus congruis prout nostrae incumbit sollicitudini remediis obviare ap. auct. d. c. f. n. statuimus, quod huiusmodi hospites vel homines, qui dati vel oblati dicuntur, vel qui praefatis exemptis aliquem censum solvunt, si non se eisdem exemptis omnino reddiderint, sed in proprietatibus suis omnimodo duxerint remanendum, propter hoc ab episcoporum suorum sententia nullatenus eximantur, et potestatem suam in eos ipsi episcopi, sicut in alios parochianos suos, exercent, quum pro suis fuerint excessibus corrigendi, nec ob hoc exemptorum ipsorum conservatores quocumque contra eosdem episcopos valeant attentare. Oratoria vero vel capellas sine¹ dioecesanorum locorum ipsorum licentia iidem exempti construere non praesumant, neque in sic constructis neque in locis non exemptis, quum ab ordinariis fuerint interdicta, celebrent vel faciant celebrari divina. Quod si talia praesumpserint, ab his per locorum ipsorum ordinariorum² pescantur, et, si quas propter hoc exemptorum ipsorum conservatores sententias protulerint in contrarium, illas penitus revocamus. Inhibemus autem, ne in locis etiam exemptis hoc ipsi exempti facere audeant, nisi super his licentiam sedis apostolicae habeant vel ipsius privilegium speciale. Causas quoque sive lites proprias suorum liberorum hominum, quae videlicet ad ipsos tantum homines pertinent, iidem exempti suo nomine, sive ut actores, sive ut defensores, veluti³ suas aliquatenus non assumant, etiamsi sint ipsis dicti homines censuales, quum id nequaquam licitum sit eisdem. Pro peccato vero incognito et occulto certa poena nullatenus statuatur, ut quasi per eam satisfactionem possit quocumque modo peccatum ipsum percipi, cognosci (?)⁴ vel adverti. Nulli ergo etc.

Cap. V. a) *Extracta est ex decret. Clem. IV. quae dat. est Viterbii Idib. Aug. A. II. (1266.) Exstat: HeL no. LXXIV. K. Bullar. Roman. ed. Taur. III., 764. (ex Reg. Vat.) — Potthast no. 19797: Sedes Apostolica interdum, quae benigne concesserat, utilitate suadente, consultius revocat: per hoc non tam in suis actibus varia, quam providentiae suae remedia subditorum varietati et necessitati coaptans. Probat hoc praesentis necessitas sanctionis, quae illorum compescit audaciam, qui ad sui iuris defensionem contra iniuriosos immunitate per ipsius sedis indulta muniti, quod ad tuitionem eis concessum fuerat in aliorum molestias et iniurias convertentes, suis indulgentiis ac privilegiis multipliciter abutuntur. Sicut enim ad nos frequens querela pervenit pro eo, quod sedes eadem personis diversis tam ecclesiasticis, religiosis et aliis, quam etiam laicis quibusdam sine praefinitione temporis, aliis vero ad tempus sub formis variis indulsisse dicitur, quod interdicti a quocumque, vel excommunicari non possint, nec terrae ipsorum ecclesiastico interdicto supponi; personae ipsae de indultis huiusmodi confidentes, alios fidentius in suo iure molestant, et asserentes, quod nec locorum ordinarii possunt in ipsos excommunicationis vel interdicti ferre sententiam, etiam ipsorum ordinariorum iurisdictionem contemnunt pariter et eludunt, sicque personarum*

ipsarum excessus remanent incorrecti et nervus dirumpitur ecclesiasticae disciplinae. Nos itaque intendentes in hoc salubre remedium adhibere, omnes indulgentias et privilegia huiusmodi quibuscumque singularibus personis ecclesiasticis vel saecularibus cuiuscumque sint praeminentiae, dignitatis, conditionis, aut status sub quacumque verborum forma concessa, illis, per quae regibus et reginis, eorumve filiis, nec non et religiosis quibusdam non personarum tantum, sed ordinum vel locorum privilegiorum in hoc ratione huiusmodi immunitas conceditur dumtaxat exceptis, de fratrum nostrorum consilio ad ordinariorum sententias et processus, edicto perpetuo prohibemus extendi, et si forsitan quoad sententias et processus huiusmodi aliqua concessa inveniantur expresse, ad instar felicis recordationis Alexandri Papae praedecessoris nostri, ea in quantum per ipsa ordinariorum iudicium iurisdictioni tangitur, penitus revocamus, nihilominus locorum dioecesanis et quibuscumque aliis ordinariis iudicibus, ut in suos subditos, prout ad eos pertinet, indulgentiis et privilegiis ipsis nequaquam obstantibus, iurisdictionem suam et censuram ecclesiasticam exercere libere valeant, concedentes.

Cap. VI. a) *Tracta est ex Decret. eiusd., quae data est Viterbii XIX. Kal. Sept. A. II. (1266.); Exstat: HeLK Bullar. Rom. ed. Taur. (ex Reg. Vatic.) III., 764. — Potthast no. 19801. Exigit nostri officii debitum, ut inter subditos scandali submovere materiam sollicite studeamus, praesertim ne a Sede Apostolica Regis ministra pacifici turbationis et discordiarum occasio tribui videatur. Sane sicut tam facti experientia, quam frequens nos clamor instruxit, ex eo quod eiusdem sedis benignitas attendens provide, quod ecclesiarum est decor et gloria praelatorum decorus ornatus, et illarum maiore eminent ex eorum honore maiori; nonnullis abbatibus et praelatis aliis, quibus id ex propria dignitate non competit, concessit, in ecclesiarum suarum gloriam et honorem, ut mitra et aliis pontificalibus uterentur, ipsis in provincialibus conciliis et episcopallibus synodis mitra utentibus, dum eos archiepiscopis et episcopis habitus paritas sic omnino parificat, ut ab illis non possint eius diversitate discerni, archiepiscopos et episcopos ipsos frequenter scandalizari contingit, ac inter eos abbates et alios, huiusmodi praerogativa gaudentes, scandala suboriri. Nos itaque volentes in hoc sic salubriter providere, quod abbates, et alii huiusmodi concessione muniti, ab archiepiscopis et episcopis discerni valeant, nec tamen privilegiorum suorum frustrentur effectu, de fratrum nostrorum consilio praesenti decreto statuimus, ut abbates et alii, quibus mitrae usus est ab eadem sede concessus, exempti quidem, in conciliis et synodis memoratis, quibus nonnulli ex eis interesse tenentur, mitris tantummodo aurifrisiatis, non tamen aureas vel argenteas laminas aut gemmas habentibus, uti possint; non exempti vero simplicibus albis et planis utantur. In aliis vero locis exemptis et non exemptis mitris uti liceat, prout concessa eis ab eadem sede iudulta permittunt. Nulli ergo etc.*

1) sine . . . neque: *deest: L* 2) ord. . . ipsor.: *deest: ō.* 3) vel. suae: *deest: M* 4) coniti: *M*

Tit. VII. Cap. IV. 1) autem: *AD.*
Cap. VI. 1) vel: *A;* et: *CE*

Cap. V. 1) vel singularibus saec.: *A* 2) tant.: *deest: AD*

tibus,) uti possint, non exempti vero simplicibus et albis ac² planis utantur; in aliis vero locis exemptis et non exemptis mitris liceat illis uti, prout concessa eis ab eadem sede indulta permittunt.

CAP. VII.

In prima parte demonstrat, quid iuris, quum quis solo privilegio se dicit exemptum. In secunda, ibi: Si autem, quid iuris, quum super hoc praescriptionem allegat. In tertia, ibi: Quodsi tales, quid iuris, quum allegat utrumque. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.^a

Quum personae ecclesiasticae tam religiosae quam saeculares plura praesumant, quae ipsis infamiam pariunt, et aliis inferunt laesionem, praetextu exemptionis vel libertatis, quam asserunt se habere, ordinariorum correctiones et ordinationes subterfugientes, ac eorum forum sive iudicium declinantes: nos, volentes super hoc de salubri remedio providere, statuimus, ut hi, qui se asserunt per privilegia seu indulgentias apostolicae sedis exemptos, a locorum ordinariis requisiti huiusmodi privilegia vel¹ indulgentias, quibus se dicunt fore munitos, ipsis ordinariis in loco congruo et securo, aut aliquibus prudentibus viris omni suspitione carentibus, ad hoc per dictos ordinariorum deputatis, infra terminum competentem, pro facti qualitate ipsorum ordinariorum vel delegatorum suorum arbitrio moderandum, iusto impedimento cessante ostendere, ac ad legendum integraliter exhibere, nec non de articulis, de quibus controversia fuerit, transcriptum tradere teneantur. Si autem ad fundandam intentionem suam super huiusmodi libertate solummodo praescriptionem canonicam duxerint opponendam: eisdem ordinariis vel delegatis ab eis viris prudentibus non suspectis de praescriptione huiusmodi facere debent fidem. Quodsi tales privilegio et praescriptione asserant² se munitos: privilegium quidem ipsum exhibeant, ut in primo huiusmodi constitutionis articulo superius est expressum. Et si privilegium exhibitum non ad plenum per se sufficiat ad exemptionem seu libertatem huiusmodi comprobendam, sed tale est, quod saltem causam praebet praescribendi: coram personis praedictis annorum XL praescriptionem teneantur probare, praescriptionisque probatione pendente, licet ordinariorum intentio de iure communi fundetur, tamen, quia de privilegio, quod saltem causam praescribendi praebet, faciunt fidem, in libertatis vel exemptionis possessione non violenta, non clandestina, nec concessa precario, de qua fidem coram eisdem fecerint, non turbentur. Si vero privilegium per se sufficiens, quando solo privilegio se defendunt, vel saltem tale, quod praescriptioni canonicae causam praestet, quum praescriptionem allegant, non exhibuerint, ut est dictum: quum de iure communi ordinariorum intentio sit fundata, sua iurisdictione uti possint in eosdem libere, donec de praescriptione canonica, ut praemissum est, fecerint plenam fidem.

CAP. VIII.

Interdictus est ingressus ecclesiae regularibus vel saecularibus, quamvis exemptis, qui scienter celebrant vel celebrari faciunt divina in civitatibus vel locis interdictis, nisi secundum permissionem iuris, vel qui excommunicatos vel interdictos publice ad divina officia, sacramenta vel sepulturam admittunt. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Episcoporum et aliorum praelatorum querelis frequentibus et querulosis clamoribus excitati, praesenti decreto duximus statuendum, ne aliqui saeculares aut regulares, quantumcunque exemptionis seu libertatis sedis apostolicae privilegiis communiti, cuiuscunque ordinis, religionis, status vel conditionis existant, scienter celebrent vel faciant celebrari divina in civitatibus, castris, villis, (nisi quatenus eis a iure conceditur,) seu locis aliis interdictis ab ordinariis sive delegatis iudicibus vel a iure, aut excommunicatos publice vel interdictos ad divina officia seu ecclesiastica sacramenta vel ecclesiasticam¹ sepulturam admittant. Qui vero contra praesumpserint, praeter alias poenas a iure

statutas ingressum ecclesiae sibi noverint interdictum, donec de transgressione huiusmodi ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserunt², satisfecerint competenter.

CAP. IX.

Primo ponit, quando eximitur ecclesia, quid importet. Secundo, quando ipsius canonici. Tertio, quando clerici. Et ista ordinate declarat, in qualibet partium affirmative et negative loquendo, secundum Ioann. Andr.

Idem^a.

Per exemptionem ecclesiae concessam ipsa ecclesia et ipsius monachi vel canonici, clerici etiam et¹ conversi perpetuoque oblati, non autem ecclesiae eiusdem presbyter, qui parochianorum curam habet, quoad ea, quae ad curam eandem pertinent, nec ipsi parochiani etiam intelliguntur exempti. Verum si canonici alicuius ecclesiae eximantur, ipsi soli canonici, non autem ecclesia vel alii eius clerici sunt exempti. Si autem clerici cuiusvis ecclesiae eximantur, tunc tam canonici quam alii clerici eximuntur, non tamen ecclesia, nisi aliud in exemptionis privilegio exprimat.

CAP. X.

Formas privilegiorum ponit haec decretalis, quarum quaedam exemptionem conferunt, quaedam non. Ioann. Andr.

Idem.

Si Papa in aliquo privilegio vel scriptura, non facta principaliter super donatione¹ vel sententia exemptionis seu etiam libertatis, aliquam ecclesiam ad ius et proprietatem Romanae ecclesiae pertinere, vel consimilia verba narret: non propterea² illius ecclesiae exemptio est probata, nisi de libertate aliter doceatur. Si autem³ ecclesiae vel monasterio exemptionis privilegium concedendo, vel super ipsius exemptione sententiando, (quum de ipsius exemptionis negotio ageretur,) asserat, ipsam ecclesiam fore exemptam, aut eam iuris beati Petri existere, sive ad ius et proprietatem Romanae ecclesiae, vel ad Romanam ecclesiam specialiter, aut sine medio, vel etiam simpliciter pertinere: per hoc plene debet exempta huiusmodi ecclesia iudicari. Quum enim iure communi omnes ecclesiae per orbem diffusae ad Romanam ecclesiam pertineant⁴, si id alicui concedatur ecclesiae⁵, vel de ea per sententiam iudicetur: ex hoc ipsius comprobatur exemptio, ut privilegii nihil alias allatura concessio ei, cui conceditur, et sententia nullum aliter datura subsidium ecclesiae, pro qua fertur, praerogativam, quum verba aliquid operari debeant, conferat gratiae specialis⁶. Et est idem, si privilegium contineat, vel⁷ ipse Papa per modum exprimat supra scriptum, quod ecclesia sit libera, seu quod potiat Romanam ecclesiae libertate, vel quod in hoc praerogativa gaudeat speciali; aut si dicat indiffinitae, quod ecclesiae Romanae annum censum solvat ad perceptae iudicium libertatis, sive quod ipsam ecclesiam eximit ab ordinarii potestate, vel quod non audeat illic episcopus cathedram collocare, aut imperandi seu ordinationem quamvis levisimam faciendi exercere aliquam potestatem. Similiter, si aliqui recipiantur in proprios et speciales subiectos, censentur exempti. Non sic, si in proprios et speciales filios Romanae ecclesiae sint suscepti: tales quippe exempti propterea non existunt. Si vero dicatur simpliciter, quod aliqua ecclesia Romanae ecclesiae annum censum solvat: non propter hoc exempta ecclesia dici debet. Idem dicimus, si circa aliqua per privilegium concedatur libertas, et clausula de censu annuo persolvendo sequatur, ut si aliquibus, quod ab alio quam a Papa seu eius legato excommunicari, suspendi aut interdicti non possint, vel aliquid aliud specialiter a sede apostolica sit indultum, vel etiam dicatur, quod in speciales Romanae ecclesiae filios sint assumpti, et sequatur in privilegio, quod ecclesiae Romanae ad iudicium⁸ libertatis perceptae annum censum solvant. His enim et consimilibus casibus sic in certis privilegiati articulis ordinariorum iurisdictioni quantum ad alia sunt subiecti. Licet

Tit. VII. Cap. VII. a) Et haec ultima pars... Et pro parte sumi potuit ex Extrav. Alex. IV., quae incipit: Quia personae, de qua etiam mentionem facit Guil. in Spec. de appell. §. restat vers. :

si autem iudex: — Ioann. Andr. cf. supra ad. c. 2. (2, 13.)

Cap. IX. a) Fuit sumta ex extrav. Innoc., quae incipiebat: Ad perpetuam: Ioan. Andr.

Tit. VII. Cap. VI. 2) et: AD

Cap. VII. 1) et: BF 2) asserunt: C.

Cap. VIII. 1) ad eccl.: AC 2) contempserint: AE; contempserant: C

Cap. IX. 1) et: dest: DF

Cap. X. 1) datio: CDEF 2) propter hoc: AC 3) aut. Romanus pontifex eccl.: C 4) add.: et ipsius iuris et proprietatis existant: AC 5) eccl. per speciale privilegium vel id: C 6) gratiam specialem: A 7) sive: AC 8) iudicium: CD Ed. Rom. oper. mend.

autem sic diversos privilegiorum, quibus ecclesiae ac monasteria eximuntur, tenores ad litium materiam amputandam duxerimus designandos: per hoc tamen aliis exemptionum, si reperiantur, seu aliarum libertatum modis vel eorum effectibus nolumus aliquatenus derogari.

CAP. XI.

Privilegiati, ut tempore interdicti celebrare possint divina clausis ecclesiis, alios etiam extraneos admittere non possunt. Et si fuerit singularis persona super hoc privilegiata, familiares suos admittit; secus in familia conventus taliter privilegiati. Hoc privilegio non gaudet ille, cuius culpa ponitur interdictum. H. d. Dominicus.

Idem.

Licet vobis concessum existat, ut interdicti tempore, inanis clausis, excommunicatis et interdictis exclusis, voce submissa divina celebrare possitis: ad ea tamen aliquos, etiamsi aliunde venerint, nisi super hoc privilegiati existant, recipere nulla ratione debetis. Quum conceditur singulari personae, ut modo praemisso tempore interdicti celebrare valeat vel audire divina: eius familiares domestici ad audiendum cum ea et celebrandum sibi divinum officium licite admittuntur¹. Non sic autem in familiaribus alicuius conventus seu collegii est censendum. Illi enim, nisi privilegiati fuerint, admitti non debent. Huiusmodi quoque concessione gaudere non potest is, cuius causa seu culpa, dolo vel fraude, fuit sententia interdicti prolata, seu qui ad perpetrandum delictum, cuius occasione lata exstitit, praebuit consilium, auxilium vel favorem.

CAP. XII.

Episcopi cum altari viatico celebrare possunt et sibi facere celebrari, ita tamen, quod non violent interdictum. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Quoniam episcopi eorumque superiores se habent diversis ex causis a suis ecclesiis et dioecesibus absentare frequenter, nec semper possunt commode ad ecclesias accedere pro missa celebranda vel audienda in ipsis, sine¹ qua eos transire non decet absque causa rationabili ullam diem²: praesenti constitutione indulgemus eisdem, ut altare possint habere viaticum, et in eo celebrare ac facere celebrari, ubicunque absque interdicti transgressione illis permittitur celebrare vel audire divina.

TITULUS VIII.

DE INIURIIS ET DAMNO DATO.

CAP. UN.

Repressaliae contra personas ecclesiasticas concedi vel concessae extenli non debent; contra facientes, nisi revocent infra mensem, singulares sunt excommunicati, universitates interdictae. Ioann. Andr.

Gregorius X. in concilio generali Lugdunensi^a.

Etsi pignorationes, quas vulgaris elocutio repressalias nominat, in quibus alius pro alio praegravatur, tanquam graves legibus et aequitati naturali contrariae civili sint constitutione prohibita, ut tamen earum prohibitio in personis ecclesiasticis tanto amplius timeatur, quanto in illis specialius^b inhihentur: eas concedi contra personas praedictas seu bona ipsorum¹, aut quantumcunque generaliter praetextu cuiusvis consuetudinis, quam potius reputamus abusum fore², concessas, ad illas extendi praesenti decreto districtius inhihemus. Illi autem, qui contra fecerint, adversus personas easdem pignorationes seu repressalias concedendo, vel extendendo ad eas, nisi praesumptionem huiusmodi revocaverint a concessionis vel extensionis tempore infra mensem, si personae singulares fuerint, sententiam excommunicationis incurrant, si vero universitas, ecclesiastico subiaceat interdicto.

Tit. VIII. Cap. un. a) c. 28. C. Lugd. II. (1274.); Comp. c. un. h. t. b) specialiter: Haec

Tit. VII. Cap. XI. 1) admittantur: AC

Cap. XII. 1) sine... dtem: deest: A 2) ulla die: F

Tit. VIII. Cap. un. 1) ipsarum: ACDEFHhabede 2) sorte: DCEFIHbdj

Corpus iur. can. Ed. Friedberg. T. II.

TITULUS IX.

DE POENIS.

CAP. I.

De veteri iure poterit archiepiscopus, quum in provincia sua iurisdictionem suam exsequitur, punire notorios iniuriantes sibi, nunciis et familiae suae, si per id sua iurisdictione impeditur; alias non, nisi consuetudo amplius tribuat. Sed hodie tales iniurias tunc punit, etiamsi iurisdictionem non impediunt. H. d.

Innocentius IV.^a

Romana ecclesia (*Et infra:*) Licet autem Remensi archiepiscopo suam provinciam visitanti eos, qui tunc sibi, vel suae familiae, aut aliis, quos propter hoc per eandem provinciam dirigit, et etiam, quando concilium convocat, eos, qui nunciis suis, quos pro illo vel alias per provinciam ipsam sua debita iurisdictione utendo transmittit, iniuriari praesumunt, si hac occasione sua in his impediatur iurisdictione, pro iniuria huiusmodi, (dummodo existat notoria), propria auctoritate punire, nisi amplius ei de Remensis ecclesiae consuetudine competere dignoscatur. Sibi etiam et metropolitanis aliis in suis provinciis, dum sic¹ in illis iurisdictionem exercent, puniendi manifestas et notorias offensas tunc eisdem illatas vel suis, etiamsi exinde impediatur iurisdictionem huiusmodi non contingat, libera sit de nostra speciali concessione facultas.

CAP. II.

Docet haec decretalis, quibus assistentibus fieri debeat degradatio, de quibus vestibus, ornamentis, libris et instrumentis in degradatione fiat expoliatio, et quibus verbis utatur ipse degradans. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII. Biterrensi¹ Episcopo.

Degradatio qualiter fieri debeat, a nobis tua fraternitas requisivit. Super quo tibi taliter respondemus, quod verbalis degradatio seu depositio ab ordinibus vel gradibus ecclesiasticis est a proprio episcopo, sibi assistente in degradatione clericorum in sacris constitutorum ordinibus certo episcoporum numero diffinito canonibus, facienda, quantum proprii episcopi sententia sine aliorum episcoporum praesentia sufficiat in degradatione eorum, qui minores duntaxat ordines receperunt. Actualis vero sive solennis coelestis militiae militis, id est clerici, degradatio, quum ad eam fuerit procedendum, fiet ut exauctorizatio eius, qui militiae deservit armatae, cui militaria detrahuntur insignia, sicque a militia remotus castris reiicitur, privatus consortio et privilegio militari. Clericus igitur degradandus, vestibus sacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum seu ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet² in officio suo solenniter ministrare, ad episcopum praesentiam adducatur, cui episcopus publice singula, sive sint vestes, calix, liber, seu quaevis alia, quae illi iuxta morem ordinandorum clericorum in sua ordinatione ab episcopo fuerint tradita seu collata, singulariter auferat, ab illo vestimento seu ornamento³, quod datum vel traditum fuerat ultimo, inchoando, et descendendo gradatim degradationem continuet usque ad primam vestem, quae datur⁴ in collatione tonsurae. Tuncque radatur caput illius seu tondeatur, ne tonsurae seu clericatus vestigium remaneat in eodem. Poterit autem episcopus in degradatione huiusmodi uti verbis aliquibus ad terrorem, illis oppositis, quae in collatione ordinum sunt prolata, dicendo presbytero haec vel similia verba in remotione planetae: „Auferimus tibi vestem sacerdotalem, et te honore sacerdotali privamus.“ Sicque in remotione reliquorum insignium similibus verbis utens, in ablatione ultimi, quod in collatione ordinum fuit primum, infra scripto vel alio simili modo pronunciet sive dica: „Auctoritate Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, et deponimus, degradamus, spoliamus et exuimus te omni ordine, beneficio et privilegio clericali.“

Tit. IX. Cap. I. a) cf. c. 1. de suppl. negl. (1, 8.); — in Comp. c. un. h. t.; — Bulla: Ad exped. no. 34.

Tit. IX. Cap. I. 1) sit: DD; deest: F

Cap. II. 1) Bit. ep.: deest: CGJ; Biterrensi: D; Biterrensi: F; Biterrensi: A 2) deberent: BC 3) vestito vel ordine: A 4) traditur: Codd. coll.

CAP. III.

Quamvis inventio carceris fuerit ad custodiam, tamen potest quis puniri poena carceris perpetuo et ad tempus. Ioann. Andr.

Idem.

Quamvis ad reorum custodiam, non ad poenam carcer specialiter deputatus esse noscatur: nos tamen non improbamus, si subiectos tibi clericos confessos de criminibus seu convictos, eorum excessibus et personis, ceterisque circumstantiis provida deliberatione pensatis, in perpetuum vel ad tempus, prout videris expedire, carceri mancipis ad poenitentiam peragendam.

CAP. IV.

Poenae, alicui imposita et eius posteris, non extenditur ad posteror lineae femineae, nisi aliud in iure vel sententia sit expressum. H. d. Zenz.

Idem.

Ubiunque alicui et eius filiis seu posteris usque in 4 certam generationem poena imponitur ab homine vel a iure: poena ipsa eos tantum afficit, qui per masculinam, non per femininam lineam descendere dignoscuntur, nisi aliud in iure vel sententia sit expressum.

CAP. V.

Primo punit insequentes, percutientes aut capientes cardinales, et eius criminis socios. Secundo eorum filios et nepotes. Tertio ipsi insectatoribus poenam addit. Quarto, quam satisfactionem, quam absolventur, facere debeant, et quid per absolutionem consequantur. Quinto de nudis consiliariis vel simpliciter faventibus huius criminali. Sexto ad collaterales permittit poenas extendi. Septimo ponit de insequentibus clericis vel religiosos, familiares Papae vel cardinalium. Octavo ponit de occidentibus cardinales. Nono dicit, potestates saeculares nihilominus poenis legalibus contra tales nil debere, et hanc constitutionem etiam facere observari, et contra facientibus poenam imponit. Ioann. Andr.

Idem.

Felicis recordationis Honorii Papae III. praedecessoris nostri vestigiis inhaerentis, quibusdam additis et detractis, de communi fratrum nostrorum consilio hac in perpetuum valitura constitutione sancimus, ut, si quis deinceps in hoc sacrilegii genus irrepserit, quod sanctae Romanae ecclesiae cardinalem fuerit hostiliter insecutus, vel percusserit aut ceperit¹, vel socius fuerit facientis, aut fieri mandaverit vel factum ratum habuerit, aut consilium dederit vel favorem, aut postea receptaverit vel defensaverit scienter eundem, sicut reus criminis laesae maiestatis perpetuo sit infamis, diffidatus nihilominus et bannitus. Sit intestabilis, ut nec testamenti liberam habeat factionem, nec ad alicuius bona ex testamento vel ab intestato vocetur, quatenus ab omni successione repulsus, publicaque repulsa confusus, minus inveniatur suae malitiae successorem. Fiant habitationes eius desertae, et, ut non sit qui eas inhabitet, dentur cuncta ipsius aedificia in ruinam, et, ut perpetuae notam infamiae perpetua ruina testetur, nullo tempore reparentur. Nullus ei debita reddere, nullus respondere in iudicio teneatur. Quicquid etiam in bonis invenitur ipsius, fisci vel reipublicae domino applicetur, ut ex illis nil transmittat ad posteror, sed potius cum ipso quodammodo damnetur et sua. Si qua vero feuda, locationes, officium vel beneficium spirituale vel temporale ab aliquis ecclesiis obtinet: sit eis ipso iure privatus, quae sic libere ad ecclesias revertantur, quod ecclesiarum rectores de ipsis pro sua voluntate disponent. Quodsi quis praedictorum filium vel filios habeat, nepotem vel nepotes per rectam lineam descendentes, beneficium seu² beneficiatos quovis beneficio, etiamsi pontificalem adeptus vel adepti fuerint dignitatem: sint eis ipso iure privati, spe promotionis omnino sublata. Nulli praeterea talium filiorum atque nepotum, ex virili sexu descendendum ab eisdem alicuius aperiatur ianua dignitatis aut honoris ecclesiastici vel mundani, seu³ ad alicuius loci regimen sit⁴ ascensus. Sit eis⁵ postulandi negata facultas; sit notariae⁶ iudicatus et quodlibet aliud officium seu ministerium publicum interdictum. In iudiciis eorum⁷ assertio contra quemquam nihil fidei, nihil credulitatis inveniatur, ut ad testimonium prorsus reddantur indigni⁸. Sit eis ad ordines ascensus

inhibitus, sit ad beneficium vel officium ecclesiasticum denegatus⁹ accessus. Et, ut magis famosa sit eorum¹⁰ infamia, ad actus legitimos nullus eis¹¹ pateat aditus, nulla porta pandatur eisdem¹² super aliquo praemissorum, omni spe dispensationis adempta. Praesenti nihilominus adicimus sanctioni, ut ex insecutione praedicta, sicut ex iniectioe manuum violenta, ipso facto excommunicationis sententiam quis incurrat, et tam insecutor quam alii supra dicti tanti mali participes, quam diu in sua contumacia perdurarint¹³, singulis diebus dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis, per omnes illius loci ecclesias, in quo tantum facinus fuerit attentatum, nec non civitatum et dioecesium vicinarum excommunicati publice denuncientur¹⁴, nec ab alio quam a Romano Pontifice possint absolutionis beneficium obtinere, nisi duntaxat in mortis articulo constituti. Quum autem fuerint absolvendi, primo sufficienter et idonee caveant, quod inferendae poenae parebunt, et auxiliante Domino poenitentiam peragent iniungendam; deinde per omnes illius loci ecclesias principales vicinorumque locorum diebus dominicis et sollennibus incedant nudi coram populo, femoralia tantum habentes, et ferulas deferentes¹⁵ in manibus, cum quibus per easdem ecclesias publice fustigentur, ituri postmodum ultra mare, et ibidem acturi poenitentiam per tres annos ad minus, nec exinde postmodum reversuri absque sedis apostolicae licentia speciali. Verum quum talis gratiam reconciliationis meruerit: beneficio absolutionis obtento indulgeatur ei¹⁶ licentia, ut suam et suorum iniuriam prosequatur, et debitorum illorum, quae contracta fuerint, de postmodum acquisitis repetitio non negetur. Illud autem non duximus omittendum, quod, si quis fuerit in praemissis nudo consilio aut simplici favore culpabilis, iudex in talem poenam metiatur ex culpa, ut secundum quod excessus exegerit vindicta procedat. Ceterum, quia dignum est, ut nefandi ratione flagitii ultionis severitas amplius extendatur, et propter enormitatem culpae plagarum modus exuberet, nec poenis solitis contentetur: statuimus, ut ad collaterales, fratres videlicet, nepotes et pronepotes talium possit extendere poenas in huiusmodi nostra constitutione contentas circumspecto Romani Pontificis, prout circumstantiae rationabiles suadebunt. Praemissis etiam dignum censuimus annectendum, ut, si quisquam aliquo praedictorum excessum quemquam de clericis vel religiosis nostrae familiae vel cardinalium officere forte praesumpserit, proportionetur poena delicto ita, quod, vindicta ex aequo excessu¹⁷ respondente, ab offensa nostrorum cohibeantur deinceps manus temerariae formidine ultionis, quas Dei vel nostra seu fratrum nostrorum reverentia non coercet. Si quis vero per se vel per alium occiderit cardinalem, (quod absit) vel dederit causam mortis: ultra, quam praemissa contineant, sic in eum potestas iurisdictionis insurgat, sic rigor ultionis insiliat, quod contra vitae subsidium mortis solatium invocet, vivens poenae, non culpae, vindictae speculum, non offensae. Per hoc quoque saecularibus potestatibus non adimimus facultatem utendi legibus contra tales, quas adversus sacrilegos catholici principes ediderunt. Quis enim locus regiminis poterit esse tutus, quis rector securitate gaudebit, si Romana ecclesia, quae omnium ecclesiarum disponente Domino caput est et magistra, casibus istis subicitur? si eius filii speciales huiusmodi periculis exponuntur? Quem ecclesiae filium, quem fidei zelatorem contumelia tanta tangeret, et confusio tam aspera non moveret? Porro, si filius est, dolebit, si¹⁸ fidelis, matre fidei laesa laedetur. Quapropter si princeps, senator, consul, potestas vel alius dominus sive rector contra praesumptores praedictos praesentis constitutionis tenorem non fecerit observari: tam ipse quam officiales ipsius infra mensem, postquam res ad notitiam eorum pervenerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Civitas vero quaevis alia praeter Urbem, quae talia facienti vel facientibus seu praesumentibus in his consilium vel auxilium dederit aut favorem, vel infra mensem saltem taliter delinquentes, prout tanti facinoris enormitas exegerit, et facultas ei adfuerit, non duxerit puniendos, pontificali et supra sit eo ipso dignitate privata, et nihilominus remaneat interdicta.

Tit. IX. Cap. IV. 1) ad: ADF
Cap. V. 1) receperit: A 2) vel: ADEF 3) et: AG; deest: B
4) non ascendat: AG 5) et: ABCDG 6) notorio: ACEG 7) eius: AG
8) indignus. Sit et: ob. 9) negatus: ABCDEF 10) eius: ABDG 11) et:

ABG; pat.; deest: A 19) eidem: AG 15) perdurabunt: A; perdurant: D
14) nunciatur: ABCDEF; nunciatur: G 15) ferentes: ACEG 16) eidem: A;
eis: H 17) excessus: Ed. Rom. op. mend. 18) qui: A; cui: G.

TITULUS X.
DE POENITENTIIS ET REMISSIONIBUS.

CAP. I.

Quaestores non citant aliquos, licet eos moneri possint, et in concedendis indulgentiis non excedant archiepiscopi statutum concilii generalis. H. d. Zenz.

Innocentius IV. in¹ concilio Lugdunensi^a.

Romana ecclesia (*Et infra*) Quaestoribus autem fabricae Remensis ecclesiae Remensis archiepiscopus sive eius officiales citandi suffraganeorum ipsius ecclesiae subditos, quos iidem quaestores sibi resistere aut nolle parere dixerint, ut super hoc compareant coram ipsis, nequaquam tribuant potestatem. Super benigna vero ipsorum receptione ac subventionem ipsi fabricae faciendi possunt eosdem suffraganeos et alios Christi fideles Remensis provinciae caritative monere. In concedendis quoque indulgentiis non excedat Remensis archiepiscopus statutum concilii generalis.

CAP. II.

Concessio generalis confessoris non tangit episcopo specialiter reservata, nec obtentu consuetudinis potest quis sibi eligere confessorem. H. d. Zenz.

Bonifacius VIII.

Si episcopus suo subdito concesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorem: ille, quem is eligerit, in casibus, qui eidem episcopo specialiter reservantur, nullam habet penitus potestatem, quum in generali concessione illa non veniant, quae non esset quis verisimiliter in specie concessurus. Nulla quoque potest consuetudine introduci, quod aliquis praeter sui superioris licentiam confessorem sibi eligere valeat, qui eum possit solvere vel ligare.

CAP. III.

Decretalis Quum ex eo in pluribus episcopis indulgentibus locum habet. H. d. Zenz.

Idem.

Indulgentiae, quae ab uno vel pluribus episcopis in ecclesiarum dedicationibus vel aliis quibuscunque casibus conceduntur, vires non obtinent, si statutum excesserint concilii generalis.

TITULUS XI.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS,
SUSPENSIONIS ET INTERDICTI.

CAP. I.

Iudex, qui excommunicat, suspendit vel interdicat, in scriptis hoc faciat, et causam conscribat, et requisitius exemplum sententiae tradat infra mensem. Qui contra fecerit, per mensem ab ingressu ecclesiae et divinis est suspensus, et relaxabitur illa sententia per superiorem aequae difficultate, et condemnabitur laetor in expensis et alias poena condigna. Si sic suspensus celebrant, ut prius, sunt irregulares, nec absoluntur ab alio quam a Papa. H. d. Ioann. Andr.

Innocentius IV. in concilio Lugdunensi^a.

Quum medicinalis sit excommunicatio, non mortalis, disciplinans, non eradicans, dum tamen¹ is, in quem lata fuerit, non contemnat: caute provideat iudex ecclesiasticus, ut in ea ferenda ostendat se prosequi quod corrigentis fuerit² et medentis. Quisquis igitur excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat, et causam excommunicationis^b expresse conscribat, propter quam excommunicatio proferatur. Exemplum vero huiusmodi scripturae teneatur excommunicato tradere infra mensem, si fuerit requisitus; super qua requisitione fieri volumus publicum instrumentum vel literas testimoniales confici sigillo authentico consignatas.

Tit. X. Cap. I. a) cf. c. 1. de suppl. negl. (1, 8.); — in Comp. c. un. h. t.; Bulla: Ad exp. no. 35.

Tit. XI. Cap. I. a) Comp. c. 1. h. t.; — Bull.: Ad exp. no. 36. b) exc.: deest: I c) existat: Iabcd

Tit. X. Cap. I. 1) in conc. Lugd.: deest: ABCDEF
Tit. XI. Cap. I. 1) dummodo: AG 2) est: Codd. coll. I 3) off.: deest: ADEFIabcd 4) auctorum: A: auctorem: Ib 5) ad omne: ACQ 6) excommunicationis: AC 7) et int.: omisit: Richt. 8) contigerit: Codd. coll. Iabcd

Si quis autem iudicum huiusmodi constitutionis temerarius extiterit^c violator: per mensem unum ab ingressu ecclesiae et divinis officiis³ noverit se suspensum. Superior vero, ad quem recurritur, sententiam ipsam sine difficultate relaxans, latorem⁴ excommunicato ad expensas et omne⁵ interesse condemnet, et alias puniat animadversione condigna, ut poena docente discant iudices, quam grave sit excommunicationum⁶ sententias sine maturitate debita fulminare. Et haec eadem in suspensionis et interdicti⁷ sententiis volumus observari. Caveant autem ecclesiarum praelati et iudices universi, ne praedictam poenam suspensionis incurrant; quoniam, si contingeret⁸ eos sic suspensos divina officia exsequi sicut prius, irregularitatem non effugient iuxta canonicas sanctiones, super qua non nisi per summum Pontificem poterit dispensari.

CAP. II.

Qui petit absolvi ad cautelam, docens, excommunicationis sententiam in se latam esse nullam, absolvetur cuiuscunque contradictione non obstante, nisi dicatur et probetur infra octo dies excommunicatus pro manifesta offensa. Qui probat, se excommunicatum post appellationem, probatione pendente in iudicis evitabitur, extra iudicium vero non. H. d. Ioann. Andr.

Idem in eodem^{1a}.

Solet a nonnullis in dubium revocari, an, quum aliquis per superiorem absolvi postulat ad cautelam, dum in se latam excommunicationis sententiam asserit esse nullam, sine contradictionis obstaculo munus ei debeat absolutionis impendi, et an ante absolutionem huiusmodi is^b, qui se offert in iudicio probaturum, se post appellationem legitimam excommunicatione innodatum², vel intolerabilem errorem in sententia fuisse patenter expressum, sit in ceteris, excepto probationis illius³ articulo, evitandus? In prima igitur dubitatione sic statuimus observandum, ut petenti absolutio non negetur, quamvis in hoc excommunicator vel adversarius se opponat; nisi eum excommunicatum pro manifesta dicat offensa. In quo casu terminus octo dierum indulgebatur sic dicenti, ut, si probaverit quod opponit, non relaxetur sententia; nisi prius sufficiens praestetur emenda, vel competens cautio de parendo iuri, si offensa dubia proponatur. In secunda vero quaestione statuimus, ut is, qui ad probandum admittitur, pendente probationis articulo in ceteris, quae ut actor in iudiciis attentaverit, interim evitetur. Extra iudicium vero in officiis, postulationibus, et electionibus ac aliis legitimis actibus nihilominus admittatur.

CAP. III.

Excommunicatio, lata in participantes excommunicatis in locutione et similibus, canonica monitione non praemissa non tenet. Ioann. Andr.

Idem^a in eodem.

Statuimus, ut nullus iudicum participantis cum excommunicatis ab eo in locutione et aliis^b, quibus ligatur participans excommunicatione minori, ante monitionem¹ a) canonicam excommunicare maiori excommunicatione praesumat, salvis constitutionibus contra illos legitime promulgatis, qui in crimine praesument participare damnato. Quodsi ex locutione et aliis, quibus participans labitur in minore, excommunicatus fortius indurescat: poterit iudex post monitionem² a) canonicam huiusmodi participantes consimili damnare censura. Aliter autem in participantes excommunicatio prolata³ non tenet⁴, et proferentes poenam legitimam poterunt formidare.

CAP. IV.

Episcopi nullam interdicti vel suspensionis incurrunt sententiam, nisi in sententia sint expressi. H. d. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Quia periculosum est episcopis et eorum superioribus propter executionem pontificalis officii, quod frequenter

Cap. II. a) Comp. c. 2. h. t. — Bulla: Ad exp. no. 37.

b) is: deest: I.

Cap. III. a) c. 12. C. Lugd. I. (1245.); — Comp. c. 3. h. t.; Bulla Ad exp. no. 38. b) in al.: Iabde.

Cap. IV. a) Comp. c. 4. h. t.; Bulla Ad exp. no. 39.

Cap. II. 1) in eod.: deest: C 2) nodatum: Codd. coll. Ie; notatum: Iabcd 3) ill.: deest: Cte
Cap. III. 1) communicationem: CI; ammonitionem: ABG 2) communicationem: BCGIabcd; ammonitionem: A 3) lata: C; promulgata: Iabcd 4) tenet: BD.

incumbit, ut in aliquo casu interdicti vel suspensionis incurrant sententiam^b ipso facto, nos deliberatione provida duximus statuendum, ut episcopi et alii superiores praelati nullius constitutionis occasione, sententiae sive mandati, praedictam incurrant sententiam ulla tenus ipso iure, nisi in ipsis de episcopis^c expressa mentio habeatur¹.

CAP. V.

Illius decretalis quinque sunt dicta: primum, quod archiepiscopus sententias, latas a subditis suorum suffraganeorum, nisi hoc habeat de consuetudine, non relaxat. Secundum, quod generalis sententia archiepiscopi ligat tantum subditos. Tertium, quod pro praeteritis vel praesentibus culpa, monitione non praemissa, ab eis lata sententia est infusa. Quartum, quod pro futuris culpis vel iam commissis, scilicet nisi satisfaciatur, excommunicare non debent, nisi mora, culpa, vel offensa vel alia iusta causa subsit. Quintum, quod in universitatibus vel collegiis non foratur excommunicationis sententia, sed in illos, qui culpabiles existunt. Ioann. Andr.

Idem^{1a}.

Romana ecclesia (*Et infra*): Ceterum interdicti, suspensionis vel² excommunicationis sententias, latas ab officialibus archidiaconorum, seu quibuslibet aliis iurisdictionem habentibus, suffraganeorum Remensis ecclesiae subditis, Remensis archiepiscopus et eius officiales omissis ipsis excommunicatoribus non relaxent, salva contraria super hoc consuetudine, si quam habent. Porro excommunicationum sententiae, a Remensi archiepiscopo suisque officialibus generaliter promulgatae, subiectos eiusdem iurisdictioni archiepiscopi tantum ligant. Sed nec in specie nec in genere pro culpis et offensis praeteritis vel praesentibus excommunicationum sententias absque competenti monitione praemissa promulgent, et, si contra praesumpserint, iniustas noverint esse illas. Caveant etiam, ne tales sententias excommunicationis^{3*} sive specialiter sive generaliter in aliquos pro futuris culpis, videlicet si tale quid fecerint, vel^{4*} etiam pro iam commissis sub hac forma: „si de illis infra tale tempus minime satisfecerint,“ forare praesumant, nisi mora in exhibenda satisfactione, vel culpa seu offensa praecesserit^{5*}, quibus merito ad iniungendam satisfactionem huiusmodi et taliter prohibenda similia inducantur, aut alia rationabilis, quam in ipsis sententiis expriment, causa subsit. In universitatibus⁶ vel collegiis proferri excommunicationis sententiam penitus prohibemus, volentes animarum periculum vitare, quod exinde sequi posset, quum nonnumquam contingeret innocios^c huiusmodi sententia irretiri; sed in illos duntaxat de collegio vel universitate, quos culpabiles esse constiterit, promulgetur.

CAP. VI.

Praelatus contra potentiam temporalem etiam spirituali gladio, scilicet ecclesiastica censura, se tueri potest. H. d. Ioann. Andr.

Idem in eodem^{1a}.

Dilecto filio decano Aurelianensi² (*Et infra*): Praeterea

Tit. VII. Cap. IV. b) sententias: *Icd* c) *add.*: et superioribus: *Iabdef*.

Cap. V. a) *cf. c. 1. de suppl. negl. (1, 8.)*; — *Comp. c. 5. h. t.*; *Bulla Ad exped.: no. 40.* b) *add.*: vero: *Icde* c) *add.*: etiam: *I*.

Cap. VI. a) *Comp. c. 6. h. t.*; *Bulla Ad exped. no. 41.*; *Gregorius IX.* cancellario Paris. et collegis suis: *Id*; — fratri Ioanni Lemonic. (Lemovicensi?) de ordine fratrum minorum poenitentiariorum: *If*; — 1243—51. — *Pothast no. 15126.* — dixit Host. quod haec decret. dirigebatur cuidam fratri Minori et poenitentiariorum Papae, qui legatus erat in illis partibus et vocabatur frater Ioannes Lemovicensis, qui super hoc Papam consulerat, an decano liceret utroque gladio se tueri. *Ioann. Andr.* b) et: *Iadef*.

Cap. VII. a) Alias incipit: Caeterum, et sic eam allegat Io. Monachus; Dicunt Io. Mo. et Archid., quod inter archiepiscopum Rothomag. et eius suffraganeos grandis fuit quaestio coram Innoc. IV., et ut dicunt ex registro patere. . . . Dicit autem Archid. se de libro domini Inno. quasdam glossas habuisse. . . . Per hoc patet, quod Guil. in Specul. de comp. iud. ad §. sequitur in fine male dicebat hanc decretalem fuisse Alex. IV.: *Ioan. Andr.* —

quum omnes leges omniaque iura vim vi repellere, cunctisque sese defensare permittant: licuit utique ipsi decano, si praedictus ballivus eum bonis suis mundanis iniuriose spoliare, vel ea violenter occupare praesumpserit³, ut superius est expressum, contra illius violentiam iniuriamque^{4*} se tueri. Et quoniam adversus eius nimiam potentiam sufficiens temporalis defensio sibi forte non aderat: potuit se etiam spiritualiter, gladio videlicet utendo ecclesiastico, defensare, ac recurrere propter hoc ad arma spiritualia, quae sunt ecclesiae propria, et pro suo munime^{5*} illis uti; praesertim quum dictus ballivus post latas in eum ab eodem decano⁶ ex alijs causis excommunicationis sententias, sicut idem decanus asseruit, ipsum tanquam exinde provocatus, sententiis ipsis contemptis, bonis spoliasset eisdem, et propter hoc postmodum ipse decanus sententiam tulerit⁷ interdicti, tanquam spirituali se mucrone defendens contra illius iniuriam et violentiam, sibi ab eodem occasione praedictarum sententiarum et in ipsarum contemptum illatam. Et quidem quum liceat cuilibet suo vicino vel^b proximo pro repellenda ipsius iniuria suum impertiri auxilium, immo, si potest et negligit⁸, videatur iniuriantem fovere, ac esse particeps eius culpa: licuit profecto ipsi decano proprio sibiimere subvenire subsidio, et suamet temporalem iniuriam sua propria spirituali defensione tueri, sicque utrumque quodammodo gladium, et⁹ temporalem et ecclesiasticum, alterum videlicet altero adjuvare, maxime quia hi duo gladii consueverunt exigente necessitate sibi ad invicem suffragari, et in iuvamen alterius subventionem mutua frequentius exerceri.

CAP. VII.

Excommunicatos a subditis suffraganeorum archiepiscopi non possunt absolvere, sed excommunicatos a suffraganeis vel officialibus bene, si ad eos appellatum fuerit. H. d. Ioann. Andr. — §. 1. Archiepiscopus in casibus, in quibus iurisdictionem habet, ante cognitionem causae absolvit excommunicatum ad petitionem partis, vel ex officio, nisi dicatur excommunicatus pro manifesta offensa vel contumacia; et contumaciae praesumptae et manifestae ponit exempla. H. d. Ioann. Andr. — §. 2. Excommunicatio, lata post appellationem interpositam ex causa probabilis, non statim pronunciat nulla; sed fieri potest relaxatio ad cautelam, etiam antequam incipiat de veritate causae cognoscere. Item, si dicatur lata pro intolerabili errore, et in contrarium error ille probabiliter defendatur. Ioann. Andr. — §. 3. Si certum est, excommunicationem esse iustam, fit remissio; si certum est eam iniustam, non fit. Si est dubium, fieri potest relaxatio, sed honestas est remittere; tenet tamen relaxatio, ubi archiepiscopus est iudex, licet non fiat remissio. H. d. Ioann. Andr. — §. 4. Archiepiscopus in casibus, in quibus excommunicare potest, si consuetudo habet, emendas pecuniarias exigere potest. H. d. Ioann. Andr. — §. 5. Summatum supra in §. Sed si ex causa, ibi videas. — §. 6. Summarium habet supra in §. Sed si ex causa, ibi vide.

Idem^{2a}.

Venerabilibus (*Et infra*): Ceterum Rothomagensi^b archiepiscopo vel eius officiali non licet excommunicatis ab archidiaconis¹ vel alijs subditis suffraganeorum ipsius archiepiscopi, (quum nec excommunicationem, nec excommunicatorum

Dat. est Anagninae V. Id. Iul. A. XII. (1254.) et exstat ap. Sbaralea Bullar. Franciscan. I, 748. — Pothast no. 15454. — Venerabilibus fratribus nostris . . . Rothomagensi archiep. ex parte una, et . . . Sagien., ac . . . Constantien. episcopis per se, ac alijs Rothomagensis ecclesiae suffraganeis ex altera in nostra praesentia constitutis, iidem episcopi proponere curaverunt, quod dictus archiepiscopus, eiusque officialis appellationes ab archidiaconis et alijs qui iurisdictioni ecclesiasticae praesunt, suffraganeorum ipsorum subditis ad Rothomagensem curiam, omissis eiusdem suffraganeis, interiectas admittunt, quamquam ad Rothomagen. ecclesiae de iure vel consuetudine minime pertinere noscatur, ac in appellationum causis, quas ab ipsis suffraganeis, eorumque officialibus ad eandem curiam ante diffinitivam sententiam interponi contingit, citationes faciunt, et causas etiam ipsas quandoque committunt, causa probabilis seu legitima non expressa. Et licet frapponatur interdum ab interlocutoria vel diffinitiva nullatenus fore ad ipsam curiam, vel non infra decendum appellatum, aut aliquid aliud simile; nihilominus tamen ipsi, priusquam eis liceat, causam ad eos taliter fore delatam, inhihent; ne in illa sive ne ad executionem sententiae procedatur; et id ipsum faciunt, si obiciatur ex iniusta

vatum: *CI*

Cap. V. 1) *add.*: in eodem: *ACF* 2) *at*: *CD* 3) *exc.*: *deest*: *Codd. coll. I* 4) *nec*: *ABfcd* 5) *praecesserint*: *ACDI*

Cap. VI. 1) in eod.: *deest*: *Ff* 2) *Arelatensis*: *C*: *Aurilien.*: *If* 3) *praesumpsit*: *Glade* 4) *violentam iniuriam*: *Codd. coll. Id* 5) *sua munitione*: *Cladef* 6) *ab eod. dec.*: *deest*: *ARDEFG* 7) *tulerat*: *Clf*: *tultit*: *D* 8) *negligat*: *Clf* 9) *et*: *deest*: *Ciliae*

Cap. VII. 1) archidiacono: *ABDFG*

Tit. XI. Cap. IV. 1) *add.*: huc etiam addeimus sanctioni, ut illud, quod in constitutione solot a nonnullis a nobis hactenus promulgata, fuerat constitutum, ut (*deest*: *Ibd*) quum aliquis se offert in iudicio probaturus se post appellationem legitimam excommunicationis sententia innotuam pendente probationis articulo in his quae extra iudicium agitantur electionibus, postulationibus, officiis ac alijs legitimis actibus non debeat evitari, quod ad episcoporum et archiepiscoporum sententias nullatenus extendatur. Sed illud obtineat in futurum, quod olim in talibus existit obser-

sint iudices,) absolutiois beneficium impertiri; excommunicatos autem ab ipsis suffraganeis vel eorum officialibus possunt absolvere, si ab ipsis litigantibus ad eos fuerit provocatum. Neutra vero partium appellante, si qua ipsarum per archiepiscopum vel eius officialem ab excommunicatione

contra eam lata pro reliqua postulet se absolvi, vel alias coram eis de parte adversa querimoniam sine appellationis interpositione deponat: non est in hoc ab ipsis, (quum sui non sint iudices,) audienda. Sed si excommunicatus deponat apud eos de suffraganeo, ut imponatur ei poena, et

causa, vel minus legitima appellatione ante sententiam interpositam existisse, quia prius etiam, quam recipiatur ab eis appellatio tanquam emissa ex causa probabili, et incipiant cognoscere de causa huiusmodi, an sit vera, et generaliter fere in qualibet appellationis causa in ipso primo citationis edicto prohibent, ne habeatur processus in negotio principali. In subditos etiam suffraganeorum ipsorum, si circa rem forte, super qua interposita est ab aliis appellatio, agant aliquid, vel attemptent, iurisdictionem assumunt. Suspensionis quoque, interdicti et excommunicationis sententias latas in appellantes ab eo, a quo appellatum ad ipsos proponitur, revocant, de appellatione huiusmodi minime cognito, vel denunciant nullas esse. Sive autem ad eos appellatum fuerit, sive non; ipsi nihilominus de controversiis clericorum inter se, vel cum laicis litigantium ex consensu clericorum ipsorum, absque dioecesanorum suorum voluntate cognoscunt. Subditos insuper ditorum suffraganeorum praefatus archiepiscopus, suosque officialis, si eorum sententias, et praecepta exsequi, aut in causis per appellationem devolutis ad eos testimonium perhibere renuant requisiti, interdicto, sui suspensione, vel excommunicatione percellunt; quamquam nec de iure, nec consuetudine ipsis liceat eosdem subditos ad haec taliter coarctare. In officiales etiam eorundem suffraganeorum et archidiaconos ac alios ipsorum subditos, qui nolunt, sicuti nec tenentur, coram ipsis de se conquerentibus respondere, ecclesiasticam censuram exercent; et sententias excommunicationis ab ipsis suffraganeis, vel eorum officialibus, seu ab archidiaconis, aut quibuslibet ipsorum suffraganeorum subditis ecclesiasticam iurisdictionem habentibus promulgatas irrequisitis prorsus excommunicatoribus, pro sua voluntate relaxant. Praeterea emendas pecuniarias exigunt idem archiepiscopus eiusque officialis ab excommunicatis per eos in causis appellationum interpositarum ad ipsos; licet nullus praedecessorum ipsius archiepiscopi hoc fecerit; quia nec de iure, nec de consuetudine sibi competit, a subditis eorundem suffraganeorum sic excommunicatis emendas huiusmodi postulare. Illis vero, qui proponunt se ab eisdem suffraganeis ad praefatam curiam appellasse, ac fore per ipsos suffraganeos excommunicationis vinculo innodatos, protinus absolutiois beneficium ad cautelam impendunt; quamquam nullus praedecessorum eiusdem archiepiscopi hoc unquam ullo fecisse tempore recolatur; propter quod ecclesiasticae censurae favor non modicum diminuitur; quoniam si aliquis per XL dies in excommunicatione permaneat, persona, et bona illius ad mandatum sui dioecesani per balivum regis de more Normanniae capiuntur, et detinentur, quousque faciat se absolvi; sed si praefato archiepiscopo liceat sic absolvere ad cautelam, universi excommunicati ad eum se appellasse confingent, ut absolvantur taliter ab eodem; et sic auctoritas et libertas ecclesiae Normannicae de coerendis excommunicatis in personis et bonis eorum penitus, quantum ad ipsos suffraganeos deperiret. Idem autem archiepiscopus in provinciali concilio contra antiquam et approbatam consuetudinem definit, se libere posse suam visitare provinciam ante tempus, quo licite fieri huiusmodi visitatio consuevit; quoniam ex longa consuetudine in Normannia est obtentum, quod archiep. Rothomagen. de triennio in triennium per suam provinciam officium visitationis impendat. Pro parte vero ipsius archiepiscopi et contra propositum existit, quod a sententiis archidiaconorum, suorumque officialium, et aliorum, qui subsunt praedictis suffraganeis, ad praemissam curiam de longaeva et observata consuetudine appellatur; et in possessione vel quasi admittendi huiusmodi appellationes est et fuit ecclesia Rothomagensis a multis temporibus retroactis; et talis etiam consuetudo in pluribus aliis provinciis regni Franciae observatur. Circa citationes autem faciendas in appellationum causis, quas ante definitivam sententiam ab ipsis suffraganeis, eorumque officialibus ad praedictam curiam interponi contingit, et circa causarum ipsarum commissiones respondit dictus archiepiscopus, se velle servare, quod ius statuit in hac parte. Inhibitiones vero ne in negotio, vel ne ad executionem sententiae procedatur, tam ipse, quam suus officialis, priusquam constet, causam per appellationem esse devolutam ad eos, vel antequam recipiant appellationem tanquam emissam ex causa probabili, et incipiant de causa cognoscere, an sit vera, coguntur interdum facere propter eorundem suffraganeorum, suorumque officialium difficultatem, sive malitiam; qui appellantes rationabiliter, vel minus iuste ab eis apostolos exhibere recusant; ut sic processus ipsius archiepiscopi vel sui officialis in appellationis causa impediatur, vel

etiam retardetur; quoniam per ipsos apostolos an appellatum existeret, vel non, et utrum ex rationabili vel non rationabili causa, cito et facile appareret. Unde quia non exhibentur asserente parte altera ex iniusta causa vel nullatenus, aut non infra X. dies appellatum fuisse, in horum probatione intervenit nonnunquam longa dilatio, et non modicum tempus fluit, propter quod saepe accidit, quod in huiusmodi decursu temporis elapsis XL diebus appellans praetextu excommunicationis in eum forte ab eo, a quo appellaverat, promulgatae ad mandatum excommunicatoris secundum regionis consuetudinem capitur, et arctius detinetur; sicque in appellationis suae prosecutione multipliciter impeditur: et idcirco ad elidendam huiusmodi fraudem, et tollendam tale appellantium periculum praefatus archiepiscopus, suosque officialis praemissas inhibitiones aliquando facere compelluntur. In subditos quoque ditorum suffraganeorum, qui circa rem, super qua est appellatum temere, quod attemptant, tunc idem archiepiscopus, eiusque officialis auctoritatem exercent; quum per hoc iurisdictiones impediunt eorundem. Id enim frequenter, ut ipsius archiepiscopi, vel ipsius officialis impediatur in appellationis causa processus litigantium, astutia, vel malitia, seu ditorum suffraganeorum, suorumque officialium arguto studio procuratur. Suspensionis autem, vel interdicti ad excommunicationis sententias latas in appellantes ab eo, a quo est appellatum ad ipsos, nequaquam de appellatione minime cognito revocant, vel denunciant esse nullas, nisi post inhibitionem legitime factam ab eis, nec procedatur in causa, sint eadem sententiae promulgatae, nec super causis clericorum ex eorum consensu absque dioecesanorum suorum voluntate sibi cognitiones assumunt, nisi in casu, in quo id eis de iure licere videtur, scilicet quum clericus movet contra laicum quaestionem, ita quod laicus reus, et clericus actor existat. Compellere vero subditos suffraganeorum ipsorum ad exsequendum sententias et praecepta praefati archiepiscopi, suique officialis, ac ad perhibendum testimonium in causis per appellationem devolutis ad eos, ipsi archiepiscopo, et officiali de antiqua consuetudine competit; et ecclesia Rothomagensis a tempore, cuius non exstat memoria, fuit in possessione vel quasi compellendi taliter eosdem subditos ad praemissa. In officiales autem eorundem suffraganeorum et archidiaconos, ac alios illorum subditos, qui nolunt coram eodem archiepiscopo, vel eius officiali de se conquerentibus respondere, non passim idem archiepiscopus et officialis animadverterunt ecclesiasticam in ipsos exsequendo censuram, nisi in casibus, in quibus id licitum est eisdem, videlicet quando aliqua causa, in qua praedicti partes sunt, et non iudices, ad Rothomagensis curiam per appellationem defertur; vel quando praedictorum suffraganeorum officialis imminentes cognitioni causarum nequiter iudicant; et super delicto commisso ab eis in iudicio apud eandem curiam querela deponitur contra ipsos; quia de hoc non possent idem suffraganei cognoscere, nec deberent; quum ipsorum, et suorum officialium unum et idem sit consistorium sive auditorium, et quod ab illis in iudicis agitur, ab eis fieri merito reputetur. Sententias vero excommunicationis quando eas ipsi suffraganei, vel sui officiales, aut alii eorum subditi tanquam causarum cognitores, et iudices inter partes proferunt, relaxant praedicti archiepiscopus, suosque officialis, quum appellatur ad ipsos praesentibus partibus, excommunicatores minime requirendo: sed quum apud eos contra ipsos excommunicatores de iniusta excommunicatione querela proponitur, tunc ad illius relaxationem, nisi requisitis eisdem excommunicatoribus, non procedunt. Emendas quoque pecuniarias ab excommunicatis per praedictos suffraganeos, et alios licenter praefati archiepiscopus, eiusque officialis in causis appellationum exigunt, quum in illos ratione appellationis potestatem sui iurisdictionem obtineant; et secundum patriae consuetudinem ab excommunicatis emendae huiusmodi exigantur; quoniam alias censura ibi ecclesiastica modicum timeretur. Absolvere autem ad cautelam de iure licet eisdem; et est idem archiepiscopus, et sui etiam praedecessores fuerunt in possessione, vel quasi taliter absolvendi. De visitatione vero archiepiscopus ipse respondit, quod non diffinit, se posse illam provinciam impendere ante tempus determinatum in constitutione super forma et modo visitandi a nobis edita¹, negans consuetudinem, quam in hoc pars altera allegat; quamvis talis consuetudo sublata pro constitutionem huiusmodi videatur. Nos igitur praemissis omnibus diligenter auditis, et plenius intellectis, sententiando pronunciamus, eandem archiepiscopum admittendum fore ad probandam consuetudinem,

1) cf. supra c. 13. de appellat. (2, 15.)

pro suo interesse super iniusta excommunicatione querelam: audire utique debent eum. Secus autem, si conqueratur de ipso, ut relaxetur huiusmodi sententia, contra se ab eo pro alio promulgata: quoniam tueri hanc causam non ad ipsum suffraganeum, sed eum², pro quo est sententia lata, spectat. Attamen^c si suffraganeus vel extra iudicium pro suorum defensione iurium, vel etiam in iudicio ex suo procedens officio, inquirendo videlicet vel simile quid agendo, aliquem excommunicet: in hoc casu conveniendus est ipse suffraganeus coram archiepiscopo vel eius officiali, quia ipsius interest defendere causam suam. §. 1. Porro archiepiscopus vel^d eius officiales excommunicatos a suffraganeis semper, antequam audire causam incipiant, in casibus, in quibus eis iurisdictio competit, iuxta ecclesiae formam debent absolute, utpote si post diffinitivam fuerit excommunicationis sententia promulgata^e, et ad eos³ fuerit^f appellatum^g, exceptis casibus, in quibus iura prohibent post sententiam appellare. Similiter, si suffraganeus extra iudicium excommunicet aliquem pro eius offensa, vel pro sui defensione iuris, et super hoc querimoniam ille proponat: est ille⁴ primitus iuxta formam ecclesiae absolvendus, nisi suffraganeus probaturum se offerat, quod pro manifesta offensa excommunicationis eum vinculo innodavit. Idem est etiam, si quemquam pro praesumpta contumacia, videlicet quia citatus praefixo⁵ sibi termino non comparuit, excommunicatione constringat: quia, si sic ligatus proposita querimonia petat ab archiepiscopo se absolvi, sive quando suffraganeus ex suo processit officio, sive quando est ad ipsum archi-

episcopum ante sententiam diffinitivam appellatum, et ab adversario proponatur, quod absolvendus non sit, nec pandi ei debeat iudicii aditus, nisi prius expensas restituat, et iudicio sisti exhibeat cautionem, ipseque respondeat, quod recte contumax reputari non debet pro eo, quod^h in itinere captus vel etiam⁶ alioⁱ impedimento detentus in termino comparere nequivit, tunc protinus sibi iuxta formam ecclesiae beneficium debet absolutionis impendi. Secus autem, si se contumacem confiteatur, vel alias de contumacia sua constet, quia forte praedixerat in iudicio, quod minime compareret. Tunc enim, quum manifesta^k sit contumacia, et manifesta reputetur offensa, non est ei, nisi primo expensarum satisfactione ac de stando iudicio cautione praestita, absolutio impendenda. Et hoc ipsum est in similibus observandum, sicut si aliquis ad certum locum citetur, et ille proponat, ipsum^l non esse sibi tutum, et iudex postea in eum, quia non probavit hoc, nec⁷ comparuit, sententiam excommunicationis promulget. Nam tunc, si excommunicatus ipse ad superiorem appellet, et ante omnia se ab eo petat absolvi, quum probare coram eo velit, ipsum locum non existere sibi tutum, in hoc est procul dubio audiendus, quum praesumpta solummodo eius^m contumacia videatur. Sed si iudex pronunciasset, locum illum esse idoneum et securum, et ille non comparuisset, ac ideo excommunicasset eundem: ipse postmodum super hoc, nisi post latam interlocutoriam infra decendum provocasset, nullatenus audiri debet⁸. §. 2. Sed siⁿ ex causa legitima seu probabili quis appellet, puta quia locus non est tutus, et post appellationem huius-

quam allegat super appellationibus, quae a sententiis archidiaconorum, eorumque officialium, et aliorum, qui praefatis subsunt suffraganeis ad ipsius curiam omissis eisdem suffraganeis emittuntur, nec esse praedictos archidiaconos, et alios, ut intersint probationi huiusmodi evocandos; quia non refert quantum ad ipsos, nec interest eorum experiri, vel contendere, ad quem sit ab ipsorum sententiis appellandum. Decernimus insuper, quod archiepiscopus, vel eius officialis in appellationum causis, quas ab eisdem suffraganeis, eorumque officialibus ad ipsos ante diffinitivam sententiam interponi contigit, nullatenus citent partes, nec committant etiam alii causas ipsas appellationum causis probabilibus, seu legitimis non expressis. Quod si vocatis partibus, vel nullatenus, aut non infra X. dies post interlocutoriam, vel diffinitivam sententiam appellatum fuisse, seu aliquid aliud simile, sicque non esse per appellationem ad eundem archiepiscopum, vel eius officialem devolutum negotium proponatur, iidem, nisi prius ipsis constiterit, causam ad eos fore delatam, prohibere, ne in illa, vel ne ad executionem procedatur sententiae, non attemptent. Si autem obiciatur ex iniusta causa, seu minus legitima, ante sententiam appellationem interpositam exstitisse, ac ex eo, non esse appellationem huiusmodi admittendam; nequaquam archiepiscopus, vel eius officialis prohibeat, ne procedatur in causam, nisi prius appellatione recepta velut emissa ex causa probabili cognoscere incipiat de causa huiusmodi, an sit vera; sed ut probatio super appellatione² ac eius causa facilius et promptior esse possit, districte praecipimus, quod is, a quo appellatur, apostolos appellanti secundum tenorem constitutionis nostrae super hoc editae tribuat requisitus; quos si non exhibuerit, ex tunc si forte in causa processerit, nisi appellationi renunciatum fuerit, eius invalidus, et irritus sit processus. Nec pro remedio appellantium, quia videlicet sive ante, sive post appellationem sint excommunicati, etiamsi iusta et admittenda sit appellatio, nihilominus capiantur prius; archiepiscopus, vel eius officialis, ne procedatur, audeat inhibere, quia sufficit iuris suffragium in hac parte; nam post appellationem interpositam, nihil est penitus innovandum; et si secus forsitan praesumatur, debet per iudicem appellationis ante omnia revocari; et hoc utique semper est faciendum, quum post appellationem a diffinitiva sententia interpositam aliquid innovatur; exceptis casibus, in quibus etiam post sententiam a iure appellatio prohibetur. Quum vero immutatur aliquid post appellationem ante sententiam interiectam; si hoc factum est, postquam iudex appellationis ei, a quo appellatum est, inhibuit, ne procederet; ex quo sibi constitit, negotium ad eum per appellationem ex probabili causa interpositam fore delatum; revocandum est protinus, licet forte causa huiusmodi non sit vera; alias autem non nisi postquam appellationis causam constiterit veram esse. In alios autem suffraganeorum subditos, qui circa rem, de

qua inter appellantem et appellatum controversia vertitur, agunt aliquid, vel attemptant, archiepiscopus, vel eius officialis occasione huiusmodi iurisdictionem aliquam non vendicent, nec assumant. Sententiam vero interdicti, suspensionis, seu excommunicationis in appellentem prolata ab eo, a quo appellatum proponitur, nullatenus ipsi non vocatis partibus, et de appellatione non cognito revocent, aut denuncient esse nullas; nisi post inhibitionem rite factam ab eis, ne procederet ulterius, exstiterit promulgatae. Nec de causis clericorum tanquam iudices, licet ipsi clerici forte consentiant, absque dioecesanorum suorum voluntate cognoscant, nisi clericus cum laico contendat; sitque ipse actor, laicus vero reus. Super eo autem, quod archiepiscopus proponit sibi, et eius officiali de consuetudine antiqua competere cogere subditos suffraganeorum suorum ad exsequendum sententias et praeccepta eius, sique officialis, ac ad perhibendum testimonium in causis per appellationem devolutis ad ipsos; decernimus, eundem archiepiscopum ad probandam huiusmodi consuetudinem admittendum. In officiales quoque suffraganeorum respondere coram archiepiscopo, vel eius officiali super delicto commisso ab eo in iudicio recusantes, idem archiepiscopus, vel officialis suus animadvertere non praesumat; quia de huiusmodi eius maleficio, vel delicto, seu quasi commisso coram suo iudice debet agi; nec ei propter malam sententiam, seu iniquum iudicium forum alicuius iudicis quis sortitur. Suffraganeus autem si requisitus ab eo, qui gravatum se asserit, sive laesum de sui officialis dolo, vel maleficio inquirere, seu cognoscere, ac illum ad emendam cogere negligat, potest coram ipso archiepiscopo, vel eius officiali ratione huius maleficii conveniri. Sed si prius coram suffraganeo de hoc suus conveniatur officialis, non potest postmodum praetextu illius maleficii ad iudicium suffraganeus ipse trahi, sive illum absolvat, quia de delicto eiusdem non est saepius inquirendum, sive ipsum condemnet, quum in bonis illius sit ad executionem sententiae demandanda: potest tamen ab ipso suffraganeo, si minus iuste absolverit, appellari. Quod si agatur ad revocationem sententiae latae ab officiali pro iuribus suffraganei, cuius officialis existit; non ipse officialis, sed potius idem suffraganeus defendere huiusmodi causam debet; sicut si ab ipso officiali pro alia persona extranea sententia lata esset. Unde in hoc casu ipse suffraganeus, pro cuius iuribus est prolata sententia, quum sua sit causa, coram archiepiscopo in iudicium est trahendus. b) ipsi: orig. c) At: ib. d) et . . . officialis: ib. e) prolata: ib. f) fu.: deest: ib. g) app. quoniam priusquam incipiat de appellationis causa cognosci, absolvi debet appellans: ib. h) scilicet quod: ib. i) alias: ib. k) man. contum. manif.: ib. l) ipse . . . illum . . . iud. praeterea: ib. m) ipsius: ib. n) et si: ib.

3) cf. supra c. 4. de appellat. (2, 15.)

Tit. XI. Cap. VII. 2) ad eum: ABCDEF 3) ipse: BCDEF orig. coll. orig. 7) vel non: C; non: A 8) deberet: BEF orig.

4) ipse: B orig.

5) est praef.: B; in praef.: orig.

6) et.: deest: Codd.

modi excommunicatione ligetur, ac deinde constet superiori, quod ad ipsum ex tali causa existit provocatum: non tamen illico pronunciare debet excommunicationis sententiam fore nullam, sed potest eum^o ad cautelam iuxta formam ecclesiae relaxare. §. 3. Sane, si certum est^p, excommunicationis sententiam esse iustam, velut quum propter manifestum excessum est in aliquem promulgata: superior iudex, nisi^q periculum sit in mora, excommunicatum ad excommunicatorem prorsus remittere debet^r, nec debet eum absolvere, nisi excommunicator requisitus malitiose illi absolutionis beneficium denegat exhibere. Si vero constet, huiusmodi sententiam esse iniustam: nequaquam remittendus est ad suum excommunicatorem excommunicatus, sed debet sine difficultate aliqua mox absolvi. Quodsi dubitetur, utrum iusta sit vel iniusta: superior, nisi excommunicatori deferat, relaxare iuxta formam ecclesiae potest illam, quamquam honestius et convenientius agat, si ei deferat in hoc casu. Ubi autem superiori competit de excommunicatione cognoscere: absolutio seu relaxatio, quam ipse fecerit, tenet, licet forsitan sit iniusta, quoniam, etsi contra ius litigatoris, non tamen contra ius constitutionis absolvit. §. 4. Denique a subditis suffraganei^s emendas pecuniarias potest archiepiscopus secundum consuetudinem regionis exigere in casibus, in quibus ei licet eos^t excommunicationis vinculo innodare. §. 5. Potest quoque archiepiscopus beneficium absolutionis iuxta formam ecclesiae nonnunquam impendere ad cautelam, utpote si asseritur^u, in excommunicationis sententia intolerabilem errorem fuisse patenter expressum, id est, aliquid sub vi praeepti vel mandati aperte in ea contineri, quod communitur vel in suo genere est peccatum, veluti si dicat forte aliquis, se a suffraganeo excommunicatum fuisse pro eo, quod elemosynam pauperi tribuebat, vel quia faciebat aliquid aliud, quod in se bonum est^v, aut quia non operabatur id, quod suo actu illicitum est et pravum, et suffraganeus ipse asserat, quod pro digna^w et rationabili causa, vel pro conservanda^x vel^y exsequenda iustitia hoc illi prohibuisset vel etiam iniunxisset. Nam tunc archiepiscopus ad cautelam absolvere potest eum. §. 6. Similiter, si aliquis^y proponat^z se ante diffinitivam sententiam in iudicio vel extra post appellationem ex causa legitima interpositam vinculo excommunicationis adstrictum: potest archiepiscopus, postquam sibi de hoc constiterit, etiam priusquam incipiat de veritate causae appellationis cognoscere, absolutionis illi beneficium ad cautelam iuxta formam ecclesiae impertiri^{aa}.

CAP. VIII.

Index ecclesiasticus compellit iudicem laicum, repellere excommunicatos ab actibus iudicialibus sibi prohibitis. H. d. Ioann. Andr.

Alexander IV.^a

Decernimus, ut iudices saeculares per censuram ecclesiasticam ab ecclesiasticis iudiciis, canonica monitione praemissa, repellere excommunicatos ab agendo, patrocinando et testificando in suis curiis et iudiciis compellantur.

CAP. IX.

Non valet excommunicatio lata in participantes, nisi fuerint moniti nominatim. Et canonica monitio dicitur, quae habet dierum intervalla, nisi necessitas facti aliud suadeat. H. d. Ioann. Andr.

Gregorius X. in generali concilio Lugdunensi^a.

Constitutionem felicis recordationis Innocentii Papae IV.¹ praedecessoris nostri, quae prohibet, participantes excommunicatis ea participatione, quae solam minorem excommunicationem inducit, monitione canonica non praemissa maiori excommunicatione ligari, decernens, promulgatam

Tit. XI. Cap. VII. o) eam: *ib.* p) sit: *ib.* q) *add.*: forte: *ib.* r) deb.: *deest: ib.* s) suffraganeorum: *ib.* t) illas: *ib.* u) asseratur: *ib.* v) *add.*: sive pium: *ib.* w) condigna: *ib.* x) servanda: *ib.* y) quis: *ib.* z) apponebat: *ib.* aa) Demum visitationem etc.: *ib.*

Cap. VIII. a) haec decretalis fuit pars illius: quia nonnulli: *Ioan. Andr.* — cf. c. 1. *supra* (3, 22); *Hoc fugit Potthast qui nostram decretalem, tamquam fragmentum deperditae inseruit*

aliter excommunicationis sententiam non tenere, ad tollendum omnem ambiguitatis scrupulum declarantes, decernimus², ita demum esse monitionem canonicam in hoc casu, si aliis rite servatis eos, qui monentur, exprimat nominatim. Statuimus quoque, ut inter monitiones, quas, ut canonice promulgetur³ excommunicationis sententia, statuunt iura praemitti, iudices, sive monitionibus tribus utantur sive una pro omnibus, observent aliquorum dierum competentia intervalla, nisi facti necessitas aliter ea suaserit moderanda.

CAP. X.

Relaxatio ad cautelam in generali interdicto non habet locum. H. d. Domin.

Idem in eodem^a.

Praesenti generali declaramus edicto, beneficium relaxationis ad cautelam, quoad interdicti sententias, in civitates, castra vel quaelibet alia loca sive^b terras aliquas generaliter promulgatas, locum aliquatenus non habere.

CAP. XI.

Primo excommunicat certis limitationibus dantes licentiam offendendi in persona vel rebus suis vel suorum, exercentes contra aliquos ecclesiasticam censuram, vel exerceri factentes, vel illam servantes. Secundo ibi: Eadem poenam prorogari ad utentem, vel motu proprio id agentem. Tertio ibi: Qui autem, poenam aggravat. H. d. Ioann. Andr.

Idem in eodem^a.

Quicumque pro eo, quod in reges, principes, barones, nobiles, ballivos vel quoslibet ministros eorum, aut quoscumque alios excommunicationis, suspensionis seu interdictionis sententia fuerit promulgata, licentiam alicui dederit occidendi, capiendi, seu alias in personis aut bonis suis vel suorum gravandi eos, qui tales sententias protulerunt, sive quorum sint^{1*} occasione prolatae, vel easdem sententias observantes, seu taliter excommunicatis communicare nolentes, (nisi licentiam ipsam re integra revocaverint, vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiae² sit processum, nisi bona in ipsa³ fuerint^b infra octo dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa,) eo^{4*} ipso sententiam excommunicationis incurrant^c. Eadem quoque sententia sint innodati omnes, qui ausi fuerint praedicta licentia data uti, vel aliquod^d praemissorum, ad quae committenda dari licentiam prohibuimus⁵, alias⁶ committere suo^c motu. Qui autem in eadem sententia permanserint duorum mensium spatio, extunc ab ea non possint nisi per easdem apostolicam absolutionis beneficium obtinere.

CAP. XII.

Si malefactor, captus a iudice laico, dicit se clericum: huius rei cognitio ad iudicem ecclesiasticum spectat. Et si notorie, vel publica fama vel communi aestimatione habetur pro clerico: statim fit remissio. Idem, si prius se gerebat pro clerico, et modo deprehensus fuit in habitu clericali. Si autem prius se gerebat pro laico, licet modo in clericali habitu deprehensus fuerit, non fiet remissio, donec fuerit de clericatu probatum; sed interim contra eum iudex in nullo procedet. H. d. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Si iudex laicus malefactorem captum detineat, et is, se clericum dicens, ad curiam ecclesiasticam petat remitti¹, vel curia ipsa eum² tanquam suum clericum repetat, iudice illum inficiante clericum, ac ob hoc minime remittendum: dubitationis huiusmodi, an scilicet sit qui repetitur clericus, ad iudicem ecclesiasticum, quia de re ecclesiastica et spirituali, vocato tamen iudice saeculari, vel alio, cuius interest, cognitio pertinebit. Et si notorium fuerit, quod idem malefactor sit clericus, qui huiusmodi privilegio gaudere debeat³, statim absque alia cognitione, vel fama publica de hoc exstiterit, aut ipse pro clerico communiter habebatur: in continenti etiam ante cognitionem⁴ de clericatu ecclesiasticae curiae debet reddi. Idem esse censemus, si reus

sub no. 18188.

Cap. IX. a) c. 29. *Conc. Lugd.* II. (1274.); — *Comp.* c. 1. h. t.

Cap. X. a) c. 30. *ib.*; — *Comp.* c. 2. h. t. b) sive . . . al.: *deest: Hab.*

Cap. XI. a) c. 31. *ib.*; — *Comp.* c. 3. h. t. b) sint: *Hbf* c) in . . . sent. incidant: *Habdf*; incidunt: *He* d) aliquid: *Habdf* e) sua manu: *Ha*; per se ipsos: *Hd*; *deest: He*

Tit. XI. Cap. VII. 9) et: *ADFG orig.*

Cap. IX. 1) cf. *supra* c. 3. 2) decrevimus: *CHe* 3) promulgentur: *BCF*

Cap. X. 1) sunt: *Codd. coll. H* 2) sententiae: *CHe* 3) sua: *BCF*

4) ipso facto: *CH* 5) prohibemus: *DGHe*; proh. al.: *deest: A* 6) vel: *C*;

al. com.: *deest: D*

Cap. XII. 1) se remittit: *A* 2) ipsam: *A*; illum: *C* 3) debebat: *A*;

stat. . . cogn.: *deest: AC* 4) cogn. etiam: *AC*

ipse, ante deprehensionem pro laico publice se non gerens, deprehensus fuit⁵ in habitu clericali, tonsuram videlicet et vestes deferens clericales. Nam talem debemus clericum, donec constet de contrario, reputare; sicut de illo, qui in possessione ingenuitatis existit, si dicatur ab alio libertinus, legalis sanxit auctoritas, ut probandi necessitate non ipse, sed adversarius adstringatur. Iustum est enim, ut ipse talis quem gestat ex habitu, quousque appareat aliud, praesumatur, qualis is⁶ esse, cuius fert habitum, comprobatur. Ex stigmatate namque, consueto fabricensibus imprimi, latitans fabricensis agnoscitur, et custodes aquarum, quos hydrophylacas nominant, quae eis infigi solet adnotatione signati, manifesti sunt omnibus, et angariarum nomine non tenentur. Isque status alicuius esse videtur, in quo ipse deprehenditur, donec contrarium doceatur. Non sic autem volumus observari, si ante deprehensionem pro laico publice se gerebat, ac⁷ pro tali communiter habebatur⁸; quamvis deprehensionis tempore repertus fuerit in habitu clericali. Tunc enim restituendus non est, quousque fidem de titulo fecerit clericali, cuius eidem probationis onus incumbat propter praesumptionem, quae adversus ipsum orta est ex delatione laicalis habitus procedenti⁹; contra eum tamen interim quavis processus iudicis penitus conquiescat.

CAP. XIII.

Non tenet suspensio vel interdictum, lata in participantes non praemissa monitione canonica. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Statutum Gregorii Papae X. factum ad declarationem constitutionis Innocentianae, quae prohibet, participantes excommunicatis ea participatione, quae solum¹ minorem inducit, maiore excommunicatione ligari monitione canonica non praemissa, in suspensionis et interdicti sententiis, quae pro huiusmodi participatione plerumque ab ordinariis vel delegatis iudicibus promulgantur, praecipimus inviolabiliter observari, decernentes, easdem sententias non tenere aliter promulgatas.

CAP. XIV.

Per negligentiam non prosequentis debito tempore appellationem excommunicatio post eam lata non convalescit; sed poterit tunc denunciari, et debet vitari, donec de sententiae nullitate docuerit. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Licet excommunicationis sententia, post appellationem legitimam promulgata, per negligentiam appellantis, appellationem suam minime prosequentis, non ratificetur nec etiam convalescat: excommunicatus tamen nominatim, vel specialiter¹ et expresse, qui post appellationem legitimam excommunicationis sententiam asserit in se latam, si appellationem eandem infra tempus, ad ipsam prosequendam ab homine vel a iure statutum, non fuerit, ut debuit, prosecutus, lapso eodem tempore² excommunicatus³ publice nunciari, et nedum in iudicialibus, sed etiam in extraiudicialibus evitari, ac⁴ a legitimis actibus removeri debet, quousque, quod post appellationem legitimam excommunicatus fuerit⁵, vel alias de ipsius sententiae docuerit nullitate.

CAP. XV.

Praelatus, capi faciens et includens, etiam per laicos, clericum nondum incorrigibilem, excommunicatus non est, nec etiam ipsi capientes. Secundo dicitur, si talia dat fideiussores de parendo iuri: detineri non debet, nisi iusta causa id suadeat. H. d. Ioann. Andr.

Idem Bonifacius VIII.¹

Si clericos tuae iurisdictioni subiectos propter commissos excessus etiam per laicos capi facias, et eos, ne fugiant², in carcere³ poena debita postea castigandos includas: te vel capientes eosdem, licet nondum appareat incorrigibiles illos⁴ esse, nulla credimus excommunicatione nodari⁵, quum in his, nisi alias ex proposito excedatur⁶ in ipsis, temeritas vel iniuria nequeat deprehendi⁷. Eosdem quoque clericos, si de parendo iuri tibi fideiussoriam dederint cautionem, detinere non debes, nisi excessus enormitas vel alia causa rationabilis eos suaserit detinendos.

Tit. XI. Cap. XII. 5) fuerit: ACG 6) is: deest: ADG 7) et: AC 8) habetur: A 9) praecedente: A
Cap. XIII. 1) solam: ACDF: sola minore: G: — cf. supra c. 9. et 3.
Cap. XIV. 1) personaliter: A 2) termino: ACG 3) ex. potuerit: BC 4) et: AC 5) add.: absolutus: A
Cap. XV. 1) Bonif. VIII.: deest: ACDEF 2) effugiant: A 3) carcerem: DG 4) eos: AC 5) ligari: A 6) extendatur: ib. 7) reprehendi: AC

CAP. XVI.

Interdicto clero non est interdictus populus, nec e converso. Interdicta civitate propter delictum domini cives non interdicti extra ipsam audiunt divina. Interdicto populo singulares de populo intelliguntur interdicti. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Si sententia interdicti proferatur in clerum: non intelligitur, nisi aliud sit expressum in ea, interdictus populus, nec etiam e converso. Unde uno interdicto ipsorum alius licite admittitur ad divina. Ceterum quum propter delictum domini vel rectoris est civitas interdicta, cives eiusdem, qui culpabiles non existunt, (dummodo et ipsi propter dominum vel rectorem puniendum in eis non fuerint interdicti,) possunt extra ipsam licite interesse divinis. Quum vero, alicuius terrae populus interdicto notatur¹: singulares ex eo personae, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat, quum divinorum auditio et sacramentorum perceptio populo ut universis non competant², non debent alicubi, (casibus expressis a³ iure duntaxat exceptis,) audire divina vel ecclesiastica recipere sacramenta.

CAP. XVII.

Interdicta civitate suburbia et continentia aedificia dicuntur interdicta. Et interdicta ecclesia capella contigua et coemeterium contiguum dicitur interdictum. H. d. Ioann. Andr.

Idem.

Si civitas castrum aut villa subiiciantur ecclesiastico interdicto: illorum¹ suburbia et continentia aedificia eo ipso intelligi volumus interdicta. Nam, licet praedicta videantur alias murorum ambitu terminari: hoc tamen casu, ne vilipendi valeat sententia interdicti, (quod fieret, si posset in ipsorum suburbiis vel continentibus aedificiis licite celebrari ut prius,) expedit interpretationem fieri latiore. Ratione quoque simili, si sit ecclesia interdicto supposita² vel subiecta, nec³ in capella eius celebrari, nec in coemeterio ipsius eidem ecclesiae contiguus poterit sepeliri; secus, si ei contigua non existant.

CAP. XVIII.

Celebrans scienter in ecclesia polluta, vel praesente excommunicato maiori excommunicatione, irregularitatem non contrahit. Domin.—§.1. Scienter celebrans in loco interdicto in casibus non permissis, irregularis et ineligibleis est. H. d. Domin.

Idem.

Is, qui in ecclesia sanguinis aut seminis effusione polluta, vel qui praesentibus maiori excommunicatione nodatis scienter celebrare praesumit¹, licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen, (quum id² non sit expressum in iure), laqueum non incurrit. §. 1. Is vero, qui scienter in loco celebrat supposito interdicto, (nisi super hoc privilegiatus existat, aut a iure sit concessum eidem,) irregularitatem incurrit, a qua nequit per alium, quam per Romanum Pontificem liberari, et adeo efficitur³ ineligibleis, quod nec ad eligendum cum⁴ aliis debet admitti.

CAP. XIX.

Tempore interdicti chrisma die coenae Domini confici potest. Hoc dicit.

Idem.

Quoniam in baptismo et confirmatione, quae nedum pueris, sed et adultis propter morae periculum exhiberi possunt licite tempore interdicti, chrismatis utimur unctione: posse, licet terra interdicta existat, chrisma die coenae Domini confici, dubium non existit.

CAP. XX.

Suspensus ab ingressu ecclesiae, in ea divina celebrans, est irregularis, et moriens impositens suspensione illa durante, caret ecclesiastica sepultura. Et suspensio ab ingressu ecclesiae vel officio per appellationem sequentem non suspenditur. H. d. Dom.

Idem.

Is, cui est ecclesiae interdictus ingressus, quum sibi per consequens censeatur in ipsa divinorum celebratio interdicta, irregularis efficitur, si contra interdictum huiusmodi

Cap. XVI. 1) nodatur: ABCDE 2) competat: ACD 3) in: ACDD
Cap. XVII. 1) eorum: C; add.: minorum: A 2) supp. vel: deest: Codd. coll. 3) nec in capella nec in coemeterio ipsi (ipsum: C) ecclesiae contigua celebrari (add.: nisi prout a iure permittitur: C) potuit vel etiam (deest: A) sepeliri: AC
Cap. XVIII. 1) praesumpserit: AD 2) hoc: ACO 3) sit: A; sit: C; deest: DF 4) est cum aliis admittendus: A

divinis in ea se ingerat, in suo agens officio sicut prius. Talis quoque, si hoc interdicto durante decedat, non debet in ecclesia vel coemeterio ecclesiastico, nisi poenituerit, sepeliri. Sane, sicut excommunicatio, sic ab officio vel ab ingressu ecclesiae lata suspensio aut ipsius effectus per appellationem sequentem minime suspenduntur.

CAP. XXI.

Religiosum clericum verberantem absolvit episcopus eo casu, quo absolveret clericum. H. d. Domin. — §. I. Verberans novitium religionis excommunicationem incurrit.

Idem.

Religioso, qui manus violentas in clericum saecularem iniicit, (ne hoc praetextu habeat materiam evagandi,) poterit ab episcopo eo casu absolutionis beneficium exhiberi, quo saeculari clerico posset, si alium clericum percussisset. §. I. Quamvis autem is, qui religionem ingreditur, religiosus censeri cum effectu non possit, donec sit tacite vel expresse professus: si quis tamen violentas manus in eum iniiciat, excommunicationis latae a canone vinculum non evadit.

CAP. XXII.

Absolutus propter mortis periculum vel aliud impedimentum ab eo, a quo alias non poterat, si cessante impedimento se non praesentat, quomodo potest, ei, a quo alias absolvi debebat, recidit in eandem sententiam. Idem in absoluto, qui se debet alicuius conspectui praesentare, si hoc non faciat. Ioann. Andr.

Idem.

Eos, qui a sententia canonis vel hominis, quum ad illum, a quo alias de iure fuerant absolvendi, nequeunt propter imminentis mortis articulum aut aliud impedimentum legitimum pro absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absolvuntur, si, cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi, se illi, a quo his cessantibus absolvi debebant, quam cito commode poterunt, contempserint praesentare, mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi et satisfacturi, prout iustitia suadebit, decernimus, (ne sic censurae illudant ecclesiasticae,) in eandem sententiam¹ recidere ipso iure. Idem statuimus de his, quibus, quum a sede apostolica vel a² legatis ipsius absolutionis beneficium a quibusvis sententiis consequuntur, iniungitur, ut ordinariorum suorum vel aliorum quorumlibet, suscepturi poenitentiam ab eisdem, se conspectui repraesentent, et passis iniuriam, seu his, quibus propter hoc obligati existunt, satisfactionem exhibeant competentem, si haec, quum primum commode poterunt, non curaverint adimplere.

CAP. XXIII.

Si peressionem, in clericum sine meo mandato, tamen nomine meo factam, ratam habeam: excommunicatus sum; secus, si meo nomine non sit facta. Ioann. Andr.

Idem.

Quum quis absque tuo mandato manus iniicit¹ in clericum tuo nomine violentas, si hoc ratum habueris: excommunicationem latam a canone incunctanter incurris, quum ratihabitio retrotrahatur, et mandato debeat comparari. Si vero iniectio eadem tuo nomine non sit facta: tunc, licet pecces ratam habendo eandem, non tamen propter hoc excommunicationis ullius vinculo innodaris, quum quis ratum habere nequeat quod eius nomine non est gestum.

Tit. XI. Cap. XXIV. 1) *Denuo a Bonif. VIII. publicata est Kal. Iun. A. IV. (1298.) in Cod. Lubec. I, 611. — Potthast no. 24688.*

Tit. XII. Cap. XX. 1) ab: *deest: AC*

Cap. XXII. 1) eadem sententia: A 2) a: *deest: Codd. coll.*

Cap. XXIII. 1) iniicit: *ABCF*; mittit: *G*

Cap. XXIV. 1) et: *Cod. Lub.* 2) pravitatem: *DG* 3) et. quor.

CAP. XXIV.

Tempore interdicti etiam sani ad poenitentiam admittuntur, nisi sint excommunicati, qui non nisi in mortis articulo admittuntur, vel nisi causam dederint interdicto, qui non admittuntur, nisi satisfaciunt vel caveant, prout possunt. Item illo tempore missae et alia divina officia sub poena distributionum sicut prius in ecclesiis celebrantur ianuis clausis, plane sine excommunicatione et interdictis, et sonitu campanarum. Et quater in anno alto cum campanis et ianuis apertis celebrare possunt, et exclusis excommunicatis interdictos admittunt, ita tamen, quod hi, propter quorum excessum latum est, non appropinquent altari. In ceteris servandum est interdictum. Et revocata sunt privilegia ultra id quibuscunque concessa. H. d. Ioann. Andr.

Idem^a.

Alma mater ecclesia plerumque nonnulla rationabiliter ordinat et consulte, quae suadente subiectionum utilitate postmodum consultius ac rationabilius revocat in meliusve commutat. Sane a nostris dudum fuit praedecessoribus constitutum, ut in terris seu locis, ecclesiastico suppositis interdicto, nulla, certis casibus et sacramentis exceptis, divina celebrentur officia, vel ministrentur ecclesiastica sacramenta. Quia vero ex districtione huiusmodi statutorum excrescit indevotio populi, pullulant haereses, et infinita pericula animarum insurgunt, ac ecclesiae sine culpa earum debita obsequia subtrahuntur: cum fratribus nostris deliberatione habita super his diligenti concedimus, quod tempore interdicti, ab homine vel a iure prolato, non tantummodo morientes, sed etiam¹ viventes, tam sani etiam quam infirmi, ad poenitentiam, (quae propter pronitatem² et facilitatem hominum ad peccandum summe necessaria est,) licite admittantur; dum tamen excommunicati non fuerint, quos admitti, praeterquam in mortis articulo, nolumus ad eandem. Illis etiam³, propter quorum culpam, dolum vel fraudem lata est sententia interdicti, vel qui ad perpetrandum delictum, cuius occasione ipsum interdictum est latum, praebuerunt auxilium, consilium vel favorem, nisi de ipso delicto, (si sint tales, quod id facere valeant), prius satisfecerint, vel de satisfaciendo idoneam dederint cautionem, aut si satisfacere nequeunt, vel huiusmodi cautionem praestare iuraverint⁴, quod, quum poterunt, satisfaciant, et ad satisfactionem huiusmodi per eum vel per⁵ eos, qui facere ipsam debent et possunt, praestandam, dabunt consilium et auxilium, ac iuxta posse suum fideliter laborabunt, non est poenitentiae beneficium aliquatenus concedendum. Nec tunc etiam quoad istos vel alios, qui circa hoc minime deliquerunt, (ubi civitas vel locus alius, seu universitas interdicti existunt,) facienda est relaxatio interdicti, sed est eis solummodo iniungenda poenitentia salutaris. Adiciamus praeterea, quod singulis diebus in ecclesiis et monasteriis missae celebrentur, et alia dicantur divina officia sicut prius, submissa tamen voce et⁶ ianuis clausis, excommunicatis ac interdictis exclusis, et campanis etiam non pulsatis. Et tam canonici quam clerici ecclesiarum, in quibus distributiones quotidianae illis, qui horis intersunt canonicis, tribuuntur⁷, si ad officia non venerint supra dicta, distributiones easdem amittant, sicut interdicto perderent non exstante⁸, si divinis officiis non adessent. In festivitibus vero Natalis Domini, Paschae, ac Pentecostes et⁹ Assumptionis Virginis gloriosae campanae pulsantur, et ianuis apertis alta voce divina officia solenniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis, sed¹⁰ interdictis¹¹ admissis; quibus ob reverentiam dictarum solennitatum, et ut ipsi ad humilitatis gratiam et reconciliationis affectum facilius inclinentur, praefatis diebus participationem permittimus divinatorum, sic tamen, quod illi, propter quorum excessum interdictum huiusmodi est prolatum, altari nullatenus appropinquent. Ceteris, quae circa observationem interdictorum a nostris sunt praedecessoribus instituta, in suo robore duraturis, non obstantibus quibusvis¹² privilegiis, ecclesiis, monasteriis, ordinibus, religionibus, seu personis ecclesiasticis, saecularibus vel regularibus, exemptis et non exemptis, sub quavis forma vel expressione verborum ab apostolica sede concessis, quae contra tenorem praesentis constitutionis nullis¹³ volumus suffragari, quum

culpa dolo vel fraude: A 4) caut. iuratoriā praestaverint: A 5) per: *deest: Codd. coll. Cod. Lub.* 6) et: *deest: Cod. Lub.* 7) distribuuntur ... praedicta: A 8) obstante: *Cod. Lub.* 9) et: *deest: AG* 10) et: *CF* 11) *add.*: qui (*add.*: divinis: C) vulnerint interesse: *AC* 12) quibuscunque privilegiis quibuscunque ecclesiis: A 13) nulli: *ACEFG Cod. Lub.*

quibuslibet tam saecularibus quam regularibus sufficere debeat, ut tempore interdicti modo praemisso diebus celebrent supra dictis.

TITULUS XII. DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

CAP. I.

Declarat hic Innocentius, quid significet verbum privilegii: „recepimus vos in proprios filios ecclesiae Romanae,“ et quis locus dicatur esse desertus. H. d. Ioann. Andr.

Innocentius IV.^a

Veniens (*Et infra:*) Per illa verba privilegii: „In speciales et proprios ecclesiae Romanae filios vos recepimus“, dictos fratres exemptos non intelligi, et ipsos ex illo in proprios eiusdem ecclesiae filios fuisse receptos, quod ab alio quam a¹ Romano Pontifice vel legato ab eius latere destinato interdici vel excommunicari a quoquam non valeant, declaramus. Illum locum² desertum in praemissis intelligimus, qui non habitatus penitus neque cultus fuerit vel³ ultra memoriam hominum (secundum indulgentiam Lucii) est sub Sarracenorum potestate detentus, censentes, ecclesias, in talibus desertis locis a fratribus ipsis⁴ constructas seu etiam construendas, in eo plena libertate gaudere, ut secundum indulgentiam Lucii nihil ab ipsis legis dioecesanae nomine valeat per episcopos exigi; quae⁵

(secundum privilegium Alexandri) non possunt interdicto seu excommunicationi supponi; quas in locis huiusmodi dicti fratres habeant potestatem (petita a sede apostolica licentia) construendi, easque cum suis plebibus per suos clericos idoneos gubernent, qui ratione plebium examinandi episcopis praesententur, ut ab eis curam recipiant animarum, quum plebes episcopis sint subiectae. Ceterum dicti fratres decimas de laboribus et novalibus suis, quos propriis manibus aut sumptibus excolunt, aut⁶ aliis bonis sibi a Deo praestitis⁷, conventibus clericorum ordinis sui, a quibus quarta vel tertia nullatenus exigatur, cum integritate persolvant, salva moderatione concilii generalis, in aliis eorum possessionibus iure communi seu quolibet alio ecclesiis parochialibus et dioecetano episcopo reservato. Per declarationem autem huiusmodi nolumus defensionibus aliis seu iuribus partium derogari.

CAP. II.

Declarat manifestum et evidens esse synonyma, et idem significare quoad causam decret. de elect. Si forte. Ioann. Andr. — §. 1. Declarat conspiratores et coniuratores, qui iuraverunt et statuerunt de non recipiendo aliquem in canonicum ad mandatum Papae, donec possent resistere. Ioann. Andr. — §. 2. Statutum de non recipiendo aliquem ad Papae mandatum multis ex causis est detestabile et illicitum. H. d.

Nicolaus III.^a

Constitutionem felicis recordationis Gregorii Papae praedecessoris nostri editam in concilio Lugdunensi, ut, si forte inter cetera, quae obiiciuntur electo, aut postulato seu

Tit. XII. Cap. I. a) *scr.* 1243—53. — *Pothast no.* 15127. — *Comp. c. un. h. i. Bulla Ad exped. no.* 42.

Cap. II. a) *Tracta est ex decret. Nicolai III. (Dat. Romae ap. S. Petrum X. Kal. April. A. III. — 1280.)* ad Decanum Matisconensem; *exstat: Hc et L no. LXXXV.*: Obiurationum et conspirationum horrenda praesumptio excusatione non labitur, quin detecta legitime¹ canonicè puniatur. Sane causa, quae super electione de te celebrata, in Matisconensi ecclesia tunc vacante, coram dil. fil. n.² s. Mariae in Cosmedin diacono cardinali partibus auditore concessio, recitata fuerat, tandem in nostrum consistorium introducta, tu super quibusdam manifestis defectibus, quos in visu, auditu et alii corporis sensibus, nec non in memoria et etiam intellectu te pati altera³ pars opponebat ante omnia iuxta formam felicis recordationis Gregorii papae X. p. nostri editae in concilio Lugdunensi examini subiciii postulasti, eadem parte renitente ac dicente inter cetera, quod, quum dicta constitutio non de manifestorum sed evidentium defectuum oppositione loquatur, in casu praedicto, in quo non evidentes, sed manifesti defectus oppositi fuerant, nequaquam sibi locum poterat vindicare, quum manifestum et evidens non idem per omnia dici possint sed distinguere solet⁴ inter ea, et evidenter et manifestum cum quadam intentione dicere videatur. Nos vero de f. n. cons., ad⁵ intentionem constitutionis illius manifestum et evidens idem supponere declarantes, praesertim quum nonnulla iura sic ea velut synonyma reputent, quod idem statuunt in utroque, quia te per quosdam ex ipsis fratribus super eisdem examinato defectibus huiusmodi oppositio compta est (?) destitui veritate⁶, oppositae a totius eiusdem causae persecutione duximus excludendos. Ceterum nobis postmodum ex officio nostro cuiusdam exceptionis oppositae tunc examinationi vacantibus, quaedam cedula coram nobis et eisdem fratribus exhibita exstitit, cuius series perhibeat, te ac Matisconense capitulum ad hoc pulsata campana more solito convocatum ordinasse statuisse solemniter et firmasse, „quod defenderetis eandem ecclesiam et vos ipsos contra omnes impetrantes canonicam ipsius ecclesiae usque ad ius quantum poteritis ad iudicium domini papae, ut huius statuti verbis utamur vel specialis mandati⁷ ipsius, et haec defensio fiet communibus pensis capituli et ecclesiae procuratorio sigillato sigillo capituli et aliis literis ad hoc necessariis sigillandis sigillo praedicto, et quamdiu fuerit aliquis de canonicis eiusdem⁸ ecclesiae, qui defensionem huiusmodi et oppositionem velit subire, modo⁹ praedicto alii canonici non poterunt nec debent aliquem impetrantem recipere in canonicum, nec habebunt eum pro canonicum in capitulo vel extra.“ Tu quoque, an

praedicta vera essent, interrogatus a nobis tanquam veritatis amicus humiliter es confessus, illa, prout continebat cedula eadem, acta esse, te quoque ordinationem et statutum huiusmodi proprio iuramento firmasse. Porro quamquam aliqui dictum statutum propter verba illa „usque ad ius quantum de iure poterimus“ tolerabile reputarent, tamen in contrarium dicebatur statutum ipsum utpote conspirationem et coniurationem contra ecclesiam Romanae auctoritatem et libertatem manifeste continens, non tam tolerabile quam detestabile ac prorsus illicitum, nec per verba praedicta in statuto ipso ad velamen iniquitatis etiam excusandas excusationes¹⁰ in praedictis adiecta posse aliquatenus excusari, quum per ipsa eadem verba capitulo praedicto et singulis eius personis libertatem¹¹ obedientiam eidem ecclesiae Romanae debitam exhibendi saltem usque ad sententiam et pontificis Romani iudicium seu speciale mandatum liquido appareat interdicti. Haec enim verba illa „usque ad ius“ patenter insinuant, praesertim¹² iuxta vulgarem modum loquendi regionis in¹³ qua statutum dicitur promulgatum. Sic enim apud illius incolas, qui super aliqua contentione seu controversia se offerunt ius paratos actionem dicere¹⁴ intelliguntur, offerre se paratos sententiam observare sic et secundum legem praetor- (ptor), „dum aliquid¹⁵ etiam inique¹⁶ decernit ius reddere dicitur, relatione facta¹⁷ non ad id, quod fecit¹⁸, sed quod facere debuisset. Arguebatur, insuper idem statutum multipliciter alias reprobum et merito reprobandum. Nam quum eidem¹⁹ Matiscon. ecclesiae promptum futurorum gravaminum discrimen ingerit²⁰ et contra legitimas sanctiones laudabile votum exorantium lites excludit, bonam fidem agnoscere prohibet, et adigit ad peccandum, si quidem ex illorum verborum generalitate videlicet „contra omnes impetrantes,“ defensionis nomine quaesito²¹ colore iniustam etiam controversiam movere compellit; et quidem est absurdum. Uno quoque ex praedictis canonicis forsitan ex perversitate propria vel ex odio seu alias volente in controversia etiam iniuste mota persistere, non solum in persecutione ipsius eadem ecclesia Matiscon. gravamen et dispendium expensarum incurrit sed et ceteri canonici, qui forte²² dictante conscientia huic controversiae cedere ac mandatis²³ vellent apost. obedire, ad persistendum in illa²⁴ saltem ipso²⁵ facto et ad inobedientiam per idem statutum contra conscientiam invitantur²⁶. Itaque nos cum eisdem fratribus deliberatione praehabita de ipso- rum consilio praedictum statutum contra eandem eccl., ipsius rom. eccl. auctoritatem et libertatem, conspirationis et coniurationis labe non vacuum et te ipsum in statuendo²⁷ et iurando praedicta conspiratorem et coniuratorem non immerito reputantes, considerantes

1) legitima: L 2) Q.: L 3) altera... fellic.: deest: L 4) sol.: deest: L 5) quod ad... supponetur: L 6) brevitate: L 7) utemini... specialia mandato: L 8) praedictae: L 9) membro: L 10) excusationis (et. excusandas: deest): ib. 11) lib. et: ib. 12) patet ex insinuatione praesenti: ib. 13) in qua... apud: deest: ib. 14) attendere: Hc 15) aliquis: L 16) iniqua: Hc 17) relationem factam: L 18) facit: ib. 19) et idem: ib. 20) ingessit: ib. 21) qua facto: ib. 22) fecit: ib. 23) mand. dom. papae: ib. 24) in illa: deest: ib. 25) in ipsa: ib. 26) coarctantur: ib. 27) ipsum statuendum: ib.

Tit. XII. Cap. I. 1) a: deest: ADInda 2) loc.: deest: ADIs 3) vel: deest: Clad 4) istis: Oif; nostris: D 5) quae: deest: Clde; quoniam: G; quia: Jf 6) et: ABCDEIadef 7) collatis: CG

alias promovendo ad aliquam dignitatem, evidentem scientiae vel alium personae defectum opponi contingat, de illo primitus cognoscatur, et, si opponentem inventum fuerit destitui veritate, a causae illius prosecutione totaliter sit exclusus, et alias puniatur, ac si in obiectorum probatione omnium defecisset, in illo, qui manifestum defectum in visu, auditu et aliis corporis sensibus, nec non et in memoria, et etiam intellectu opponit electo, locum habere¹, ac quoad intentionem constitutionis ipsius manifestum et evidens idem supponere declaramus. §. 1. Ceterum canonicos cuiusvis ecclesiae, qui statutum fecerunt solenniter et iuramento firmarunt, quod ecclesiam suam et se ipsos contra omnes impetrantes² canonicatum ipsius ecclesiae defenderent usque ad ius vel sententiam, quantum possent, ad iudicium domini Papae, vel specialis mandati eiusdem et quod communibus expensis ac cum procuratorio sigillo capituli sigillato eadem defensio fieret, et quod, quamdiu aliquis de canonicis eiusdem ecclesiae defensionem huiusmodi et oppositionem vellet praedicto³ modo subire, alii canonici non possent nec deberent recipere in⁴ canonicum, nec habere pro canonico in capitulo vel extra capitulum impetranter, conspiratores et coniuratores contra sanctam Romanam ecclesiam, ac libertatem, obedientiam et auctoritatem ipsius decernimus, et eosdem tanquam conspiratores ac⁵ coniuratores secundum sanctiones canonicas puniendos. §. 2. Statutum quoque ipsum, quod capitulo praelibato et singulis eius personis libertatem, obedientiam eidem ecclesiae Romanae debitam exhibendi saltem usque ad sententiam et Pontificum Romanorum^{6*} iudicium seu speciale mandatum liquido interdicit, promptum futurorum gravaminum et expensarum discrimen ingerens contra legitimas sanctiones, laudabile votum exsecrantium lites vetat, iniustam litem movere compellit, iniquae controversiae seu liti cedendo, bonam fidem seu conscientiam agnoscere prohibet, et adigit⁷ ad peccandum, conspirationem et coniurationem continere contra libertatem et auctoritatem sedis apostolicae manifeste, ac alias detestabile prorsusque illicitum reputamus.

CAP. III. 1

Constitutio amplissima, paene cunctas declarationes, quae circa divi Francisci regulam contingere possunt; praesertim an fratres Minores, quos Cordigeros vocant, illius regulae professores, sint ad omnia evangelii consilia obligati. Et utrum aliquid proprium habere, et pecuniam recipere, legataque sibi relicta agnoscere valeant, cum multis aliis ambiguitatibus, hic luculentissimo resolutis.

Idem^a.

Exiit², qui seminat, seminare semen suum, de sinu patris in mundum, veste scilicet humanitatis indutus Dei filius Iesus Christus, verbum evangelicum saturus in singulos probos et reprobos, insipientes et ignaros, studiosos et desides, et iuxta Prophetam colonus futurus in terra, semen suum, doctrinam evangelicam, sine delectu³ dispersit in omnes, qui, omnia tracturus ad se, omnes salvare venerat,

qui tandem se ipsum Deo Patri pro salute omnium in redemptionis humanae pretium immolavit. Licet autem⁴ hoc semen, in singulos communicativa Dei caritate dispersum, aliud ceciderit secus viam, super corda scilicet daemorum suggestionibus pervia, aliud supra petram, corda scilicet nulla fidei vomere penetrata, aliud inter spinas, corda scilicet hominum⁵ divitiarum sollicitudinibus lacerata, et ideo unum pravis affectibus conculcatum, aliud aridum, quia gratiae carebat humore, reliquum vero legitur inordinatis sollicitudinibus suffocatum: aliud tamen mite cor et docile, terra bona, suscepit, hoc⁶ et Minorum fratrum mitis et docilis in paupertate ac humilitate per alium Christi confessorum Franciscum radicata religio, qui, ex illo vero semine germinans, germen illud per regulam sparsit in filios, quos sibi et Deo per suum ministerium in observatione⁷ evangelii generavit. Isti sunt filii, qui, docente Iacobo⁸, verbum, aeternum Dei filium, insitum humanae naturae in horto virginalis uteri, potens salvare animas, in mansuetudine susceperunt. Hi sunt illius sanctae regulae professores, quae evangelico fundatur eloquio, vitae Christi roboratur exemplo fundatoris⁹ militantis ecclesiae, Apostolorum eius sermonibus actibusque firmatur. Haec est apud Deum et Patrem munda et immaculata religio, quae, descendens a patre luminum, per eius filium exemplariter et verballiter Apostolis tradita, et deinde¹⁰ per Spiritum sanctum beato Francisco et eum sequentibus inspirata, totius in se quasi continet testimonium Trinitatis. Haec est, cui, attestante Paulo Apostolo¹¹, nemo de cetero debet esse molestus, quam Christus stigmatibus suae passionis confirmavit, volens institutorem ipsius passionis suae signis notabiliter insigniri. Sed nec sic contra fratres ipsos Minores et regulam hostis antiqui cessavit astutia, quin potius contra eos nitens supereminare zizaniam¹², interdum aemulatores, agitados invidia, iracundia et indiscreta inscitia¹³, concitavit, mordentes fratres, et eorum regulam quasi illicitam, inobservabilem et discriminiosam caninis latratibus lacerantes, non attendentes hanc sanctam regulam, ut praedicatur, praeceptis ac monitis salutaribus institutam, apostolicis observationibus roboratam, per plures Romanos Pontifices approbatam, et etiam¹⁴ per sedem apostolicam confirmatam, tot divinis testimonis communiam, quae credibilia facta sunt nimis in tot sanctis viris, in observantia huius regulae agentibus¹⁵ et finientibus dies suos, quorum nonnullis sanctorum catalogo sedes eadem ex eorum vita et miraculis fecit adscribi. Ac novissime quasi diebus istis per pie memoriae Gregorium Papam nonum¹⁶ praedecessorem nostrum approbatam esse, ex evidenti utilitate, quam de ipsa consequitur universalis ecclesia, in generali Lugdunensi concilio declaratur¹⁷. Nec nos minus attendimus, immo profundius cogitamus, sicut pensare debent subtilius ceteri catholicae fidei professores, quia¹⁸ ipse Deus, ordinem praedictum et eius observatores insipientis, sic eos ab insurgentibus in ipsos rancoribus salutari subsidio¹⁹ praeservavit,

insuper, quod adeo sacri canones huiusmodi criminum astutiam persequuntur, quod praesumptores ipsorum non solum infames, sed a proprio gradu abiiciendos esse decernunt, ne tantus²⁸ a te praesumptus excessus sub impunitate praeteritis alios ad similia praesumenda suo pernicioso invitaret²⁹ exemplo, electionem eandem de te, ut praemittitur, celebratam, iustitia exigente, cassandam duximus, cassam et irritam nunciandam arbitrium nobis reservantes expressum, praemissum processum contra te habitum vel ex tam grandis consideratione reatus per executionem iuris quoad gradum decanatus et alia beneficia tua exaggerando rigore vel pensata³⁰ tua praemissa humili confessione aliisque circumstantiis mansuetudine temperandi. Tu³¹ vero humilitate debita cassationem reservationum huiusmodi acquiescens tibi postea circa statutum et formam necnon praedicta decanatum et beneficia per nos sedis ap. misericordia provideri cum instantia supplicasti et petisti. Licet ante processum cuius iustitiae censura suggererit facultatem tamen ipsius duritiam quam adconsiderans (?) facti qualitas provocat maxime, quum sicut praemittitur

arbitrium, quod virum alias clarae famae honestae conversationis et vitae ac praefatam confessionem tuam humilem attendentes ac considerantes attentius, quod maluisti, sicut catholicum virum decet et ecclesiasticae personae congruit, veritatem confitendo in causa praedicta succumbere quam episcopalem cathedram cum remorsu conscientiae obtinere, tuis supplicationibus annuendo poenam omnem propter huiusmodi coniurationem et conspirationem debitam tibi de gratia speciali remittimus omnemque infamiam, et cuiusquam vocis macula quam exinde traxisti de potestatis plenitudine abolentes te integrum restituimus devotioni tuae volumus ut praemissis non obstantibus decanatum et beneficia licite ac libere possis sicut ante idem statutum poteris retinere, nec pro illo in ipsis decanatu et beneficiis vel alias tibi aliquod pari praedictum aut interponi possit obstaculum misericorditer concedentes. Nulli ergo. etc.

Tit. XII. Cap. III. a) dat. Surriani XIX. Kal. Sept. A. II. (1279.) ap. Sbaralea Bullar. Francisc. III, 404. — Pott-hast no. 21628.

28) definiunt nec antea: *ib.* sensu carent.

29) invitare: *ib.*

30) praenotata: *ib.*

31) *seqq. solummodo existant in Ilc, ubi verba: Licet . . . arbitrium omni*

Tit. XII. Cap. II. 1) praeterea hab.: A 2) impetratores: A 3) sub isto: A 4) eum in: A; aliiqum in: C 5) et: ACF 6) Pontificis Romani: BCDKFG 7) adicit: AC
Cap. III. 1) *deest: ABEPG*; — in A *adit.*: Requirit ubi habes alibi cum regula 2) Luc. VIII, 5. 3) differentia: Sbar. 4) tamen: *ib.*

5) hom.: *deest: ib.* 6) haec: *ib.* 7) observantia: *ib.* 8) Jacob. I. 21. 9) fundatorum: Sbar. 10) demum: *ib.* 11) Ap.: *deest: ib.*; — Gal. VI, 17. 12) zizania: *ib.* 13) iustitia: *ib.* 14) et.: *deest: ib.* 15) dogentibus: *ib.* 16) declinum: *ib. recte* 17) existit declaratum: *ib.* 18) quod: *ib.* 19) praesidio: *ib.*

quod nec ipsos fluctus tempestuosos allisit, nec animos in ordine ipso²⁰ degentium constravit²¹, quin potius in vigore regulari crescant, et amplientur in suorum observantia mandatorum. Verumtamen, ut ordo praedictus, quibuslibet praecisus anfractibus, distincta et pura vigeat claritate, et, sicut²² fratres eiusdem ordinis nuper in generali capitulo congregati providerant, dilectis filiis generali et nonnullis aliis provincialibus eiusdem ordinis ministris, qui in capitulo ipso convenerant, in nostra praesentia constitutis, quum ad plenam observationem regulae eiusdem in vigore spiritus eorum fervere noscatur intentio: visum est nobis, ut mordacibus huiusmodi mordendi vias praeccluderemus²³, aliqua, quae in ipsa regula videri poterant dubia, declarare, nonnulla, per praedecessores nostros etiam declarata, pleniori claritate disserere, in aliquibus etiam regulam ipsam contingentibus puritati eorumdem conscientiae providere. Nos autem, qui a teneris annis ad ordinem ipsum affectus nostros ereximus in illis succedendo²⁴, cum aliquibus eiusdem confessoris sociis, quibus eius vita et conversatio nota erat²⁵, super ipsa regula et sancta ipsius beati Francisci intentione frequenti collatione tractavimus. Et tandem cardinalis, ac postmodum eiusdem ordinis per praedictam²⁶ sedem gubernator et²⁷ protector et corrector effecti, conditiones praedicti ordinis ex imminente nobis cura palpavimus in apostolatus officio, tam depia intentione confessoris praedicti, quam de his, quae regulam ipsam et eius observantiam contingunt, ex²⁸ praedictis longa etiam experientia informati, nostros ad ordinem praefatum convertimus cogitatus, et tam ea, quae per eosdem praedecessores²⁹ approbata et declarata esse noscuntur, quam etiam³⁰ ipsam regulam et eam contingentia maturitate plena³¹ discussimus, nonnulla in praesenti serie statuimus, declaravimus, certius approbavimus, approbata confirmavimus³², edidimus et concessimus, plura etiam ordinando serius et clarius, quae infra scriptis articulis plenius exprimuntur. In primis, quia, sicut intelleximus, ab aliquibus haesitatur, an fratres eiusdem ordinis tam ad consilia quam ad praeccepta evangelii teneantur, tum quia in regulae praedictae principio habetur: „Regula et vita Minorum fratrum haec est: scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum evangelium observare, vivendo in obedientia, sine proprio, et in castitate;“ tum ex eo, quod in eadem regula continetur sic: „finito vero anno probationis recipiantur ad obedientiam, promittentes vitam istam semper et regulam observare;“ tum etiam, quia in fine ipsius regulae continentur haec verba: „paupertatem, et humilitatem, ac sanctum evangelium Domini nostri Iesu Christi, quod firmiter promisimus, observemus:“ licet felix recordationis Gregorius Papa IX. praedecessor noster hunc articulum et nonnullos alios eiusdem regulae declaraverit, quia tamen eius declaratio propter aliquorum insurgentium in fratres et regulam inordinatos vel³³ mordaces insultus, et multorum postea emergentium casuum considerandos eventus, in aliquibus obscura, in aliquibus semiplena, et in multis etiam contentis in ipsa regula insufficientibus videtur³⁴: nos, obscuritatem ac insufficientiam huiusmodi praefatae³⁵ interpretationis declaratione amovere volentes, et cuiuslibet ambiguitatis scrupulum in eisdem de singulorum mentibus plenioris expositionis certitudine amputare, dicimus, quod, quum in principio regulae non absolute, sed cum quadam modificatione; seu specificatione ponatur: „Regula et vita Minorum fratrum haec est: scilicet Domini nostri Iesu Christi sanctum evangelium observare, vivendo in obedientia, sine proprio, et in castitate,“ quae tria eadem regula multum arcte prosequitur, et nihilominus alia nonnulla subnectit praecipiendo, prohibendo, consulendo, monendo, hortando, et sub aliis verbis ad aliquem modorum reducibilibus praedictorum, de intentione regulae liquere valeat³⁶ apertius, ut illud, quod in professione quasi absolute subnecti videtur: „promittentes vitam istam semper et regulam observare,“ et quod in fine subiungitur³⁷: „et sanctum evangelium Domini nostri Iesu Christi, quod firmiter promisimus, observemus,“ totum ad ipsius regulae modificatam, vel determinatam seu specificatam principium reducat, videlicet ad observantiam evangelii, ut praedicitur, per ipsam regulam in illis³⁸ tribus

modificatam, vel determinatam seu specificatam; quum non sit verisimile, ipsum³⁹ sanctum verbum, ab ipso semel cum quadam modificatione, vel determinatione seu specificatione prolutum, licet quasi succinctorie repetitum, voluisse in sui⁴⁰ repetitione data sibi per eum modificatione⁴¹ seu specificatione sine certa causa carere, et utriusque iuris argumenta nos doceant, ea, quae in principio ad medium et ad finem, illa vero, quae in medio, ad finem atque principium, et ea⁴², quae in fine, ad utrumque vel eorum alterum saepe referri. Et dato, quod absolute diceretur: „omnino promitto sanctum evangelium observare,“ quum⁴³ professor huiusmodi intenderet se ad omnem⁴⁴ consiliorum observantiam obligare, (quod vix aut nunquam posset ad literam observare, propter quod talis promissio illaqueare profitentis animum videretur): clare videtur, promissionem huiusmodi et⁴⁵ alium intellectum absque intentione promittentis non debere perstringi, nisi ut observantia evangelii sic⁴⁶, sicut tradita reperitur a Christo, videlicet quod praeccepta ut praeccepta, et consilia ut consilia a promittentibus observentur. Quem intellectum etiam in eisdem verbis habuisse idem beatus Franciscus in serie sui processus in regula patenter ostendit, quum aliqua evangelica consilia indicat⁴⁷ ut consilia sub verbis monitionis, exhortationis et consilii, nonnulla vero sub prohibitione ac verbo praeccepti. Per quod patet, quod non fuit loquentis intentio, quod fratres ex professione huiusmodi⁴⁸ regulae ad omnia consilia⁴⁹ sicut ad praeccepta evangelica tenerentur, sed solum ad illa consilia, quae in eadem regula praecceptorie vel inhibitorie, seu sub verbis aequipollentibus sunt expressa. Unde nos ad fratrum eiusdem ordinis conscientias plenarie serenandas declaravimus, quod ex professione eiusdem regulae fratres ipsi ad ea tantum evangelica observanda consilia sunt adstricti, quae in ipsa regula⁵⁰ praecceptorie vel inhibitorie, seu sub verbis aequipollentibus exprimuntur. Ad nonnulla vero alia⁵¹ per evangelium data consilia eo magis secundum exigentiam sui status tenentur plus quam ceteri Christiani, quod per statum perfectionis, quem per professionem huiusmodi assumpserunt, se obtulerunt Domino holocaustum medullatum per contemptum omnium mundanorum. Ad omnia autem, quae in ipsa regula continentur, tam praeccepta, quam consilia, quam cetera, ex voto professionis huiusmodi non aliter tenentur, quam eo modo, quo in regula ipsa traduntur, ut scilicet teneantur ad eorum observantiam, quae in eadem regula ipsis sub verbis obligatoris indicuntur. Ceterorum vero observantiam, quae sub verbis monitionis, exhortationis, informatoris, et⁵² instructoris, seu quibuscunque aliis continentur, eatenus magis concedet de bono et aequo eos prosequi, quo imitatores tanti patris effecti⁵³ Christi semitas elegerunt⁵⁴. Porro, quum ipsa regula expresse contineat, quod fratres nihil sibi appropriate, nec domum, nec locum, nec aliquam rem, sitque declaratum per eundem praedecessorem nostrum⁵⁵ Gregorium IX. et nonnullos alios, hoc servare⁵⁶ debere tam in speciali quam etiam in communi, quam sic arctam abdicationem venenosus obtreccionibus aliquorum insensata damnaverit⁵⁷ astutia: ne fratrum eorumdem perfectionis claritas in talium imperitis sermonibus laceretur, dicimus, quod abdicatio proprietatis huiusmodi omnium rerum non⁵⁸ tam in speciali, quam etiam in communi propter Deum meritoria est et sancta, quam et Christus, viam perfectionis ostendens, verbo docuit et exemplo firmavit, quamque primi fundatores militantis ecclesiae, prout ab ipso fonte hauserant, volentes perfecte vivere, per doctrinae ac vitae exempla in eos⁵⁹ derivarunt. Nec his quisquam putet obsistere, quod interdum dicitur, Christum loculos habuisse. Nam sic Iesus⁶⁰ Christus, cuius perfecta sunt opera, in suis actibus viam perfectionis exercuit, quod, interdum infirmorum imperfectionibus condescendens; et viam perfectionis extolleret, et imperfectorum infirmas semitas non damnaret, sic infirmorum personam Christus suscepit in oculis, sic et in nonnullis aliis infirma humanae carnis assumens, (prout evangelica testatur historia,) non tantum carne, sed et⁶¹ mente condescendit infirmis. Sic enim humanam naturam assumpsit, quod in suis operibus perfectus existens, in

Tit. XII. Cap. III. 20) ipso: *deest: ib.* 21) consterravit: *ib.* 22) sic ut (et: *deest: ib.* 23) praeccludere (ut: *deest: ib.* 24) succrescendo: *ib.* 25) erant: *ib.* 26) dictam: *ib.* 27) et: *deest: ib.* 28) ex... inform.: *deest: ib.* 29) add.: nostros: *ib.* 30) et: *ib.* 31) plena: *deest: ib.* 32) firmavimus: *ib.* 33) inord. vel: *ib.* 34) videbatur: *ib.* 35) perfectio: *ib.* 36) valot: *ib.* 37) subnectitur: *ib.* 38) ipsa: *ib.* 39) ipa:

deest: ib. 40) sua: *ib.* 41) add.: vel determinatione: *ib.* 42) ea: *deest: ib.* 43) nisi: *ib.* 44) omnium: *ib.* 45) ad: *ib.* 46) nisi: *ib.* 47) inducat: *ib.* 48) huius: *ib.* 49) cons.: *deest: ib.* 50) rog.: *deest: ib.* 51) alia: *deest: ib.* 52) et instr.: *deest: ib.* 53) eff.: *deest: ib.* 54) add.: arctus: *ib.* 55) not.: *deest: ib.* 56) servari: *ib.* 57) depravit: *ib.* 58) non: *deest: ib.* 59) in ipso: *ib.* 60) ipso: *ib.* 61) et: *deest: ib.*

nostris factus humilis, in propriis permansit⁶² excelsus. Sic et summae caritatis dignatione ad actus quosdam nostrae imperfectioni conformes inducitur, quod a summae perfectionis rectitudine non curvatur. Egit namque Christus et docuit opera perfectionis, egit etiam⁶³ infirma, sicut interdum et⁶⁴ in fuga patet et loculis: sed utrumque perfecte perfectus existens, ut perfectis et imperfectis se viam salutis ostenderet, qui utrosque salvare venerat, qui tandem mori voluit pro utrisque. Nec quicquam ex his insurgat erroneum⁶⁵, quod taliter propter Deum proprietatem omnium⁶⁶ abdicantes, tanquam homicidae sui vel tentatores Dei, vivendi discrimini se committant. Sic enim se ipsos committant⁶⁷ divinae providentiae in vivendo, ut viam non contemnunt provisionis humanae: quin vel de iis⁶⁸, quae offeruntur liberaliter, vel de iis, quae mendicantur humiliter, vel de iis, quae conquiruntur per laboricum, sustententur; qui triplex vivendi modus in regula providetur expresse. Profecto, si iuxta promissum Salvatoris nunquam deficit fides ecclesiae: per consequens nec opera misericordiae subtrahentur, ex quo Christi pauperibus omnis ratio diffidentiae cuiuslibet videtur esse sublata. Et quidem, ubi, (quod non est aliquatenus praesumendum,) haec cuncta deficient, sicut nec ceteris, sic nec ipsis fratribus iure poli in extremae necessitatis articulo ad providendum sustentationi naturae via, omnibus extrema necessitate detentis concessa, praeccluditur, quum ab omni lege extrema necessitatis sit exempta⁶⁹, nec talem abdicacionem proprietatis omnimodae⁷⁰ renunciacionem usus rerum cuiquam videatur inducere. Nam quum in rebus temporalibus sit considerare praecipuum proprietatem, possessionem, usumfructum, ius utendi, et simplicem facti usum, et ultimo tanquam necessario egeat, licet primis carere possit vita mortalium: nulla prorsus potest esse professio, quae a se usum necessariam sustentationis excludat. Verum concedens fuit ei professioni, quae sponte devovit Christum pauperem in tanta paupertate sectari, omnium abdicare dominium, et rerum sibi concessarum necessario usu fore contentam. Nec per⁷¹ hoc, quod proprietatem usus et rei cuiusque⁷² dominium a se abdicasse videtur, simplicis usus omnis rei renunciassse⁷³ convincitur, qui, inquam, usus non iuris, sed facti tantummodo nomen habens, quod facti est tantum⁷⁴, in utendo praebet utentibus nihil iuris, quin immo necessariarum rerum tam ad vitae sustentationem quam ad officiorum sui status executionem, (excepto, quod de pecunia infra subiungitur,) moderatus usus, sed⁷⁵ secundum eorum regulam et veritatem omnimodam concessus est fratribus, quibus rebus fratres licite uti possent⁷⁶, durante concedentis licentia, et iuxta id⁷⁷, quod in praesenti serie continetur. Nec his obviare dignoscitur, quod civilis providentia in humanis rebus humane constituit, videlicet non posse usum vel usumfructum⁷⁸ a dominio perpetuo separari, quod⁷⁹, ne dominium dominis semper abscedente usu redderetur inutile, temporalem utilitatem tantum in constituendo propiciens ista decrevit. Retentio namque domini talium rerum, cum concessione usus facta pauperibus, non est infructuosa domino, quum sit meritoria ad aeterna et professioni pauperum opportuna; quae tanto sibi censetur utilior, quanto commutat temporalia pro aeternis. Profecto non fuit confessoris Christi regulam instituents intentio, quin immo contrarium in ipsa⁸⁰ conscripsit, contrarium vivendo servavit, quum et ipse temporalibus ad necessitatem usus fuerit, et in pluribus locis in regula usum talem licere fratribus manifestet. Dicit namque in regula, quod⁸¹ clerici faciant divinum officium, ex quo habere poterunt brevitaria, ex hoc patenter insinuans, quod fratres sui habituri essent usum brevitarii et librorum, qui sunt ad divinum officium opportuni. In alio quoque capitulo dicitur, quod ministri et custodes pro necessitatibus infirmorum et aliis fratribus induendis per amicos spirituales sollicitam curam gerant secundum loca et tempora et frigiditas regiones, sicut eorum⁸² necessitati viderint expedire. Alibi etiam exhortans fratres per congruum laboris exercitium ad otium evitandum, dicit, quod de mercede laboris pro se et suis fratribus

corporis necessaria recipiant. In alio quoque capitulo continetur, quod fratres vadant pro eleemosynis⁸³ confidenter. Habetur etiam in eadem regula, quod in praedicatione, quum⁸⁴ fratres faciunt, sint examinata et casta eorum eloquia ad utilitatem et aedificationem populi, annunciando eis vitia et virtutes, poenam et gloriam⁸⁵. Sed constans est, quod haec praesupponunt⁸⁶ scientiam, scientia requirit studium, exercitium vero studii convenienter haberi non potest sine usu librorum. Ex quibus omnibus satis claret, ex regula ad victum, vestitum, divinum cultum et sapientiale studium necessarium⁸⁷ rerum usum fratribus esse concessum. Patet itaque sane intelligentibus ex praedictis, regulam quoad abdicacionem huiusmodi non solum observabilem, possibilem et licitam, sed meritoriam et perfectam, et eo magis meritoriam, quo per ipsam professores ipsius magis a temporalibus propter Deum, sicut praedicitur, elongantur. Ad haec quum fratres ipsi nihil sibi in speciali acquirere, vel eorum ordini possint etiam in communi, et quum aliquid propter Deum ipsis offertur, conceditur vel donatur, ea, si secus non exprimat, offerentis, concedentis vel donantis verisimiliter⁸⁸ credatur intentio, ut rem huiusmodi oblatam, concessam vel donatam perfecte concedat, donec⁸⁹ auferat, a se abdicet, ac in alios transferre cupiat propter Deum, nec sit persona, in quam loco Dei congruentius huiusmodi rei dominium transferat, quam sedes praefata vel persona Romani Pontificis Christi vicarii, qui pater est omnium et fratrum Minorum nihilominus specialis: ne talium rerum sub incerto videatur esse dominium, quum patri filius suo modo, servus domino, et monachus monasterio res sibi oblatas, concessas vel donatas acquirant: omnium utensilium et librorum, ac eorum mobilium praesentio et futurorum, quae et quorum usumfructum⁹⁰ scilicet ordinibus⁹¹ vel fratribus ipsis licet habere, proprietatem et dominium, quod et⁹² felix recordationis Innocentius Papa IV. praedecessor noster fecisse dignoscitur, in nos et Romanam ecclesiam plene et libere pertinere hac praesenti constitutione in perpetuum valitura sancimus. Praeterea loca, empta de eleemosynis diversis, et oblati seu concessa fratribus sub quacunque forma verborum, (licet fratres sibi cavere debeant, quod huiusmodi⁹³ verbis statui suo incompetentibus non utantur,) a diversis seu pro indiviso possidentibus, seu certas partes in ipsis locis habentibus, in quibus ipsi possidentes pro indiviso, seu certas partes habentes nihil sibi in oblatione seu concessione huiusmodi reservarint, similiter et⁹⁴ in ius et dominium ac proprietatem nostram et ecclesiae praedictae eadem auctoritate suscipimus. Loca vero seu domos, pro habitatione fratrum a singulari persona vel collegio, vel⁹⁵ ipsis fratribus ex integro concedenda seu etiam offerenda, si talia de voluntate conferentis fratres inhabitare contigerit, perseverante tantum voluntate concedentis inhabitent, ac illa libere, praeter ecclesiam et oratoria ad ecclesiam destinata, et coemeterium, quae tam ad⁹⁶ praesentia quam ad⁹⁷ futura in ius et proprietatem nostram et praedictae Romanae ecclesiae simili modo et auctoritate recipimus, mutata concedentis voluntate ac ipsis fratribus patefacta dimittant. In quorum locorum dominio seu proprietate nihil nobis vel praefatae Romanae ecclesiae retinemus omnino: nisi ea specialiter de nostro seu ipsius Romanae ecclesiae recipiantur assensu. Et si in eisdem locis reservaverit dominium sibi in concedendo concedens: praeter inhabitationem fratrum speciale⁹⁸ dominium in ius ecclesiae saepe dictae non transeat, sed potius plene liberum maneat⁹⁹ concedenti. Insuper nec utensilia, nec alia praeter eorum¹⁰⁰ usum ad necessitatem et officiorum sui status executionem¹⁰¹, (non enim omnium rerum usum habere debent, ut dictum est,) ad ullam superfluitatem¹⁰², divitias seu copiam, quae deroget paupertati, vel ad¹⁰³ thesaurizationem, vel eo animo, ut ea distrahant sive vendant, recipiant, nec sub colore providentiae in futurum, nec alia occasione: quin immo in omnibus appareat in eis quoad dominium omnimoda abdicatio et in usu necessitas. Hoc¹⁰⁴ autem secundum exigentiam personarum et locorum ministri et custodes simul et separatim in suis ad-

Tit. XII. Cap. III. 62) remansit: ib. 63) et. et: ib. 64) et: deest: ib. 65) erronee: ib. 66) omn.: deest: ib. 67) committunt: ib. 68) his: ib. 69) excepta: ib. 70) omnimodae: ib. 71) propter: ib. 72) cuiusque: ib. 73) renunciacionem esse: ib. 74) tantummodo: ib. 75) sed: deest: ib. 76) possunt: ib. 77) id: deest: ib. 78) novum fruct.: ib. 79) quae: ib. 80) ea: ib. 81) quod: deest: ib. 82) eor.: deest: ib. 83) eleemosyna: ib. 84) quam (fratr.: deest): ib. 85) glor.

cum brevitate sermonis: ib. 86) supponunt: ib. 87) necessariarum: ib. 88) verisimile fuisse: ib. 89) donet et offerat: ib. 90) usum facti: ib. 91) ordinis: ib. 92) etiam: ib. 93) in hui.: ib. 94) et: deest: ib. 95) vel: deest: ib. 96) ad: deest: ib. 97) ad: deest: ib. 98) tale: ib. 99) remaneat: ib. 100) quorum (praet.: deest): ib. 101) adl.: licet habere: ib. 102) adl.: habere: ib. 103) sapient: ib. 104) Haec: ib.

ministrationibus et custodiis cum discretione disponent, quum de talibus interdum personarum qualitas, temporum varietas, locorum conditio, et nonnullae aliae circumstantiae plus minusve ac aliter provideri requirant; ista tamen sic faciant, quod semper in eis et eorum actibus paupertas sancta reluceat, prout ipsis ex eorum regula invenitur indicta. Ceterum quum in eadem regula sit sub praecepti districtione prohibitum, ne fratres recipiant per se vel per alios denarios vel pecuniam ullo modo, idque fratres in perpetuum servare cupiant, et velut iniunctum necesse habeant adimplere, ne ipsorum puritas in huiusmodi observatione praecepti maculetur in aliquo¹⁰⁵, et ne fratrum conscientiae aliquibus aculeis stimulentur: articulum istum propter detrahentium morsus profundius, quam nostri praedecessores fecerint, assumentes, ac ipsum clarioribus determinationibus prosequentes, dicimus in primis, quod fratres ipsi a mutuis contrahendis abstineant, quum eis mutuum contrahere, ipsorum statu considerato, non liceat. Possint tamen ipsi pro¹⁰⁶ satisfactione facienda, pro eorum necessitatibus, quae pro tempore occurrerint, (cessantibus eleemosynis, de quibus satisfieri commode tunc non posset,) citra cuiuslibet obligationis vinculum dicere, quod per eleemosynas et alios amicos fratrum ad solutionem huiusmodi faciendam intendant¹⁰⁷ fideliter laborare. Quo casu procurator a fratribus, quod ille, qui dabit eleemosynam, per se vel per alium, non nominandum ab ipsis, si fieri poterit, sed ab eo potius iuxta suum beneplacitum assumendum, huiusmodi satisfactionem faciat in totum vel in partem, prout sibi Dominus inspirabit. Si tamen ipse hoc nollet facere, vel non posset, vel quia¹⁰⁸ recessus eius imminet, aut quia, quibus hoc velit committere, notitiam non habet fidelium personarum, seu quacunque alia occasione vel causa: declaramus et dicimus, quod in nullo regulae puritas infringitur, aut quomodolibet ipsius observantia maculatur, si fratres ipsi aliqui vel aliquorum sibi curent dare notitiam, vel aliquos seu aliquem nominare aut etiam praesentare, cui vel quibus, si eleemosynam facienti placuit¹⁰⁹, committi possit executio praedictorum, ac ipsius habeatur assensus super subrogationibus infra scriptis, ita tamen, quod penes ipsum dantem dominio, proprietate, ac possessione ipsius pecuniae, cum libera potestate revocandi sibi pecuniam ipsam semper usque ad conversionem ipsius in deputatam, plene, libere ac integre remanentibus, in ipsa pecunia nihil omnino fratres iuris habeant, nec administrationem seu dispensationem, nec contra personam nominatam vel non nominatam ab eis, cuiuscunque conditionis existat, in iudicio vel extra actionem, persecutionem¹¹⁰ aut aliquod aliud ius intentent¹¹¹, qualitercunque persona praedicta in commissione huiusmodi¹¹² se habeat. Liceat tamen fratribus suas necessitates insinuare, ac specificare vel exponere personae praedictae, ac eam rogare, quod solvat. Possint etiam personam eandem exhortari ac inducere, quod fideliter in re commissa se habeat, et animae suae salutem in commissa sibi executione provideat, ita tamen¹¹³ quod ab omni eiusdem pecuniae administratione, seu dispensatione, et contra praedictam personam actione seu¹¹⁴ persecutione, (ut praedictum est,) fratres abstineant omni modo. Si vero personam huiusmodi nominatam vel non nominatam a fratribus, (quo minus per se possit exsequi quod praedicitur,) contigerit per absentiam, infirmitatem, voluntatem seu locorum distantiam, ad quae ipse nollet accedere, in quibus esset solutio¹¹⁵ seu satisfactio facienda, vel per occasionem aliam impediri: liceat fratribus cum conscientiae puritate quandam¹¹⁶ aliam personam subrogandam ad praemissa in nominando et aliis, (si ad primum dantem non possint vel nolint¹¹⁷ habere recursum,) cum ista persona facere, sicut supra proxime declaravimus¹¹⁸ eis licere cum prima¹¹⁹. Duarum enim personarum ministerium per viam subrogationis, (ut dictum est,) communis et generalius videtur posse in praedictorum executione sufficere, quum praedicta satisfactio praesumatur posse celeriter expediri. Si tamen¹²⁰, (ut interdum dictum est,) propter locorum distantiam, in quibus esset satisfactio facienda, et conditiones seu circum-

stantias alias casus emergeret, in quo videretur plurium personarum subrogandarum ministerium opportunum: liceat ipsis fratribus in hoc casu iuxta negotii qualitatem, (servato modo praedicto,) plures personas assumere, nominare seu praesentare ad istud ministerium exsequendum. Et quia oportet et expedit fratrum necessitatibus, non solum illis¹²¹, pro quibus iam esset solutio seu satisfactio facienda, (ut superius¹²² proxime dictum est,) sed etiam¹²³ imminetibus, sive tales necessitates ingruentes immineant, quae brevi tempore expediri valeant, sive tales, (licet paucae comparative,) quarum provisio ex¹²⁴ sui conditione necessario tractum temporis habet¹²⁵, ut in libris scribendis, ecclesiis seu aedificiis ad usum habitationis ipsorum¹²⁶ construendis, libris et pannis in locis remotis emendis, et aliis similibus, si quae occurrerint, cum moderamine supra dicto salubriter provideri: sic¹²⁷ in istis necessitatibus clare distinguimus, sic in eis fratres posse tute et salva¹²⁸ conscientia procedere declaramus, videlicet ut¹²⁹ ingruenti vel imminente necessitate, quae¹³⁰ brevi tempore, vel quae interdum ex aliquibus circumstantiis non sic brevi, (ut supra in proximo casu dictum est,) valeat expediri, tam quoad dantem eleemosynam, quam quoad nominatum vel substitutum in omnibus et per omnia, (sicut in articulo solutionis pro necessitatibus praeteritis faciendae supra proxime declaravimus,) ¹³¹ procedatur. In ea vero necessitate, quantumcunque praesentialiter ingruenti, quae tamen ex¹³² qualitate sui, (ut praedicitur,) tractum temporis habet annexum, quia in eo casu verisimile est, quod tum¹³³ ratione distantiae locorum, quae¹³⁴ expeditio necessitatis ipsius ex sui conditione requireret, tum¹³⁵ etiam circumstantiam ipsius necessitatis ratione pensata frequenter casus acciderent, in quibus ad expeditionem necessitatis huiusmodi oporteret, quod per diversas manus et personas transiret pecunia necessitati huiusmodi deputata, quarum omnium personarum impossibile quasi esset, dominum principalem pro ipsa necessitate pecuniam deputantem, seu etiam substitutum ab eo, et tertium etiam ab ipso substituto, (si casus talis accideret,) postea subrogatum, habere notitiam: declaramus et dicimus, quod in hoc articulo, praeter dictos duos modos in necessitatibus praeteritis et ingruentibus, quae possint brevi tempore, vel interdum non brevi, (ut supra exprimitur,) expediri, (ut praediximus,) observandos, ad observandam¹³⁶ ipsius regulae ac professorum eius omnimodam puritatem. Quodsi praesto sit eleemosynae huiusmodi elargitor, vel eius nuncius, qui possit hoc facere et¹³⁷ velit: expresse illi praedicatur¹³⁸ a fratribus, quod sibi placeat, ut, (dominio talis pecuniae cum libera potestate revocandi sibi pecuniam ipsam penes ipsum semper usque ad conversionem ipsius in rem deputatam libere remanente, ut in aliis duobus casibus superius dictum est,) per quorumcunque manus pecunia seu eleemosyna ipsa tractetur, sive personas ab eo¹³⁹ vel a fratribus nominatas, totum suo consensu, voluntate ac auctoritate procedat: quo assensum suum praebente praedictis¹⁴⁰, secure fratres re empta vel acquisita de illa pecunia per quemcunque iuxta modum adnotatum superius uti possint. Ad maiorem autem praedictorum omnium claritatem hac in perpetuum valitura provisionis serie declaramus, quod fratres, (praefatis modis, ut praedicitur, circa pecuniam in supportandis eorum praeteritis et ingruentibus necessitatibus observatis,) non intelligantur nec dici possint¹⁴¹ per se vel per interpositam personam pecuniam recipere contra regulam vel professionis sui ordinis puritatem, quum manifeste pateat ex praemissis¹⁴², ipsos fratres non solum a reptione, proprietate, dominio sive usu ipsius pecuniae, verum etiam a contractatione qualibet ipsius, et ab ea pecunia¹⁴³ penitus alienos. In eo vero casu, quando, (antequam ipsa pecunia¹⁴⁴ in licitum rei habendae vel utendae commercium sit conversa,) concedentem pecuniam mori contigerit, si concedens in concedendo dixerit vel expresserit, quod persona deputata pecuniam ipsam in necessarium usum fratrum expenderet, quicquid de ipso concedente vivendo vel moriendo contingeret, sive concedens huiusmodi heredem reliquerit sive

Tit. XII. Cap. III. 105) al. vel frat.: *ib.* 106) pro: *deest: ib.*
 107) intendunt: *deest: ib.* 108) quod: *ib.* 109) placuerit: *ib.* 110) prosecutionem: *ib.*
 111) int.: *deest: ib.* 112) huius: *ib.* 113) tam.: *deest: ib.* 114) et prosecutione: *ib.* 115) sol. faciendae vel occasione alia praepediri: *ib.*
 116) quantum ad unam: *ib.* 117) nollet: *ib.* 118) declaramus: *ib.* 119) cum prima: *deest: ib.* 120) tam interdum propter: *ib.* 121) ill.: *deest: ib.* 122) supra: *ib.* 123) et: *ib.* 124) ex ...

cond.: *deest: ib.* 125) habeat: *ib.* 126) eorum: *ib.* 127) sicut: *ib.*
 128) sana: *ib.* 129) ut in: *ib.* 130) quam ... vel quam: *ib.* 131) declaramus: *ib.*
 132) ex: *deest: ib.* 133) tunc: *ib.* 134) quam: *ib.* 135) tunc: *ib.*
 136) conservandam: *ib.* 137) et vel.: *deest: ib.* 138) praedicitur: *ib.*
 139) eodem: *ib.* 140) dictis: *ib.* 141) possunt: *ib.* 142) praedictis praedictos frat.: *ib.* 143) pec.: *deest: ib.* 144) pec.: *deest: ib.*

non, possint fratres ad personam deputatam, (non obstante concedentis morte vel heredis contradictione,) pro ipsa¹⁴⁵ pecunia expendenda recurrere, sicut poterant ad ipsum dominum concedentem. Quia vero puritatem ipsius ordinis intima cordis affectione zelamus, quum in praedictis casibus ad determinatam necessitatem, (ut praedicitur,) per aliquem pecuniam concedi contigerit: concedens pecuniam rogari possit a fratribus, quod, si quid de pecunia ipsa, (habita necessitate determinata) supererit, consentiat ipse concedens, quod residuum praefatae pecuniae in res alias pro aliis ipsorum fratrum praedictis necessitatibus convertatur; quo non consentiente praedictis, ipsum residuum, si quod fuerit, restitatur eidem. Caveant tamen fratres, quod sollicitate se coaptent, ut non plus scienter concedi consentiant, quam verisimiliter aestimari possit, rem necessariam, pro qua pecunia ipsa conceditur, valituram. Et quia¹⁴⁶ praedictorum seriosa expositione a dante vel recipiente¹⁴⁷ de facili possit¹⁴⁸ errari, ut clarius utilitati dantium, puritati ordinis, simplicitati aliorum simplicium, saluti animarum hinc inde securius consulatur: intellectum illum, qui satis in hoc casu a sane intelligente percipitur, praesentis ac in aeternum valiturae constitutionis serie lucidamus¹⁴⁹, volentes illum ad communem deduci notitiam, videlicet quod semper, quando pecunia fratribus ipsis mittitur vel offertur, (nisi expresse per mittentem vel offerentem aliud exprimat,) praedictis modis prorsus obligata¹⁵⁰ intelligatur et missa. Non enim verisimile est, aliquem elemosynae suae sine expressione modum illum¹⁵¹ praefigere, per quem et donans merito, vel illi, quorum necessitatibus intendit per donum huiusmodi provideri¹⁵², vel effectu doni vel suae conscientiae puritate fraudentur. Ad haec, quia fratribus ipsis interdum in ultimis voluntatibus sub diversis modis nonnulla legantur, nec expresse, quid de his agendum sit, in regula vel praedecessorum nostrorum declarationibus continetur: ne in ipsis dubitari contingat in posterum, providendo legantibus et fratrum conscientis praecavendo declaramus, ordinamus et dicimus, quod, si testator modum, secundum quem fratribus, (eorum conditione inspecta,) recipere non liceret, exprimat in legando, ut si legaret fratribus vineam vel agrum ad excolendum, domum ad locandum, vel similia verba in similibus proferret, aut modos similes in relinquendo servaret, a tali legato et eius receptione per omnem modum fratres absteant. Si vero modum licitum fratribus in legando testator expresserit, ut, si diceret: „lego pecuniam pro fratrum necessitatibus expendendam, vel domum, agrum, vineam et similia ad hoc, quod per certam personam vel personas idoneas distrahantur, et pecunia, de rebus ipsis accepta, in aedificia vel alia fratrum necessaria convertatur¹⁵³,“ aut in legando similibus modis vel verbis utatur: in hoc casu illud in omnibus et per omnia, (consideratis eorum necessitatibus et moderaminibus supra dictis,) quantum ad fratres servari decernimus, quod per nos est superius in concessis pecuniariis elemosynis declaratum. Ad quae legata solvenda tam heredes testatorum quam executores se liberales exhibeant¹⁵⁴, et etiam praelati et saeculares, quibus de iure vel¹⁵⁵ consuetudine provisio ista competeret, quum expederit, se ex officio suo promptos exhibeant ad pias voluntates deficientium adimplendas. Nam et nos etiam per modos licitos et fratrum regulae congruos intendimus providere, quod¹⁵⁶ heredum cupiditas legitimis ictibus feriatur, ne¹⁵⁷ pia defunctorum destituatur intentio, ac ipsi fratres pauperes opportunis auxiliis non fraudentur. Si vero fratribus ipsis generaliter aliquid absque modi expressione legetur: in hoc legato, sic indeterminate relicto, in omnibus et per omnia intelligi ac servari volumus et in perpetuum praesenti constitutione iubemus, quod supra in pecunia seu elemosyna, fratribus indeterminate oblata vel missa volumus ac expressimus observari, videlicet, ut sub modo licito fratribus intelligatur esse relicto, ita, quod nec legans merito, nec fratres ipsi effectu relicti fraudentur. Quia¹⁵⁸ vero libros et alia mobilia, quibus tam ordo quam fratres utuntur, quorum¹⁵⁹ dominium, (quum non sint dominii aliorum,) ad praefatam ecclesiam specialiter spectare dignoscitur¹⁶⁰, interdum contingit seu expedit vendi vel etiam commutari: fratrum utilitatibus et¹⁶¹ eorum con-

scientiis providere volentes, eadem auctoritate concedimus, ut commutatio talium rerum, et ad eas res, quarum usum fratribus licet habere, de generalium¹⁶² et provincialium ministrorum in suis administrationibus coniunctim vel divisim auctoritate procedat, quibus etiam de dispositione usus talium rerum concedimus ordinare. Si vero res huiusmodi aestimato pretio vendi contingat, quum fratribus ipsis per se vel per alium recipere pecuniam, regula prohibente non liceat: ordinamus et volumus, quod talis pecunia seu pretium recipiatur et expendatur in rem licitam, cuius usum fratribus licet habere, per procuratorem, a praefata sede vel a cardinali gubernationem per ipsam sedem gerenti eiusdem ordinis deputandum, iuxta modum in superioribus necessitatibus praeteritis et ingruentibus ordinatum. De vilibus autem mobilibus vel parum valentibus liceat ex praesenti nostra concessione fratribus (pietatis seu devotionis intuitu, vel pro¹⁶³ alia honesta et rationabili causa,) obtenta super hoc prius superiorum suorum licentia, iuxta quod inter fratres in generali vel in¹⁶⁴ provincialibus capitulis tam de ipsis rebus vilibus seu parum valentibus et earum valore, quam praefata licentia, scilicet, a quibus et qualiter sit habenda, exstiterit ordinatum, intra et extra ordinem aliis enlargiri. Licet autem contineatur in regula, quod fratres habeant unam tunicam cum caputio, et aliam sine caputio, et videri possit illa fuisse instituentis intentio, quod necessitate cessante pluribus non utantur: declaramus, quod possint fratres de licentia ministrorum et custodum coniunctim et divisim in administrationibus sibi commissis, quum eis videbitur, (pensatis necessitatibus et aliis circumstantiis, quae secundum Deum et regulam attendendae videntur,) uti pluribus, nec per hoc videantur a regula deviare, quum etiam in ipsa dicatur expresse, quod ministri et custodes de infirmorum necessitatibus et fratribus iuduendis sollicitam curam gerant secundum loca et tempora et frigiditas regiones. Et quamquam praedicta regula contineat, quod de fratribus iuduendis et necessitatibus infirmorum ministri tantum et custodes sollicitam curam gerant, et dictio illa: „tantum“ adeo¹⁶⁵ ministros et custodes in hac cura perstringere videatur¹⁶⁶, quod ab ea ceteros prima facie excludat¹⁶⁷: quia tamen sollicitate considerare nos convenit et tempus regulae institutae, quo fratres isti¹⁶⁸ ad comparisonem praesentem numero pauci erant, et forsani ministri et¹⁶⁹ custodes videbantur tunc ad ista procuranda posse sufficere, ac nihilominus multiplicationes fratrum et moderni temporis qualitate, nec sit verisimile, beatum Franciscum institutorem regulae vel ipsis ministris et custodibus impossibilitatis iugum voluisse praefigere, vel ex ipsius impossibilitatis consequentia fratres ipsos suis necessitatibus velle carere: concedimus, quod ipsi ministri et custodes possint per alios huiusmodi¹⁷⁰ curae sollicitudinem exercere. Debent etiam et alii fratres curam huiusmodi¹⁷¹, quae praefatis ministris et custodibus praecipue incumbit ex hac¹⁷² regula, quum sibi ab illis commissa fuerit, gerere diligenter. Continetur quoque in regula, quod fratres, quibus gratiam dedit Dominus laborandi, laborent fideliter et devote, ita, quod, excluso otio animae inimico, sanctae orationis et devotionis spiritum non exstinguant. Quia vero ex verbo isto fratres ipsos¹⁷³ de otiositate vitae et de regulae transgressione improbe notare interdum hactenus aliqui sunt conati: nos, morsus huiusmodi nefarios reprimentes, declaramus, quod, consideratis verbis praedictis et forma seu modo loquendi, sub quibus fratres ad huiusmodi exercitium inducuntur, non videtur ea fuisse intentio, quod vacantes studio vel divinis officiis et ministeriis exsequendis manuali labori seu operationi subiceret, vel ad hoc illos arctaret, quum exemplo Christi et multorum sanctorum Patrum labor iste spiritualis tanto illi praeponderet, quanto quae sunt animae corporalibus praeferuntur. Ad alios vero, qui se in praedictis spiritualibus operibus non exercent, nisi tales aliorum fratrum licitis servitiis occupentur, (ne otiose vivant,) verba praedicta declaramus extendi, nisi et tales tam excellentis et notabilis contemplationis et orationis existerent, quod merito propter hoc non essent a tanto bono¹⁷⁴ pro huiusmodi exercitio subtrahendi. Fratres enim quicumque¹⁷⁵ studio vel divinis ministeriis non vacantes, sed aliorum fratrum studio vel aliis

Tit. XII. Cap. III. 145) illa: *ib.* 146) quia in: *ib.* 147) vel a: *ib.* 148) posset: *ib.* 149) lucidamus: *Richt.* 150) oblata: *Sbar.* 151) modum velle: *ib.* 152) providere: *ib.* 153) convertantur: *ib.* 154) exhib. quum prael. et etiam: *ib.* 155) vel de: *ib.* 156) quod et: *ib.* 157) nec: *ib.* 158) dominium librorum et aliorum mobilium: *ib.* 159) quae tamen (quor.

dom.: *deest*): *ib.* 160) dign. quae libros et mobilia: *ib.* 161) vel: *ib.* 162) generalis: *ib.* 163) pro: *deest*: *ib.* 164) in: *deest*: *ib.* 165) sic: *ib.* 166) vid.: *deest*: *ib.* 167) excludere videatur: *ib.* 168) ipsi: *ib.* 169) ac: *ib.* 170) huius: *ib.* 171) huius: *ib.* 172) hac: *deest*: *ib.* 173) ips.: *deest*: *ib.* 174) bono et pio exerc.: *ib.* 175) quantumcunque: *ib.*

divinis officiis et ministeriis vacantium servitiis inhaerentes tantum¹⁷⁶, pro servitiis eisdem cum ipsis, quibus serviunt, sustentari merentur; quod adstruitur illa aequa lege¹⁷⁷, qua strenuus puginator ille David¹⁷⁸ iuste decrevit, videlicet quod descendendum ad praelium et remanentium ad sarcinas portio aequaretur. Verum quia expresse continetur in regula, quod fratres non praedicent in episcopatu alicuius episcopi, quum ab eo illis fuerit contradicendum: nos, in hoc et deferentes regulae, et nihilominus auctoritatem apostolicae plenitudinis conservantes, dicimus, quod praedictum verbum ad literam, sicut regula ipsa protulit, observetur, nisi per sedem apostolicam circa hoc pro utilitate populi Christiani sit concessum vel ordinatum aliud, vel in posterum concedatur seu etiam ordinetur. Et quia in eodem capitulo regulae immediate subiungitur, quod nullus fratrum populo penitus¹⁷⁹ audeat praedicare, nisi a ministro generali fuerit examinatus et etiam approbatus, ac¹⁸⁰ ab eo praedicationis officium sibi sit¹⁸¹ concessum: nos, et statum praeteritum ipsius ordinis in paucitate sui, et modernum in ampliato fratrum numero, ac utilitatem animarum, (ut concedet,) advertentes, concedimus, nedum generalem¹⁸² examinare et approbare fratres praedicaturos in populis, ac illis concedere licentiam praedicandi, quatenus personae idoneitatem et praedicationis officium licentia ipsa respiceret, prout in regula continetur, verum etiam provinciales ministri hoc possint in capitulis provincialibus cum definitioribus, quod etiam hodie observari dicitur et in fratrum privilegiis contineri; quam quidem licentiam praefati ministri revocare et¹⁸³ suspendere valeant et arctare, sicut et quando id eis videbitur expedire. Sed quoniam in desiderii nostris hoc geritur, ut ad Dei gloriam salus proficiat animarum, ac dicto¹⁸⁴ ordini, per quem iugiter ad amorem divinum affectio Christianae religionis accenditur, meritum¹⁸⁵ et numerus augeatur: concedimus et praesenti statuto firmamus, licere non solum generali, sed etiam provincialibus ministris personas fugientes a saeculo in fratres recipere, quae ministrorum provincialium licentia pro ipsum generalem, (sicut expedire viderit,) possit arctari. Vicarii vero provincialium ministrorum ex officio vicariae licentiam hanc sibi noverint interdictam, nisi per ministros eosdem, (quibus hoc posse committere vicariis et aliis licere decernimus,) hoc ipsis vicariis specialiter committatur. Caveant tamen ipsi provinciales, quod hoc non indiscrite, non passim, sed sic considerate committant, ut¹⁸⁶ illos, quibus hoc committi contigerit, fidelibus consilii fulciant, quo¹⁸⁷ omnia discrete procedant. Nec indifferenter omnes admittantur ad ordinem, sed illi tantum, qui, suffragantibus eis literatura, idoneitate vel aliis circumstantiis, possint utiles esse ordini, sibi que per vitae meritum, ac¹⁸⁸ aliis proficere per exemplum. Insuper dubitantibus fratribus praedicti ordinis, an pro eo, quod in regula dicitur, ut, decedente generali ministro, a provincialibus ministris et custodibus in capitulo pentecostes fiat electio successoris, omnium custodum multitudinem oporteat ad generale capitulum convenire, aut¹⁸⁹ (ut omnia cum maiori tranquillitate tractentur,) sufficere possit, ut aliqui de singulis provinciis, qui vocem habeant aliorum, intersint, taliter respondemus, ut scilicet singularum provincialium custodes unum ex se constituant, quem cum suo provinciali ministro pro se ipsis ad capitulum dirigant, voces aut¹⁹⁰ vices suas committentes eidem. Quod etiam constituerint per se ipsos, statutum huiusmodi duximus approbandum, quod idem praedecessor noster¹⁹¹ Gregorius IX. in casu huiusmodi dicitur respondisse. Denique, quia continetur in regula supra dicta, quod fratres non ingrediantur monasteria monachorum, praeter illos, quibus a sede praedicta¹⁹² concessa fuerit licentia specialis: quamquam hoc de monasteriis pauperum monialium inclusarum fratres attentius intelligendum esse crediderint, quum eorum sedes praefata curam habeat specialem, et intellectus huiusmodi per constitutionem quandam tempore regulae datae, vivente adhuc B. Francisco, per provinciales ministros fuisse credatur in generali capitulo declaratus: iidem fratres certificari nihilominus postulaverunt¹⁹³, an hoc de omnibus generaliter, quum regula nullum excipiat, an de illis solum¹⁹⁴ monasteriis monialium praedictarum debeat intelligi. Nos utique generaliter id esse

prohibitum de quarumlibet coenobiis monialium respondemus, et nomine monasterii volumus¹⁹⁵ claustrum, domos et officinas interiores intelligi, pro eo, quod ad alia loca, ubi homines saeculares conveniunt, possunt fratres illi¹⁹⁶ causa praedicationis vel eleemosynae petendae accedere, iis¹⁹⁷, quibus id a superioribus suis pro sua fuerit maturitate vel idoneitate concessum, exceptis¹⁹⁸, seu pro praedictarum monasteriis inclusarum, ad quae nulli datur accedendi facultas sine sedis eiusdem licentia speciali, quod etiam ipsum¹⁹⁹ idem praedecessor noster²⁰⁰ Gregorius IX. in eo casu dicitur respondisse. Ceterum sanctae memoriae confessor Christi Franciscus mandasse²⁰¹ dicitur circa ultimum vitae suae, (cuius mandatum ipsius dicitur testamentum,) quod verba ipsius regulae non glossentur, et, (ut verbis utamur eisdem²⁰²), quod sic vel sic intelligi debeat²⁰³, non dicatur, adiciens quod fratres nullo modo literas aliquas ab apostolica sede petant, et alia²⁰⁴ quaedam interserens, quae non possent sine multa difficultate servari, propter quod fratres haesitantes, an tenerentur ad observantiam testamenti praedicti, dubitationem huiusmodi per eundem praedecessorem nostrum²⁰⁵ Gregorium IX. petierunt de ipsorum conscientia amoveri, qui, (sicut asseritur,) attendens periculum animarum, et difficultates, quas propter hoc possent incurrere, dubietatem de ipsorum conscientia²⁰⁶ amovendo, dixit, fratres ipsos ad ipsius mandati observantiam non teneri, quod sine consensu fratrum, et maxime ministrorum, quos universos tangebant, obligare nequivit, nec successorem suum quomodolibet obligavit, quum non habeat imperium par in parem. Nos autem circa praesentem articulum nihil duximus innovandum. Ad hoc²⁰⁷ a nonnullis praedecessoribus nostris Romanis Pontificibus circa declarationem ipsius regulae et ipsam regulam²⁰⁸ contingit diversa literas intelleximus emanasse. Sed nec per hoc mordacium praedictorum contra regulam ipsam et fratres quievit insultus, nec per ipsas literas statui fratrum providere²⁰⁹ in multis, in quibus de novo vel aliter necessario providendum esse multorum postea casuum contingentium experientia indicavit. Nos itaque, ne literarum huiusmodi et praesentis constitutionis diversitas vel intellectus adversitas in praedictorum observatione fratrum animos perturbaret, et ut plenius, clarius et certius eorum statui et observantiae praedictae regulae consulatur in omnibus et singulis illis articulis, quos constitutio ipsa continet, quamquam ipsi vel eorum aliqui contineantur in aliis literis apostolicis supra dictis: hanc nostram constitutionem, declarationem seu ordinationem tantum a fratribus ipsis praeciae ac inviolabiliter decernimus perpetuis temporibus observandam. Quum igitur ex praedictis et aliis, per nos cum multa maturitate discussis, regula ipsa licita, sancta, perfecta et observabilis, nec ulli patens discrimini evidenter appareat: illa²¹⁰ et omnia supra scripta per nos statuta, ordinata, concessa, disposita, decreta, declarata etiam et suppleta, de apostolicae potestatis plenitudine approbamus, confirmamus et volumus existere perpetuae firmitatis, in virtute obedientiae districte praecipientes, quod haec constitutio sicut ceterae constitutiones vel decretales epistolae legatur in scholis. Et quia sub colore liciti nonnulli contra fratres ipsos et regulam in legendo, exponendo atque glossando possent dirum²¹¹ virus suae iniquitatis effundere, ac ipsius²¹² constitutionis intellectum ipsum in²¹³ diversas et adversas sententias producentes suis adventionibus depravare, et opinionum diversitas ac distortio²¹⁴ intellectus multorum pios animos posset involvere, et a religionis ingressu multorum corda subtrahere: talium detrahentium vitanda perversitas cogit nos viam ipsam ad praedicta praeccludere, et certum procedendi modum hanc constitutionem legentibus praefinire. Itaque sub poena excommunicationis et privationis officii ac beneficii districte praecipimus, ut praesens constitutio, quum ipsam legi contigerit, sicut prolata est, sic fideliter exponatur ad literam, concordantiae, contrarietates seu diversae vel²¹⁵ adversae opiniones a lectoribus seu expositoribus nullatenus inducantur. Super ipsa constitutione glossae non fiant, nisi forsan, per quas verbum vel verbi sensus, seu constructio, vel ipsa constructio quasi grammaticaliter ad literam vel intelligibilem exponatur. Nec intellectus ipsius per legentem

Tit. XII. Cap. III. 176) tant. . . servit.: *deest*: *ib.* 177) lego sanctum quam: *ib.* 178) *I. Irg.* 30. 179) pen.: *deest*: *ib.* 180) et: *ib.* 181) sit: *deest*: *ib.* 182) quod nedum generalis: *ib.* 183) ac: *ib.* 184) dictus ordo: *ib.* 185) merito . . . numero: *ib.* 186) sicque: *ib.* 187) quod: *ib.* 188) et: *ib.* 189) an: *ib.* 190) ac: *ib.* 191) nost.: *deest*: *ib.* 192) apostolica: *ib.* 193) *add.*: se: *ib.* 194) solis (*ill.*: *deest*): *ib.* 195) volu-

mus: *ib.* 196) illuc: *ib.* 197) iis: *deest*: *ib.* 198) exc. semper praed.: *ib.* 199) ipse: *ib.* 200) nost.: *deest*: *ib.* 201) fratribus mand.: *ib.* 202) eiusdem: *ib.* 203) debeant: *ib.* 204) aliqua: *ib.* 205) nostr.: *deest*: *ib.* 206) cordibus: *ib.* 207) haec: *ib.* 208) reg. cam ac: *ib.* 209) providetur: *ib.* 210) illani: *ib.* 211) dir.: *deest*: *ib.* 212) ips.: *deest*: *ib.* 213) in: *deest*: *ib.* 214) distortio: *ib.* 215) et: *ib.*

depravetur in aliquo, seu distorqueatur ad aliud, quam litera ipsa sonat. Et ne secundum²¹⁶ praedicta contra detractores huiusmodi oporteat ulterius laborare: universis ac singulis cuiuscunque praeminentiae, conditionis aut status, districte praecipimus, ne contra praedictam regulam et statum fratrum praedictorum, seu contra praemissa per nos statuta, ordinata, concessa, disposita, decreta²¹⁷, declarata, suppleta, approbata, et etiam confirmata, dogmatizent, scribant, determinent, praedicent, seu prave loquantur publice vel occulte. Sed si quid penes aliquem in his ambiguitatis emergerit, ad²¹⁸ culmen praedictae sedis apostolicae deducatur, ut ex auctoritate apostolica sua in hoc manifestetur intentio, cui soli concessum est in his statuta concedere²¹⁹ et edita²²⁰ declarare. Glossantes vero in scriptis constitutionem ipsam aliter, quam eó modo, quem²²¹ diximus, doctores vero²²² insuper et lectores, dum docent in publico, ex certa scientia et deliberate intellectum constitutionis huiusmodi depravantes, facientes quoque commentum, scripturas seu libellos, ac²²³ ex certa scientia et deliberate determinantes in scholis, seu praedicantes contra praedicta, vel aliqua seu aliquod praedictorum, (non obstantibus aliquibus privilegiis, vel indulgentiis aut literis apostolicis, quibuscunque dignitatibus, personis, ordinibus, aut locis religiosiis vel saecularibus generaliter vel singulariter sub quacunque forma vel expressione verborum concessis, quae nolumus aliquibus in praemissis quomodolibet suffragari,) excommunicationis sententiae, quam nunc in ipsos proferimus, se noverint subiaccere, a qua per neminem nisi per Romanum Pontificem possint absolvi. Insuper tam istos, contra quos per nos excommunicationis est prolata sententia, quam alios, (si qui fuerint,) contra praemissa vel eorum aliquod venientes, ad²²⁴ sedis memoratae volumus deduci notitiam, ut, quos provisos modis aequitatis non arcet a vetitis, compescat rigor apostolicae ultionis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae declarationis, ordinationis, concessionis, dispositionis, approbationis, confirmationis et constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Siriani²²⁵ XVIII. Kalend. Septembris, Pontificatus nostri anno secundo.

CAP. IV.

Exemptis cellis alicuius monasterii, quid appellatio cellae significet, hic ostendit. Ioann. Andr.

Bonifacius VIII.

Privilegium monasterio tuo concessum, ut monachi sive fratres in cellis ad monasterium ipsum spectantibus habitantes ab alio quam a Papa vel eius legato excommunicari aut¹ suspendi, vel ipsae cellae interdictio supponi non possint², non³ fratres in prioratibus, ecclesiis seu capellis eiusdem monasterii commorantes, aut ipsos prioratus, ecclesias vel capellas ab ordinariorum iurisdictione in aliquo⁴, sed residentes tantum in cellis, et cellas ipsas, (hoc est loca secreta et solitaria, quae ab hominum separata convictu sunt ad contemplandum et Deo vacandum specialiter deputata,) defendat.

CAP. V.

Privilegiato aliquo, ut possit conferre beneficia clericorum suorum, quid appellatio clericorum suorum designet, ostendit. Ioann. Andr.

Idem.

Sicut nobis significare curasti, tibi gratiose concessimus, ut beneficia clericorum tuorum cedentium vel decedentium possis conferre, quodque iidem clerici praebendarum suarum fructus percipiant, ac si in suis ecclesiis personaliter residerent. Verum quia dubitas, qui clericorum tuorum appellatione debeant contineri: brevi respondemus oraculo¹, quod illos in his et similibus casibus tuos volumus intelligi clericos, qui per te non quaesiti propterea, vel recepti, sine fraude et² fictione qualibet vere tui clerici familiares existunt, et in tuis expensis continue domestici commensales, etiamsi quos³ ex illis aliquando pro tuis gerendis negotiis abesse contingat.

Tit. XII. Cap. III. 216) sedem praedictam: *ib.* 217) et declar., suppl. et: *ib.* 218) hoc ad: *ib.* 219) condere: *ib.* 220) condita: *ib.* 221) quo: *ib.* 222) vero: *deest: ib.* 223) et: *ib.* 224) ad nostram et: *ib.* 225) Siriani XIX.: *ib.*

DE REGULIS IURIS.

Bonifacius VIII.

Regula I.

Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri.

Idem. Regula II.

Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.

Idem. Reg. III.

Sine possessione praescriptio non procedit.

Idem. Reg. IV.

Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

Idem. Reg. V.

Peccati venia non datur, nisi correcto.

Idem. Reg. VI.

Nemo potest ad impossibile obligari.

Idem. Reg. VII.

Privilegium personale personam sequitur, et exstinguitur cum persona.

Idem. Reg. VIII.

Semel malus semper praesumitur esse malus.

Idem. Reg. IX.

Ratum quis habere non potest quod ipsius nomine non est gestum.

Idem. Reg. X.

Ratihabitionem retrotrahi, et mandato non est dubium comparari.

Idem. Reg. XI.

Quum sunt¹ partium iura obscura, reo favendum est potius quam actori.

Idem. Reg. XII.

In iudiciis non est acceptio personarum habenda.

Idem. Reg. XIII.

Ignorantia facti, non iuris, excusat.

Idem. Reg. XIV.

Quum quis in ius succedit alterius: iustam ignorantiae causam censetur habere.

Idem. Reg. XV.

Odia restringi, et favores convenit ampliari.

Idem. Reg. XVI.

Decet concessum a principe beneficium esse mansurum.

Idem. Reg. XVII.

Indultum a iure beneficium non est alicui auferendum.

Idem. Reg. XVIII.

Non firmatur tractu temporis quod de iure ab initio non subsistit.

Idem. Reg. XIX.

Non est sine culpa, qui rei, quae ad eum non pertinet, se immiscet.

Idem. Reg. XX.

Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.

Idem. Reg. XXI.

Quod semel placuit amplius displicere non potest.

Idem. Reg. XXII.

Non debet aliquis alterius odio praegravari.

Idem. Reg. XXIII.

Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.

Idem. Reg. XXIV.

Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, quum habeat parere necesse.

Idem. Reg. XXV.

Mora sua cuiuslibet est nociva.

Idem. Reg. XXVI.

Ea, quae fiunt a iudice, si ad eius non spectant² officium, viribus non subsistunt.

Idem. Reg. XXVII.

Scienti et consentienti non fit iniuria neque dolus.

Idem. Reg. XXVIII.

Quae a iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

Idem. Reg. XXIX.

Quod omnes tangit debet ab omnibus approbari.

Idem. Reg. XXX.

In obscuris minimum est sequendum.

Cap. IV. 1) aut etiam: A 2) possunt: A 3) non: *deest: AC*
4) *add.: non defendunt: AC*
Cap. V. 1) *add.: praesenti: A* 2) *vel: AD* 3) *aliquos: Codd. coll.*
De regul. iur. 1) *sint: ADQ* 2) *spectat: AD*

Idem. Reg. XXXI.
Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.
Idem. Reg. XXXII.
Non licet actori quod reo licitum non existit.
Idem. Reg. XXXIII.
Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.
Idem. Reg. XXXIV.
Generi per speciem derogatur.
Idem. Reg. XXXV.
Plus semper in se continet quod est minus.
Idem. Reg. XXXVI.
Pro possessore habetur qui dolo desiit possidere.
Idem. Reg. XXXVII.
Utile non debet per inutile vitiari.
Idem. Reg. XXXVIII.
Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.
Idem. Reg. XXXIX.
Quum quid prohibetur, prohibentur omnia, quae sequuntur ex illo.
Idem. Reg. XL.
Pluralis locutio duorum numero est contenta.
Idem. Reg. XLI.
Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat quod per eum fuerat faciendum.
Idem. Reg. XLII.
Accessorium naturam sequi congruit principalis.
Idem. Reg. XLIII.
Qui tacet, consentire videtur.
Idem. Reg. XLIV.
Is, qui tacet, non fatetur; sed nec utique negare videtur.
Idem. Reg. XLV.
Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.
Idem. Reg. XLVI.
Is, qui³ in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, uti debebit.
Idem. Reg. XLVII.
Praesumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.
Idem. Reg. XLVIII.
Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura.
Idem. Reg. XLIX.⁴
In poenis benignior est interpretatio facienda.
Idem. Reg. L.
Actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem.
Idem. Reg. LI.
Semel Deo dicatum⁵ non est ad usus humanos ulterius transferendum.
Idem. Reg. LII.
Non praestat impedimentum quod de iure non sortitur effectum.
Idem. Reg. LIII.
Cui licet quod est plus, licet utique quod est minus.
Idem. Reg. LIV.
Qui prior est⁶ tempore potior est iure⁷.
Idem. Reg. LV.
Qui sentit onus, sentire debet commodum, et e contra.
Idem. Reg. LVI.
In re communi potior est conditio prohibentis.
Idem. Reg. LVII.
Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.
Idem. Reg. LVIII.
Non est obligatorium contra bonos mores praestitum iuramentum.
Idem. Reg. LIX.
Dolo facit, qui petit quod restituere oportet eundem.
Idem. Reg. LX.
Non est in mora qui potest exceptione legitima se tueri.
Idem. Reg. LXI.
Quod ob gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.

Idem. Reg. LXII.
Nullus⁸ ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.
Idem. Reg. LXIII.
Exceptionem obiciens non videtur de intentione adversarii confiteri.
Idem. Reg. LXIV.
Quae contra ius fiunt debent utique pro infectis haberi.
Idem. Reg. LXV.
In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis.
Idem. Reg. LXVI.
Quum non⁹ stat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur: haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.
Idem. Reg. LXVII.
Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.
Idem. Reg. LXVIII.
Potest quis¹⁰ per alium, quod potest facere per se ipsum.
Idem. Reg. LXIX.
In malis promissis fidem non expedit observari.
Idem. Reg. LXX.
In alternativis debitoris est electio, et sufficit alterum adimpleri.
Idem. Reg. LXXI.
Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.
Idem. Reg. LXXII.
Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat¹¹ per se ipsum.
Idem. Reg. LXXIII.
Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit¹² inchoari.
Idem. Reg. LXXIV.
Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.
Idem. Reg. LXXV.
Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se praestitam servare recusat.
Idem. Reg. LXXVI.
Delictum personae non debet in detrimentum ecclesiae redundare.
Idem. Reg. LXXVII.
Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.
Idem. Reg. LXXVIII.
In argumentum trahi nequeunt, quae propter necessitatem aliquando sunt concessa.
Idem. Reg. LXXIX.
Nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dinoscatur.
Idem. Reg. LXXX.
In toto partem non est dubium contineri.
Idem. Reg. LXXXI.
In generali concessione non veniunt ea¹³, quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus.
Idem. Reg. LXXXII.
Qui contra iura mercatur, bonam fidem praesumitur non habere.
Idem. Reg. LXXXIII.
Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.
Idem. Reg. LXXXIV.
Quum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.
Idem. Reg. LXXXV.
Contractus ex conventionem legem accipere dinoscuntur.
Idem. Reg. LXXXVI.
Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis¹⁴, imputare.
Idem. Reg. LXXXVII.
Infamibus portae non pateant dignitatum.
Idem. Reg. LXXXVIII.
Certum est, quod is committit in legem, qui, legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.
Data¹⁵ Romae apud sanctum Petrum, V. Nonas Martii, Pontificatus nostri anno quarto.

De regul. iur. 3) Si quis: ADG; ... succedat: AD 4) hoc loco inseritur in A: generi per speciem derogatur. Plus semper in se continet, quod est minus 5) dedicatum: ACEFG 6) est in: ABE 7) in iure: A 8) Nemo: A

9) non: deest: CDE 10) quis facere: A 11) faceret: AEG 12) possit: A 13) ea: deest: BCDEF 14) ali: Cod. coll. 15) Datum: F; Actum: E; Dat. etc. desunt: ABC